

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฐ์บัณฑิต สาขาวิชาการศึกษปฐมวัย
พฤษภาคม 2557

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฐ์บัณฑิต สาขาวิชาการศึกษปฐมวัย

พฤษภาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฐ์บัณฑิต สาขาวิชาการศึกษปฐมวัย

พฤษภาคม 2557

เยาวนุช ทานาม. (2557). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย*. ปริญญาโท กศ.ด. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, รองศาสตราจารย์ ดร.คมเพชร ฉัตรศุภกุล.

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY สำหรับพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยสร้างและหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และศึกษาผลการส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ เป็นเด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ปีการศึกษา 2555 จำนวน 76 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 38 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 38 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ใช้เวลาทดลอง จำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที เครื่องมือทดลองคือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เครื่องมือวัดคือ แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย มีค่าความเชื่อมั่น $\alpha = .89$

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ที่สร้างขึ้นมี 4 ขั้นตอนคือ ขั้นวางแผน (P) ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (L) ขั้นลงมือปฏิบัติกิจกรรม (A) และขั้นแสดงความยินดี (Y) มีความเหมาะสมเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($M=4.51$) และพบว่า หลังการทดลอง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้านและโดยรวมสูงขึ้น อย่างชัดเจน ($t=35.03, 29.95, 40.46, 27.17$ และ 40.56 ; $Sig=0.0$) และมีขนาดส่งผลต่อ (effect sizes) คะแนนทักษะทางสังคมแต่ละด้านและโดยรวมอยู่ในระดับมาก (Cohen's $d=5.68, 4.86, 6.56, 4.41$ และ 6.58) ในขณะที่หลังการจัดการเรียนรู้แบบปกติ ในกลุ่มควบคุม ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้านและโดยรวมสูงขึ้น อย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน ($t=17.47, 16.59, 16.96, 16.75$ และ 18.91 ; $Sig=0.0$) แต่มีขนาดส่งผลต่อ (effect sizes) คะแนนทักษะทางสังคมรายด้านและโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (Cohen's $d=2.83, 2.69, 2.75, 2.72$ และ 3.07) และหลังการจัดการเรียนรู้ รูปแบบ PLAY ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้านและโดยรวมสูงกว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างชัดเจน ($F_{1,78}=100.67, 143.83, 170.57, 222.10$ และ 175.65 ; $Sig=0.0$) และการจัดการเรียนรู้ รูปแบบ PLAY และแบบปกติ ส่งผลแตกต่างกันในระดับสูงต่อคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้านและโดยรวมที่ปรับแก้ ตามลำดับดังนี้ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม 3.31 ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 2.97 ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 3.66 และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น 2.74 และโดยรวม 3.73 (Cohen's $d=3.31, 2.97, 3.66, 2.74$ และ 3.73)

THE DEVELOPMENT OF PLAY LEARNING MANAGEMENT MODEL TO
IMPROVE THE SOCIAL SKILLS OF PRESCHOOL CHILDREN

AN ABSTRACT
BY
YAOWANUCH THANAM

Presented in partial fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education Degree in Early Childhood Education
at Srinakharinwirot University

May 2014

Yaowanuch Thanam. (2014). *The Development of PLAY Learning Management Model to Improve the Social Skills of Preschool Children*. Dissertation, Ed.D. (Early Childhood Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Dr.Sirima Pinyoanuntapong, Assoc. Prof. Dr.Boonchird Pinyoanuntapong, Assoc. Prof. Dr.Khompert Chatsupakul.

The purposes of this study were to develop a PLAY learning management model to improve the social skills of preschool children by constructing and testing the quality of the learning management model; and to study the effect of the model on the improvement of social skills of preschool children. The sample used in the study was 76 second year kindergarten students with 5-6 years of age in 2013 academic year. There were 38 students in experimental group and another 38 students in control group selected by using purposive sampling. The experiment was carried out within the period of 8 weeks, 4 days a week, and it took 45 minutes for each day. The tool for experiment was the PLAY learning management model to improve the social skills of preschool children and the tool for measurement was the evaluation form for social behaviors of preschool children with the reliability of $\alpha = .89$

The research results revealed that the PLAY learning management model constructed comprised 4 stages: Plan (P), Learning Activity (L), Action (A), and Yippee (Y), with the average appropriateness at the highest level ($M=4.51$). It was found that after the use of PLAY learning management model, the scores of social skills of preschool children in all individual areas and in general were obviously higher ($t=35.03, 29.95, 40.46, 27.17$ and 40.56 ; $Sig=0.0$), and the effect sizes of their scores of social skills in individual areas and in general were at the high level (Cohen's $d=5.68, 4.86, 6.56, 4.41$ and 6.58). Moreover, after the use of normal learning management with the control group, the scores of social skills of preschool children in all individual areas and in general were also obviously higher ($t=17.47, 16.59, 16.96, 16.75$ and 18.91 ; $Sig=0.0$), and the effect sizes of their scores of social skills in individual areas and in general were at the middle level (Cohen's $d=2.83, 2.69, 2.75, 2.72$ and 3.07). However, after the use of PLAY learning management model, the scores of social skills of preschool children in all individual areas and in general were obviously higher than the scores of the normal learning management ($F_{1,78}=100.67, 143.83, 170.57, 222.10$ and 175.65 ; $Sig=0.0$). The PLAY learning management model and the normal learning management differently affected at the high level toward the scores of social skills in all individual areas and in general as adjusted respectively as follows: group working = 3.31, living with others = 2.97, interacting with others = 3.66 and helping oneself and others = 2.74; and in general = 3.73 (Cohen's $d=3.31, 2.97, 3.66, 2.74$ and 3.73).

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างดียิ่ง จากรองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.คมเพชร ฉัตรศุภกุล ที่ได้กรุณาให้ปรึกษา คำแนะนำ ตลอดจนแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างเอื้ออาทรมาโดยตลอด ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและตระหนักในความกรุณาที่ท่านอาจารย์ทั้งสามท่านได้มอบให้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ และ อาจารย์ ดร.พัฒนา ชัชพงศ์ เป็นอย่างสูง ที่ท่านได้กรุณาเป็นกรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติมในการสอบปากเปล่า พร้อมกับให้ ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่า ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาเสียสละเวลาในการให้คำสัมภาษณ์ ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย และขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณา เสียสละเวลาให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ตลอดจนให้ ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย

ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหาร คณะครู คุณครูประจำชั้น และขอขอบใจนักเรียนอนุบาล 2 โรงเรียนวัดท่าเกวียน (สัณยุทิต) ที่ให้ความร่วมมือในการทดลองงานวิจัยเป็นอย่างดีทำให้นักวิจัย มีความสมบูรณ์มากขึ้นและอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยทุกท่าน และคณาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาประสิทธิประสาทวิชาความรู้และประสบการณ์ที่ดีที่มีค่าอย่างยิ่งแก่ผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัย ประสบความสำเร็จในการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อรุจิกร และคุณแม่นิยม ทานาม พี่น้องครอบครัวของผู้วิจัย ตลอดจนญาติพี่น้องทุกท่าน และครอบครัวทานาม ที่เป็นกำลังใจด้วยดีมาโดยตลอด คอยส่งเสริม และสนับสนุนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จในครั้งนี้

ขอขอบคุณทุกท่านที่มีได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและเป็นกำลังใจที่ดี จนทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

คุณค่าและประโยชน์ใดที่เกิดจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอโน้มระลึกถึงพระคุณและเป็น เครื่องสักการบูชาบิดา มารดา บุรพจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอน ปลุกฝังคุณงาม ความดี ให้โอกาสทางการศึกษาและให้สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตแก่ผู้วิจัย เป็นดั่งแสงทองส่องสว่างให้ผู้วิจัย ประสบความสำเร็จในชีวิต ขอรำลึกถึงพระคุณของท่านตลอดไป

เยาวนุช ทานาม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
ความสำคัญของการวิจัย	7
ขอบเขตการวิจัย	8
ตัวแปรที่ศึกษา	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
กรอบแนวคิดการวิจัย	12
สมมติฐานการวิจัย	18
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม	20
หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	20
ทฤษฎีพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	36
ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	43
ความรู้เกี่ยวกับทักษะทางสังคม	54
ความหมายของทักษะทางสังคม	54
ความสำคัญของทักษะทางสังคม	58
พัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย	64
กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	70
ลักษณะทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	80
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม	99
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม	109
ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม	109
การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	123
กรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทาง สังคมของเด็กปฐมวัย	133

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	139
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	139
การพัฒนาเครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัย	140
การทดลองใช้รูปแบบ	162
การเก็บรวบรวมข้อมูล	167
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	168
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	169
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	173
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	173
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	173
5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	194
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	194
วิธีดำเนินการวิจัย	194
สรุปผลการวิจัย	196
การอภิปรายผลการวิจัย	206
ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย	220
ข้อเสนอทั่วไป	222
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	222
บรรณานุกรม	223
ภาคผนวก	235
ภาคผนวก ก	236
ภาคผนวก ข	240
ภาคผนวก ค	249
ประวัติย่อผู้วิจัย	272

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ความเจริญตามธรรมชาติของเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนัก ส่วนสูงได้ตามเกณฑ์	23
2 ลักษณะพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย (2-6 ปี)	65
3 องค์ประกอบหรือมิติความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์	68
4 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก ปฐมวัย	73
5 สรุปประเด็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการสัมภาษณ์	154
6 แบบแผนการทดลอง	164
7 แสดงค่าดัชนีความเหมาะสมของกลุ่มการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทาง สังคม	184
8 เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	185
9 คะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มทดลอง...	185
10 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านและโดยรวมของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้	188
11 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านและโดยรวมของเด็กปฐมวัย ก่อนการจัดการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม	189
12 การใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมในการ เปรียบเทียบคะแนนทักษะทาง สังคมรายด้านและโดยรวมของเด็กปฐมวัยหลังการจัดการเรียนรู้ที่ปรับแก้ ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม	190
13 ความคิดเห็นของครูปฐมวัยที่มีต่อความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	191

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	16
2 การศึกษาทดลองการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	17
3 ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรอนเฟนเบเนอร์ (Bronfenbrenner's ecological systems theory)	28
4 ทางเดินของสิ่งเร้าผ่านอินทรีย์สู่การเรียนรู้	33
5 กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของเพียเจต์	36
6 แนวคิดของวิกอทสกีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการคิดและการพูด	41
7 บทบาทของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อพัฒนาการ	42
8 ความขัดแย้งทางสังคม-จิตใจที่มีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่เข้มแข็งหรืออ่อนแอหรือพัฒนาการที่พึงประสงค์-ไม่พึงประสงค์ตามแนวคิดของอีริคสัน	46
9 แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา	48
10 ขั้นตอนการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ	48
11 กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต	50
12 แสดงวงจรชีวิตมนุษย์	59
13 ขั้นตอนของปฏิสัมพันธ์มนุษย์	92
14 ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัย	141
15 ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัย	160
16 ขั้นตอนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	163
17 แผนภูมิแท่งของคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังทดลอง	187

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาระดับปฐมวัย ในช่วงอายุ 3-6 ปี มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นช่วงที่เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้มากที่สุด เพียเจต์ (Piaget) เชื่อว่า พัฒนาการทางภาษาแสดงถึงความสามารถทางด้านสติปัญญาของเด็ก รวมทั้งบรูเนอร์ (Bruner) วิกือทสกี (Vygotsky) และเวลส์ (Wells) ต่างเห็นสอดคล้องกันว่าประสบการณ์ทางด้านสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็ก (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2555: 18) ทักษะทางสังคมจึงเป็นทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนอย่างเป็นระบบตั้งแต่วัยเด็กเช่นเดียวกับทักษะอื่นๆ เพื่อให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขในสถานการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งสิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (Sirima Pinyoanuntapong. 2013: 48) กล่าวว่า เนื่องจากทฤษฎีวิกือทสกีที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็ก ซึ่งต้องใช้ทฤษฎีทางด้านสติปัญญา จะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสสำหรับการมีพฤติกรรมและความคิดในระดับที่ดีขึ้นตั้งแต่วัยแรกของชีวิต โดยปกติเมื่อเด็กอายุประมาณ 2 เดือน เด็กจะยิ้มเมื่อเห็นหน้าแม่ และถ้าแม่ตีใจกับการยิ้มของเด็กแล้วแม่จะพยายามให้เด็กทำอีก เพราะฉะนั้นการยิ้มนับเป็นบทบาทสำคัญของความสัมพันธ์ทางสังคมของเด็ก (วารุณี ภูวสรกุล. 2550: 115) ขณะเดียวกันก็มีข้อสมมติฐานที่ว่า ถ้าเด็กไม่สามารถสร้างความผูกพันอย่างมั่นคงกับใครในวัยแรกของชีวิต จะส่งผลทำให้ไม่เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างใกล้ชิดในวัยผู้ใหญ่ได้ (วารุณี ภูวสรกุล. 2550: 117; citing Bowlby. 1973) ดังนั้นทักษะทางสังคมจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างมาก เพราะเด็กต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง คุณครู ผู้ใหญ่ และเพื่อน (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 48) ผู้ใหญ่หรือผู้ใกล้ชิดกับเด็กจึงต้องให้ความสำคัญเพื่อปลูกฝังการดำเนินชีวิตที่ดีให้เด็กนำมาซึ่งความสุขความสำเร็จเมื่อเติบโตขึ้นต่อไปในอนาคต

ทัตจ์ และโรกอฟฟ์ (Tudge & Rogoff. 1989: 17) ได้อธิบายความสำคัญของทักษะทางสังคมเอาไว้ว่า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น การเป็นพันธมิตรที่ดีต่อกัน การให้ความร่วมมือ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาต่อกัน เช่น เกิดความขัดแย้งไม่พึงพอใจต่อกัน เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นในสังคม เมื่อเด็กเกิดมาในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่หลากหลาย เด็กจึงต้องเรียนรู้ทักษะทางสังคม โดยมีผู้ใหญ่คอยดูแล ส่งเสริม สนับสนุน ให้เด็กประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เช่น การปฏิบัติตามระเบียบวินัยของบ้าน ครอบครัว โรงเรียน และสังคม โดยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งความร่วมมือที่เกิดขึ้นนี้ จะทำให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม และช่วยให้เด็กเข้าใจถึงสังคมโลกมากขึ้น (Piaget. 1995: 290)

ในสังคมมีสถาบันต่างๆ ช่วยอบรมกล่อมเกล้าให้เด็กเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เช่น โรงเรียนทำหน้าที่สร้างเด็กให้ดำเนินชีวิตตามแบบแผนในสังคม หลักคำสอนทางศาสนาและปรัชญามุ่งให้เด็กกระทำความดี ให้คำตอบในสิ่งที่มนุษย์หาเหตุผลไม่ได้ วัฒนธรรมก็มีบทบาทอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้พ่อแม่จะเป็นคนคอยอบรมสั่งสอนเด็กด้วยตนเองก็ตาม แต่สิ่งที่พ่อแม่สอนนั้นก็ ได้มาจากวัฒนธรรมของสังคมอีกทอดหนึ่ง เด็กที่กำลังอยู่ในช่วงวัยของการพัฒนาจึงต้องการสังคม และสังคมก็ต้องการเขาเช่นเดียวกัน (The develop child needs society and society needs him) (พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุษย์. 2553: 96) และจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud. 1949: 22, 28) ได้ให้ความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อมหรือโลกภายนอก กล่าวคือเด็กจะแสดงออกด้วยการปรับตัวเพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยก่อน 5 ปี ซึ่งฟรอยด์เชื่อว่าหากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอในวัยเริ่มต้นของชีวิต จะส่งผลต่อบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต และเนื่องจากเด็กเกิดมาในสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมหลากหลาย การแสดงออกทางสังคมของเด็กจึงเป็นกระบวนการหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ (Piaget. 1995: 291) พฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆ ของแต่ละบุคคลเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดโครงสร้างทางสังคม ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เมื่อเวลาผ่านไป เด็กอายุมากขึ้น โครงสร้างเริ่มต้นเหล่านี้มีมากขึ้น เด็กจึงเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากประสบการณ์ที่เขาได้รับเพิ่มมากขึ้น เรียกว่าเป็นการเรียนรู้เปลี่ยนผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน คุณครู สังคมและวัฒนธรรม (Matusov. 2000: Online) และหากเด็กสามารถดำเนินชีวิตไปได้ด้วยดีตามวิถีชีวิตที่ควรจะเป็นจะส่งผลให้เด็กมีทักษะทางสังคมดีขึ้น

ประสบการณ์ทางสังคมในหลายรูปแบบจึงส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้เป็นอย่างดี และเด็กสามารถฝึกฝนพัฒนาการรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว จากการได้รับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ การได้รับคำแนะนำหรือช่วยเหลือจากครูและผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด ตลอดจนได้รับประสบการณ์ทางสังคมด้วยรูปแบบที่เหมาะสม (Miller. 2010: Online) โดยเฉพาะในวัยเด็กเล็ก จะได้รับผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว เด็กจะสังเกตและเลียนแบบการกระทำของผู้อื่นที่อยู่ใกล้ชิดอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งเพียเจต์ (1968: 18-19) ได้อธิบายว่า วิธีการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กวัยนี้คือ เด็กจะค่อยๆ เลียนแบบพฤติกรรม โดยสามารถเลียนแบบ ท่าทางของผู้อื่นได้อย่างเป็นธรรมชาติ จากการเฝ้าดูการเคลื่อนไหวของร่างกายและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวของมือบุคคลอื่น การเลียนแบบจึงเป็นวิถีแห่งการพัฒนาทักษะทางสังคมขั้นพื้นฐาน คือวิธีที่เด็กจะเรียนรู้และฝึกฝนทักษะใหม่ๆ พฤติกรรมของบุคคลรอบข้างหรือคนอื่นๆ จึงมีผลกระทบต่อเด็กทั้งสิ้น และวิธีที่เด็กจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกก็ก่อรูปร่างขึ้นจากอิทธิพลเบื้องต้นเหล่านี้ (โอลฟิลด์. 2008; แปลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. 2551: 215) ดังนั้นสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ จะกลายเป็นแบบจำลองของความคิดตลอดจนพฤติกรรมในอนาคตเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เด็กจึงควรได้รับการปฏิบัติด้วยแบบอย่างของความรัก ความปรารถนาดี และการดูแลเอาใจใส่ที่เหมาะสมเริ่มตั้งแต่ในวัยทารกหรือในช่วงปฐมวัย

เด็กอายุแรกเกิดถึง 12 เดือน พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยนี้ ยังไม่เกิดอย่างแท้จริง นั่นคือเด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการนอน การพักผ่อน การดื่มนมและรับประทานอาหาร แต่เด็กก็พร้อมที่จะตอบสนองต่อการสัมผัสจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น แสง เสียง และกลิ่น หรือสิ่งอื่นๆ รอบข้าง ซึ่งสิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2550: 8) กล่าวว่า ผู้ใหญ่ควรมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้เด็กแรกเกิดจนถึง 1 ปี ได้พัฒนาทักษะทางสังคม โดยผู้ใหญ่ควรแสดงพฤติกรรมออกับกิริยาต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความรัก ความอบอุ่น และความปรารถนาดีต่อเด็กๆ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กพัฒนาทางด้านความรู้สึกไว้วางใจและความรู้สึกที่หนักแน่น เห็นคุณค่าและมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เมื่อเด็กอายุ 1-2 ปี แม้ว่าในระยะแรก เด็กไม่สามารถทำพฤติกรรมต่างๆ ได้สำเร็จก็ตาม แต่ประสบการณ์ที่เด็กได้รับนั้นจะมีผลต่อทัศนคติทางสังคมของเด็กและมีผลต่อรูปแบบของพฤติกรรมเด็กอย่างมากมาย เด็กอายุ 3 ปี การสังสรรค์กับผู้อื่นยังทำได้น้อย แต่เมื่ออายุมากกว่า 3 ปี เด็กจะรู้จักการเข้าสังคมมากขึ้นและมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอายุ 3-6 ปี ซึ่งในช่วงนี้ถือว่าเป็นช่วงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก เพราะจะเป็นช่วงของการฝึกให้เด็กเข้าสังคมในแบบที่ต้องการ เช่น ลักษณะของการเป็นผู้นำ การให้ความร่วมมือ และการมีปฏิสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งในการออกสู่สังคมโลกภายนอกบ้านของเด็กนั้น ความสำเร็จของเด็กในการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอก มักจะได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ที่บ้าน เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกได้ดีกว่าเด็กที่เติบโตจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย ยิ่งไปกว่านั้น ตำแหน่งของเด็กในครอบครัว เช่น การเป็นลูกคนแรก ลูกคนสุดท้อง หรือลูกคนเดียว ตลอดจนลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัว จะมีผลต่อการปรับตัวทางสังคมภายนอกบ้านของเด็กด้วย (พัฒนา ชัชพงศ์. 2541: 88) ซึ่งลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัย 3 ปีนี้มี 2 ลักษณะคือ การที่เด็กเข้าร่วมสังคมเป็นอย่างดี (Social) และไม่มีการเข้าสังคม (Unsocial) จะต่อต้านสังคม (Antisocial) ลักษณะทั้งสองนี้เด็กจะมีการพัฒนาการสืบเนื่องในวัยต่อไป (อุบลรัตน์ เฟิงสถิต. 2554: 156) ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูและความใกล้ชิดของผู้ใหญ่จึงมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสังคมทั้งหมดของเด็กปฐมวัย

แบนดูรา (Bandura. 1986: 23-24) ผู้พัฒนาทฤษฎีปัญญาทางสังคม (A Social Cognitive Theory) อธิบายว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกออกจากการได้ กล่าวคือ พฤติกรรม (Behavior) ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors) และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (Environmental influences) ทั้งหมดนี้ทำงานโต้ตอบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Reciprocal Determinism) นั่นคือปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ความคิด ความเชื่อ ความคาดหวัง และความรู้สึกของตนเอง จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม การที่เด็กสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้นั้น เด็กจะต้องได้รับอิสระอย่างเพียงพอในการเรียนรู้และกระทำสิ่งต่างๆ ในแนวทางหรือความคิดของตนเองร่วมกับผู้อื่น ผู้ใหญ่ต้องยอมรับในความคิดความสามารถของเด็ก สิ่งเหล่านี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ทางสังคม เด็กจะเกิดการเรียนรู้ปรับตัวเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่น หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เป็นการ

ปรับพฤติกรรมไปในทางที่สังคมยอมรับ ซึ่งแบนดูรา (Bandura. 1986: 47) เชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของมนุษย์ เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) จะแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ต้องอาศัยการลองผิดลองถูก เพราะนอกจากจะสูญเสียเวลาแล้วยังอาจมีอันตรายในบางพฤติกรรม ในการเรียนรู้โดยตัวแบบนั้น ตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิด และการแสดงออกได้พร้อมๆ กัน และเนื่องจากมนุษย์ดำเนินชีวิตแต่ละวันในสภาพแวดล้อมต่างๆ ดังนั้นการรับรู้กับสภาพการณ์ทางสังคม จึงผ่านประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการได้ยินและได้เห็นโดยไม่ต้องมีประสบการณ์ตรงมาเกี่ยวข้องก็ได้ และคนส่วนมากรับรู้เรื่องราวทางสังคมโดยผ่านการสื่อสารแทบทั้งสิ้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2553: 50) ดังนั้น การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงไม่จำเป็นต้องมีตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจเป็นตัวแบบสัญลักษณ์ เช่น รูปภาพหรือหนังสือก็ได้ ทำให้เด็กมีการพัฒนาทางด้านภาษาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ควบคู่กับการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสังคม

การมีปฏิสัมพันธ์และตอบสนองทางสังคมของเด็ก จะทำให้เด็กมีความสามารถในการเข้าใจสถานการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งอีริกสัน (Erikson. 1968: 44-45) เชื่อว่าสภาพแวดล้อมที่ดีและการตอบสนองของเด็ก จะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต และการเล่นเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้บทบาททางสังคม เด็กที่เกิดจากครรภ์มารดา ทุกคนเป็นเด็กที่พร้อมจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองของสังคม โดยเด็กจะได้รับการอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝัง พัฒนาทักษะทางสังคมจากพ่อแม่ และสถานเลี้ยงดูเด็ก เป็นวิถีชีวิตที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม จากรุ่นสู่รุ่น และจะดำเนินการต่อไปในการสร้างประวัติศาสตร์ให้ลูกหลานของพวกเขา พัฒนาการทางบุคลิกภาพของอีริกสัน (1968: 93-94) ครอบคลุมตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงวัยชรา โดยแต่ละขั้นของการพัฒนาจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบขึ้นอยู่กับ การปรับตัวหรือความสมดุลระหว่าง “ตน” กับ “สภาพแวดล้อม” ของแต่ละบุคคล (อัชรา เอ็บซุซลิริ. 2556: 80) ดังนั้น การเรียนรู้บทบาททางสังคม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์ต้องประสบตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ตลอดจนเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติซึ่งทุกคนต้องเรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนที่สังคมวางไว้ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจำอง อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2549. 22) กล่าวว่า สังคมและวัฒนธรรมเป็นของคู่กัน เกิดขึ้นและมีวิวัฒนาการไปพร้อมๆ กัน สังคมไม่อาจอยู่ได้ถ้าหากปราศจากวัฒนธรรม และวัฒนธรรมก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากสังคม

การเรียนรู้ทางสังคมเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างถาวรโดยเป็นผลมาจากประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับ และประสบการณ์นั้นเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (กุลยา ตันติผลชีวะ. 2551: 35) การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่ง บรูเนอร์ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 212-213; citing Bruner. 1971) เชื่อว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การค้นพบการแก้ปัญหา เรียกว่า เป็นวิธีการเรียนรู้โดยการ

ค้นพบ (Discovery Approach) มีแนวคิดพื้นฐานคือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์ นอกจากจะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนแล้ว ยังจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมด้วย การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบใหม่กับประสบการณ์ที่มีความหมายใหม่ และสามารถรับสิ่งเร้าที่ให้เลือกได้หลายอย่างพร้อมๆ กัน ซึ่ง กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 43) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กนั้นควรเป็นประสบการณ์ที่มีความหมายต่อเด็กและสัมพันธ์กับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้มา เด็กจะเห็นว่าสิ่งนั้นมีความหมายกับเขาก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นน่าสนใจและสัมพันธ์กับตัวเขา ผู้ใหญ่ต้องเข้าใจว่าเด็กทุกคนไม่ได้เรียนวิธีเดียวหรือสนใจเรียนรู้แต่สิ่งเดียวเหมือนกันตลอดเวลา การจัดประสบการณ์ควรจัดให้สอดคล้องกับแต่ละบุคคลให้มากที่สุด และการเรียนรู้จะต้องให้ทั้งกายและใจกระฉับกระเฉง (active) ซึ่งหมายถึงว่าเด็กเข้าร่วมในกิจกรรมเรียนรู้โดยการกระทำ ทดลอง สืบค้น และทำงานร่วมกันกับเพื่อน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม นอกจากนั้นพ่อแม่หรือผู้อบรมเลี้ยงดู ควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของเด็ก ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไป จนอาจทำให้เด็กรู้สึกเบื่อหน่ายได้ ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยความสุขและมีความสุขในอารมณ์ด้วย

ในการพัฒนาการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยนั้น กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 126) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาทางสังคมของเด็กปฐมวัยเริ่มต้นจากบรรยากาศของการอบรมเลี้ยงดู การชี้แนะของพ่อแม่และสมาชิกในครอบครัว จากสัมผัสแห่งความพึงพอใจหรือความไม่พึงพอใจ เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กจะเรียนรู้วัฒนธรรมที่ตนมีส่วนร่วมเพื่อการปรับตัวทางสังคมของเด็ก ประสบการณ์จึงมีความสำคัญกับเด็กปฐมวัยมาก เพราะเด็กไม่สามารถเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้อื่น เด็กต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ด้วยตนเอง มีความสำเร็จต่างๆ ของเขาเอง และทำผิดพลาดในเรื่องต่างๆ ด้วยตนเอง ดังนั้น ประสบการณ์แห่งชีวิตเหล่านี้ จึงเป็นส่วนที่จำเป็นสำหรับการเจริญงอกงามของเด็ก และเนื่องจากเด็กยังอ่านหนังสือไม่ออก ใช้ภาษายังไม่คล่อง การเรียนรู้ของเด็กจึงมาจากการรับรู้ทางสัมผัส การได้หยิบจับ กระทำด้วยตนเองเพื่อให้รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร และการเล่นถือเป็นวิธีการแปลประสบการณ์ที่ดีให้กับเด็ก โดยที่ไม่มีใครต้องบอกสอนถึงวิธีการเล่น ว่าต้องเล่นอย่างไร (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 43) เด็กสามารถเล่นได้อย่างมีความสุขและสนุกสนาน ทั้งเล่นคนเดียวตามลำพังและเล่นกับเพื่อน การเล่นอิสระทั้งหลาย จะเปิดโอกาสให้เด็กเกิดความร่วมมือ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคม โชคดีที่มนุษย์เป็นสัตว์แห่งความร่วมมือ และเป็นธรรมชาติของเราที่จะฝึกฝนคุณลักษณะความร่วมมือตั้งแต่ช่วงวัยเริ่มต้นของชีวิต (ทอมสัน และคณะ. 2008; แปลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. 2551: 204) การเล่นจึงเป็นหนทางที่ทำให้เด็กได้สร้างประสบการณ์เรียนรู้ทักษะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว ตลอดจนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัย นับเป็นสิ่งสำคัญที่ครูจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของประสบการณ์ที่เด็กควรจะได้รับโดยตรงเพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม ถ้าเด็กได้เห็นมาก ได้ฟังมาก หรือช่วยให้เข้าใจความหมายมาก จะทำให้เด็กอยากเห็น อยากฟัง อยากรู้มากขึ้น ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์มากขึ้น และเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น (เบญจา แสงมล. 2545: 21) ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัยควรจะต้องให้เด็กได้รู้จักการวางแผน (Plan) เพราะการวางแผนเป็นการส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การทำงาน รู้จักกำหนดเป้าหมายที่คาดหวัง และรู้จักวางแผนปฏิบัติกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนและครู อาจกล่าวได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้ในการวางแผนและวางแผนที่จะเรียนรู้ (Learning to Plan and Planning to Learn) (Brews. 1999: Online) นอกจากนั้น การวางแผนจะส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางภาษา เพราะเด็กใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนที่จะแก้ปัญหา (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 63; อ้างอิงจาก Lev Semanovick Vygotsky. 1886-1934) ทำให้การดำเนินการจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเด็กได้เรียนรู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง และจะอย่างไร โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่และวิธีการที่จะทำงานร่วมกันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ (เบญจา แสงมล. 2545: 19) ดังนั้น การวางแผนจึงมีความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม การมีปฏิสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ขณะเดียวกันการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning activity) เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยนั้น ควรเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา (McLeod. 2012: Online; citing Jean Piaget. 1896) เพราะเด็กจะเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ เนื่องจากเด็กที่ได้รับการเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการจะมีความสามารถในการคิด การใช้ภาษา การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่น และมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น (พัชรี ผลโยธิน. 2551: 45) การเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาของเด็กจะแสดงออกด้วยสายตา คำพูด เสียงหัวเราะ ทำให้บรรยากาศการจัดกิจกรรมดำเนินไปอย่างมีราบรื่นมีความสุขไม่เคร่งเครียด ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 43-44; อ้างอิงจาก Morrison. 1998: 230-231) ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่ครูจัดควรเป็นกิจกรรมเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ได้ลงมือกระทำ (Action) ด้วยตนเอง ได้ทำงานอย่างอิสระและทำกิจกรรมเป็นกลุ่มย่อยๆ โดยครูอาจจัดกลุ่มให้ หรือให้เด็กเลือกเพื่อนที่ทำงานกลุ่มย่อยด้วยกันเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ทำให้มีโอกาสช่วยเหลือกันและกัน และได้แสดงออกเป็นรายบุคคลอย่างอิสระ (เบญจา แสงมล. 2545: 24-25) ซึ่งกิจกรรมที่ครูปฐมวัยจัดให้กับเด็กปฐมวัย ในแต่ละวันนั้น ควรเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้พักผ่อน ได้เล่น ได้มีความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน และควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาให้เด็กเรียนรู้วิธีที่จะทำให้ตนเองสามารถปรับตัว ประพฤติปฏิบัติตน มีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมกับวัย

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ซึ่งผู้วิจัยศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จากนั้นจึงนำหลักการและแนวคิดที่ได้มาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และศึกษาว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมหรือสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมในเด็กปฐมวัยได้ดีเพียงใด พร้อมทั้งศึกษาผลการส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และผู้วิจัยคาดหวังว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยครั้งนี้ จะเป็นแนวทางให้ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้นำไปพัฒนาการเรียนการสอนให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ที่มีคุณภาพ โดยกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อสร้างและหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

2. เพื่อศึกษาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ดังนี้

2.1 ศึกษาระดับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น และโดยรวมในกลุ่มทดลองและในกลุ่มควบคุม ทั้งที่ประเมินก่อนและประเมินหลังการทดลอง

2.2 เปรียบเทียบทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น และโดยรวมภายในแต่ละกลุ่มตัวอย่าง และระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ความสำคัญของการวิจัย

ทักษะสังคมเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่มีความสำคัญประการหนึ่ง เนื่องจากตลอดชีวิตของมนุษย์จะต้องดำเนินไปตามบรรทัดฐานของสังคม และในฐานะที่เด็กเป็นสมาชิกของสังคม เด็กต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคม พออายุมากขึ้นเด็กก็ต้องปรับตัวอยู่เรื่อยๆ เพราะว่าสังคมกำหนดให้มนุษย์แต่ละวัยมีบทบาทต่างกันไป (Erikson. 1968: 91) วัยเด็กเป็นวัยแห่งการฝึกซ้อมเพื่อเป็นผู้ใหญ่ในสังคมที่สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการเลียนแบบผู้ใหญ่อยู่ตลอดเวลา (Bandura. 1977: 77) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้เรื่องโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ในครอบครัว ชุมชน และสังคม นอกจากนั้นศักยภาพแห่งการกระทำอย่างมีเป้าหมาย

ของผู้ใหญ่มีรากฐานมาจากชีวิตในวัยเด็ก หากความมีชีวิตชีวาในกิจกรรมต่างๆ ของเด็กได้รับการหล่อเลี้ยงและนำทางด้วยความรักและความเข้าใจตั้งแต่วัยเริ่มต้นของชีวิต ก็จะเป็นรากฐานอันมั่นคงสำหรับความสามารถทางสังคมและเด็กจะบรรลุถึงความเป็นผู้ใหญ่ด้วยแรงขับทางเจตจำนงที่เข้มแข็งอันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาของเด็ก (ทอมสัน และคณะ. 2008; แปลโดย วิศิษฐ์ วัณวิญญู. 2551: 226) ดังนั้น การเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญยิ่งของเด็กปฐมวัย ซึ่งองค์การสหประชาชาติในประเทศไทย (2556: Online) กล่าวว่า หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ชี้ให้เห็นว่าการเข้าไปส่งเสริมพัฒนาการของเด็กตั้งแต่ช่วงปฐมวัยนั้นเป็นหนึ่งในการลงทุนที่มีประสิทธิภาพคุ้มค่าที่สุดสำหรับทุนมนุษย์ ดังนั้นการพัฒนาเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะส่งผลให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และมีความพร้อมที่จะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม ซึ่งผลของการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY นี้ ถ้าข้อค้นพบเป็นไปตามสมมติฐานที่คาดไว้ จะเป็นประโยชน์สำหรับครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย สามารถนำหลักการ แนวคิด และวิธีการจัดการเรียนรู้ ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยให้มีคุณภาพต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองจังหวัดระยอง จำนวน 8,551 คน ปีการศึกษา 2555

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ของโรงเรียนวัดท่าเกวียน (สัณยุทิต) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองจังหวัดระยอง เขต 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 76 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 38 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 38 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปกติ
2. ตัวแปรตาม คือ ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยรวมและแยกรายด้าน ได้แก่ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. เครื่องมือทดลอง ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
2. เครื่องมือวัด ได้แก่ แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กนักเรียนชายและหญิงที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ของโรงเรียนวัดท่าเกวียน (สัตยุทิส) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา เขต 2 ปีการศึกษา 2555

2. ทักษะทางสังคม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยเด็กแสดงออกให้เห็นถึงความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมทางสังคม ดังนี้

2.1 ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถเข้ากับเพื่อนในกลุ่มได้ ปฏิบัติตนได้เหมาะสม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำงานเสร็จทันเวลา เก็บสิ่งของหรือของเล่นเข้าที่ได้เมื่อทำเสร็จ ตรงต่อเวลา เป็นผู้นำหรือผู้ตาม และร่วมแสดงความคิดเห็นขณะทำกิจกรรมกลุ่ม

2.2 ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ละทิ้งกลางคัน มีส่วนร่วมในการตั้งกฎ ระเบียบ และข้อตกลงในห้องเรียน ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อตกลงต่างๆ รู้จักแบ่งปัน ขอบคุนเมื่อมีผู้อื่นให้สิ่งของหรือให้ความช่วยเหลือ ไม่พูดจาหยาบคาย และไม่หยิบสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

2.3 ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถทักทายเพื่อน ครู หรือผู้อื่น ชื่นชมและแสดงคำชมเชยหรือยกย่องเพื่อนหรือผู้อื่น ตั้งใจฟัง และไม่พูดแทรกขณะผู้อื่นกำลังพูด พูดจาอย่างมีหางเสียงและมีคำขานรับเหมาะสม มีกิริยาท่าทางสุภาพ อ่อนโยนอยู่เสมอ และรู้จักกล่าวคำขอโทษเมื่อทำผิดพลาด

2.4 ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถรักษาสิ่งของหรือของเล่นของตนเองไม่ให้ชำรุดเสียหาย เก็บของใช้ส่วนตัวด้วยตนเองได้ ช่วยเหลืองานเพื่อน ครู หรือผู้อื่นเมื่อได้รับการขอร้อง และช่วยเหลืองานโรงเรียนได้ตามความเหมาะสม

3. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย หมายถึง วิธีการจัดกิจกรรมหรือจัดประสบการณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นจากหลักการและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกอทสกี ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ มาเป็นแกนหลักบูรณาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีลักษณะและพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN) เป็นขั้นที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการทำงานร่วมกับเพื่อน โดยเด็กร่วมกันวางแผนนำเสนอสาระการเรียนรู้ รู้จักกำหนดเป้าหมายที่คาดหวัง และรู้จักวางแผนปฏิบัติกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนและครู ซึ่งการวางแผนจะเป็นกระบวนการคิดของเด็ก ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในการวางแผนและวางแผนที่จะเรียนรู้ (Learning to Plan and Planning to Learn) การวางแผนจะส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางภาษา เพราะขณะที่เด็กวางแผนเด็กใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนในการที่จะแก้ปัญหา ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นความสามารถทางทักษะสังคมของเด็กปฐมวัยในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ผู้ใหญ่ ครู หรือเพื่อนในวัยเดียวกัน เด็กอาจวางแผนโดยการแสดงความคิดเห็น แสดงท่าทางหรือคำพูด และบรรยายเป็นภาพวาด ครูสามารถสนับสนุนการวางแผนของเด็กได้โดยการชี้แนะ ให้คำแนะนำ สังเกตลักษณะแผนงานของเด็กและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนวางแผนสาระการเรียนรู้ร่วมกับเด็กอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กมีความสนใจในการวางแผนและเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมร่วมกัน

ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY) เป็นขั้นที่เด็กร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ที่ได้วางแผนร่วมกัน เป็นการแสดงออกอย่างมีชีวิตชีวาด้วยสายตา คำพูด การกระทำ และเสียงหัวเราะ เนื่องจากเด็กสามารถคิด ใช้ภาษา และแสดงออกได้อย่างอิสระและสร้างสรรค์ ปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่น และมีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เพราะเด็กได้ทำงานอย่างอิสระเป็นกลุ่มย่อยๆ มีโอกาสเลือกเพื่อนที่ทำงานกลุ่มด้วยตนเอง เป็นการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การทำงานร่วมกับเพื่อน ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้แสดงออกเป็นรายบุคคลอย่างอิสระ ทำให้บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น มีความสุข ไม่เคร่งเครียด ผ่อนคลายและสนุกสนาน

ซึ่งธรรมชาติตามวัยของเด็กปฐมวัย เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น เรียนรู้ได้เร็ว ยิ้ม หัวเราะ สดชื่น ดีใจ เสียใจ และเปิดเผย เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวาจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม และเด็กสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับวัย

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION) เป็นขั้นที่เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ร่วมกัน โดยเด็กได้เล่น ได้เรียนรู้ผ่านการเล่น ซึ่งการเล่นเป็นประสบการณ์ทางสังคมที่สำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะการเล่นทำให้เด็กมีความสุขเกิดความพึงพอใจ ตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็ก ทำให้เด็กไม่เบื่อที่จะเล่น และพร้อมจะเล่นซ้ำได้อีก เนื่องจากเด็กชอบเล่นมาก ดังนั้นเมื่อเด็กได้เล่นหรือได้กระทำด้วยตนเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงและความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน จึงเป็นการพัฒนาศักยภาพภายในตนเองของเด็กปฐมวัย ให้เด็กมีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์เกิดการเรียนรู้บทบาททางสังคม เช่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์ การช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE) เป็นขั้นที่เด็กแสดงความยินดีเมื่อประสบความสำเร็จ ในการเรียนรู้ โดยเด็กเกิดความภาคภูมิใจที่การเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนประสบความสำเร็จ ทำให้เด็กเข้าใจสิ่งที่ได้เรียนรู้ และสามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้เป็นอย่างดีเนื่องจากเด็กได้รับประสบการณ์ตรง นอกจากนั้นการประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ จะส่งผลให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน อยากรมาโรงเรียนและอยากเรียนกับเพื่อน เพราะเด็กมีความสุขกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ เกิดเป็นความประทับใจ รวมทั้งทำให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เมื่อเด็กได้ร่วมกันฉลองความสำเร็จกับเพื่อนและครู ด้วยการแสดงความดีใจ ประบมือ และส่งเสียงร้องไชโย จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมและได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น

4. คุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย หมายถึง ความเหมาะสมของรูปแบบและเนื้อหาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งปรากฏจากการนำเอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบและแผนการจัดประสบการณ์ไปใช้ในการเรียนการสอน

5. รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปกติ หมายถึง กิจกรรมที่ครูสอนตามปกติในชั้นเรียน ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นการจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดประสบการณ์ของชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยวิธีสอนแบบปกติของโรงเรียนประกอบการเรียนรู้ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นนำ ขั้นสอน และขั้นสรุป ด้วยการใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2546 ซึ่งเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบนี้เป็นกลุ่มควบคุม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางกรอบแนวคิดในการวิจัย เป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างและหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยศึกษาหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมของเพียเจต์ วิกโกทสกี อีริคสัน แบนดูรา โคลเบอร์ก และรูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ดังนี้

1.1 หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเอาไว้ว่า พัฒนาการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในแต่ละบุคคล และพัฒนาการของมนุษย์ทุกคนก็มีหลักการหรือรูปแบบ (pattern) เดียวกัน คือ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตามลำดับ มีทิศทางเฉพาะ มีอัตราเจริญเติบโตแตกต่างกัน มีคุณภาพและปริมาณไม่เท่ากัน จะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน แต่จะมีความเด่นชัดในแต่ละวัยแตกต่างกัน และจะต้องเป็นไปตามแบบฉบับที่กำหนดไว้ในธรรมชาติและเผ่าพันธุ์ ซึ่งพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัยนั้นเป็นความสามารถของเด็กในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่น หรืออยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ซึ่งสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก เป็นปัจจัยทำให้ความสามารถต่าง ๆ ของเด็กถูกนำออกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กปฐมวัยจึงเรียนรู้ผ่านการเล่นและความพึงพอใจของตนเอง (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 37-41)

1.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ อยู่ที่มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อมใน 2 ลักษณะคือ เด็กพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจ (Equilibration) ความสามารถนี้เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางสมอง เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมจึงเป็นการเรียนรู้ทางสังคมตั้งแต่ในวัยเด็ก ดังนั้นการที่พ่อแม่ ครู และบุคคลที่อยู่รอบตัวเด็ก ถ่ายทอดความรู้ให้เด็กหรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับถ่ายทอด จึงเป็นกระบวนการซึมซับประสบการณ์หรือปรับโครงสร้างทางสติปัญญา เรียกว่า “การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม” (Social Transmission) ซึ่งทฤษฎีนี้มีบทบาทในการจัดแนวประสบการณ์ในระดับปฐมวัยคือ การให้เด็กเรียนรู้โดยให้ออกสาเด็กในการเล่น สำรวจ ทดลอง มีโอกาสเลือก ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองตามความสามารถทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล เด็กวัยนี้จึงมีพฤติกรรมเลียนแบบผู้ใหญ่ในเวลาเล่น (Deferred Imitation) หรือเด็กสามารถเลียนแบบได้โดยตัวเองไม่ต้องอยู่ต่อหน้า (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 48-50)

1.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม สังคมและการเรียนรู้ที่มีต่อการพัฒนาทางสติปัญญา การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยบ่งชี้ผลผลิตพัฒนาการของเด็ก เป็นต้นว่าเด็กควรเรียนรู้อะไรบ้าง ควรจะมีความสามารถทางใดบ้าง สถาบันทางสังคมต่างๆ ตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไป มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กแต่ละวัย ซึ่งจะเพิ่มถึงขั้นสูงสุดตามศักยภาพของแต่ละบุคคลได้ ก็ต่อเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่หรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและเด็กได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้วยการใช้ภาษา ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ภาษา เรียกว่า “ภาษาสังคม” (Social Speed) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทำให้เด็กเข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี (สุรางค์ โคว์ตระกูล. 2556: 61-64)

1.4 ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ให้ความสำคัญกับเด็กปฐมวัยว่า เป็นวัยกำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้นสำหรับเด็ก บุคลิกภาพจะสามารถพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละช่วงอายุเด็กประสบสิ่งที่พึงพอใจ ตามขั้นพัฒนาการต่างๆ ของแต่ละวัยมากน้อยเพียงใด ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้นๆ เด็กก็จะมีบุคลิกภาพที่ดีและเหมาะสม และพัฒนาถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งความไว้วางใจเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพ เมื่อเด็กอยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี เริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยตนเอง สามารถควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ ถ้าพ่อแม่ห้ามหรือบังคับไม่ให้เด็กกระทำการใดๆ ด้วยตนเองหรือเข้มงวดเกินไป จะทำให้เด็กเกิดความสงสัยในความสามารถของตนเองและเกิดความละอายในสิ่งที่ตนกระทำ ผู้เลี้ยงดูจึงต้องรักษาความสมดุล ช่วยเด็กให้เป็นอิสระ พึ่งตนเอง มีความริเริ่มทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมาก เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ ทั้งด้านการพูดและการกระทำ และอยากทำอะไรเองโดยไม่พึ่งผู้ใหญ่ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 57-58)

1.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ให้ความสำคัญกับบุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการให้ตัวแบบ โดยผู้เรียนจะเลียนแบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แบนดูราได้อธิบายว่า การเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การสังเกตการณ์ตอบสนองและพฤติกรรมต่างๆ ของตัวแบบ สภาพแวดล้อมของตัวแบบ ผลการกระทำ คำบอกเล่า และความน่าเชื่อถือของตัวแบบ ทำให้การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงเกิดขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการต่างๆ ในการเลียนแบบ ประกอบด้วย 4 กระบวนการคือ การดึงดูดความสนใจ (Attention) การคงไว้ (Retention) การแสดงออก (Motor Reproduction) และการจูงใจ (Motivational) พฤติกรรมใดๆ ก็ตามเด็กสามารถปรับหรือเปลี่ยนได้ตามหลักการเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นเด็กให้เรียนรู้ด้านสังคม โดยใช้การสังเกตตัวแบบที่เด็กเห็นและตัวแบบจะช่วยให้เด็กเลือกสถานการณ์ที่ดีที่สุดไว้ใช้ปฏิบัติต่อไป (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 62-64)

1.6 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ตให้ความสำคัญกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น จะดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนที่หนึ่งเรื่อยไปจนถึงขั้นที่หก จะข้ามขั้นและอาจจะชะงักอยู่ในขั้นใดขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและเหตุการณ์ทางสังคม ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความรู้ทางสังคม การมีบทบาททางสังคมจะมีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมซึ่งมีความเป็นสากล เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของมนุษย์กับการเรียนรู้ทางสังคม และมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา ขอบขอบที่สำคัญพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ตคือพัฒนาการเหตุผลทางจริยธรรมซึ่งต่างจากพฤติกรรมจริยธรรม เช่น เด็กอาจจะเรียนรู้ที่จะบอกเหตุผลที่ใช้ในการแสดงพฤติกรรมแต่อย่างแต่เมื่อถึงเวลาจริยธรรมเด็กอาจจะมีความผิดอีกแบบดังนั้นพัฒนาการเหตุผลทางจริยธรรม จึงมิใช่การรับรู้จากการสอนของผู้อื่นโดยตรง แต่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อผู้อื่นและบทบาทของผู้อื่นในสังคม (สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. 2556: 64-67)

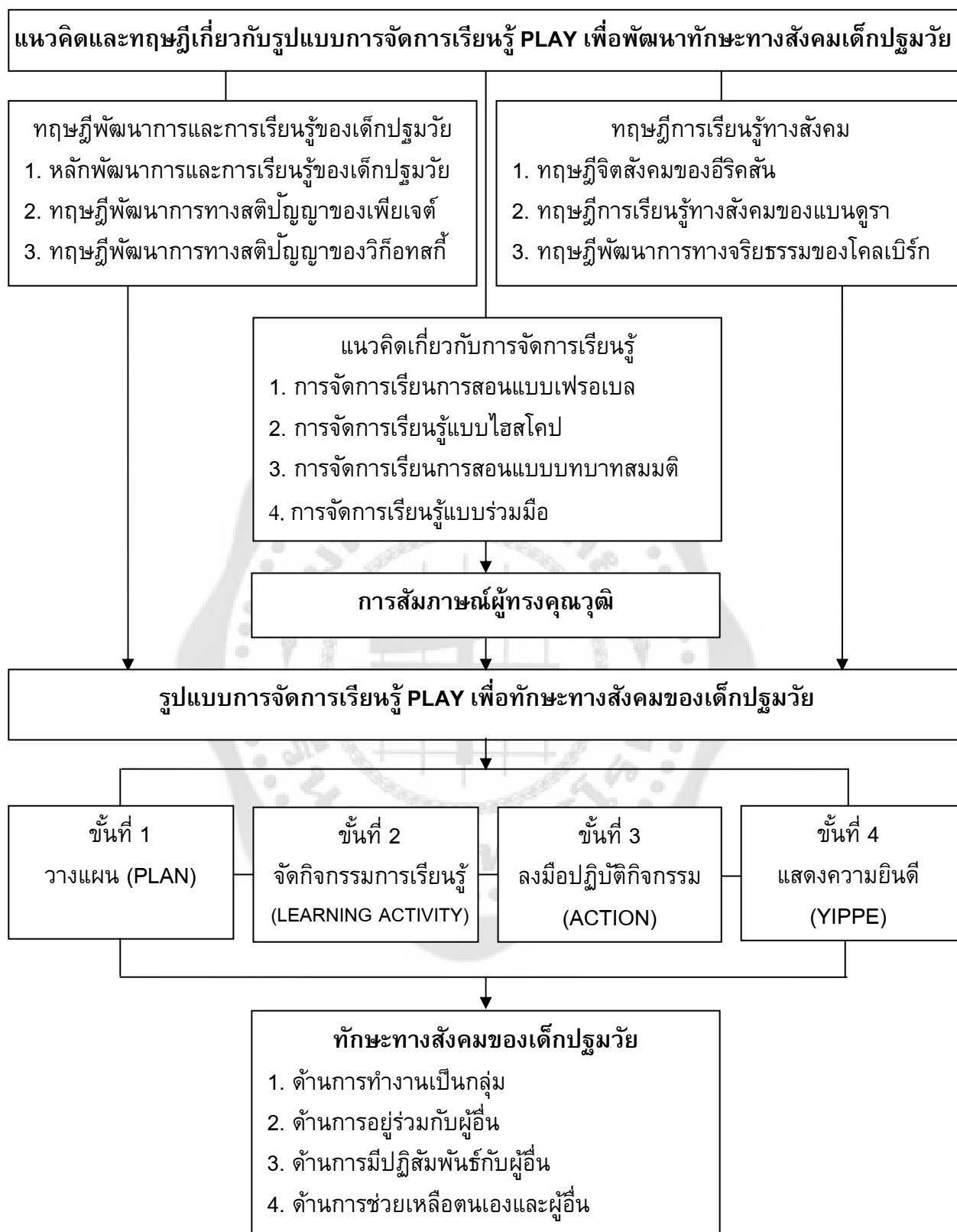
1.7 การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอลให้ความสำคัญกับพลังความสามารถและความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ภายในตนจะปรากฏออกสู่ภายนอกได้ ถ้าได้สัมผัสกับอุปสรรคและประสบการณ์ การที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเป็นการนำเด็กไปสู่การพัฒนาร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรมที่สูงขึ้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56; อ้างอิงจาก William and Fromberg: 19, 49) เฟรอบเอล เชื่อว่า เด็กมีความสามารถสำหรับสิ่งที่ดีงามและความรู้มาตั้งแต่แรกเกิด เด็กควรได้เล่นได้แสดงออก ลงมือกระทำด้วยตนเอง ซึ่งการเล่นเป็นประสบการณ์ที่ดีสำหรับเด็ก การจัดการเรียนการสอนของเฟรอบเอลมีชุดอุปกรณ์การสอนเป็นสื่อหลักและตำราสำหรับเด็กปฐมวัยในการเรียนรู้ลักษณะของชุดอุปกรณ์ถูกจัดเป็นอนุกรม ที่เด็กสามารถเล่น จากง่ายไปยากตามลำดับวัยของเด็ก เป็นการเล่นตามธรรมชาติที่เด็กสามารถเข้าใจและเรียนรู้ด้วยตนเอง (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56-57)

1.8 การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคปให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็ก การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ประกอบด้วยทำให้เด็กปฐมวัยเลือกและตัดสินใจริเริ่มกิจกรรมตามความสนใจและความตั้งใจของตนเองว่าจะใช้วัสดุอุปกรณ์นั้นอย่างไร ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่ ในห้องเรียนจะมีสื่อ เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย มีความเพียงพอ และเหมาะสมกับระดับอายุของเด็ก เด็กได้สำรวจและจัดกระทำกับวัตถุโดยตรง ทำให้รู้จักวัตถุ สิ่งของ และของเล่นต่างๆ ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ ผู้ใหญ่มีหน้าที่จัดให้เด็กค้นพบความสัมพันธ์เหล่านี้ด้วยตนเอง และเด็กมีอิสระในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความคิดและรู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เรียนรู้วิธีการพูดที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ได้พัฒนาการคิดควบคู่ไปกับการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง การที่ผู้ใหญ่สร้างความสัมพันธ์กับเด็ก รับฟังเด็ก คอยสังเกตและค้นหาความตั้งใจ ความสนใจของเด็ก จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กคิดและกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง (พัชรี ผลโยธิน และคณะ. 2543: 7-9)

1.9 การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้สวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง ได้แสดงออกมาตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และพฤติกรรมที่สังเกตพบ เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ การสอนแบบบทบาทสมมติ (ROLE PLAYING IN EDUCATION) เป็นวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจได้ด้วยตนเอง โดยเน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ซึ่งการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีสอนหนึ่งที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ให้ผู้เรียนได้แสดงออก ได้รับทราบสถานการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ผ่านการแสดงบทบาทสมมติด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ควบคู่กับการมีความสนุกสนานและเพลิดเพลิน และผู้แสดงบทบาทจะใช้ความคิดของตนในการแสดงออกและแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเสรี (ทิตนา เขมมณี. 2556: 358)

1.10 การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มย่อย โดยสมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน กลุ่มละประมาณ 3-6 คน จะช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมเป็นทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกัน สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องร่วมรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ซึ่งความสำเร็จของแต่ละบุคคล คือ ความสำเร็จของกลุ่ม และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยให้เด็กเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่นที่แตกต่างจากตน ตลอดจนรู้จักช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อนๆ ในกลุ่ม การเรียนรู้แบบร่วมมือประกอบด้วย 5 ประการ (ทิตนา เขมมณี. 2556: 99-101; อ้างอิงจาก Johnson and Johnson. 1994: 31-37) คือ 1) การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน 2) การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด 3) ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน 4) การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย และ 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ครูจะต้องจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ให้พร้อม กำหนดบทบาทหน้าที่สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเพื่อช่วยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีส่วนร่วมในการทำงานอย่างทั่วถึง ให้เด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของงานอันเป็นจุดมุ่งหมายของกลุ่ม มีความรู้สึกที่ดีต่อกันและกัน ทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปสู่ความสำเร็จ (ทิตนา เขมมณี. 2556: 98-105)

จากหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมของเพียเจต์ วิกทอสกี อีริคสัน แบนดูรา โคลเบอร์ก และแนวคิดการจัดการเรียนรู้ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยการสร้างรูปแบบและตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นลงมือปฏิบัติกิจกรรม และขั้นแสดงความยินดี ดังภาพประกอบ 1

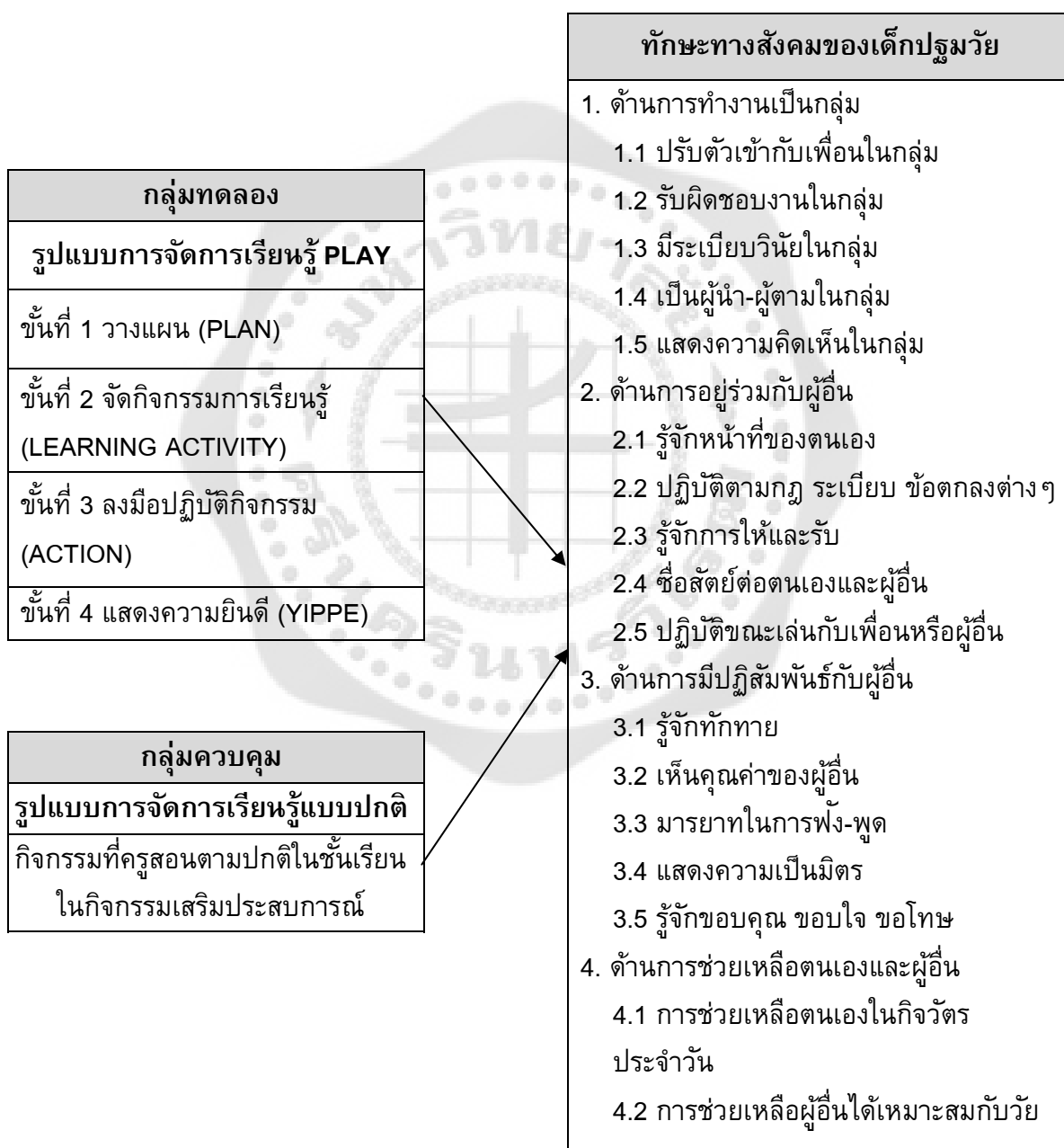
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

2. การศึกษาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ดำเนินการโดยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของปฐมวัย ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปศึกษาทดลอง กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อศึกษาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ 2 การศึกษาทดลองการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

สมมติฐานของการวิจัย

1. หลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง
2. ภายหลังจากที่ได้รับประสบการณ์ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของกลุ่มควบคุม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม
 - 1.1 หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
 - 1) พัฒนาการของเด็กปฐมวัย
 - 2) การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
 - 1.2 ทฤษฎีพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
 - 1) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์
 - 2) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี
 - 1.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
 - 1) ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน
 - 2) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา
 - 3) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก
2. ความรู้เกี่ยวกับทักษะทางสังคม
 - 2.1 ความหมายของทักษะทางสังคม
 - 2.2 ความสำคัญของทักษะทางสังคม
 - 2.3 พัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 - 2.4 กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 - 2.5 ลักษณะทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 - 1) การทำงานเป็นกลุ่ม
 - 2) การอยู่ร่วมกับผู้อื่น
 - 3) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
 - 4) การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น
 - 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม
 - 3.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม
 - 1) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาเพียเจต์
 - 2) ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน
 - 3) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

- 4) แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรเบล
- 5) แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป
- 6) แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ
- 7) แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

3.2 การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

- 1) กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
- 2) กิจกรรมการใช้กรณีตัวอย่าง
- 3) กิจกรรมการสร้างสถานการณ์จำลอง
- 4) กิจกรรมทัศนศึกษานอกห้องเรียน

4. กรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

1.1 หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

1) พัฒนาการเด็กปฐมวัย

พัฒนาการ (Development) สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2556: 37) กล่าวว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปฏิสนธิ ตลอดจากครรภ์มารดาสู่โลกภายนอก จากทารกเติบโตเป็นผู้ใหญ่ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย จะช่วยทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจเด็ก การจัดประสบการณ์ให้เด็ก ไปในทิศทางที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับเด็กแต่ละคน ถ้าพัฒนาการทุกด้านได้รับการตอบสนองตรงตามความต้องการแล้วพัฒนาการเด็กจะเป็นไปอย่างสมวัย ซึ่งพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัยนั้น เป็นความสามารถของเด็กในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่น หรืออยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทำหน้าที่ตามเวลา มีความรับผิดชอบ รู้จักกาลเทศะ ตลอดจนรู้จักการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นเด็กปฐมวัยจึงควรได้รับการตอบสนองพัฒนาการแต่ละด้านคือ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้ครบทุกด้านอย่างเหมาะสม เนื่องจากพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกจะมีผลต่อพัฒนาการระยะต่อไป มีความสัมพันธ์กันหมด ถ้าพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งบกพร่องก็จะนำไปสู่ความบกพร่องในด้านอื่นๆ ด้วย และมีผลกระทบในระยะต่อไป นอกจากนั้นสรวงศ์ ใ้วตระกูล (2556: 82) กล่าวว่า พัฒนาการทางสังคมของเด็กมักจะขึ้นกับการอบรมเลี้ยงดูที่บ้าน บางครอบครัวมักจะสนับสนุนและให้แรงเสริมพฤติกรรมของเด็กที่เรียบร้อยและเงียบ บางครอบครัวให้แรงเสริมพฤติกรรมที่ค่อนข้างก้าวร้าว และที่สำคัญที่สุดก็คือ

ความรักความอบอุ่นที่เด็กได้รับจากพ่อแม่ ทำให้เด็กกล้าที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้นเด็กวัยนี้ จึงควรได้รับการปลูกฝังพัฒนาการด้านต่าง ๆ ในทางที่ดีที่สุด

ความหมายของพัฒนาการ

พัฒนาการเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านวุฒิภาวะ (maturity) ของอวัยวะระบบต่างๆ และตัวบุคคล ทำให้เพิ่มความสามารถของบุคคลให้ทำหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทำสิ่งที่ยากและซับซ้อนยิ่งขึ้นได้ ตลอดจนเป็นการเพิ่มทักษะใหม่และความสามารถในการปรับตัวในภาวะใหม่ของบุคคลนั้นๆ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของพัฒนาการไว้ดังนี้

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2545: 20) กล่าวว่า พัฒนาการทุกอย่าง ด้านมีผลกระทบต่อกันและกัน มีขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง และไม่มีการแบ่งแยกขั้นตอนอย่างเด็ดขาดหรือใช้ช่วงอายุเป็นจุดแบ่งอย่างเด็ดขาด การเปลี่ยนแปลงจากขั้นตอนหนึ่งไปยังอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป มากกว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างเฉียบพลัน และความรู้เรื่องพัฒนาการเด็ก ช่วยให้ นักการศึกษาและครูจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมแก่วัยของเด็กและช่วยแก้ไขปัญหาคเด็ก

วารุณี ภูวสุรกุล (2550: 99) กล่าวว่า การศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ จำเป็นจะต้องศึกษา ถึงกรรมพันธุ์และสภาพแวดล้อมตลอดเวลา ระยะเวลาของพัฒนาการจะใช้เวลานาน บางครั้งก็ พัฒนาถึงวัยผู้ใหญ่ พัฒนาการจะเป็นไปตามขั้นตลอดชีวิต นั่นคือ วัยก่อนคลอด วัยทารก วัยเด็ก วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่

นิตยา คชภักดี (2551: 359) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านการทำหน้าที่ (function) และวุฒิภาวะ (maturation) ของอวัยวะระบบต่างๆ รวมทั้งตัวบุคคลทำให้สามารถ ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมหรือภาวะใหม่ในบริบทของครอบครัวและสังคม ความสามารถในการทำหน้าที่ด้านต่างๆ ของบุคคลแสดงออก ในพฤติกรรมพัฒนาการและผลงานที่ก้าวหน้าเป็นขั้นตอน

นุชลี อุปกัย (2556: 28) กล่าวว่า พัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะดำเนินไปอย่างมีลำดับขั้นตอนที่แน่นอน และดำรงอยู่เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในขั้นต่อไป

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2556: 37) กล่าวว่า พัฒนาการ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในตัว มนุษย์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ในการทำหน้าที่ (Function) และวุฒิภาวะ (Maturation) ของอวัยวะระบบต่างๆ ในด้านโครงสร้างการจัดระเบียบส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกมีลักษณะทิศทางที่แน่นอนสัมพันธ์กับเวลา ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้ อย่างดีมีประสิทธิภาพ ทำสิ่งที่ยากสลับซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนการเพิ่มทักษะใหม่ๆ พัฒนาการจึง เป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม ผสมผสานก้าวหน้าเป็นลำดับ ขั้นตอนต่อเนื่องกันไป

วูลฟอล์ค (Woolfolk. A. 2004: 45) กล่าวว่า พัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงในไปในทางที่ดีขึ้น อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เมื่ออายุมากขึ้นพัฒนาการก็จะมี ความซับซ้อนเพิ่มขึ้น และพัฒนาการจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในด้านการปรับตัวที่ดีขึ้น

สรุป พัฒนาการเป็นกระบวนการพัฒนาของมนุษย์ในทุกๆ ด้านของชีวิต ตั้งแต่แรกเกิดของชีวิตจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่องทั้งในลักษณะของการเจริญงอกงามและการถดถอย ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับซึ่งนำไปสู่ความมีวุฒิภาวะของมนุษย์ นอกจากนี้พัฒนาการทุกๆ ด้านยังมีผลกระทบต่อกันและกัน และพัฒนาการของมนุษย์ทุกประเภทมีลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องกันไป

พัฒนาการของเด็กในช่วงวัยต่าง ๆ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอพัฒนาการของเด็กปฐมวัยในช่วงวัยต่างๆ ตั้งแต่วัยแรกเกิดถึงวัย 6 ปี (สิริมา วิทยุอนันตพงษ์. 2550: 86-93) ดังนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย หมายถึง การเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย ปรากฏออกมาในภาพของสุขภาพอนามัยในด้านรูปร่างและสัดส่วนของร่างกาย เด็กวัยทารกจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในอัตราส่วนค่อนข้างมาก เด็กอายุ 1-6 ปี จะเปลี่ยนแปลงไม่รวดเร็วเหมือนวัยทารก แต่จะเป็นไปในอัตราคงที่ และมีความเจริญของร่างกายในส่วนที่พัฒนามาก ได้แก่ วุฒิภาวะ ระบบประสาท ปรากฏมาในภาพของกล้ามเนื้อต่างๆ จะแข็งแรงและทำงานประสานกัน ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวที่คล่องแคล่ว สามารถทรงตัวได้ดีขึ้น แยกเป็น 2 ส่วนคือ กล้ามเนื้อมัดใหญ่ เด็กปฐมวัยจะมีอัตราการพัฒนาเป็นไปตามวัย เช่น เด็กอายุ 4 ปี จะสามารถเดินลงบันไดแบบสลับปลายเท้าได้ดีกว่าเด็กอายุ 3 ปี หรือในการกระโดดสลับปลายเท้าได้เมื่ออายุ 5 ปี เป็นต้นไป การส่งเสริมพัฒนาการเด็กในด้านกล้ามเนื้อใหญ่ เช่น การยืน การเดิน การวิ่ง การกระโดด การรับและการส่งลูกบอล และการเตะลูกบอล เป็นธรรมชาติและความต้องการของเด็กปฐมวัย สำหรับกล้ามเนื้อเล็ก โดยเฉพาะกล้ามเนื้อมือจะพัฒนาอย่างมากเช่นกัน ในการวาดภาพตามแบบเด็กจะวาดรูปวงกลมได้ที่อายุ 3 ปี วาดรูปสี่เหลี่ยมได้ที่อายุ 4 ปี และวาดรูปสามเหลี่ยมได้ที่อายุ 5 ปี เป็นต้น ดังนั้นการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในด้านกล้ามเนื้อเล็กและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา เช่น การร้อย การตัดกระดาษ และการวาดภาพอย่างอิสระ จึงเป็นความเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย ซึ่งตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัย 6 ปี เด็กปฐมวัยจะมีความเจริญเติบโต มีน้ำหนัก ส่วนสูง ตามเกณฑ์ ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ความเจริญตามธรรมชาติของเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนัก ส่วนสูงได้ตามเกณฑ์

อายุ	น้ำหนัก(กิโลกรัม)	ส่วนสูง(เซนติเมตร)
วัยแรกเกิด	3-3.5 กก.	50 ซม.
1 เดือน	4-4.5 กก.	55 ซม.
3 เดือน	5-6.2 กก.	60 ซม.
6 เดือน	7-7.5 กก.	65 ซม.
9 เดือน	8-9 กก.	70 ซม.
1 ปี	9-10 กก.	72 ซม.
1 ปี 5 เดือน	10 กก.	76 ซม.
1 ปี 8 เดือน	10 กก.	78-79 ซม.
2 ปี	10.5-11 กก.	82-83 ซม.
3 ปี	12.5-14.5 กก.	90-95 ซม.
4 ปี	15-18 กก.	98-102 ซม.
5 ปี	16-20 กก.	103-108 ซม.
6 ปี	17-22 กก.	108-112 ซม.

ที่มา: สิริมา ภิญโญหนันตพงษ์. (2550). การศึกษาปฐมวัย. หน้า 87.

เด็กปฐมวัยที่มีความเจริญเติบโตตามธรรมชาติ จะมีน้ำหนักและส่วนสูง ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวข้างต้น ส่วนการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นความสามารถทางร่างกายอันเนื่องมาจากวุฒิภาวะ มีระบบประสาทที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง จะปรากฏมาในภาพของการบังคับกล้ามเนื้อมัดต่างๆ ทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบตามธรรมชาติของร่างกายในแต่ละช่วงวัย

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ หมายถึง ความสามารถในการรู้สึกแสดงความรู้สึกของเด็ก เช่น พอใจ ไม่พอใจ รัก ชอบ สนใจ เกลียด โดยที่เด็กรู้จักควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมกับวัยและสถานการณ์ ตลอดจนการสร้างความรู้สึกที่ดีและนับถือตนเอง ซึ่งความเจริญด้านอารมณ์และจิตใจของเด็กปฐมวัยตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี มีดังต่อไปนี้

อายุ 0-3 ปี เด็กวัยนี้จะตกใจง่าย ยิ้มง่าย หัวเราะ ส่งเสียงอารมณ์ ผูกพันกับพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู กลัวคนแปลกหน้า ชอบทำตามใจตัวเอง โยกตัวตามจังหวะเพลง กลัวความมืด กลัวเสียงดัง อยู่คนเดียว ชอบใช้คำไม่เอา แสดงความรู้สึกด้วยคำพูด ชอบให้ผู้อื่นชมเชย เป็นตัวของตัวเอง

อายุ 3-4 ปี เด็กวัยนี้จะมีมาร่าแรง แจ่มใส เริ่มควบคุมอารมณ์ได้ บางขณะแสดงอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ เริ่มมีความรู้สึกต่อตนเองและผู้อื่น มีความมั่นใจในตนเอง เริ่มมีคุณธรรมและจริยธรรม แสดงความรักเพื่อนและสัตว์เลี้ยง

อายุ 4-5 ปี เด็กวัยนี้จะไม่แย่งของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง รู้จักเก็บของเล่นเข้าที่ รู้จักการรอคอยอย่างเหมาะสมกับวัย รู้จักการตัดสินใจในเรื่องง่ายๆ ได้ และเริ่มเรียนรู้ผลที่เกิดขึ้น

อายุ 5-6 ปี เด็กวัยนี้จะมีความร่าเริง แจ่มใส ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น มีเหตุผล แสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ และเริ่มมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

พัฒนาการด้านสังคม หมายถึง ความสามารถของเด็กในการช่วยเหลือตนเอง และสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่นหรืออยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทำหน้าที่ตามเวลา มีความรับผิดชอบ รู้จักกาลเทศะ ช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งความเจริญด้านสังคมของเด็กปฐมวัยตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี มีดังต่อไปนี้

อายุ 0-3 ปี เด็กวัยนี้จะยิ้มเมื่อเห็นหน้าคน ตาจ้องมองหน้าแม่ ดูนิ้ว สงบอารมณ์ มองตามคนหรือสิ่งของที่มีการเคลื่อนไหว ยิ้มง่าย ร้องไห้แสดงความต้องการ กินนอน เป็นเวลา ส่งเสียงแสดงอารมณ์ไม่พอใจ ตบมือ ส่งเสียงคุย แสดงความกลัว ยิ้มให้กับเงาในกระจก เลียนิ้วดูนิ้วโป้งเล่นของเล่น เคลื่อนตัวหยิบของเอง กลัวคนแปลกหน้า จำตัวเองได้ในกระจก รู้จักเลือกของเล่น ติดแม่ ไม่ยอมแยกจากแม่ ต้องการความเอาใจใส่ ชอบเล่นเลียนแบบ ทำงานบ้าน เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น ซึ่งส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ จำคนรู้จักได้บ้าง เลียนแบบบุคลิกพ่อแม่ เริ่มต่อต้านใช้คำว่า “ไม่” ชอบให้พ่อแม่อุ้มกอด ต้องการเอาใจ ชอบเป็นที่รักของผู้ใหญ่และพูดบอกความต้องการได้

อายุ 3-4 ปี เด็กวัยนี้จะล้างมือเองได้ ติดและถอดกระดุมขนาดใหญ่ได้ รินน้ำดื่มได้เอง รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง เริ่มรู้จักใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม เริ่มมีการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการมีคุณธรรมจริยธรรม เริ่มเล่นกับเด็กคนอื่นได้ เริ่มรู้จักขอโทษ เริ่มแบ่งปันสิ่งของ เริ่มปฏิบัติตามกฎกติกาต่างๆ ได้ รู้จักทำงานที่ได้รับมอบหมาย เริ่มมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เริ่มรู้จักแสดงความเคารพ ทั้งขยะให้ถูกที่ ไม่ทำลายสิ่งของเครื่องใช้

อายุ 4-5 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มมีการช่วยเหลือตนเอง แต่งตัวได้ รับประทานอาหารได้ด้วยตนเองโดยไม่หกเลอะเทอะ รู้จักทำความสะอาดหลังจากเข้าห้องน้ำ ห้องส้วม เริ่มมีการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการมีคุณธรรมจริยธรรม เล่นร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักการให้อภัยและขอโทษ เริ่มช่วยเหลือผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตกลงร่วมกัน มีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย เริ่มรู้จักการเป็นผู้นำผู้ตาม มีมารยาทในการอยู่ร่วมกัน เริ่มมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รู้จักแสดงความเคารพ ทั้งขยะให้ถูกที่ รักษาสิ่งของที่ใช้ร่วมกัน

อายุ 5-6 ปี เด็กวัยนี้จะมี การช่วยเหลือตนเอง เลือกเครื่องแต่งกายของตนเองและแต่งตัวเองได้ ใช้เครื่องมือเครื่องใช้ในการรับประทานอาหารได้ ทำความสะอาดร่างกายได้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และการมีคุณธรรมจริยธรรม เลือกเพื่อนของตนเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่นได้ รู้จักการให้และการรับ ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ เป็นผู้นำผู้ตามที่ดี มีมารยาทในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เล่นหรือทำงานร่วมกันในกลุ่มย่อยได้ รู้จักการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม แสดงความเคารพได้เหมาะสมกับโอกาส และช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมรอบตัว

พัฒนาการด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ การเข้าใจสิ่งต่างๆ การใช้เหตุผล การแก้ปัญหา ซึ่งแสดงออกโดยการใช้ภาษาในการสื่อความหมายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งความเจริญด้านสติปัญญาของเด็กปฐมวัยตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี มีดังต่อไปนี้

อายุ 0-3 ปี เด็กวัยนี้จะสนใจใบหน้าคนมากกว่าสิ่งของ มองสิ่งที่เคลื่อนไหว มีเสียง ชอบสำรวจสิ่งของ เล่นเสียงคำซ้ำ สนใจรายละเอียดสิ่งของ เชื่อมโยงคำพูดกับท่าทาง เช่น ถ้า “ไม่” จะสั่นหน้า ใช้คำแทนสัญลักษณ์ได้ เรียนรู้คำใหม่ พูดคำว่าพ่อกับแม่ได้ รู้จักชื่อตนเอง ชีตเขียนเส้นยุ่งๆ ได้ พยายามทำตามคำสั่ง ชอบฟังนิทาน ชอบดูหนังสือภาพ ใช้คำถามว่า “อะไร” อยากรู้ อยากเห็น

อายุ 3-4 ปี เด็กวัยนี้จะฟังแล้วปฏิบัติตามคำสั่งง่ายๆ ได้ บอกชื่อของตนเองได้ บอกสิ่งที่ต้องการได้ รู้จักใช้คำถาม “อะไร” สามารถโต้ตอบด้วยประโยคสั้นๆ ได้ บอกชื่อสิ่งของต่างๆ รอบตัวได้ จำแนกภาพที่เหมือนและต่างกันได้ ชีตเขียนเส้นอย่างอิสระได้ จับคู่สีได้ประมาณ 3-4 สี เข้าใจเปรียบเทียบขนาด เช่น “เล็ก” “ใหญ่” เรียงลำดับสิ่งของได้ตามขนาด เรียนรู้การสังเกตและเลียนแบบผู้อื่น นับปากเปล่า 1-5 ได้ จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 วาดภาพตามความพอใจของตนเอง เลียนแบบท่าทางการเคลื่อนไหวต่างๆ ชอบร้องเพลง และท่องคำคล้องจองสั้นๆ

อายุ 4-5 ปี เด็กวัยนี้จะฟังแล้วปฏิบัติตามคำสั่งที่ต่อเนื่องได้ บอกชื่อ นามสกุลของตนเองได้ เล่าเรื่องที่พบเห็นได้ รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” อ่านภาพจากหนังสือได้ เขียนภาพและสัญลักษณ์ตามความต้องการของตนเองได้ ชีและบอกสีได้ประมาณ 4-6 สี นับปากเปล่าได้ 1-10 เรียนรู้จากการสังเกต ฟังด้วยตนเอง เข้าใจความหมายของคำที่เปรียบเทียบเช่น “ใหญ่” “ใหญ่กว่า” “ใหญ่มากที่สุด” เข้าใจความหมายของเวลาเช่น “วันนี้” “เมื่อวานนี้” “พรุ่งนี้” จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 สำรวจและทดลองเล่นของเล่นหรือสิ่งของต่างๆ ตามความคิดของตนเองได้ เล่านิทานหรือเรื่องราวตามจินตนาการได้ เคลื่อนไหวท่าทางตามความคิด สร้างสรรค์และจินตนาการได้

อายุ 5-6 ปี เด็กวัยนี้จะฟังแล้วนำมาเล่าถ่ายทอดได้ บอกชื่อ นามสกุล วันเกิด ที่อยู่ได้ แสดงท่าทางตามคำสั่งได้ถูกต้อง รู้จักใช้คำถาม “อย่างไร” “ที่ไหน” จัดลำดับภาพเหตุการณ์ได้ เขียนชื่อ นามสกุลของตนเองตามแบบได้ บอกและจำแนกสีต่างๆ ได้ รู้ค่าของจำนวน 1-10 จำแนกสิ่งของตามสี รูปร่าง รูปทรง ขนาด บอกเวลา “เมื่อวานนี้” “วันนี้” “พรุ่งนี้” ได้ถูกต้อง จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้ดี เริ่มสร้างสรรคงานใหม่ๆ จากสิ่งของที่มีอยู่ ใช้สิ่งของรอบๆ ตัวเป็นสิ่งสมมติในการเล่น วาดภาพตามความคิดสร้างสรรค์ของตนเองได้ เล่านิทาน เล่าสิ่งที่ตนคิดหรือเรื่องราวตามจินตนาการได้ เล่นบทบาทสมมติตามความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการได้

สรุป พัฒนาการของเด็กปฐมวัย แบ่งออกเป็น 4 ด้านคือ พัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ พัฒนาการด้านสังคม และพัฒนาการด้านสติปัญญา ถ้าพัฒนาการของเด็กได้รับการตอบสนองตรงตามความต้องการแล้ว พัฒนาการของเด็กจะเป็นไปอย่างสมวัย ดังนั้น นอกจากบรรยากาศที่ดีในครอบครัวแล้ว โรงเรียนก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน ถ้าเด็กเริ่มเข้าโรงเรียนด้วยท่าทีหรือทัศนคติที่ดี รักโรงเรียน รักครู เด็กก็จะรักการเรียนและมักจะเรียนหนังสือได้ดี พ่อแม่และครูจึงควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียนให้แก่เด็กตั้งแต่วัยปฐมวัย

หลักพัฒนาการเด็กปฐมวัย

หลักพัฒนาการของมนุษย์ทุกนั้นมีหลักการพอสรุปได้ดังนี้ (สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์. 2556: 41-42) คือ

1. พัฒนาการของมนุษย์เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีขั้นตอนและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปฏิสนธิจะค่อยๆ พัฒนาเติบโตเป็นเด็กและผู้ใหญ่ต่อไป โดยขั้นต้นเป็นพื้นฐานสำหรับขั้นต่อไป

2. พัฒนาการของมนุษย์เป็นไปอย่างมีแบบแผนเฉพาะ โดยพัฒนาการของมนุษย์จะเป็นไปเป็นระยะๆ กล่าวคือ เมื่อเด็กเกิดมาลึ้มตาดูโลก เด็กจะนอนแบเบาะก่อน ต่อจากนั้นจะพัฒนาคว้า นั่ง คืบ คลาน ยืน และเดินในที่สุด นอกจากนี้พัฒนาการของมนุษย์ทางด้านร่างกายจะถูกกำหนดพัฒนาไปเป็น 3 ทิศทาง คือ

ทิศทางที่ 1 พัฒนาการจะเริ่มจากส่วนบนลงล่างหรือศีรษะไปเท้า (Cephalic-Caudal Development) เด็กทารกจะมีศีรษะใหญ่แรกเกิด และต่อมาอวัยวะส่วนอื่นๆ ค่อยๆ เจริญเติบโตได้ สัดส่วนกับศีรษะและอวัยวะส่วนบน

ทิศทางที่ 2 พัฒนาการจะเริ่มจากแกนกลางของลำตัวไปสู่อวัยวะส่วนข้าง (Proximal-Distal Development) เช่น เด็กจะสามารถเคลื่อนไหวลำตัวได้ก่อนการใช้แขนและนิ้วหรือเด็กจะใช้ทั้งแขนมัดสิ่งของก่อนจะควบคุมข้อมือ ฝ่ามือ และนิ้วมือได้

ทิศทางที่ 3 พัฒนาการเคลื่อนไหวของร่างกาย เริ่มจากการเคลื่อนไหวทักษะทั่วไป สู่ทักษะการเคลื่อนไหวเฉพาะเจาะจง เด็กทารกอายุประมาณ 4-6 เดือน ยังไม่สามารถใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือจับชิ้นของเล่นได้ แต่พออายุ 6-9 เดือน มีความสามารถบังคับใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือจับของเล่นได้ หรือ สามารถหยิบของเล่นเปลี่ยนจากมือข้างหนึ่งไปอีกข้างหนึ่งได้

3. พัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกจะมีผลต่อพัฒนาการระยะต่อไป พัฒนาการของมนุษย์นั้นมีทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา จริยธรรม และบุคลิกภาพ ทั้งหมดทุกด้านจะมีความสัมพันธ์กันหมด แต่ละส่วนจะส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน และถ้ามีพัฒนาการด้านหนึ่งบกพร่องตั้งแต่เริ่มแรก ก็จะนำไปสู่ความบกพร่องในด้านอื่นๆ ด้วย และมีผลกระทบกระเทือนในด้านต่อไป

4. พัฒนาการของมนุษย์นั้น ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตผู้ใหญ่ แต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมในแต่ละช่วงชีวิต ปัจจัยพันธุกรรมที่ได้รับจากพ่อและแม่เป็นตัวกำหนดศักยภาพ ส่วนปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดโอกาสความเป็นไปได้ของการที่เติบโตและพัฒนาศักยภาพนั้นๆ

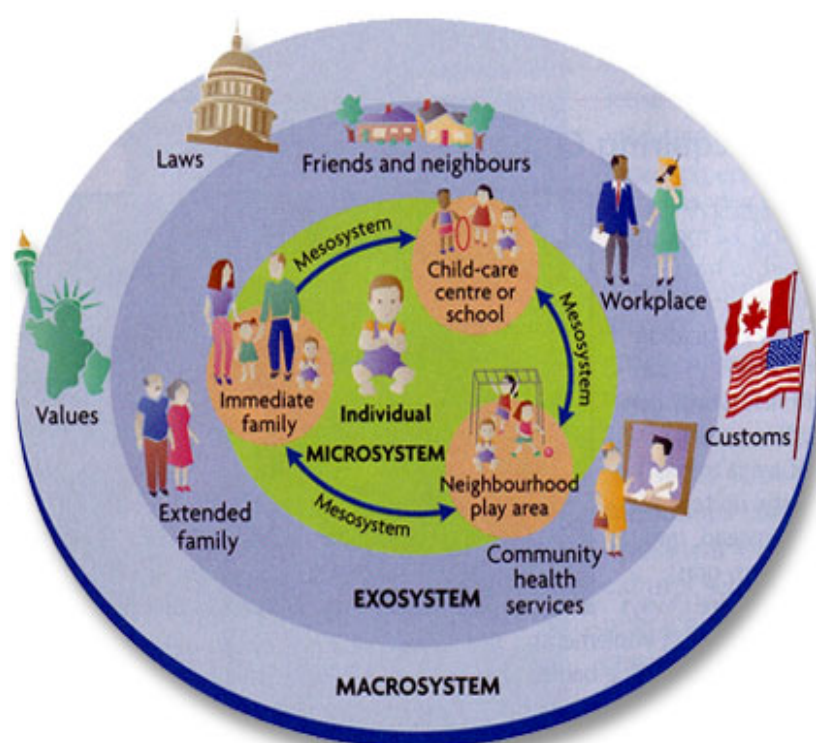
สรุป พัฒนาการเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นไปอย่างมีแบบแผนเฉพาะ ทั้งหมดทุกด้านจะมีความสัมพันธ์กันหมด และพัฒนาการของมนุษย์นั้น ตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเติบโตถึงวัยผู้ใหญ่ แต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมในแต่ละช่วงชีวิต

บรรทัดฐานและความแตกต่างระหว่างบุคคลในการพัฒนาตามวัย

มนุษย์แต่ละคนจะมีอัตราเร็วของการพัฒนาไม่เท่ากัน มีรูปแบบเฉพาะตัว ดังนั้นพัฒนาการตามช่วงวัยจึงมีความแตกต่างในแต่ละบุคคล ทำให้ต่างคนต่างมีแบบเฉพาะของตนเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2553: 67-68) กล่าวว่า ถ้าลักษณะใดๆ ของพัฒนาการบุคคลมีลักษณะโดยรวม ไม่แตกต่างจากปกติฐานของคนร่วมสังคมในวัฒนธรรมเดียวกันมากนัก ก็ต้องถือว่าบุคคลนั้น มีพัฒนาการปกติ แต่ถ้าต่างจากปกติฐานมากในลักษณะล้ำเกินวัยทั้งในด้านสติปัญญา สังคม ชีววิทยา ฯลฯ ก็กล่าวได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีพัฒนาการเร็วกว่าวัย (early maturer) มักจะถูกจัดเข้าอยู่ในกลุ่มบุคคลพัฒนาการเร็วกว่ากลุ่ม ในทางกลับกันผู้มีพัฒนาการต่างจากปกติฐานมากในลักษณะด้อยกว่าวัย ก็เรียกว่าเป็นผู้มีพัฒนาการช้ากว่าวัย (late maturer) ซึ่งพัฒนาการจะเร็วกว่าหรือช้ากว่าวัย มีลักษณะต่างๆ ที่น่าสนใจคือ

1. บางคนอาจมีพัฒนาการสมวัยในช่วงหนึ่ง แต่พอในอายุอีกช่วงหนึ่งอาจช้ากว่าหรือเร็วกว่าวัย
2. พัฒนาการที่นับว่าช้าหรือเร็วกว่าวัย ในบางแง่บางมุม เช่น ร่างกายอาจมีพัฒนาการสมวัย แต่ทางสังคมหรืออารมณ์อาจช้ากว่าวัย เป็นต้น
3. บางคนจะพัฒนาเร็วกว่าวัยหรือช้ากว่าวัยในทุกช่วงอายุ อาจเป็นบางลักษณะหรือทุกลักษณะ
4. ผู้มีกระสวนพัฒนาการเร็วกว่าวัยหรือช้ากว่าวัยมาตั้งแต่วัยทารกและวัยเด็ก มักจะมีกระสวนพัฒนาการเช่นนั้นในทุกๆ วัยต่อไป
5. ผู้มีกระสวนพัฒนาการเร็วกว่าวัยหรือช้ากว่าวัย มีผลกระทบต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ เช่น เด็กที่มีพัฒนาการช้ากว่าวัย ไม่สามารถคบหาเพื่อนร่วมวัยได้ พ่อแม่ ครู มักคาดหวังกับตัวเขาในด้านพัฒนาการต่างๆ ซึ่งเขาไม่สามารถทำได้ ทำให้เกิดความตึงเครียดทั้งฝ่ายเด็ก พ่อแม่ และครู เขาอาจถูกล้อเลียนจากเพื่อน เด็กที่มีพัฒนาการเร็วกว่าวัยไม่ชอบคบเพื่อนรุ่นเดียวกับตน อาจมีความเบื่อหน่ายในการเรียน ถ้าการศึกษาไม่ได้จัดการโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เด็กพวกแรกอาจพัฒนาบุคลิกภาพเป็นคนมีปมด้อย ส่วนเด็กประเภทหลังอาจมีปมเด่น ซึ่งถ้าไม่ควบคุมปมเด่นหรือปมด้อย อยู่ในขอบเขตที่พอดี ก็เป็นผลเสียในการดำเนินชีวิตของเด็กทั้งสองกลุ่ม
6. พัฒนาการเร็วกว่าหรือช้ากว่าวัยมีผลกระทบต่อพัฒนาการด้านอื่นๆ สืบต่อไปเมื่อผ่านพ้นวัยเด็กไปแล้ว ผลกระทบจะเห็นชัดเจนมากตั้งแต่วัยรุ่นเป็นต้นไป
7. ผู้ที่มีพัฒนาการเร็วกว่าวัยหรือช้ากว่าวัยอย่างมาก (แตกต่างจากปกติฐานอย่างมาก) จะถูกจัดอยู่ในกลุ่ม exceptionalities ซึ่งเป็นไปได้ทั้งพัฒนาการทางบวกและทางลบ ตัวอย่างเช่น พัฒนาด้านสติปัญญาล้ำหน้ากว่าปกติฐานมาก จะถูกจัดอยู่ในกลุ่มปัญญาเลิศ (gifted) ส่วนผู้ที่มีสติปัญญาด้อยกว่าปกติฐานมาก จะถูกจัดอยู่ในกลุ่มปัญญาอ่อน (mental retarded) ซึ่งบุคคลสองกลุ่มนี้ผู้ปกครองและสังคมต้องให้ความช่วยเหลือเพื่อว่าเขาจะได้มีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพและมีคุณภาพชีวิตตามศักยภาพของตน

ศรีเรื่อน แก้วกั้วาล (2553: 70-71) กล่าวว่ พัฒนาการของบุคคลจะเป็นเช่นไร และ อย่งไร ขึ้นอยู่กับปฏิกริยาโต้ตอบต่อกันและกันระหว่างตัวแปร กรรมพันธ์ การเรียนรู้ และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งกรรมพันธ์เป็นตัวกำหนดศักยภาพและทิศทางของพัฒนาการที่บุคคลได้รับถ่ายทอด จากบรรพบุรุษ เช่น รูปร่าง หน้าตา โรคบางชนิด ความถนัด ลักษณะสติปัญญา ฯลฯ จากลักษณะ พื้นฐานนี้บุคคลเรียนรู้ โลก สังคม ชีวิต ศิลปะวิทยาการต่งๆ จากสิ่งแวดล้อมที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อ พัฒนาการก็ได้ ความแตกต่งระหว่างบุคคลในกระบวนการพัฒนาการเกิดจากผลของปฏิสัมพันธ์ ของตัวแปรที่แตกต่งกัน ดังนั้นสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้จึงมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของมนุษย์

ภาพประกอบ 3 ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรอนเฟนเบนเนอร์ (Bronfenbrenner's ecological systems theory)

ที่มา: Berk, L.; & Roberts, W. (2009). *Bronfenbrenner's Ecological Model*. Retrieved January 29, 2014, from http://www.beststart.org/OnTrack_English/2-promotehealth.html

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่งกัน จะมีผลต่อการพัฒนาเด็ก ทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม ซึ่ง บรอนเฟนเบนเนอร์ (Bronfenbrenner. 1979: p. 22-26) ได้ระบุระบบนิเวศวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนามนุษย์ 5 ระบบ ดังนี้คือ

1. ระบบจุลภาค (Microsystem) เป็นระบบสิ่งแวดล้อมแรกที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลมากที่สุดและให้ประสบการณ์โดยตรง คือ ครอบครัว ได้แก่พ่อแม่และลูก มีปฏิสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ยังประกอบด้วย เครือญาติ ห้องเรียน โรงเรียน เป็นต้น ในแต่ละระบบจุลภาคนี้ จะทำให้พฤติกรรมของ

เด็กมีผลกระทบซึ่งกันและกันกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบุคคลเหล่านั้น จะส่งผลกระทบต่อเด็กในรูปแบบใหม่ได้ แม้แต่ทารกในครรภ์ก็อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดา แล้วส่งผลย้อนกลับต่ออนาคตของทารกได้ สิ่งแวดล้อมที่บุคคลสามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันได้จัดเป็นระบบจุลภาค

2. ระบบปฏิสัมพันธ์ (Mesosystem) เป็นระบบสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงระหว่างระบบจุลภาคต่างๆ ให้สัมพันธ์กัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและโรงเรียน เช่น เด็กที่มีปัญหาครอบครัวที่บ้านจะไปสร้างปัญหาที่โรงเรียนด้วย และเด็กที่มาจากครอบครัวอบอุ่น มักจะเป็นเด็กเรียบร้อยที่โรงเรียน เป็นต้น ซึ่งระบบปฏิบัติสัมพันธ์นี้จะส่งผลเชื่อมโยงไปในสังคมที่เด็กไปปะทะหรือมีปฏิสัมพันธ์ด้วย เช่น ในโรงเรียน เป็นต้น

3. ระบบภายนอก (Exosystem) เป็นระบบสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่บุคคลไม่ได้รับประสบการณ์โดยตรง แต่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมในทางอ้อม หรือมีผลกระทบต่อพัฒนาการของบุคคลได้ เช่น ทักษะทางสังคม ความสำเร็จในหน้าที่การงานของพ่อแม่ มีส่วนในการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมให้กับลูกได้มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับฐานะและรายได้ของครอบครัว หรือนโยบายของรัฐบาลข้อกำหนด และความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคน เป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบทางอ้อมต่อพัฒนาการมนุษย์

4. ระบบมหภาค (Macrosystem) เป็นระบบใหญ่ที่สุดของสังคม ซึ่งเป็นที่รวมทุกระบบที่กล่าวมาให้เกี่ยวเนื่องกัน เป็นวัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อยของสังคม วัฒนธรรมเป็นการปฏิบัติและแนวดำเนินชีวิต ซึ่งยอมรับกันในสังคม และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ได้แก่ ทศนะ แนวความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ เป็นต้น วัฒนธรรมของมนุษย์ในแต่ละวัยจะเกี่ยวข้องกันคือ วัยใดควรสอนอะไรให้เด็ก เพื่อทำหน้าที่ในสังคม เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ควรมีความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง แต่วัฒนธรรมก็มีการพัฒนาไปตามกาลเวลา เช่น มีเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของสังคม ภาวะสงคราม สภาพเศรษฐกิจ ภัยพิบัติ จากธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งไม่สามารถสรุปได้ว่า คนในสังคมเดียวกัน จะมีพฤติกรรมเหมือนกันหมดหรือไม่ เพราะประสบการณ์ของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมระดับมหภาคแตกต่างกันอย่างไร เป็นต้น

5. ระบบเหตุการณ์แวดล้อม (Chronosystem) เป็นระบบระดับสุดท้ายในทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรอนเฟนเบเนออร์ เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมตลอดช่วงชีวิตของบุคคล และรวมถึงเหตุการณ์ซึ่งเป็นประวัติของแต่ละบุคคลด้วย เช่น การเสียชีวิตของบุคคลในครอบครัวจะมีผลกระทบต่อผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือการหย่าร้างของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก จะเกิดผลทางลบมากที่สุดต่อเด็กในขวบปีแรก และมีผลต่อเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง แต่หลังจากการหย่าไปแล้วประมาณ 2 ปี เด็กจึงจะเริ่มปรับตัวได้

สรุป ในแต่ละระบบนิเวศวิทยามีส่วนสร้างพฤติกรรมของบุคคล ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และอาจถูกเปลี่ยนแปลงได้จากคนในระบบนั้นๆ มนุษย์ที่พัฒนาหรือเติบโตมาจากสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันย่อมมีพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันด้วย ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม

และผลกระทบที่แต่ละบุคคลได้รับในช่วงวัยต่างๆ ของชีวิต ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว หรือ เมื่อมีเหตุการณ์ทางสังคมสถานการณ์ใดๆ เกิดขึ้น จึงทำให้บุคคลมีพัฒนาการแตกต่างกันไปตาม ความคิดและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมนั้นๆ

2) การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

การเรียนรู้ (Learning) ลีริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2556: 40) กล่าวว่า เป็นผลมาจาก ประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมและมีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ในการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก กระบวนการของประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมอง จากการที่นิเวรอน 2 นิเวรอน ถูกกระตุ้นทำให้เกิดการเชื่อมระหว่างนิเวรอนทั้งสองให้แข็งแกร่งขึ้น เมื่อเซลล์ประสาทได้รับการกระตุ้น จะทำให้เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ และทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด หรือมีความสามารถระดับใด ดังที่ศาสตราจารย์ เมอเซนนิช (สุรางค์ โคว์ตระกูล. 2556: 255; อ้างอิงจาก Mezenich. n.d.) กล่าวว่า “The brain plasticity exists from the cradle to the grave and that radical improvement in cognitive functioning how we learn, think, perceive, and remember are possible even in the elderly”

ความหมายของการเรียนรู้

มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะผู้เขียน (2550 : 123) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์และการฝึกหัด พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไม่จัดว่าเกิดจากการเรียนรู้เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเพียงชั่วคราวเท่านั้น เช่น ความเหน็ดเหนื่อย ผลจากการกินยา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เนื่องมาจากอุณหภูมิภาวะ การได้รับบาดเจ็บทางด้านร่างกายเหล่านี้ไม่นับว่าเกิดจากการเรียนรู้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 27) กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ ทั้งนี้ไม่รวมถึงอุณหภูมิภาวะและอาการที่ปรากฏชั่วคราว การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เกิดจากการได้รับประสบการณ์แล้วมีกระบวนการบูรณาการในสมอง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบข้อมูลที่รับรู้ไปสู่การจำ

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต และอนุชา ม่วงใหญ่ (2553: 23-24) กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลโดยที่การเปลี่ยนแปลงนั้นมีทั้งที่สามารถสังเกตเห็นได้ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ทักษะ ค่านิยม อีกทั้งพฤติกรรมการพูด การเดิน หรือการแต่งตัว ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้ทั้งพฤติกรรมภายนอกและภายในของแต่ละบุคคล

เดือนใจ เกตุษา (2555: 2) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การที่เด็กเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ลักษณะของการเรียนรู้ของเด็กอาจ

เกิดจากการวางเงื่อนไขหรือเรียนรู้โดยการสังเกต หรือเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่ หรือบุคคลใกล้ชิดในทุกๆ ด้าน เช่น การแสดงออกทางอารมณ์ หรือการใช้ภาษา เป็นต้น

สุรางค์ โค้วตระกูล (2556: 185) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัดรวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2556 : 40) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิม เป็นพฤติกรรมค่อนข้างถาวร ซึ่งพฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากการสังเกตพฤติกรรมและผลของการแสดงพฤติกรรมของบุคคลอื่น การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จึงเป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมและมีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ในการเรียนรู้ของเด็กนั้นสิ่งที่มีอิทธิพลได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

นุชรี อุปภัย (2556: 129) กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดจากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของ 2 สิ่งที่ปรากฏขึ้นพร้อมกันหรือใกล้เคียงกัน จนทำให้บุคคลเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 สิ่งนั้นเข้าด้วยกันโดยอัตโนมัติ กล่าวคือ เมื่อมีสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นจะต้องมีอีกสิ่งหนึ่งตามมาเสมอ

อัครา เอิบสุขสิริ (2556: 108) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน ทฤษฎีการเรียนรู้จะช่วยอธิบายถึงกระบวนการเรียนรู้ว่าเกี่ยวข้องกับอะไรบ้างและเกิดขึ้นได้อย่างไร

แบนดูรา (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2553: 50; อ้างอิงจาก Bandura. 1971) มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเรานั้นเกิดขึ้นจากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งจะแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ต้องอาศัยการลองผิดลองถูก เพราะนอกจากจะสูญเสียเวลาแล้ว ยังอาจมีอันตรายได้ในบางพฤติกรรม ในการเรียนรู้โดยผ่านตัวแบบนั้น ตัวแบบเพียงตัวเดียวสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิด และการแสดงออกได้พร้อมๆ กัน และเนื่องจากคนเราใช้ชีวิตในแต่ละวันในสภาพแวดล้อมที่แคบๆ ดังนั้น การรับรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์ต่างๆ ของสังคมจึงผ่านมาจากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการได้ยิน และได้เห็นโดยไม่มีประสบการณ์ตรงมาเกี่ยวข้อง คนส่วนมากรับรู้เรื่องราวต่างๆ ของสังคมโดยการผ่านทางสื่อแทบทั้งสิ้น

คิมเบล และเจเมทธี (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2551: 30; อ้างอิงจาก Kimble; & Gemathy. 1961) กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวรในพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากการฝึกที่ได้รับการเสริมแรง มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติที่เรียกว่า ปฏิริยาสะท้อน เช่น การกระพริบตาเมื่อผงเข้าตา เป็นต้น

ฮิลการ์ด และโบเวอร์ (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2551: 29-30; อ้างอิงจาก Hilgard; & Bower. 1975) กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น

สัญชาตญาณ หรือวุฒิภาวะ หรือการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้าต่างๆ ฤทธิ์ของยา หรือสารเคมี หรือปฏิกิริยาสะท้อนตามธรรมชาติของมนุษย์ เป็นต้น

กานเย (สุรางค์ โค้วตระกูล (2556: 300; อ้างอิงจาก Gagne. 1985) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนอรรถศาสตร์ (Disposition) จะคงอยู่เป็นเวลานาน ไม่ได้มาจากการเจริญเติบโต

กรีน และคณะ (นุชลี อุปกัย. 2556: 143; อ้างอิงจาก Green; et al. 1996: 18) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจที่บุคคลมีอยู่แล้ว มากกว่าการรับความรู้เข้ามาใส่ในสมองที่ว่างเปล่า

ฮัฟฟ์แมน (นุชลี อุปกัย. 2556: 128; อ้างอิงจาก Huffman. 2002: 198) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือศักยภาพของบุคคลที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากการฝึกฝน หรือการมีประสบการณ์เมื่ออยู่กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งในการดำรงชีวิตบุคคลจะต้องอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือความรู้สึคนึกคิดอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทั้งที่บุคคลตั้งใจและไม่ตั้งใจก็ตาม

สรุป การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากประสบการณ์และการฝึกฝน เป็นพฤติกรรมทั้งที่สามารถสังเกตเห็นได้ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนั้นสิ่งที่มีอิทธิพลได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต และ อนุชา ม่วงใหญ่ (2553: 24) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นสิ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่การเกิดของชีวิตมนุษย์ ปัจจุบันมีแนวคิดที่ว่ามนุษย์เรานั้นเรียนรู้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ซึ่งนักจิตวิทยาจำนวนมาก ได้พยายามศึกษาถึงการเรียนรู้ของเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา โดยให้พ่อและแม่คุยกับเด็กพร้อมทั้งมีการลูบท้องของมารดาไปด้วย อีกทั้งมีการฟังเพลงเบาๆ ซึ่งพวกเขาพบว่า เด็กเหล่านั้นเมื่อคลอดออกมาแล้ว จะมีพัฒนาการเรียนรู้ในสังคมได้เร็วกว่าเด็กที่ไม่ได้มีการสื่อสารกับพ่อแม่ในลักษณะดังกล่าวเมื่ออยู่ในครรภ์ของมารดา ข้อค้นพบนี้น่าสนใจ แต่ทว่าการทดลองนั้นยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอน แต่อย่างไรก็ตามก็เป็นที่น่าเชื่อได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาแล้ว และเมื่อเด็กลืมตามาดูโลก เด็กเหล่านั้นก็ต้องเรียนรู้ทักษะต่างๆ เพื่อที่จะช่วยเหลือตนเอง เช่น การจับขวดนม การร้องขออาหาร หรือการขับถ่ายให้ถูกที่ถูกทาง เป็นต้น ดังนั้น การเรียนรู้จึงมีความสำคัญดังนี้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต และ อนุชา ม่วงใหญ่. 2553: 24-25)

1. การเรียนรู้เป็นศักยภาพที่สำคัญ ที่แยกแยะมนุษย์ออกจากสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ ภายในโลกอันเป็นศักยภาพที่เป็นประโยชน์ทั้งในแง่ต่อตนเองและสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่

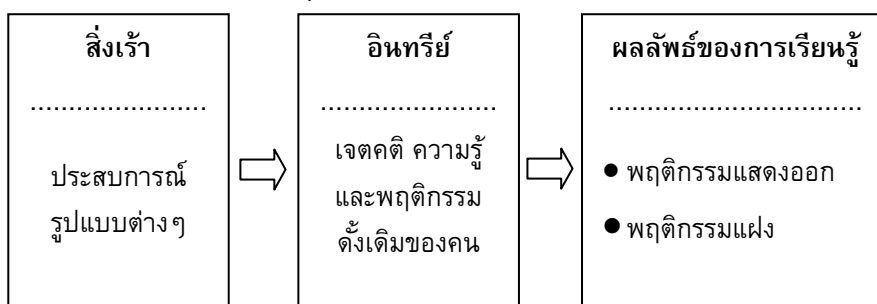
2. การเรียนรู้ในแง่ตนเองนั้นจะช่วยให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม รู้จักช่วยตนเองในการใช้ชีวิต เช่น การทำอาหาร การเย็บเสื้อผ้า การว่ายน้ำ การเล่น ซึ่งเป็นกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งสิ้น

3. การเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง

4. การเรียนรู้ในยุคของโลกาภิวัตน์ ในสังคมย่อมมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นต่อชีวิตมนุษย์ คนเราจะเรียนรู้จากสิ่งเก่านำมาพัฒนาสิ่งใหม่ สังคมจะอยู่ไม่ได้ถ้าปราศจากการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญมากต่อการอยู่รอดของแต่ละสังคมของมวลมนุษย

กุหลาบ ตันติผลาชีวะ (2551: 28) กล่าวว่า สิ่งมีชีวิตมีกลไกการเรียนรู้เป็นไปโดยธรรมชาติ ซึ่งผลจากการเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น คนจะขยาดต่อการกระทำผิดด้วยการกลัวถูกลงโทษ ต้นไม้ถูกบังจะโค้งลำต้นเอนเข้าหาแสง เป็นต้น แต่การเรียนรู้ของคนเป็นกระบวนการทางสมองในการเลือกและรับข้อมูล ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์ (Piaget's theory) ได้อธิบายถึงกระบวนการซึมซับ (assimilation) การยอมรับ (accommodation) และการปรับเป็นข้อความรู้ (schema) เพียเจต์ ได้อธิบายการเรียนรู้ของคนว่าเป็นไปตามวัยแห่งพัฒนาการ เด็กอายุ 2 ปีแรก เรียนรู้ได้จากการสัมผัส อายุ 2-7 ปี เรียนรู้ได้จากประสบการณ์ หลังจากนั้นจึงเรียนรู้ด้วยการสื่อสารและการคิด ซึ่งการเรียนรู้เป็นภาวะธรรมชาติที่ซับซ้อน และมีหลายทฤษฎีเชื่อว่า

1. การเรียนรู้เป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติ หรือประสบการณ์
2. การเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร ถ้าพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปเพียงชั่วคราว ไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้
3. การเรียนรู้ไม่อาจสังเกตได้โดยตรง การเรียนรู้เป็นสิ่งแฝง ไม่แสดงเด่นชัดเหมือนการกระทำ แต่การเรียนรู้เกิดจากการกระทำ ประสบการณ์และการฝึกหัด กลไกเกิดจากการเรียนรู้เป็นผลมาจากสิ่งเร้าที่ประกอบเป็นประสบการณ์รูปแบบต่างๆ แล้วมีผลต่ออินทรีย์ในการเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมดั้งเดิม เกิดผลลัพธ์ใหม่ 2 ประการคือ พฤติกรรมแสดงออกที่สังเกตเห็นได้และพฤติกรรมที่สังเกตได้ไม่ชัดเจนเป็นพฤติกรรมแฝง

ภาพประกอบ 4 ทางเดินของสิ่งเร้าผ่านอินทรีย์สู่การเรียนรู้

ที่มา: กุหลาบ ตันติผลาชีวะ. (2551). รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา. หน้า 29.

สรุป การเรียนรู้ของมนุษย์ เกิดขึ้นตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติ หรือประสบการณ์รูปแบบต่างๆ การเรียนรู้จะเป็นไปโดยธรรมชาติ ซึ่งผลจากการเรียนรู้ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญมากต่อการอยู่รอดของ แต่ละสังคมของมวลมนุษย์

การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

วัยเด็กปฐมวัยเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ เด็กปฐมวัยมีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ หากเด็กปฐมวัยได้รับการตอบสนองหรือได้รับประสบการณ์ที่ดีเหมาะสมตั้งแต่วัยเริ่มต้นของชีวิต จะส่งผลให้การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยก็จะเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ และเด็กปฐมวัยสามารถเรียนรู้ได้ รวดเร็วมากยิ่งขึ้น กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 31-33) ได้กล่าวถึงวิธีการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังต่อไปนี้คือ

1. การสัมผัส ในช่วงขวบปีแรกของชีวิต การสัมผัสมีความหมายต่อการเรียนรู้มาก เด็กจะ รับส่งและถ่ายทอดความรู้สึกจากสิ่งที่สัมผัสไปสู่การคิดและการเรียนรู้ การสัมผัสไม่ว่าทางกายหรือ ความรู้สึกจะทำให้เด็กซึมซับการเรียนรู้ เพียเจต์ ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กจากการสัมผัส มาก ตามขั้นของเพียเจต์กำหนดว่าในช่วง 2 ปีแรกเป็นช่วงของการพัฒนาการทางพุทธิปัญญาจาก การสัมผัสเรียกว่า Sensorimotor stage การเรียนรู้ในช่วงปฐมวัยนี้เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็น รูปธรรมซึ่งจะพัฒนาไปสู่การเรียนรู้แบบนามธรรมมากขึ้นเมื่ออายุ 7 ปีไปแล้ว

มอนเตสซอรี เป็นผู้นำการศึกษาปฐมวัยที่พัฒนาแนวคิดการสอนเด็กโดยการสัมผัสสู่ การรับรู้ และการเรียนรู้ด้วยการสร้างอุปกรณ์การเรียนสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ ในปัจจุบัน การรับรู้ด้วยการสัมผัสเป็นกิจกรรมทางปัญญาอันดับแรกที่เด็กใช้เพื่อทำการเรียนรู้สิ่งต่างๆ และโลกรอบตัว (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 32; อ้างอิงจาก Gilly and Gilly. 1980: 51) นอกจากนี้ เด็กปฐมวัยยังสามารถเรียนรู้ได้จากการฟัง การได้เห็นบ่อยๆ การได้ปฏิบัติด้วยตนเอง เช่น เด็ก ปฐมวัยสามารถร้องเพลงได้ทั้งที่ยังอ่านไม่ออก สะกดตัวหนังสือไม่เป็น เป็นต้น

2. การเลียนแบบ แบนดูรา (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 32; อ้างอิงจาก Bandura. 1925) เชื่อว่าพฤติกรรมของคนและการแสดงออกเกิดมาจากการได้เลียนแบบตัวอย่างที่ผู้เห็น ได้สังเกต ลองปฏิบัติตามและจดจำสิ่งที่ผู้ใหญ่กระทำและนำมาทดลอง หากได้รับการยอมรับเด็กจะแสดง พฤติกรรมหรือกระทำนั้นต่อไป การเลียนแบบของเด็กนี้เด็กก็ได้เลียนแบบทุกๆ อย่างที่เห็น เด็กจะ เลือกลียนแบบเฉพาะที่เด็กสนใจเท่านั้น สิ่งที่เด็กเลียนแบบนั้นมีทั้งจากการได้เห็น ได้ฟัง และได้ยิน แต่การได้เห็นตัวแบบมีอิทธิพลสูงกว่า เทคนิคการสร้างให้เด็กเรียนรู้จากการเลียนแบบทำได้ดังนี้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 32; อ้างอิงจาก Morrison. 1996: 298-299)

2.1 แสดง ครูแสดงให้เด็กได้เห็นว่ามีมุมเรียนรู้ต่างๆ อยู่ที่ใด มีวิธีการจัดเก็บของอย่างไร

2.2 สาธิต ครูสาธิตการจัดเก็บสิ่งของในมุมเรียนรู้ต่างๆ ให้เด็กทดลองเก็บ ครูนิเทศ การกระทำของเด็ก

2.3 ต้นแบบ ครูใช้พฤติกรรมที่ต้องการให้เป็นต้นแบบอย่างสม่ำเสมอ สำหรับการให้เด็กเห็นและทำตาม

2.4 การนิเทศ เป็นกระบวนการของการทบทวน ยืนยัน ดำรงไว้และติดตามเพื่อให้เกิดผล หากเด็กไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมครูต้องทบทวนเพื่อแก้ไข

2.5 การเรียนรู้จากการเลียนแบบของเด็กเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสังเกต พฤติกรรมของบุคคลอื่นมาสู่การทบทวน การลองกระทำ และการประเมินด้วยตัวเอง การให้เด็กเห็นตัวอย่างที่ถูกต้องมีความหมายกับเด็กมาก ผู้ใหญ่ต้องให้ความสนใจการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบของเด็กปฐมวัยให้มาก ตามความคิดของแบนดูรา เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์หรือแนวคิดของบุคคลเกิดจากการเห็นตัวแบบ ซึ่งตัวแบบที่เด็กได้รับมาเวลานั้นต้องเป็นตัวแบบในขณะที่เด็กให้ความสนใจและพึงพอใจ แล้วรับและถ่ายแบบนั้นมาเป็นบุคลิกตนหรือการกระทำของตน เด็กปฐมวัยเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบจากการสังเกตเห็นการกระทำของผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ หรือครู จากพฤติกรรมที่แสดงออกให้เด็กเห็น การเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบเกิดขึ้นได้กับคนทุกวัย แต่พบมาในช่วงอายุ 2-7 ปี

3. การเล่น เป็นประสบการณ์สำคัญสำหรับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทั้งทางตรงและทางอ้อม ขณะเล่นเด็กได้คิด ได้กระทำ ได้สัมผัสและสนุกกับการเล่น เพียงแต่ให้ความหมายการเล่นว่าเป็นการทำงานของเด็ก เป็นงานแห่งการเรียนรู้เข้าใจและพัฒนาปัญญา เด็กจะซึมซับความรู้และพฤติกรรมต่างๆ จากการเล่น และการคิดของเด็กเกิดจากการค้นคว้า ซึ่งการเล่นของเด็กปฐมวัยจะมีลักษณะดังนี้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 33)

3.1 เด็กปฐมวัยชอบค้น ชอบรู้ เพราะเด็กกระหายความรู้ การค้นคว้าของเด็กปฐมวัยไม่เหมือนการค้นคว้าของผู้ใหญ่ เด็กรู้ค้นเพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นการเรียนรู้ของตน ทั้งที่ยังไม่มีเป้าหมาย เช่น เด็กเห็นแสงเทียนส่องแว็บ ๆ เด็กต้องการรู้ว่าอะไร เมื่อยืนมือไปจับพบวาร์ร้อน เด็กจะเลิกจับเปลวเทียน หรือเด็กรู้ตุ๊กตาเพราะอยากรู้ว่าตุ๊กตาประกอบด้วยอะไร เป็นต้น

3.2 เด็กใช้ความรู้ที่ค้นพบจากการรู้ค้นมาสร้างความรู้ใหม่ ด้วยการเปรียบเทียบสารสนเทศหรือข้อมูลที่ได้รับใหม่กับความรู้เก่าที่มีอยู่เพื่อปฏิเสธ ยืนยัน ขยายข้อความ หรือกระจายความคิดที่มีอยู่ ขยายเป็นการเรียนรู้เพิ่มขึ้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 32; อ้างอิงจาก Spodek; & Saracho. 1995: 92)

3.3 เด็กบางคนชอบเล่นสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วจะไม่เล่นอย่างอื่นอีก ถ้าเด็กพบประเด็นปัญหาหรือเงื่อนไขจากการเล่นนั้น ตัวอย่างเช่น ผู้เลี้ยงเด็กเห็นว่าเด็กชอบเล่นตุ๊กตาก็เลยทิ้งตุ๊กตาให้เป็นของเล่นนั้นกับเด็กแล้วทิ้งเด็กให้อยู่คนเดียว เป็นต้น ถ้าเป็นการเล่นร่วมกับผู้อื่นการเรียนรู้ของเด็กจะกว้างขวางออกไปถึงพัฒนาการทางสังคม การแก้ปัญหา จะเห็นได้ว่าการเล่นมีคุณค่ากับเด็กมาก การเล่นให้ประโยชน์ต่อการพัฒนาการเด็กในภาพรวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญา

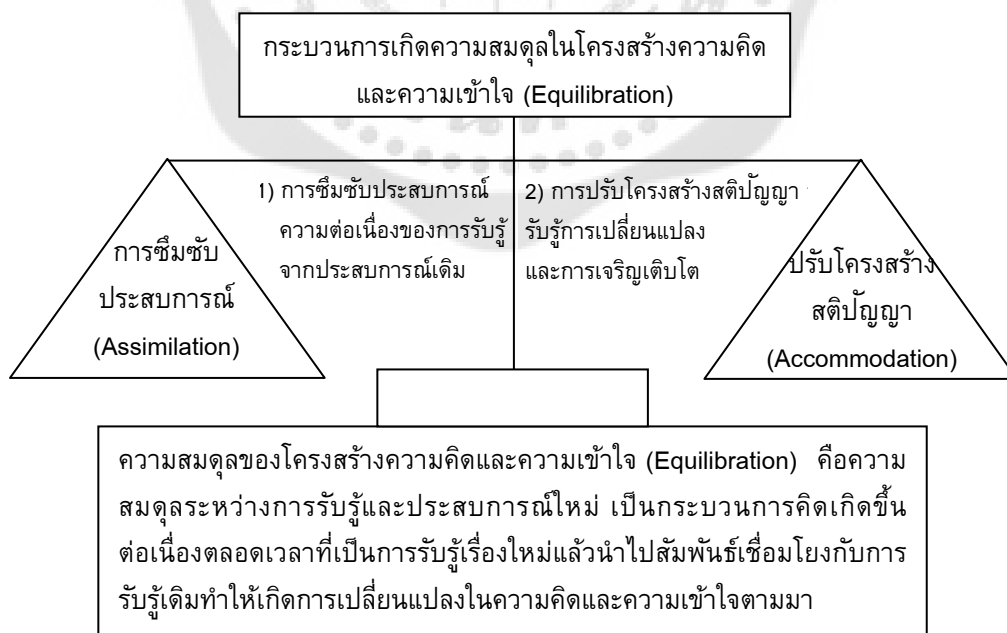
สรุป เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสของตนเอง ซึ่งเด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้จากการเลียนแบบ และการเล่น ดังนั้น การเล่นจึงเป็นประสบการณ์สำคัญสำหรับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากขณะเล่นเด็กได้คิด ได้กระทำ ได้สัมผัสและเกิดความสุขในการเล่น ทำให้เด็กได้พัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

1.2 ทฤษฎีพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

1) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. 2556: 48-49) เป็นนักจิตวิทยาชาวสวิตเซอร์แลนด์ เน้นถึงความสำคัญของความเป็นมนุษย์ อยู่ที่มนุษย์มีความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ความสามารถนี้คือ การปรับตัว (Adaptation) เป็นกระบวนการที่เด็กสร้างโครงสร้างตามความคิด (Scheme) โดยการมี ปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อม 2 ลักษณะ คือ 1) เด็กพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และ 2) ปรับโครงสร้างสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในความคิดความเข้าใจ (Equilibration)

เพียเจต์ เน้นเรื่องการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ อิทธิพลทฤษฎีนี้มีบทบาทในการจัดแนวประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยคือ ให้เด็กเรียนรู้โดยให้ออกสาในการเล่น สำรวจ ทดลอง มีโอกาสเลือก ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองตามความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการเรียนรู้ แสดงได้ดังนี้

ภาพประกอบ 5 กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของเพียเจต์

ที่มา: สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. (2556). *การวัดและประเมินแนวใหม่เด็กปฐมวัย*. หน้า 49.

เพียเจต์ กล่าวว่า พัฒนาการทางสติปัญญาต้องมีการปรับตัว ระหว่างระยะเวลาตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยรุ่น คนเราค่อยๆ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งเพียเจต์ (Piaget) ได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็นขั้นใหญ่ๆ 4 ขั้น โดยให้ความหมายของขั้น (Stage) ดังต่อไปนี้ (สฺรํางค์ โคว์ตระกฺูล. 2556: 49-50)

1. ขั้นระดับเซาว์น์ หมายถึง ระยะเวลาที่ก่อตั้งริเริ่มและรวบรวมความรู้คิด (Metal Operation) หรือเริ่มพัฒนาสติปัญญา

2. การบรรลุถึงสติปัญญาขั้นหนึ่ง จะเป็นรากฐานสำหรับพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นต่อไป หรือการจะกล่าวได้อีกหนึ่งว่า พัฒนาการทางสติปัญญาเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องกัน

3. ระดับขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญา เป็นสิ่งที่เป็นไปตามขั้นไม่สลับสน เป็นต้นว่า ขั้นแรกต้องมาก่อนขั้นที่ 2 และขั้นที่ 2 ต้องมาก่อนขั้นที่ 3 เป็นต้น

4. ขั้นพัฒนาการสติปัญญา แต่ละขั้นเป็นรากฐานของขั้นต่อไป

พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กนั้น เพียเจต์ ถือว่าเด็กทุกคนจะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และปฏิสัมพันธ์นี้ ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งองค์ประกอบที่มีส่วนเสริมสร้างพัฒนาการทางสติปัญญา มี 4 องค์ประกอบ คือ

1. วุฒิภาวะ (Maturation) เพียเจต์ กล่าวว่า การเจริญเติบโตด้านสรีรวิทยาโดยเฉพาะเส้นประสาทและต่อมไร้ท่อ มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาสติปัญญา หรือจะต้องจัดประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับความพร้อมหรือวัยของเด็ก

2. ประสบการณ์ (Experience) ทุกครั้งที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะเกิดประสบการณ์แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 ประสบการณ์ที่เนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Physical Environment)

2.2 ประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผลและทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ (Logical-mathematical experience)

3. การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) หมายถึง การที่พ่อ แม่ ครู และคนที่อยู่รอบตัวเด็กจะถ่ายทอดความรู้ให้เด็ก หรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับการถ่ายทอดด้วยกระบวนการซึมซับประสบการณ์หรือการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา

4. กระบวนการพัฒนาความสมดุล (Equilibration) หรือการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (Self-regulation) ซึ่งอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล เพื่อจะปรับความสมดุลของพัฒนาการสติปัญญาขั้นต่อไปอีกขั้นหนึ่งซึ่งสูงกว่า โดยใช้กระบวนการซึมซับประสบการณ์และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา

นอกจากนั้นเพียเจต์ มีแนวคิดว่า พัฒนาการทางสติปัญญาและพัฒนาการทางสังคมหรือจริยธรรมมีความเกี่ยวข้องกัน คือเด็กสามารถทำสิ่งที่ดีและมีความตระหนักรู้ต่อความเข้าใจในตนเองที่จะบอกว่าทำไมเขาถึงทำแต่สิ่งดีๆ เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข กับความฉลาดในการที่จะ

รับรู้กฎเกณฑ์ และลักษณะต่างๆ ทางสังคม ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับ พัฒนาการทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล เพียเจต์ ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 2 ชั้น (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 66-67) คือ

1. เฮเทอโนมัส (Heteronomous Stage) เป็นขั้นที่ผู้กระทำรับกฎเกณฑ์หรือ มาตรฐานทางจริยธรรมมาจากผู้มีอำนาจเหนือตน และถือว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตาม เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ในขั้นนี้เด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 5-8 ปี รับ กฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมจาก พ่อแม่ ครู และเพื่อนที่โตกว่า เด็กในวัยนี้将有ความเชื่อถือ ดังนี้คือ 1) พฤติกรรมใดจะถูกต้องหรือ “ดี” ก็ต่อเมื่อผู้แสดงพฤติกรรมได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ 2) กฎเกณฑ์มีไว้สำหรับปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและแก้ไขไม่ได้ 3) ทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์โดยเด็ดขาด ถ้าใครทำตาม ถ้าใครทำตามกฎเป็น “คนดี” และถ้าไม่ทำตามกฎเป็น “คนไม่ดี” และ 4) การให้จรรยาวิพากษ์ หรือการประเมินตัดสินว่า ใคร “ผิด” หรือ “ถูก” นั้น จะไม่คำนึงถึง ความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้กระทำ

2. ออโทโนมัส (Autonomous) เป็นขั้นที่ผู้กระทำเชื่อว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่าง บุคคลกฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้คือ ความร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกัน เป็นเรื่องสำคัญและ คิดถึงแรงจูงใจของผู้กระทำ เด็กที่มีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมขั้นนี้จะเป็นเด็กที่มีอายุ 9 ปีขึ้นไป เด็กวัยนี้将有ความเชื่อดังนี้คือ 1) กฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและกฎเกณฑ์นั้นอาจ เปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากบุคคลที่ใช้กฎเกณฑ์นั้นตกลงกันว่า จะเปลี่ยน 2) กฎเกณฑ์จะมีความหมาย หรือมีประโยชน์เมื่อบุคคลที่ต้องปฏิบัติยอมรับกฎเกณฑ์นั้น 3) การร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและ กันเป็นเรื่องสำคัญของการพัฒนาทางจริยธรรม และ 4) การให้จรรยาวิพากษ์ หรือการประเมินตัดสิน ว่า ใคร “ผิด” หรือ “ถูก” นั้น จะคำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้กระทำ

ซึ่งข้อสรุปที่เพียเจต์ได้เกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมก็คือ พัฒนาการทางจริยธรรมของ มนุษย์เป็นไปตามขั้นและขึ้นอยู่กับวัย คล้ายคลึงกับพัฒนาการทางสติปัญญา เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 5-8 ปี จะยอมรับมาตรฐานทาง จริยธรรมหรือกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น พ่อ แม่ ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดและเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เมื่อเด็กอายุมากขึ้นคือตั้งแต่ 9 ปีไป แล้ว จะมีความคิดว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและผู้ที่ใช้กฎเกณฑ์จะต้องมีความร่วมมือ และนับถือซึ่งกันและกัน และกฎเกณฑ์อาจจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 67)

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมของเพียเจต์ เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อยู่ใน กลุ่มปฏิสัมพันธ์เช่นเดียวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ว่าด้วยพฤติกรรมกระบวนการ ทางสติปัญญาและสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ การสร้างเด็กปฐมวัยให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ นอกจากการสัมผัสแล้วยังเป็นการคิด จินตนาการ ค้นคว้า และลงมือปฏิบัติ และต้อง คำนึงถึงพัฒนาการและธรรมชาติของเด็ก เด็กอยากรู้อยากเห็น สนใจค้นหาสิ่งที่ตนอยากรู้อยากเห็น ทั้งนี้เพื่อความองงามทางปัญญา (กุลยา ตันติผลาชีวะ 2551: 35) และการตัดสินเชิงจริยธรรมตาม

แนวคิดของเพียเจต์ นั้น จึงเป็นการตัดสินใจจากการพิจารณาจากความตั้งใจ และการพิจารณาตัดสินใจจากผลที่ตามมา ซึ่งเด็กมองที่เจตนาของการกระทำหรือผลของการกระทำ เช่น มีเด็กอยู่สองคน คนหนึ่งทำถ้วยแตก 15 ใบโดยบังเอิญ กับเด็กอีกคนหนึ่งที่ทำถ้วยแตกแล้วทำถ้วยแตกใบหนึ่ง เด็กที่มีจริยธรรมระดับต่ำจะตัดสินว่า เด็กคนที่ทำแก้วแตกเยอะกว่าเป็นคนที่ซนกว่า ส่วนเด็กที่มีจริยธรรมสูงกว่า หรือมีเหตุผลเชิงจริยธรรม จะตัดสินเด็กทั้งสองอย่างไร (Crain. 1980: 105; citing Piaget. 1952:137)

สรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมของเพียเจต์ ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของบุคคล เกิดจากการเรียนรู้ที่มีตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยรุ่น คนเราจะค่อยๆ ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เด็กทุกคนจะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และปฏิสัมพันธ์นี้ ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งประกอบด้วย วุฒิภาวะ ประสบการณ์ การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม และกระบวนการพัฒนาสมดุลงอกจากนั้นพัฒนาการทางสติปัญญาและพัฒนาการทางสังคมหรือจริยธรรมมีความเกี่ยวข้องกัน คือเด็กสามารถทำสิ่งที่ดีและมีความตระหนักต่อความเข้าใจในตนเอง และสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ได้

2) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 61-64) เป็นนักจิตวิทยาชาวรัสเซีย ที่ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญาในสมัยเดียวกับเพียเจต์ วิกโกทสกี เน้นความสำคัญของวัฒนธรรม สังคมและการเรียนรู้ที่มีต่อการพัฒนาสติปัญญา วิกโกทสกีกล่าวว่า การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยบ่งชี้ผลผลิตพัฒนาการของเด็ก เป็นต้นว่าเด็กควรเรียนรู้อะไรบ้าง ควรจะมีความสามารถทางใดบ้าง สถาบันทางสังคมต่างๆ ตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไป ก็มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กแต่ละวัยจะเพิ่มถึงขั้นสูงสุดตามศักยภาพของแต่ละบุคคลได้ ก็ต่อเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่หรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก เช่น ญาติ หรือเพื่อนในวัยเดียวกัน การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและเด็กได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้วยการใช้ภาษา จะช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งแวดล้อม ดังนั้นภาษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการคิด และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งวิกโกทสกีให้ชื่อว่า “ภาษาสังคม” (Social Speed) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กวัยแรกเกิดถึง 3 ปี จะใช้ภาษาเพื่อแสดงความคิดหรืออารมณ์และในการควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น เด็กวัย 3-7 ปีจะใช้ภาษาพูดกับตนเองโดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับใคร แม้ว่าจะพูดคนเดียวแต่ก็จะออกเสียงให้ผู้อื่นได้ยินด้วย เมื่อเด็กอายุมากขึ้นเด็กจะใช้ภาษาพูดในใจบ่อยขึ้นตามอายุ และเมื่อพบปัญหาเด็กจะสามารถใช้ภาษาในใจในการแก้ปัญหาหรือใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนที่จะช่วยแก้ปัญหาได้

วิกิอทส์ แบ่งระดับของสติปัญญาออกเป็น 2 ชั้น (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 62) คือ

1. ระดับสติปัญญาขั้นเบื้องต้น (Elementary mental processes) ซึ่งหมายถึงสติปัญญา มูลฐานตามธรรมชาติโดยไม่ต้องเรียนรู้ เช่น เด็กสามารถจดนม สามารถใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกาย จับต้อง สัมผัส สามารถตรวจสอบสิ่งแวดล้อมรอบตัว สามารถช่วยเหลือตนเองธรรมชาติ เช่น ใช้มือ เกาะเก้าอี้ โต๊ะ หรือม้านั่ง เพื่อจะยืนได้ เป็นต้น

2. ระดับสติปัญญาขั้นสูง (Higher mental processes) หมายถึงสติปัญญาที่เกิดจากการมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้โดยการใช้ภาษา เด็กจะเรียนรู้ ภาษา ทำให้เด็กเรียนรู้ความคิดรวบยอด สัญลักษณ์ต่างๆ ช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ภาษา จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการคิด และมีบทบาทมากในการพัฒนาสติปัญญา ซึ่งวิกิอทส์ก็ เปรียบเทียบการเรียนรู้กับพัฒนาการไว้ดังนี้

Past Learning	:	Actual Development Level
Present Learning	:	Zone of Proximal Development
Future Learning	:	Potential Development Level

(Wink, J., & Putney, L. 2002: Online)

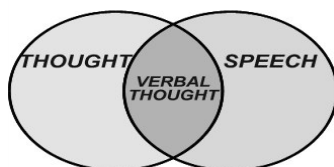
นอกจากนั้นวิกิอทส์ก็ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของภาษาในการพัฒนาทางสติปัญญา เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญของการคิด การทำความเข้าใจภาษาจึงสำคัญมาก วิกิอทส์ได้ แบ่งพัฒนาการของภาษาออกเป็น 3 ชั้น (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 62-63) ดังนี้

1. ภาษาที่ใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งวิกิอทส์ให้ชื่อว่า “ภาษาสังคม” (Social Speech) เด็กวัยแรกเกิดถึง 3 ปี เป็นขั้นแรกของพัฒนาการทางภาษา เด็กจะใช้ภาษาเพื่อแสดง ความคิดหรืออารมณ์ และในการควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น โดยใช้คำพูดพยางค์เดียว เช่น “ไม่” หมายความว่า “ไม่ชอบ” “ไม่ต้องการ” “ไม่ได้” หรือ “น้ำ” หมายความว่าต้องการดื่มน้ำ

2. ภาษาที่พูดกับตนเอง (Egocentric Speech) เด็กวัย 3-7 ปี วัยนี้จะใช้ภาษาพูดกับตนเอง โดยไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับใคร เด็กมักจะใช้ภาษาลำกับกับเป็นสิ่งที่สั่งให้ทำงาน แม้ว่า จะพูดคนเดียว แต่มักจะออกเสียงให้ผู้อื่นได้ยินด้วย วิกิอทส์ให้ความสำคัญของ Egocentric Speech ว่ามีบทบาทสำคัญในการประสานความคิดและพฤติกรรมการแสดงออก

3. ภาษาที่พูดในใจเฉพาะตนเอง (Inner Speech) เด็กวัย 7 ปี ขึ้นไป ภาษาที่พูดในใจเป็น ตัวแปรสำคัญในการพัฒนาสติปัญญาขั้นสูง วิกิอทส์ก็กล่าวว่า การคิดทุกอย่างใช้ภาษาที่พูดในใจ เจริญๆ ซึ่งการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภาษาที่พูดในใจเฉพาะตัวและการคิดแก้ปัญหา พบว่า เด็กจะใช้ ภาษาที่พูดในใจบ่อยขึ้นตามอายุและเมื่อพบปัญหาที่ซับซ้อน (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 63; อ้างอิง จาก Palinsar and Brown. 1989) นอกจากนี้เด็กที่สามารถเรียนรู้การแก้ปัญหาซับซ้อนได้เร็วจะใช้ ภาษาในใจเฉพาะตนเองมากกว่าเด็กที่แก้ปัญหาซับซ้อนได้ช้า (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 63; อ้างอิงจาก Bivens and Berk. 1990) ดังแผนภาพเวเนนซ์ของวิกิอทส์

Vygotsky's Venn Diagram

ภาพประกอบ 6 แนวคิดของวิกิอทสกีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการคิดและการพูด
ที่มา Wink, J., & Putney, L. (2002). *Vygotsky's Venn*. Retrieved December 19, 2013, from
<http://www.joanwink.com/store/vision-of-vygotsky/vision-of-vygotsky/>

วิกิอทสกี ได้อธิบายว่า ภาษาเกิดขึ้นครั้งแรกเป็นภาษาที่ไม่ได้แสดงถึงความคิด เป็นช่วงระยะเวลาที่ความคิดกับภาษาไม่มีความสัมพันธ์กัน และความคิดกับภาษาจะเริ่มมีความสัมพันธ์กันมากขึ้นก็ต่อเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น ความคิดจะปรากฏออกมาผ่านกระบวนการทางภาษา ที่มีความเป็นเหตุเป็นผลอันเนื่องมาจากการใช้ความคิดที่มากขึ้น (Vygotsky. 1986; citing Dixon-Krauss. 1996:19) ดังนั้น ภาษาจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความคิด และในขณะเดียวกันการพัฒนาภาษาสามารถพัฒนาโดยผ่านทางการคิดได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันนี้ ทำให้พฤติกรรมทางสังคมเกิดขึ้นจากการใช้ภาษา และนำไปสู่การเพิ่มความสามารถทางสติปัญญา

และเนื่องจากวิกิอทสกี เห็นความสำคัญของการสอนหรือการช่วยเหลือให้เด็กได้พัฒนาสติปัญญา อย่างเต็มตามศักยภาพของแต่ละคน จากการวิจัยของเขา (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 63) พบว่า เด็กบางคนสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องให้ผู้ใหญ่ช่วย เด็กบางคนไม่สามารถจะเรียนรู้สิ่งใหม่ได้แม้ว่าจะได้รับความช่วยเหลือ ซึ่งวิกิอทสกี อธิบายว่าเด็กแต่ละคนที่อยู่ในวัยเดียวกันจะมีบริเวณของความใกล้เคียงพัฒนาการสติปัญญาแตกต่างกัน บางคนอยู่เหนือบริเวณรอยต่อของพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) บางคนอยู่ระหว่าง และบางคนอยู่ต่ำกว่า ตัวอย่างเช่น ในการทดสอบอายุ 5 ปี 3 คน ด้วยการให้ตอบคำถาม ปรากฏว่าเด็กสองคนตอบปัญหาได้เท่ากัน ผู้ทดสอบมักจะสรุปว่าเด็กสองคนมีระดับสติปัญญาไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าผู้ทดสอบให้เด็กสองคนตอบปัญหาของเด็กอายุ 7 ปี โดยให้ความช่วยเหลือ เช่น อธิบายหรือชี้แนะ ปรากฏว่าเด็กคนหนึ่งตอบปัญหาของเด็กอายุ 7 ปีได้ แต่อีกคนหนึ่งตอบไม่ได้ ก็แสดงว่าเด็กคนที่ตอบไม่ได้อยู่ต่ำกว่าบริเวณรอยต่อของพัฒนาการ และในขณะที่เด็กใช้ความคิดนั้น แสดงว่าเด็กกำลังสร้างความรู้ความเข้าใจภายในตน (Internalization) ขึ้น อันเป็นการสร้างความหมายใหม่ขึ้นจากภายในตน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจของตนเองมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เด็กที่พูดออกมาในขณะที่ทำกิจกรรม จึงทำให้เห็นว่า ในขณะที่เด็กกำลังคิดอะไรอยู่ในใจ หรือพยายามสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับตนเอง ซึ่งวิกิอทสกี อธิบายว่าขณะนั้นเด็กกำลังสร้างพื้นที่รอยต่อพัฒนาการขึ้น

ภาพประกอบ 7 บทบาทของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อพัฒนาการ

ที่มา Wink, J., & Putney, L. (2002. Online). *Vygotsky's Venn*. Retrieved December 19, 2013, from <http://www.joanwink.com/store/vision-of-vygotsky/vision-of-vygotsky/>

วิกิอทสกี อธิบายว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้ใหญ่ เช่น พ่อ แม่ ครู หรือเพื่อน ในขณะที่เด็กอยู่ในสภาวะสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural Context) ในกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาการทางสติปัญญาเด็กหรือผู้เรียน เปลี่ยนสิ่งเร้าที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เข้าไว้ภายในใจโดยอาศัยกลไกกลาง (Mediation means) เป็นเครื่องช่วยเชื่อมโยงสิ่งเร้าภายนอกในสภาวะสังคมให้เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเดิมภายในใจ กลไกกลางที่ใช้คือ เครื่องมือ (tool) และเครื่องหมาย (sign) วิกิอทสกี ให้ความหมายของเครื่องมือว่าเป็นสิ่งที่เด็กใช้เพื่อช่วยในการทำงานให้สัมฤทธิ์ผลตามความต้องการ เช่น ใช้เก้าอี้ต่อเพื่อช่วยในการหยิบของที่อยู่สูงเอื้อมไม่ถึง ส่วนเครื่องหมาย วิกิอทสกี ให้ความหมายว่า เป็นสิ่งที่ใช้แทนวัตถุสิ่งของหรือที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมและแบ่งเครื่องหมายออกเป็น 3 ชนิด (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 64) คือ

1. Indexical sign หมายถึง เครื่องหมายที่แทนความสัมพันธ์แบบ cause-effect เช่น คิวไฟเป็นเครื่องหมายของไฟ

2. Iconic sign หมายถึง เครื่องหมายที่เป็นภาพแทนความหมายสิ่งต่าง ๆ เช่น เครื่องหมายจราจร แทน “ห้ามกลับรถ” หรือเครื่องหมายห้ามจอด เป็นต้น

3. Symbolic sign หมายถึง เครื่องหมายที่เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่เป็นนามธรรมช่วยในการคิด การแก้ปัญหา ตัวอย่างเครื่องหมายสัญลักษณ์ ได้แก่ ภาษา และการใช้สัญลักษณ์ในวิชาคณิตศาสตร์ วิกิอทสกี เชื่อว่าการใช้เครื่องหมายแต่ละชนิดเป็นเครื่องสะท้อนถึงระดับสติปัญญา ผู้ที่สามารถใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์แทนสิ่งที่เป็นนามธรรมช่วยในการคิดจะเป็นผู้ที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นสูง (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 63-64) และวิกิอทสกี อธิบายว่า การใช้เครื่องหมาย (Sign) จะสะท้อนถึงระดับสติปัญญาของบุคคล พ่อ แม่ ครู ต้องตระหนักเสมอว่า บุคคลมีความแตกต่างของช่วงพัฒนาสติปัญญา (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2553: 59)

สรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกิอทสกี ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมที่เด็กได้รับและการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยบ่งชี้ผลผลิตพัฒนาการของเด็ก

1.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

1) ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน

ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน (พรรรถทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2553: 93) อีริกสันเป็นนักจิตวิทยาชาวเยอรมนี ได้รับยกย่องเป็นศาสตราจารย์ในวิชาพัฒนาการมนุษย์จากมหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด (Harvard University) งานเขียนของเขาเป็นที่แพร่หลาย มีการนำไปแปล และตีพิมพ์เป็นภาษาต่างๆ มากมาย คือ “Childhood and Social” (1960) อีริกสันเชื่อในแนวความคิดบางอย่างของ ฟรอยด์ เกี่ยวกับพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ซึ่งแนวความคิดที่แตกต่างระหว่างอีริกสันกับฟรอยด์ มี 3 ประเด็น คือ 1) อีริกสันให้ความสำคัญกับตนในปัจจุบัน (ego) มากกว่าตนเบื้องต้น (id) ในขณะที่ ฟรอยด์ เน้นความสำคัญของตนเบื้องต้น 2) อีริกสันให้ความสำคัญความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อครอบครัวและความสัมพันธ์กับสังคมที่กว้างออกไป ส่วนฟรอยด์ไม่สนใจนัก และ 3) ฟรอยด์สนใจในความคงอยู่และหน้าที่ของจิตใต้สำนึก อีริกสันสนใจปัญหาต่างๆ ของสังคมที่มีต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ ซึ่งจะเป็นอันตรายในการดำรงชีวิตในสังคมมนุษย์ และสนใจที่จะนำความรู้ทางจิตวิทยาไปใช้แก้ปัญหาชีวิตประจำวันของมนุษย์ แนวคิดพื้นฐานของ ทฤษฎีอีริกสัน สรุปได้ดังนี้คือ (พรรรถทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2553: 93-96)

1. วิวัฒนาการของทฤษฎี (Approach to Theory Formation) อีริกสันให้ความสนใจเป็นพิเศษกับอาการของจิตใต้สำนึกและจิตไร้สำนึก โดยดูพฤติกรรมที่แสดงออก คือ การพูดจาติดต่อกัน และการเล่น ในขณะที่ฟรอยด์ เห็นว่าการศึกษาค้นคว้าถึงความเป็นทางไปสู่จิตใต้สำนึกของผู้ใหญ่ อีริกสันเห็นว่า การเล่นเป็นสถานการณ์ที่ดีที่สุด ในการศึกษาตนปัจจุบัน (ego) ของกลุ่มตัวอย่างของอีริกสัน ได้มาจากคนไข้ เพราะเขามีความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนปกติและคนป่วยนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกัน การศึกษาจากคนไข้นั้น จะสังเกตได้ง่ายกว่าเพราะพฤติกรรมของคนไข้แสดงออกอย่างชัดเจนกว่า อีริกสันนิยมเก็บข้อมูลที่มีจำนวนน้อยแต่มีคุณภาพ มากกว่าข้อมูลจำนวนมากๆ อีริกสันได้ตั้งทฤษฎีของเขาขึ้น

2. อีริกสันเห็นว่าลำดับขั้นชีวิตของมนุษย์ (Order of Human Life) เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของจิตมีขั้นวิวัฒนาการคล้ายคลึงกับโครงสร้างทางชีววิทยา อีริกสันเชื่อว่า ปรากฏการณ์ทางชีววิทยาและทางจิตมีความคล้ายคลึงกัน ลำดับพัฒนาการของมนุษย์นั้นดำเนินไปอย่างมีระบบระเบียบ และเป็นระบบเดียวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลก เช่น สิ่งมีชีวิตเมื่อแรกเริ่มมีในโลกนั้นมีระบบร่างกายแรกๆ ประกอบด้วย ปาก ช่องท้องเท่านั้น และพฤติกรรมส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกิน การดูด การกลืนเข้าไป เหมือนเช่นพัฒนาการของเด็กในช่วงแรก ซึ่งมีพัฒนาการทางปากก่อนส่วนอื่นเหมือนเช่นปลา ชนิดที่เรียกว่า “Jelly Fish” บุคลิกภาพก็พัฒนาเหมือนหลักทางชีววิทยานั้นเอง

3. อีริกสันให้ความสำคัญกับคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ (Fundamental Human Values) ไม่มองมนุษย์ในแง่ “ดี” หรือ “เลว” แต่มีความเห็นว่า มนุษย์มีศักยภาพในอันที่จะพัฒนาทั้งทางดีและเลว ทางใดทางหนึ่งก็ได้ อีริกสันเห็นว่า มนุษย์มีคุณค่าตรงที่มีความสร้างสรรค์และการปรับตัว มี

วิถีทางชีวิตของตนเองและมีอุดมการณ์ มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ไม่ใช่เพื่อให้มีชีวิตรอดเท่านั้น

4. อีริคสันกล่าวถึงสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ (Etiology of Human Behavior) โดยรับเอาแนวความคิดทางจิตวิเคราะห์เกี่ยวกับแรงขับทางเพศมา คือ แรงขับเป็นแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมทุกอย่าง พลังงาน หรือแรงขับนี้มีมาตั้งแต่เกิด อีริคสันและฟรอยด์ เรียกว่า “Libido” ซึ่งแรงขับนี้เป็นแรงขับที่ต้องการจะมีชีวิตอยู่ แรงขับที่ 2 เป็นแรงขับความก้าวร้าว ซึ่งเหมือนกับความคิดของฟรอยด์เกี่ยวกับสัญชาตญาณเกี่ยวกับการตาย แรงขับทั้ง 2 อย่างนี้จะทำหน้าที่เหมือนกับแม่เหล็กอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชีวิตมนุษย์เกิดความคับข้องใจตลอดเวลาเช่นกัน

5. อีริคสันเห็นด้วยอย่างยิ่งกับฟรอยด์ที่ว่า แกนกลางของระบบทำงานของมนุษย์ (Core of Human Function) จะแทรกซึมอยู่ในหน้าที่และการทำงานของระบบต่างๆ อารมณ์เป็นสิ่งที่เกิดจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับคนอื่นๆ เราจะศึกษาแกนกลางของพฤติกรรมมนุษย์ได้จากการเล่นของเด็ก เวลาที่เด็กเล่นนั้นสิ่งที่น่าสนใจคือ 1) เด็กเล่นเกมประเภทไหน 2) ในการเล่น เด็กใช้ภาษาที่เป็นคำพูดและไม่เป็นคำพูดอย่างไร และ 3) เด็กได้พยายามดำเนินการเล่นกับเด็กคนอื่นให้เป็นไปในรูปใดและวิธีการอย่างไร การเล่นของเด็กๆ จึงเป็นเครื่องสะท้อนถึงโครงสร้างของสังคมแต่ละสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะสิ่งที่เด็กสมมติขึ้นมาเล่นนั้น จำลองมาจากสภาพชีวิตจริง ๆ ของสังคมนั้น กล่าวคือ ในการเล่นนั้นเด็กจะพบกับความพ่ายแพ้ ความขมขื่น และความคับข้องใจเหมือนประสบการณ์ในชีวิตจริงด้วย ดังนั้น อีริคสัน จึงให้ความสนใจในระยะ 2 ปีแรกของชีวิตมาก เพราะถือว่าระยะนี้เป็นระยะที่บุคคลจะสร้างลักษณะต่างๆ ขึ้นมา และในระยะนี้ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลอื่นๆ มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก

6. อีริคสันให้ความสำคัญกับ ทารกแรกเกิด (The Newborn) มาก เพราะทารกแรกเกิดได้รับพลังที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองมาแล้ว การที่ทารกมีเพศแตกต่างกัน ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ที่จะพัฒนาตนเองต่างกันด้วย ดังนั้น ความแตกต่างในเรื่องเพศนี้ เป็นสิ่งที่มามีอิทธิพลอย่างมากมาตั้งแต่แรกเกิด และเมื่อโตขึ้นมาเขาก็จะมีอิทธิพลต่อครอบครัว เช่นเดียวกับที่ครอบครัวมีอิทธิพลต่อเขา อีริคสันกล่าวว่า “สังคมต้องการเด็กแรกเกิดเพื่อสืบต่อให้สังคมดำรงอยู่ และเด็กแรกเกิดก็ต้องการสังคมเพื่อดำรงชีวิตอยู่ต่อไป”

7. อีริคสันเชื่อว่า ในการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ จะได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมทางสรีระ สังคม และวัฒนธรรมที่เหมาะสม (Physical Social Cultural and Ideational Environments) แต่จะมีอิทธิพลในรูปใดก็ขึ้นอยู่กับโอกาสที่เด็กจะได้รับอิทธิพลมา สังคมให้อิสระและโอกาสแก่เด็ก ในขณะที่เดียวกันสังคมก็กำหนดขอบเขตให้เด็กทำในสิ่งที่สังคมต้องการด้วย

อีริคสันแบ่งระยะพัฒนาการของเด็กออกเป็นขั้นต่างๆ 8 ขั้น โดย 5 ขั้นแรกคล้ายกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของฟรอยด์ พัฒนาการแต่ละขั้นติดต่อกันสืบเนื่องกันตลอดเวลา โดยมีพัฒนาการด้านร่างกายเป็นตัวนำไปสู่พัฒนาการขั้นต่อไป สิ่งที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการคือ 1) แรงขับพื้นฐาน 2) อิทธิพลจากวัฒนธรรม และ 3) ความแตกต่างของแต่ละบุคคล

พัฒนาการทางบุคลิกภาพ ของอีริคสันทั้งหมด 8 ชั้น เรียงลำดับ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 40-44) และสรุปดังนี้

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจ-ความไม่ไว้วางใจ (Trust vs Mistrust) อยู่ชั้นในวัยทารก อีริคสันถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการในวัยต่อไป เด็กวัยทารกจำเป็นต้องมีผู้เลี้ยงดูเพราะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ผู้เลี้ยงดูจะต้องเอาใจใส่เด็ก ถึงเวลาให้นมก็ควรจะให้และปลดเปลื้องความเดือดร้อน ไม่สบายของทารกอันเนื่องมาจากการขับถ่าย เป็นต้น ซึ่งเด็กที่ขาดความไว้วางใจจะกลายเป็นคนที่ชอบก้าวร้าว ตีตัวออกจากสิ่งแวดล้อม บางกรณีถึงกับเป็นโรคจิต

ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระ-ความสงสัยไม่แน่ใจตัวเอง (Autonomous vs Shame and Doubt) อยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี วัยนี้เป็นวัยที่เริ่มเดินได้สามารถที่จะพูดได้และความเจริญเติบโตของร่างกายช่วยให้เด็กมีความอิสระ พึ่งตัวเองได้ และมีความอยากรู้อยากเห็น อยากรับต้องสิ่งของต่างๆ เพื่อต้องการสำรวจว่าคืออะไร เด็กเริ่มที่อยากเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง

ขั้นที่ 3 การเป็นผู้คิดริเริ่ม-การรู้สึกผิด (Initiative vs Guilt) วัยเด็กอายุประมาณ 3-5 ปี อีริคสันเรียกวัยนี้ว่าเป็นวัยที่เด็กมีความคิดริเริ่มอยากจะทำอะไรด้วยตนเอง จากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมากสำหรับวัยนี้เพราะเด็กจะได้ทดลองทำสิ่งต่างๆ จะสนุกจากการสมมติของต่างๆ เป็นของจริง เช่น อาจจะใช้ลังกระดาษเป็นรถยนต์ ขับรถยนต์เหมือนผู้ใหญ่

ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะทำกิจกรรมอยู่เสมอ-ความรู้สึกด้อย (Industry vs Inferiority) อีริคสันใช้คำว่า Industry กับเด็กอายุประมาณ 6-12 ปี เนื่องจากเด็กวัยนี้มีพัฒนาการด้านสติปัญญาและทางด้านร่างกาย อยู่ในขั้นที่มีความต้องการที่จะทำอะไรอยู่เสมอไม่เคี้ยวว่าง

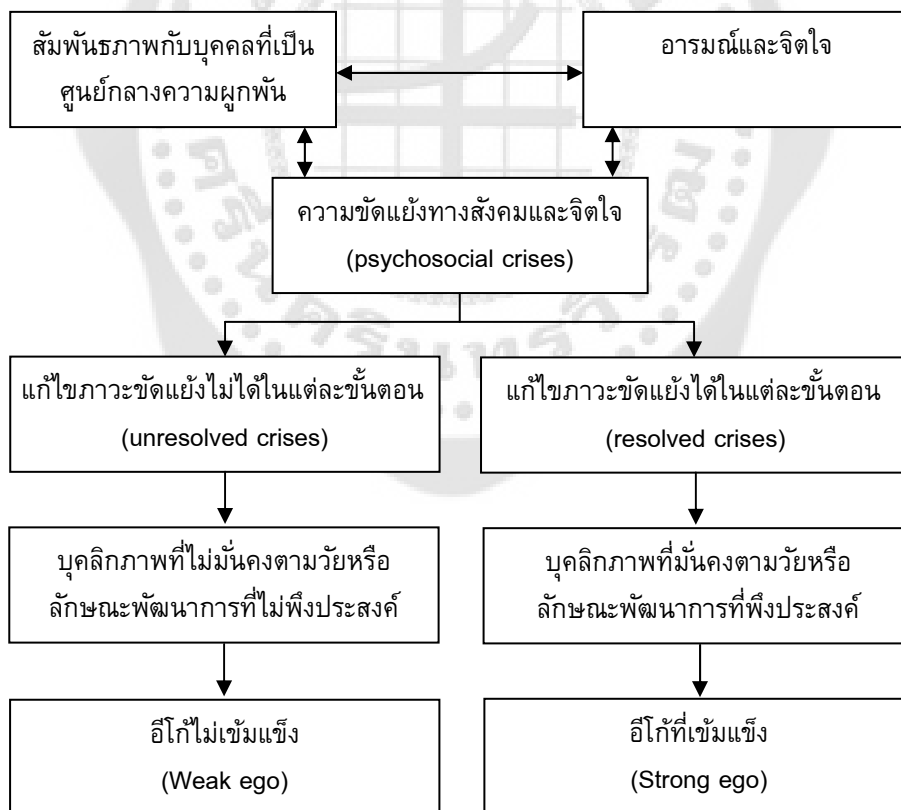
ขั้นที่ 5 อัตภาพหรือการรู้จักว่าตนเองเป็นเอกลักษณ์-การไม่รู้จักตนเองหรือสับสนในบทบาทในสังคม (Ego Identity vs Role Confusion) อีริคสันกล่าวว่า เด็กในวัยนี้ที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี จะรู้สึกตนเองว่า มีความเจริญเติบโต โดยเฉพาะทางด้านร่างกายเหมือนกับผู้ใหญ่ทุกอย่าง ร่างกายเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการเปลี่ยนแปลงทางเพศทั้งหญิงและชาย เด็กวัยรุ่นจะมีความรู้สึกในเรื่องเพศและบางคนเป็นกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ขั้นที่ 6 ความใกล้ชิดผูกพัน-ความอ้างว้างตัวคนเดียว (Intimacy vs Isolation) วัยนี้เป็นวัยผู้ใหญ่ระยะต้น (Young Adulthood) เป็นวัยที่ทั้งชายและหญิงเริ่มที่จะรู้จักตนเองว่ามีจุดมุ่งหมายในชีวิตอย่างไร เป็นวัยที่พร้อมที่จะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศในฐานะเพื่อนสนิทที่จะเสียสละให้กันและกัน รวมทั้งสามารถยินยอมเห็นใจซึ่งกันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัวเลย และมีความคิดตั้งตนเป็นหลักฐานหรือคิดสนใจที่จะแต่งงานมีบ้านของตนเอง

ขั้นที่ 7 ความเป็นห่วงชนรุ่นหลัง-ความคิดถึงแต่ตนเอง (Generativity vs Stagnation) อีริคสันอธิบายคำว่า Generativity ว่าเป็นวัยที่เป็นห่วงเพื่อนร่วมโลกโดยทั่วไป หรือเป็นห่วงเยาวชนรุ่นหลัง อยากรู้จะให้ความรู้ สอนคนรุ่นหลังต่อไป คนที่แต่งงานมีบุตรก็สอนลูกหลายคนที่ไม่แต่งงาน ถ้าเป็นครูก็สอนลูกศิษย์ ถ้าเป็นนายก็สอนลูกน้อง หรือช่วยทำงานทางด้านศาสนา เพื่อที่จะปลูกฝังให้คนรุ่นหลังเป็นคนดีต่อไป

ขั้นที่ 8 ความพอใจในตนเอง-ความสิ้นหวังและความไม่พอใจในตนเอง (Ego Integrity vs Despair) เป็นระยะบั้นปลายของชีวิต ฉะนั้นบุคลิกภาพของคนวัยนี้มักจะเป็นผลรวมของ 7 วัยที่ผ่านมา ผู้มีอาวุโสบางท่านยอมรับว่าได้มีชีวิตที่ดีและได้ทำดีที่สุด ยอมรับว่าตอนนี้แก่แล้วและมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข จะเป็นนายของตนเองและมีความพอใจในสภาพชีวิตของตน ไม่กลัวความตาย พร้อมทั้งจะตายยอมรับว่าคนเราเกิดมาแล้วก็ต้องตาย ตรงกันข้ามกับคนที่มึปัญหาในชีวิตขั้นต้นๆ และแก้ไขไม่ได้ มักจะเป็นบุคคลที่ไม่มีความพอใจในตนเอง ถือว่าชีวิตมีแต่ความไม่สมหวังก็จะมีโลกอยู่ในวัยบั้นปลายของชีวิตแบบผิดหวังและกลัวความตาย เพราะยังคิดว่าชีวิตไม่สมบูรณ์

นอกจากนั้นอีริคสันเห็นว่า ลักษณะสัมพันธ์ภาพที่บุคคลมีกับกลุ่มบุคคลต่างๆ เช่น พ่อแม่ เพื่อน สามี ภรรยา ญาติพี่น้อง และข้อขัดแย้งทางสังคมวิทยา (psychosocial crises) ที่เกิดจากความสัมพันธ์นั้นๆ เป็นจุดกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมและพัฒนาบุคลิกภาพในรูปแบบต่างๆ ตามลำดับวัย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งวัยสูงอายุทั้ง 8 ขั้น ดังกล่าวข้างต้น และด้วยเหตุที่อีริคสัน เน้นกระบวนการทางจิต-สังคม ว่าเป็นจุดกระตุ้นกระตุ้นหล่อหลอมบุคลิกภาพนี้เองเขาให้ชื่อทฤษฎีว่า Psychosocial development stage

ภาพประกอบ 8 ความขัดแย้งทางสังคม-จิตใจที่มีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่เข้มแข็งหรืออ่อนแอ หรือพัฒนาการที่พึงประสงค์-ไม่พึงประสงค์ตามแนวคิดของอีริคสัน

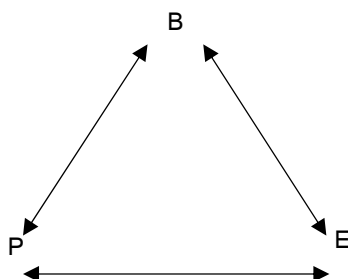
ที่มา: ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2553). จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. หน้า 36.

สรุป ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน แบ่งออกเป็นขั้นต่างๆ 8 ขั้น ตลอดช่วงวัยของชีวิต ซึ่งขั้นที่มีความสำคัญกับเด็กปฐมวัยคือ ขั้นที่ 1 ถึง ขั้นที่ 4 พัฒนาการแต่ละขั้นติดต่อกันตลอดเวลา โดยมีพัฒนาการด้านร่างกายเป็นตัวนำไปสู่พัฒนาการขั้นต่อไป สิ่งที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการคือ 1) แรงขับพื้นฐาน 2) อิทธิพลจากวัฒนธรรม และ 3) ความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังนั้น เด็กปฐมวัยจึงควรได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมตั้งแต่ออยู่ในวัยทารก เพราะจะส่งผลต่อบุคลิกภาพที่ดีต่อไปในอนาคต

2) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2556: 235-245) เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์แบนดูรา แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford) ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งแบนดูรามีความเชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมาก เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบ (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2556: 235; อ้างอิงจาก Bandura. 1963) จึงเรียกการเรียนรู้จากการสังเกตว่า “การเรียนรู้โดยการสังเกต” หรือ “การเลียนแบบ” และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวอยู่เสมอ แบนดูรา อธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน แบนดูราจึงเปลี่ยนชื่อทฤษฎีการเรียนรู้ของท่านว่า การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) แต่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น การเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) อีกครั้ง ทั้งนี้ เนื่องจากแบนดูรา พบจากการทดลองว่า สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยการสังเกตคือ ผู้เรียนจะต้องเลือกสังเกตสิ่งที่ต้องการเรียนรู้โดยเฉพาะ และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัส (Encoding) ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ผู้เรียนต้องสามารถที่จะประเมินได้ว่าตนเลียนแบบได้ดีหรือไม่ดีอย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย (metacognitive) แบนดูราสรุปว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตเป็นกระบวนการทางการรู้คิดหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Processes)

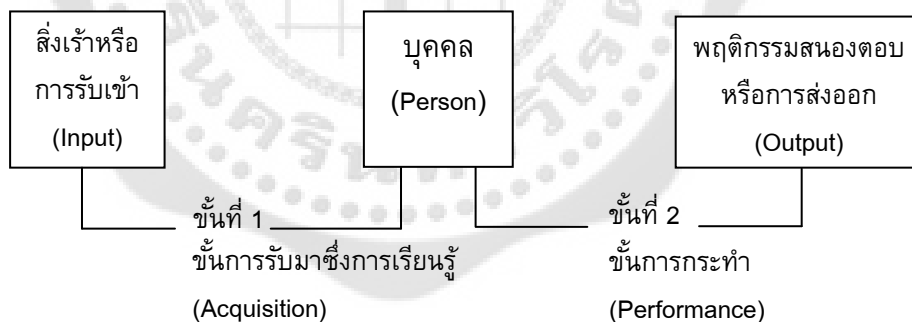
ในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Observational Learning หรือ Modeling) นั้นแบนดูรา มีความเห็นว่าทั้งสิ่งแวดล้อม และตัวผู้เรียนมีความสำคัญเท่าๆ กัน ซึ่งคนเรามีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเราอยู่เสมอ การเรียนรู้จึงเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นพฤติกรรมของคนเราส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) ซึ่งตัวแบบไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวสัญลักษณ์ เช่น ในโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์หรืออาจจะเป็นรูปภาพการ์ตูนหนังสือก็ได้ หรือเป็นคำบอกเล่าด้วยคำพูดหรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็เป็นตัวแบบได้ แบนดูราได้ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของอินทรีย์และสิ่งแวดล้อม และถือว่าการเรียนรู้ก็เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อกันและกัน แบนดูราได้อธิบายการปฏิสัมพันธ์ ดังนี้

B = พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล
 P = บุคคล (ตัวแปรที่เกิดจากผู้เรียน เช่น ความคาดหวังของผู้เรียน ฯลฯ)
 E = สิ่งแวดล้อม

ภาพประกอบ 9 แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา
 ที่มา: สุรางค์ โค้วตระกูล. (2556). จิตวิทยาการศึกษา. หน้า 238.

นอกจากนั้น แบนดูรา กล่าวว่า การเรียนรู้ทางสังคม ด้วยการรู้คิดจากการเลียนแบบมี 2 ขั้น คือ ขั้นแรกเป็นขั้นการได้รับมาซึ่งการเรียนรู้ (Acquisition) ทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมได้ และขั้นที่ 2 เรียกว่าขั้นการกระทำ (Performance) ซึ่งอาจจะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ การแบ่งขั้นของการเรียนรู้แบบนี้ทำให้ทฤษฎีการเรียนรู้ของบันดูราแตกต่างจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยมชนิดอื่นๆ การเรียนรู้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น ดังนี้

ภาพประกอบ 10 ขั้นของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ
 ที่มา: สุรางค์ โค้วตระกูล. (2556). จิตวิทยาการศึกษา. หน้า 239.

แบนดูรา ได้อธิบายกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยใช้ตัวแบบว่ามีทั้งหมด 4 กระบวนการ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 240-243) ดังนี้

1. กระบวนการความใส่ใจ (Attention)

ความใส่ใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าผู้เรียนไม่มีความใส่ใจในการเรียนรู้ โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การเรียนรู้ความใส่ใจจึงเป็นสิ่งแรกที่คุณเรียนจะต้องมี

แบนดูรา กล่าวว่าคุณเรียนจะต้องรับรู้ส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมของผู้ที่เป็นตัวแบบ องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อความใส่ใจของผู้เรียนมีหลายอย่าง คุณลักษณะของผู้เรียนก็มีความสัมพันธ์กับกระบวนการใส่ใจ ตัวอย่างเช่น วัยของผู้เรียน ความสามารถทางด้านพุทธิปัญญา ทักษะทางการใช้มือและส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งตัวแปรทางบุคลิกภาพของผู้เรียน เช่น ความรู้สึกว่าคุณนั้นมีค่า (Self-Esteem) ความต้องการและทัศนคติของผู้เรียน ตัวแปรเหล่านี้มักจะเป็นสิ่งจำกัดขอบเขตของการเรียนรู้โดยการสังเกต

2. กระบวนการจดจำ (Retention Process)

เป็นการที่คุณเรียนหรือผู้สังเกตสามารถที่จะเลียนแบบหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้ก็เป็นเพราะคุณเรียนบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบไว้ในความจำระยะยาว แบนดูรา พบว่าคุณสังเกตที่สามารถอธิบายพฤติกรรม หรือการกระทำของตัวแบบด้วยคำพูด หรือสามารถมีภาพพจน์สิ่งที่ตนสังเกตไว้ในใจจะเป็นผู้ที่สามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้โดยการสังเกตได้ดีกว่าผู้ที่เพียงแค่ดูเฉยๆ หรือทำงานอื่นในขณะที่ดูตัวแบบไปด้วย สรุปแล้วผู้สังเกตที่สามารถระลึกถึงสิ่งที่สังเกตเป็นภาพพจน์ในใจ (Visual Imagery) และสามารถเข้ารหัสด้วยคำพูดหรือถ้อยคำ (Verbal Coding) จะเป็นผู้ที่สามารถแสดงพฤติกรรมเลียนแบบจากตัวแบบได้แม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานๆ และนอกจากนี้ ถ้าผู้สังเกตหรือ ผู้เรียนมีโอกาสที่จะได้เห็นตัวแบบแสดงสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ซ้ำก็จะเป็นการช่วยความจำให้ดียิ่งขึ้น

3. กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ (Reproduction Process)

กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบเป็นกระบวนการที่คุณเรียน แปรสภาพ (Transform) ภาพพจน์ (Visual Image) หรือสิ่งที่จำไว้เป็นการเข้ารหัสเป็นถ้อยคำ (Verbal Coding) ในที่สุดแสดงออกมาเป็นการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ ปัจจัยที่สำคัญของกระบวนการนี้คือ ความพร้อมทางด้านร่างกายและทักษะที่จำเป็นจะต้องใช้ในการเลียนแบบของคุณเรียน ถ้าหากคุณเรียนไม่มีความพร้อมก็จะไม่สามารถที่จะแสดงพฤติกรรมเลียนแบบได้ แบนดูรา กล่าวว่าการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบไม่ใช่เป็นพฤติกรรมที่ลอกแบบอย่างตรงไปตรงมา การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วยกระบวนการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Process) และความพร้อมทางด้านร่างกายของคุณเรียน ฉะนั้นในขั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ (Reproduction) ของแต่ละบุคคลจึงแตกต่างกันไป

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation Process)

แบนดูรา อธิบายว่า แรงจูงใจของคุณเรียนที่จะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบที่ตนสังเกตเนื่องมาจากความคาดหวังว่า การเลียนแบบจะนำประโยชน์มาใช้ เช่น การได้รับแรงเสริมหรือรางวัล หรืออาจจะนำประโยชน์บางสิ่งบางอย่างมาให้ รวมทั้งการคิดว่าการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบจะทำให้ตนหลีกเลี่ยงปัญหาได้ ในห้องเรียนเวลาครูให้รางวัลหรือลงโทษพฤติกรรมของคนใดคนหนึ่ง นักเรียนทั้งห้องก็จะเรียนรู้โดยการสังเกต และเป็นแรงจูงใจให้คุณเรียนแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรม ซึ่งทั้ง 4 กระบวนการ ดังแสดงในภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต
 ที่มา: สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2556. *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*. หน้า 53.

แบนดูรา ได้ให้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรมว่าเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ สำหรับการประเมินความผิดถูกของพฤติกรรม การคิดการให้เหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของกฎเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการประเมินพฤติกรรมว่าถูกหรือผิด ต้องคิดถึงลักษณะของผู้กระทำ ลักษณะของพฤติกรรมและผลที่ตามมา การตัดสินใจจริยธรรมความผิดถูกของพฤติกรรม จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันและได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดจริยธรรม แบ่งออกเป็น 6 ประการ คือ

1. สิ่งที่เราเรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ มนุษย์เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม เมื่อเกิดเหตุการณ์หนึ่ง ก็มีความคาดหวังกับอีกเหตุการณ์หนึ่งได้ ความคาดหวังนี้ทำให้มนุษย์ ตัดสินใจทำหรือไม่ทำพฤติกรรม เพื่อให้เกิดผลที่ตนปรารถนา

2. วิธีการเรียนรู้ การเรียนรู้ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง หรือเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมและผลรวมที่เกิดกับผู้อื่น และจากการอ่านสิ่งที่ผู้อื่นบันทึกหรือทำสัญลักษณ์ไว้ หรือจากคำบอกเล่าของผู้อื่น จากวิธีการเรียนรู้หลายรูปแบบ ทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และรวดเร็ว

3. ความเชื่อ ผลของการเรียนรู้ของมนุษย์จะพัฒนาเป็นความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์

4. การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด (Cognitive Control) มนุษย์มีความสามารถคิดในเชิงประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่งๆ จะทำให้เกิดผลรวมอะไรบ้าง และผลรวมต่างๆ มีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด การคิดเช่นนี้นำไปสู่การตัดสินใจที่ทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และนำไปสู่การบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งใจไว้

5. จริยธรรม เป็นกฎที่ใช้สำหรับการประเมินพฤติกรรมว่าถูกหรือผิด ซึ่งต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้กระทำ ลักษณะของพฤติกรรม และผลที่ตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สภาพแวดล้อมความรู้สึกรู้สึกของผู้กระทำได้รู้สำนึกผิดหรือยัง และจะต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่นๆ อีกมาก ดังนั้น ในการตัดสินใจความผิดถูกของพฤติกรรมต่างๆ จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันและด้วยน้ำหนักที่แตกต่างกัน

6. การกำกับตนเอง (Self Regulation) การเรียนรู้กฎเกณฑ์ในการประเมินพฤติกรรมทำให้สามารถประเมินพฤติกรรมผู้อื่นและตนเองได้ ทั้งในเชิงบวกและลบ และส่งผลให้การกระทำในสิ่งที่จะนำไปสู่ ปฏิบัติทางบวกและเลี่ยงการกระทำที่จะนำไปสู่การปฏิบัติทางลบ

สรุป ทฤษฎีพัฒนาการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อยู่ในกลุ่มปฏิสัมพันธ์เช่นเดียวกับทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจต์ การสร้างการเรียนรู้ให้เด็กนั้นต้องเปิดโอกาสให้เด็กลงมือปฏิบัติมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ได้สัมผัสและตอบสนองกับประสบการณ์ตรง ในการตัดสินใจเหตุผลทางจริยธรรมนั้น แบนดูรากล่าวว่ายากไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดในเรื่องของการให้เหตุผลทางจริยธรรม ความคิดการให้เหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของตัวแบบจากพฤติกรรมของผู้ใหญ่และบุคคลที่แวดล้อมตัวเด็ก

3) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (สจวร์ต โคว์ตระกูล, 2556: 68-72) เป็นทฤษฎีที่เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานสืบเนื่องมาจากทฤษฎีของเพียเจต์ แต่โคลเบอร์กได้ปรับปรุงการวิจัยการวิเคราะห์ผลรวมทั้งได้ทำการวิจัยอย่างกว้างขวางไม่เฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาเท่านั้นแต่ที่ทำได้การวิจัยในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไป เช่น ประเทศ ใต้หวัน เติร์ก และเม็กซิโก เป็นต้น

โคลเบอร์กได้คิดวิธีวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีระบบการให้คะแนนอย่างมีระเบียบแบบแผน ผู้ที่จะใช้วิธีการให้คะแนนระดับพัฒนาการทางจริยธรรมจะต้องได้รับการอบรมพิเศษ วิธีการวิจัยที่โคลเบอร์กใช้ก็คล้ายคลึงกับวิธีการของของเพียเจต์มาก คือ สร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรม ที่ผู้ตอบยากที่จะตัดสินใจได้ว่า “ถูก” หรือ “ผิด” “ควรทำ” หรือ “ไม่ควรทำ” อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นกับองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งการตอบจะขึ้นกับวัยของผู้ตอบเกี่ยวกับความคิดเห็น ในบทบาทของผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่องค่านิยม ความสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม และความยุติธรรมหรือหลักการที่ยึดถือ

โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ (Levels) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น 2 ชั้น (Stages) ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีทั้งหมด 6 ชั้น คำอธิบายระดับและชั้นต่างๆ ของพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก มีดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-conventional Level) ในระดับนี้เด็กจะได้รับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” หรือ “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดามารดา ครู หรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลตามที่จำนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้

พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัล

พฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษ

โคลเบอร์ก ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ (Levels) แต่ละระดับได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้เป็น 2 ชั้น คือ 1) การลงโทษ และการเชื่อฟัง (Punishment and Obedience Orientation) และ 2) กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (Instrumental Relativist Orientation)

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) พัฒนาการจริยธรรมระดับนี้ ผู้ถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของพ่อแม่ ผู้ปกครอง กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือชนชาติ เป็นสิ่งที่ควรจะทำหรือทำความผิดเพราะกลัวว่าตนจะไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลที่ตามที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรม แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ 1) ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี” (Interpersonal Concordance of “good boy”, “nice girl” Orientation) และ 2) กฎและระเบียบ (“Law-and-order” Orientation) การทำถูกไม่ประพฤติผิดคือการทำตามหน้าที่ประพฤติตนไม่ผิดกฎหมาย และรักษาระเบียบแบบแผนของสังคม

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจรรย์ญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post-conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ เป็นหลักจริยธรรมของผู้มีอายุ 20 ปีขึ้นไป ผู้ทำหรือแสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจรรย์ญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตาม การตัดสินใจ “ถูก” หรือ “ผิด” ไม่ควรมาจากวิจรรย์ญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก กฎเกณฑ์หรือกฎหมาย ควรจะตั้งบนหลักความยุติธรรม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกของ

สังคมที่ตนเป็นสมาชิก โคลเบอร์ก แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น 2 ชั้น คือ 1) สัญญาสังคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation) และ 2) หลักการคุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation)

พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมี 3 ระดับ และ 6 ชั้น ชั้นต่างๆ ของพัฒนาการทางจริยธรรม มีดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง ในชั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่าพฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล

ชั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน ในชั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเอง หรือทำดีเพราะอยากได้ของตอบแทน หรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พฤติกรรมของเด็กในชั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่มักจะเป็นการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เช่น ประโยค ถ้าเธอทำให้ฉัน ฉันจะให้...”

ชั้นที่ 3 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับเด็กดี ชั้นนี้เป็นพฤติกรรมของ “คนดี” ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของบิดาหรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรม “ดี” หมายถึงพฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ หรือไม่ประพฤติผิดเพราะเกรงว่าพ่อแม่จะเสียใจ

ชั้นที่ 4 กฎและระเบียบ ในชั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องคือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

ชั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา ในชั้นนี้เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกสมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะใช้เป็นมาตรฐานทางจริยธรรมได้ใช้ความคิดเหตุผลเปรียบเทียบว่าสิ่งไหนผิดและสิ่งไหนถูกในชั้นนี้การ “ถูก” และ “ผิด” ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคล แต่เปิดให้มีการแก้ไข โดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ชั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation) ในชั้นนี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรมเพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในชั้นนี้สิ่งที่ “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่โนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

สำหรับพัฒนาการทางจริยธรรมชั้นที่ 6 พบว่ามีน้อยคนที่จะอยู่ในชั้นนี้ คือ เพียง 5-6 % ของผู้ใหญ่ (สจวร์น โค้วตระกูล. 2556: 72; อ้างอิงจาก Sanbom. 1971) โดยทั่วไปเด็กในวัยหนึ่งๆ จะไม่อยู่ในระดับหรือชั้นใดชั้นหนึ่งของพัฒนาการทางจริยธรรมร้อยเปอร์เซ็นต์ เด็กเล็กส่วนมาก

มักจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับ 1 หรือขั้นที่ 1 ตัวอย่างเช่น เด็กที่มีอายุ 7 ปี จำนวนร้อยละ 93 จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมระดับที่ 1 หรือขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 จำนวนที่เหลือจะมีพัฒนาการทางจริยธรรม ในระดับที่ 2 (7%) แต่จะไม่มีใครในวัยนี้ที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมระดับที่ 3 เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น จำนวนร้อยละของเด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับหนึ่ง หรือขั้นที่ 1 และที่ 2 จะลดลง และจำนวนร้อยละของเด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับที่ 2 และที่ 3 จะเพิ่มขึ้นเป็นต้นว่า เด็กอายุ 16 ปี จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมระดับ 1 หรือขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 เพียง 15% และ 59% ของเด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับที่ 2 หรือขั้นที่ 2 และที่ 4 ส่วนจำนวนร้อยละที่เหลือจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมระดับ 3 หรือขั้นที่ 5 และที่ 6 (16%)

โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับ แบ่งออกเป็น 2 ขั้น ถือว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นอย่างมีระเบียบ คือเริ่มจากขั้นที่ 1, 2, 3, 4, 5 และ 6 ตามลำดับ บุคคลทุกคนจะต้องผ่านพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นต้นๆ ซึ่งเป็นรากฐานของพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นต่อไป และเมื่อผ่านแล้วก็ยากที่จะกลับไปขั้นเดิมอีก และแม้ว่าโคลเบอร์กและนักจิตวิทยาหลายท่านพบว่า ขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กทั่วโลก เป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (สรวงศ์ โค้วตระกูล, 2556: 74; อ้างอิงจาก Sanaray, 1985) หรือเด็กทุกประเทศมีขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมเหมือนกัน แต่เด็กที่ทำการศึกษาเป็นเด็กชายวัยต่างๆ ทั้งหมด มีผู้พบว่าเด็กหญิงใช้กฎเกณฑ์ตัดสินเหตุผลทางจริยธรรมแตกต่างกับเด็กชาย เพราะเด็กหญิงมีการตัดสินใจทางจริยธรรม เป็นระเบียบแบบแผนมากกว่าเด็กชาย นอกจากนี้เด็กหญิงมักจะคิดถึงความยุติธรรมและความสามารถทั้งของตนและผู้อื่น และคำนึงถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์และความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ด้วย (สรวงศ์ โค้วตระกูล, 2556: 72; อ้างอิงจาก Gilligan, 1982 : Gibbs et al 1984) ดังนั้น เด็กชายและเด็กหญิง จึงมีพัฒนาการทางจริยธรรมแตกต่างกัน

สรุป ทฤษฎีการเรียนรู้ทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ยึดหลักที่ว่าจริยธรรม เป็นกฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้องของการกระทำ ซึ่งความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินเหตุผลนั้น จะพัฒนาจากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงกว่า ไม่มีการย้อนขั้นและไม่มีการเร่งขั้น เป็นไปตามลำดับขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นเป็นผลมาจากการคิดไตร่ตรองจากข้อมูลที่เป็นความเข้าใจส่วนตน และข้อมูลที่มาจากธรรมชาติของผู้อื่นที่อยู่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน 1 ขั้น ทำให้เกิดพัฒนาการทางจริยธรรม

2. ความรู้เกี่ยวกับทักษะทางสังคม

2.1 ความหมายทักษะทางสังคม

ทักษะทางสังคม (Social Skill) เป็นทักษะซึ่งมนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องมี เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้ตามลำพัง ต้องมีเพื่อน มีกลุ่มสังคม เป็นสมาชิกของสังคม มีการปรับตัวอยู่ในสังคม แต่วัน แต่ละปี เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ ซึ่งมนุษย์พัฒนาพฤติกรรมทางสังคมมานานก่อนยุคประวัติศาสตร์ แต่

การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์แบบเป็นระบบระเบียบได้เริ่มมาเมื่อต้นศตวรรษที่ 17 นี้เอง (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2553: 125) และเนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคม ตั้งแต่สังคมเล็กๆ ในครอบครัว ขยายออกไปสู่ชุมชนและสังคมที่ใหญ่ขึ้น ดังนั้นทุกกลุ่มสังคมต้องมีการติดต่อสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งต้องอาศัยทักษะทางสังคม ได้แก่ ทักษะในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม (Social Living Skills) และทักษะทางกระบวนการกลุ่ม (Group Process Skills) นอกจากนี้ ทักษะทางสังคม ยังเป็นการเรียนรู้ทางสังคมของแต่ละบุคคลที่ได้เรียนรู้ ทักษะ ค่านิยม วัฒนธรรม แรงจูงใจ และบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อให้เหมาะสมกับการอยู่ร่วมกันในสังคมของตน มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้คือ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 517, 1159) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ความสามารถของคนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 126) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นความสามารถแสดง พฤติกรรมต่อบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม ให้สอดคล้องกับแบบแผนที่สังคมยอมรับได้ พฤติกรรม แสดงออกจะบ่งบอกให้เห็นถึงเจตคติและค่านิยมเฉพาะตนของบุคคลนั้น ผู้ที่มีพัฒนาการทางสังคม จะมีสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นเช่นเดียวกับตนเอง กระบวนการพัฒนาสังคมของเด็กปฐมวัยเริ่มต้นจากบรรยากาศของการเลี้ยงดู การชี้แนะของพ่อแม่ และตลอดจนสมาชิกในครอบครัว

ทิตนา แชมมณี (2551: 87-88) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นความสามารถที่แสดงออก เห็นได้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานกับผู้อื่น การเข้าใจและเคารพผู้อื่น การแก้ปัญหา ความขัดแย้ง และการจัดระเบียบ ผู้ที่มีความสามารถด้านนี้มักมีความไวต่อความรู้สึกและความ ต้องการของผู้อื่น มีความเป็นมิตร ชอบช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น

จำลอง เงินดี (2552: 27, 29) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง พฤติกรรมของเด็กหรือ ของบุคคล ซึ่งทุกสังคมย่อมต้องการบุคลากรที่มีพฤติกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา เช่น ต้องการให้ เด็กนอนตื่นเช้า มีระเบียบวินัยทางสังคม ขยันหมั่นเพียร และมีจริยธรรมสูง เป็นต้น ผลของ พฤติกรรมดังกล่าวมานี้ กล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการถ่ายทอดทางสังคมและเป็นการถ่ายทอดทาง สังคมอย่างต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา เป็นต้น การถ่ายทอดทางสังคม ดังกล่าวนี้นี้เรียกว่า “การเรียนรู้ทางสังคม” (Socialization) เป็นกระบวนการที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน ถ่ายทอดให้กัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนา

อารี สันทหวิ (2553 : 94-95) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง พฤติกรรมทางสังคมที่ ต้องปฏิบัติตามแบบแผน เช่น ในร้านอาหารต้องคุยกันเบาๆ ไม่เดินไปมา เป็นต้น และคาดหวังว่า บุคคลจะต้องปฏิบัติตามรูปแบบของสังคม ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นความรู้เรื่องสังคม ที่สั่งสมเป็นเวลานาน และเป็นเจตคติของแต่ละบุคคล

เมอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ (2555: 55) กล่าวว่า ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่นเป็นกลุ่ม เป็นสังคม ส่วนของวัฒนธรรมที่สนองความต้องการด้านนี้ คือ กฎข้อบังคับความประพฤติระหว่างบุคคล รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่จะทำให้อัตลักษณ์ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

ปพาณี จิตวิวัฒนา (2555: 84) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม คือ กระบวนการ (process) ที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่างๆ ที่กลุ่มได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกของสังคมนั้น

สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์ (2556: 38) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง การสร้างสัมพันธภาพของเด็กกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่นหรืออยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทำหน้าที่ตามเวลา มีความรับผิดชอบ รู้จักกาลเทศะ และการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2556: 82) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ของเด็กปฐมวัยกับผู้ใหญ่และเพื่อนในวัยเดียวกัน เมื่อเด็กอยู่ในระยะวัยอนุบาล เด็กมักจะชอบเล่นคนเดียว แต่เมื่อโตขึ้นเด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนมากขึ้น จะให้ความร่วมมืออย่างเป็นมิตรกับเพื่อน มีความเข้าใจในความรู้สึกของเพื่อนเพิ่มขึ้น ขณะเล่นกับเพื่อนเด็กจะใช้แรงเสริมในการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน โดยการตั้งใจฟังเพื่อน การยอมรับเพื่อนด้วยการแสดงความรัก และให้คำชมเชย

ไมเชเนอร์ และดีแลมแมเตอร์ (Michener; & Delamater. 1999: 77) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม เป็นพฤติกรรมเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งการพัฒนาทักษะทางสังคมเริ่มตั้งแต่วัยทารก เด็กจะรับรู้ความสามารถของตนเองมากกว่าผู้อื่น และเรียนรู้ตามบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ พฤติกรรมเหล่านี้รวมทั้งเจตคติค่านิยมส่วนที่เป็นลักษณะเฉพาะตนและส่วนที่สัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ทักษะทางสังคมจึงเป็นวิธีฝึกฝนและสนับสนุนให้เด็กปฏิบัติในสิ่งที่ดี เช่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกัน ทำให้เด็กมีพฤติกรรมและแสดงท่าทางที่เหมาะสม สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ตามบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

เวสต์วูด (Westwood. 1997: 64) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ส่วนประกอบของพฤติกรรมในตัวบุคคล ที่มีความสำคัญในการช่วยให้บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ในทางที่ดีกับผู้อื่นและสามารถรักษาซึ่งความสัมพันธ์นั้นไว้ได้ ซึ่งครูอาจใช้วิธีการประเมินทักษะทางสังคมด้วยการสังเกตพฤติกรรมเด็กและปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก ตลอดจน การส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กมีทักษะทางสังคมที่ดีขณะอยู่ในกลุ่มกับเพื่อนๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน

วิงค และ พัทนีย์ (Wink; & Putney. 2002: 60) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม เป็นกระบวนการเรียนรู้สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ เป็นความสามารถของบุคคลในการแสดงความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น จะพัฒนาและดำเนินไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล ซึ่งสภาพแวดล้อมและสังคมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันและกัน

ซูร์มานน์ และเวเบอร์ (Scheuermann; & Webber. 2002: 203-204) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมหมายถึง ความสามารถในการเข้าสังคม ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง และพฤติกรรมทางสังคมที่แต่ละบุคคลแสดงออกมานั้นจะมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา

โวล์มาร์ และคณะ (Volkmar; et al. 2005: 325) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ความสามารถในการแสดงพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับของแต่ละบุคคล เริ่มจากการผูกมิตร การมีปฏิสัมพันธ์ในทางที่ดี ตลอดจนเป็นความสามารถเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

อัลเบรชท์ (Albrecht. 2006: online) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ความฉลาดทางสังคม (social intelligence (SI)) เป็นความสามารถในการเข้ากันได้ดีกับผู้อื่น ประกอบด้วย การรับรู้สถานการณ์ การแสดงออก ความจริงใจ ความชัดเจน และความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นรูปแบบในการพัฒนาความฉลาดทางสังคม และเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

โกลแมน (Goleman. 2006: 84-97) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ความฉลาดทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย 2 ปัจจัย คือ 1) การรับรู้ทางสังคม (Social Awareness) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ความรู้สึกของบุคคลอื่นในสังคม เป็นการทำความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึกและอารมณ์ ของบุคคลอื่นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ทางสังคมอย่างทันทีทันใดในขณะนั้น เป็นลักษณะของการรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับบุคคลและสังคมที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย และ 2) การบริหารจัดการความสัมพันธ์ (Social Facility หรือ Relationship management) หมายถึง การสร้างปฏิสัมพันธ์ในทางที่ดี มีความเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการรับรู้ทางสังคม เป็นการที่บุคคลสามารถสัมผัสได้ถึงความรู้สึก ความคิด ความตั้งใจของบุคคลอื่น ทำให้เกิดความตระหนักทางสังคมและทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างราบรื่น

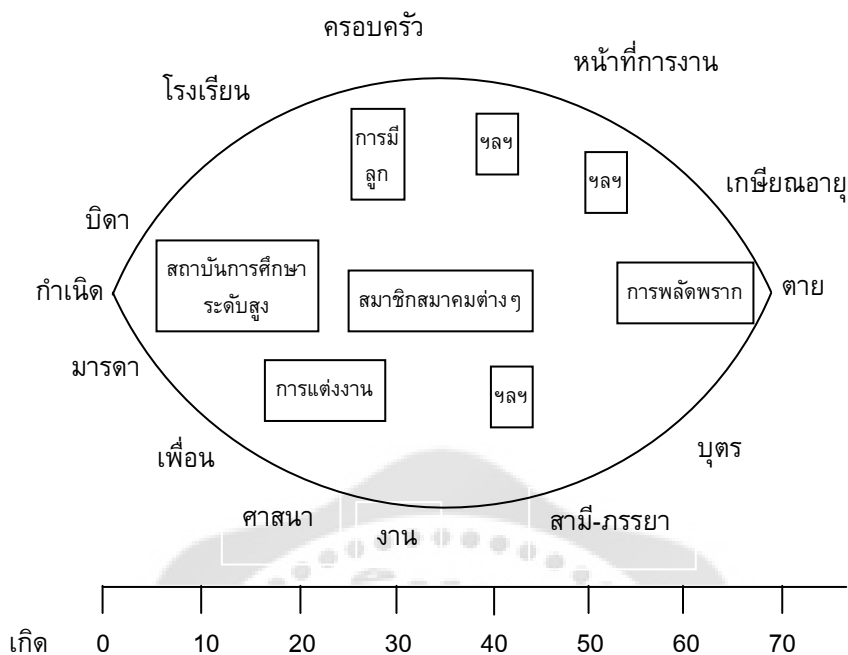
มิลเลอร์ (Miller. 2010: Online) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ประสบการณ์ทางสังคม ในหลายรูปแบบที่จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม เรียกว่าเป็นความฉลาดทางสังคม รวมถึงรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ นอกจากนั้นความฉลาดทางสังคมของเด็กสามารถฝึกฝนได้ หากได้รับคำแนะนำที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้การพัฒนาการรับรู้ทางสังคมของเด็กเป็นไปอย่างรวดเร็ว และทำให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้เป็นอย่างดี เช่น มีส่วนร่วม และมีปฏิสัมพันธ์ เป็นต้น

สรุป ทักษะทางสังคม หมายถึง ความสามารถทางสังคมที่แสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ เห็นได้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานกับผู้อื่นด้วยความเข้าใจและเคารพผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมทางสังคมที่แสดงออกนั้นจะเป็นไปตามแบบแผน กฎ ระเบียบ ของสังคมและวัฒนธรรม และเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม เรียกว่า “การเรียนรู้ทางสังคม” (Socialization) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน ถ่ายทอดให้กัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนา

2.2 ความสำคัญของทักษะทางสังคม

ทักษะทางสังคมเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็น และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่วัยเริ่มต้นของชีวิต ซึ่งอีริคสัน กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนในทุกสังคมมีความต้องการพื้นฐานที่จะได้รับความรู้สึกบางอย่างจากบุคคลรอบข้างหรือจากสังคมในลักษณะเดียวกัน ซึ่งความต้องการพื้นฐานดังกล่าวจะพัฒนาไปตามลำดับขั้นตลอดชีวิตและความสำเร็จของพัฒนาการในขั้นแรกๆ จะมีผลต่อพัฒนาการในขั้นต่อไป โดยในแต่ละขั้นจะมีเป้าหมาย ความสำเร็จ และความล้มเหลวที่แตกต่างกันไป (นุชลี อุปกัย. 2556: 52-53) ซึ่งสอดคล้องกับเพียเจต์ ที่กล่าวว่า ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ อยู่ที่มนุษย์มีความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด เพียเจต์ เน้นว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 48-49) และการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในความกดดันของกลุ่มและบทบาทในสังคมอยู่มาก นอกจากต้องคำนึงถึงอิทธิพลของสังคมแล้ว ความสำคัญของความแตกต่างในแต่ละบุคคล ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการศึกษาพัฒนาการพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2553: 125) ดังนั้นทักษะทางสังคม จึงเปรียบเสมือนกลไก หรือช่องทางในสังคมที่ทำให้มนุษย์ได้อยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม หากมนุษย์ไม่สามารถสร้างสังคมขึ้นมา มนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สังคมเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ และมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเช่นเดียวกัน

ซึ่งตามแนวคิดของ ลีวินเจอร์ (นิตยา คชภักดี. 2551: 384; อ้างอิงจาก Levinger. 1996) กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ตลอดชีวิต เป็นความต่อเนื่องของปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลกับโอกาสที่มีอยู่ในสังคม จากโอกาสที่ได้รับเด็กจะพัฒนาตนเองไปสู่ขั้นต่อไป เช่น ทารกแรกเกิดมีศักยภาพติดตัวมา เมื่อมีคนยิ้มด้วยเด็กก็จะเลียนแบบยิ้มตอบ ซึ่งพัฒนาไปสู่ความสามารถในการยิ้มทักทาย โดยตนเองสร้างโอกาสขึ้นใหม่ ซึ่งสามารถแสวงหาโอกาสที่มีอยู่ เช่น จากบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบข้างได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้ได้รับโอกาสสร้างความสัมพันธ์ ยิ้มแยมกับผู้คน นำไปสู่ทักษะทางสังคม และการมองโลกในแง่ดี จากวัยหนึ่งไปสู่ช่วงวัยต่อไป ทั้งนี้ช่วงปฐมวัยจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ แต่มิได้หมายความว่าช่วงวัยอื่นๆ จะไม่สำคัญ หรือไม่มีสิ่งใดที่จะเอื้อต่อพัฒนาการของบุคคลนั้นได้อีก เพียงแต่ในช่วงปฐมวัยสมองมีการเจริญเติบโตและพัฒนาโครงสร้างอย่างรวดเร็ว นอกจากการมีสุขภาพแข็งแรง มีอาหารเหมาะสมเพียงพอแล้ว ยังต้องอาศัยประสาทสัมผัส ประสบการณ์เรียนรู้กับปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ สังคม ที่เหมาะสม เด็กจึงจะมีพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับการเจริญเติบโตและพัฒนาการขั้นต่อไป ดังนั้น การปรับตัวของมนุษย์ตั้งแต่การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของร่างกาย ตลอดจนการเรียนรู้ ค่านิยม การพัฒนานิสัย และความเป็นตนของมนุษย์ จึงปรากฏถึงภาพประกอบ 12 (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2553: 125) ดังนี้

ภาพประกอบ 12 แสดงวงจรชีวิตมนุษย์

ที่มา: พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2553). *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ*. หน้า 125.

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้คือ

สุชา จันท์เอม (2542: 118, 124) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม มีความสำคัญเนื่องจากในวัยเด็กตอนต้นหรือวัยก่อนเข้าโรงเรียน อายุประมาณ 2-5 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มรู้จักคบเพื่อนและรู้จักเล่นกับเพื่อนได้ดีขึ้น เริ่มรู้จักปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนๆ การปรับตัวของเด็กจะเร็วหรือช้า ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างมีอิสระจะมีความเชื่อมั่นในตนเองกว่าเด็กที่ถูกเข้มงวดอยู่ตลอดเวลา ส่วนในวัยเด็กตอนกลาง อายุประมาณ 6-9 ปี เมื่อเด็กเริ่มเข้าโรงเรียน บางคนอาจมีปัญหาในการคบเพื่อนอยู่บ้าง ทั้งนี้แล้วแต่การอบรมที่ได้จากที่บ้าน ถ้าทางบ้านเคยให้โอกาสเล่นกับเด็กอื่นๆ เด็กก็จะไม่ขาดอายุเพื่อนหน้าใหม่ การปล่อยให้เด็กเล่นกับเพื่อนสมมติอยู่เสมอ จะทำให้เด็กปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ยากเมื่อเข้าโรงเรียนแล้ว เพราะเพื่อนเล่นสมมตินั้นไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่มีปฏิกิริยาตอบที่จะให้เด็กรู้ว่าตนควรจะทำอย่างไร เมื่อได้อยู่ร่วมกับผู้อื่น การเล่นในวัยนี้ส่วนมากมักเอาแต่ใจตัว และต้องการเอาชนะแต่ผู้เดียว เมื่อโตขึ้นจึงค่อยๆ รู้จักยอมรับฟังและทำตามความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย เด็กชายชอบกิจกรรมที่มีโอกาสได้เคลื่อนไหวทั้งตัว ส่วนเด็กหญิงชอบกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้กำลัง

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 127) กล่าวว่า การพัฒนาทักษะทางสังคม เป็นกระบวนการที่เด็กเรียนรู้พฤติกรรมที่สังคมยอมรับหรือต้องการ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากค่านิยมของครอบครัวและสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 127; อ้างอิงจาก Gordon and Browne. 1985: 344) และมีกลไกหลายประการที่ทำให้เด็กเรียนรู้สังคม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554: 8, 11) กล่าวว่า ในการเรียนรู้ทุกอย่างของเด็กปฐมวัย ต้องให้เด็กมีส่วนร่วมและมีส่วนแสดงความคิดเห็น ซึ่งเด็กปฐมวัยจะเรียนรู้ทักษะทางสังคมผ่านการพูดคุยกับเพื่อน พ่อแม่ ครู หรือผู้เลี้ยงดูและผู้ใหญ่ที่อยู่รอบตัว จะเรียนรู้ผ่านการเล่น การฟังนิทาน การมีผู้อ่านหนังสือให้ฟัง การมีผู้อ่านหนังสือให้ฟัง การเล่าเรื่องหรือประสบการณ์ของตนเอง และประสบการณ์ตรงอื่นๆ ดังนั้น อนุสัญญาสิทธิเด็กที่ประเทศไทยเป็นรัฐภาคี ได้ให้ความสำคัญยิ่งยวดต่อเด็กทุกคนที่เกิดมาและได้เสนอว่า ในการตัดสินใจเรื่องใดเกี่ยวกับเด็ก ขอให้คำนึงถึงว่าผลประโยชน์สูงสุดตกอยู่กับเด็กก่อนอื่นใด และในกรณีนี้สหประชาชาติได้รณรงค์ทั่วโลกให้ประพฤติกฎปฏิบัติต่อเด็กตามหลักการดังกล่าว

เมอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ (2555: 51) กล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตอยู่ในโลก รวมทั้งกฎข้อบังคับความประพฤติต่างๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม จริยธรรม ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น เป็นวัฒนธรรมแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ดังนั้นชีวิตสังคมของมนุษย์จึงเป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น ตลอดจนเป็นความสามารถและนิสัยต่างๆ ที่มนุษย์มีเพราะการเป็นสมาชิกของสังคม

แบนดูรา (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2553: 52; อ้างอิงจาก Bandura, 1986) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม เป็นความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์แวดล้อมที่คลุมเครือและยุ่งยากได้โดยมีประสิทธิภาพเชิงสังคม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตที่ “เป็นสุข” ของบุคคล ตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะทุกคนต้องการให้คนอื่นมาสนใจเรา ชื่นชมเรา ฟังเรา คิดถึงเรา อยู่กับเราและทำงานร่วมกัน เรา ประกอบด้วย 2 ประการคือ 1) ทักษะในการจัดการ และ 2) ความเชื่อในความสามารถของตนในว่าจะทำได้สำเร็จ รวมถึงการประเมินขอบเขตความสามารถที่ตนทำไม่ได้ด้วย ซึ่งกระบวนการรับรู้ความสามารถของตนทั้ง 2 แง่นี้ เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างซึมซับจากการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมรอบตัว ในบ้าน ในชุมชน ในโรงเรียน และในที่ทำงาน ฯลฯ ดำเนินไปตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยชรา

นอกจากนั้น การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมปรารถนา ด้วยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) นั้น จะส่งเสริมให้เด็กสามารถดำรงชีวิตและเจริญเติบโตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในสังคมทั่วไปมีหลักในจุดมุ่งหมายคล้ายกัน (ปภาณี จิตวิวัฒนา, 2555: 88-90) ดังนี้คือ

1. การปลูกฝังระเบียบวินัยพื้นฐาน

การมีระเบียบวินัย ถือเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและกิจกรรมทางสังคม ของการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม จุดมุ่งหมายข้อนี้ทำให้บุคคลยอมรับระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด แม้ว่าอาจจะฝืนใจหรือไม่ก็ตาม ระเบียบวินัยจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่บุคคลถูกขัดเกลาให้ประพฤติปฏิบัติตั้งแต่วัยเริ่มต้นของชีวิต ในกิจกรรมประจำวันการขัดเกลาทางสังคมยังสั่งสอนให้รู้จักมารยาทสังคม เช่น การกราบไหว้ การทักทาย การรู้จักทำความสะอาด ดังนั้น จุดมุ่งหมายในการปลูกฝังระเบียบวินัยพื้นฐาน ผู้ใหญ่จึงควรทำเป็นแบบอย่าง มีความสม่ำเสมอ และมีความยืดหยุ่น อย่างมีเหตุผล เพราะพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นผลต่อบุคลิกภาพของเด็กอย่างมาก

2. การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตที่กลุ่มยอมรับ

โดยปกติระเบียบวินัย เป็นสิ่งที่คุณคนไม่ค่อยอยากปฏิบัติ แต่ความมุ่งหวังจะช่วยให้คุณคนมีความมุ่งมั่น และยอมรับระเบียบวินัยที่จะต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อลุล่วงสู่ความต้องการในอนาคต ความลุล่วงที่ต้องการนั้น คือความมุ่งหวังที่คุณคนได้รับจากสังคมหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้ ถ้ายกยอคุณค่าทางสังคม (social values) นั้น มาถึงตัวบุคคล เช่น คุณค่าทางสังคมของคนไทยยกย่องให้เกียรติคนที่มีการศึกษาสูง ยกย่องอาชีพบางอย่าง เช่น เป็นวิศวกร นายแพทย์ นายทหาร คุณค่าทางสังคมเหล่านี้ บุคคลจะได้รับการปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เขาเกิดความมุ่งหวังในคุณค่าเหล่านี้ และยอมลำบากทำตามบรรทัดฐานที่กลุ่มวางไว้เพื่อเป้าหมายของตน

3. การกำหนดบทบาทในสังคม

การกำหนดบทบาทในสังคม รวมทั้งทัศนคติต่าง ๆ ที่เข้ากับบทบาทนั้น ๆ บุคคลจะได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม ตั้งแต่วัยเริ่มต้นของชีวิตในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เช่น ลักษณะการวางตัวให้มีพฤติกรรมอย่างไรต่างจากบุคคลอื่น ๆ ที่เขาความสัมพันธ์ด้วยและถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะด้วย เป็นต้นว่า คนไทยส่วนใหญ่จะเริ่มสอนบุตรหลานของตนเมื่อเริ่มรู้ความ ให้รู้จัก “สวัสดี” หรือ “สาธุ” กับผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันก็จะบอกเล่าถึงสถานภาพของผู้ใหญ่เหล่านั้นด้วยว่าท่านคือใคร ต้องวางตัวอย่างไร ด้วยการอบรมในลักษณะที่สอนให้เด็กสะสมความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตัวเองและคนอื่นที่ละเอียดละออน้อยนี้เอง ผู้เรียนรู้อาจรับสิ่งต่าง ๆ เข้าไว้ และประพฤติปฏิบัติได้อย่างไม่ขัดเขิน ถูกต้องตามกาลเทศะ

4. การให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ

การให้เกิดความชำนาญหรือทักษะที่จะมีส่วนร่วมกิจกรรมในสังคมกับคนอื่น ๆ ในสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ วิธีการเรียนรู้จึงมักเกิดจากการเลียนแบบ ถ้ายกยอลงมานับชั่วอายุคนโดยยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกันมา แต่ในสังคมที่สลับซับซ้อน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตของบุคคลอย่างมาก วิธีการเรียนรู้ของสังคมจึงเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ซึ่งใช้ได้ผลมาก เช่น สังคมไทยในอดีต ผู้ชายจะได้รับการถ่ายทอดในด้านวิชาความรู้ศิลปะการป้องกันตัว ฯลฯ จากวัด ซึ่งเป็นแหล่งที่ทำให้การขัดเกลาทางสังคมได้อย่างดีสำหรับเด็กผู้ชาย ในขณะที่เด็กผู้หญิงจะได้รับการถ่ายทอดทางด้านกรบ้าน การเรือน มารยาททางสังคมต่าง ๆ ที่กุลสตรีพึงมีจากภายในวัง แต่สมัยปัจจุบันนี้การศึกษาอย่างเป็นทางการคือ โรงเรียนได้เข้ามามีส่วนเสริมสร้างทักษะด้านนี้อย่างมากมา โดยเฉพาะความรู้ด้านมนุษยสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ช่วยให้การปฏิบัติต่อผู้อื่นเป็นไปอย่างราบรื่น

โกลแมน (Goolman. 2006: 84-85) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม เป็นความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย 2 ปัจจัยคือ 1) การรับรู้ทางสังคม (Social Awareness) และ 2) การบริหารจัดการความสัมพันธ์ (Social Facility หรือ Relationship management) ทั้ง 2 ปัจจัยนี้ เป็นความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานของปฏิสัมพันธ์ ซึ่งความสามารถนี้จะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความราบรื่นและความสามารถในการเอาใจใส่ต่อความรู้สึกของผู้อื่น เนื่องจากเป็นการรับรู้เกี่ยวกับอารมณ์

ความรู้สึก ที่เป็นอวัจนภาษาของบุคคลอื่น ตามสัญชาตญาณของมนุษย์ แบบไม่รู้ตัว โกลแมน อธิบายเกี่ยวกับการรับรู้ทางสังคมและการบริหารจัดการความสัมพันธ์ไว้ดังนี้ คือ

1. การรับรู้ทางสังคม (Social Awareness) เป็นความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับอารมณ์ และความรู้สึกของบุคคลอื่นประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ

1.1 การเอาใจใส่ต่อความรู้สึกของผู้อื่น (Primal empathy) เป็นความสามารถในการเอาใจใส่รวมถึงสามารถรับรู้ต่ออารมณ์ และความรู้สึกของผู้อื่น เป็นอวัจนภาษา และเป็นลักษณะของการรับรู้ที่เกิดขึ้นตามสัญชาตญาณของมนุษย์ โดยไม่รู้ตัว

1.2 ความตั้งใจ (Attunement) เป็นความสามารถในการฟังอย่างตั้งใจ โดยเปิดใจรับฟังบุคคลอื่นพูดอย่างเต็มที่ ซึ่งความสามารถในการรับฟังและตั้งใจฟังบุคคลอื่นพูดนั้น ถือเป็นสิ่งที่สำคัญทางสังคมอย่างยิ่งเพราะจะทำให้บุคคลรับรู้อวัจนภาษาได้มากขึ้น สามารถรับรู้ถึงน้ำเสียง ท่าทางแววตาและสีหน้าของคู่สนทนาได้เป็นอย่างดี ทำให้ปฏิสัมพันธ์เป็นไปอย่างราบรื่น ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังมีอารมณ์เชื่อมโยงถึงกันได้

1.3 ความถูกต้อง (Empathic Accuracy) เป็นการทำความเข้าใจความคิดความรู้สึกของผู้อื่น อาจกล่าวได้ว่าเป็นความสามารถที่จะหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาด ซึ่งหากไม่มีใครรับรู้หรือเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของคู่สนทนาได้ก็อาจทำให้เกิดข้อโต้แย้งขึ้นได้ ดังนั้นการทำความเข้าใจความคิดความรู้สึกและอารมณ์ของคู่สนทนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำ เพื่อหลีกเลี่ยงข้อโต้แย้งหรือปัญหาที่จะตามมา

1.4 ความรู้ความเข้าใจสังคม (Social Cognition) เป็นความสามารถในการรับรู้สิ่งต่างๆ ทางสังคมนอบๆ ตัว เช่น เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดผลกระทบต่อกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ผู้ที่มีความสามารถด้านนี้จะทำให้คาดเดา สถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ ได้ ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ไม่เข้าใจสังคมโลก แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากไม่คำนึงถึงผลกระทบว่าจะเกิดอะไรขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ไม่รู้จักกาลเทศ เป็นต้น

2. การบริหารจัดการความสัมพันธ์ (Social Facility หรือ Relationship management) เป็นปฏิสัมพันธ์ที่แสดงกับบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งเป็นความต่อเนื่องจากการรับรู้เกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกของบุคคลอื่น กล่าวคือ เป็นความสามารถในการจัดการอารมณ์ของตนเอง เพื่อให้เกิดผลดีกับคนรอบข้าง และส่งผลทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี ราบรื่น มีประสิทธิภาพ ถือเป็น การสร้างความตระหนักทางสังคม ประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ

2.1 ความราบรื่น (Synchrony) เป็นความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์ทางอวัจนภาษาที่ดำเนินได้อย่างราบรื่น

2.2 การนำเสนอตนเอง (Self-presentation) เป็นความสามารถการนำเสนอตัวเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือเป็นความสามารถที่จะนำเสนอตัวเองในรูปแบบที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ตามที่ต้องการ

2.3 สร้างอิทธิพลในเชิงสร้างสรรค์ (Influence) เป็นการพูดหวานล่อมเพื่อให้ผู้อื่นคล้อยตาม ซึ่งทำให้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นไปในทางที่ดี ในสังคมปัจจุบันบางสถานการณ์อาจทำให้เกิดปัญหาการเผชิญหน้าและความรุนแรง ดังนั้น เพื่อลดสถานการณ์ดังกล่าว สังคมจึงมีกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ในการประพฤติปฏิบัติที่เป็นแนวทางเดียวกัน เช่น ข้อกฎหมาย กฎจราจร ข้อบังคับต่างๆ เป็นต้น ขณะเดียวกันผู้ที่มีความสามารถโน้มน้าวหรือมีความสามารถหวานล่อมก็จะทำให้เกิดเหตุการณ์คลี่คลายลงและบรรลุผลทางสังคม เช่น การวางคนให้ถูกกับงาน เพื่อให้ได้งานที่มีคุณภาพ หรือ เมื่อมีผู้เข้าชมศิลปะการแสดง นักแสดงก็จะแสดงออกอย่างเต็มที่ เพื่อให้เป็นที่น่าพึงพอใจของผู้ชม เป็นต้น

2.4 ความกังวล (Concern) ผู้ที่มีความฉลาดทางสังคมด้านนี้ จะเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และสามารถโน้มน้าวหรือพูดเพื่อให้ผู้อื่นคลายความวิตกกังวลลงได้เป็นอย่างดี บางคนอาจมีความลุ่มหลง หรือมีข้อบกพร่องในการบริหารจัดการความสัมพันธ์ อาจจะมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม ดังนั้น ผู้ที่มีความฉลาดทางสังคมด้านนี้ จึงเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจและใส่ใจต่อความต้องการของผู้อื่น หรือใส่ใจกับความทุกข์ยากของผู้อื่น จึงมีความเห็นอกเห็นใจและพยายามให้ความช่วยเหลือ เพื่อลดความกังวลของบุคคลเหล่านั้น

อัลเบรชท์ (Albrecht, 2006: Online) กล่าวว่า การพัฒนาความฉลาดทางสังคมควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก และพัฒนาไปจนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ ซึ่งจะเป็นการช่วยลดความขัดแย้ง ทำให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือ เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน มีองค์ประกอบ 5 ประการ เรียกว่า S.P.A.C.E ดังนี้

1. การรับรู้สถานการณ์ (Situational Awareness) เป็นความสามารถในการคาดเดาสถานการณ์และรับรู้ถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของบุคคลในแต่ละสถานการณ์
2. การแสดงออก (Presence) เป็นการแสดงออกทั้งในการพูดและการกระทำของตนเองที่ปรากฏต่อหน้าบุคคลอื่น
3. ความจริงใจ (Authenticity) เป็นความจริงใจที่บุคคลแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และเปิดเผย
4. ความชัดเจน (Clarity) เป็นความสามารถในการอธิบายและแสดงความคิดเห็นได้ถูกต้องชัดเจน
5. ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) เป็นพฤติกรรมที่แสดงความเห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่า ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน

ซึ่งรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางสังคมของอัลเบรชท์ นี้ เป็นเครื่องมือที่จะทำให้บุคคลได้รู้ระดับความฉลาดทางสังคมและสามารถวัดความฉลาดทางสังคมในด้านต่างๆ ทั้ง 5 ด้าน ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นดำเนินไปอย่างราบรื่น และทำให้บุคคลอื่นเกิดแรงบันดาลใจในการให้ความร่วมมืออันนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป ทักษะทางสังคมมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนในทุกๆสังคม ทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ในการพัฒนาความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วยการรับรู้ทางสังคม และการบริหารจัดการความสัมพันธ์ นอกจากนี้การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมปรารถนานั้น จะส่งเสริมให้เด็กสามารถดำรงชีวิตและเจริญเติบโตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 พัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการทางสังคม (social development) นิตยา คชภักดี (2551: 381) กล่าวว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและบุคคลอื่น และการดำรงตนในสังคม พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด โดยสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัวเด็กจะเป็นตัวกำหนดว่าเด็กควรจะถูกรับเลี้ยงดูอย่างไร และลักษณะใดถือเป็น “ปกติ” หรือเป็นลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของชุมชนหรือครอบครัวนั้น พัฒนาการด้านสังคมยังครอบคลุมไปถึงความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง (personal social) หรือ (self-care) และการปรับตัวในสังคม เมื่อเด็กปฐมวัยเริ่มออกสู่สังคมภายนอกเด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คนในครอบครัวของเด็ก ซึ่งจากการปฏิสัมพันธ์นี้จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะมีพฤติกรรมต่างๆ ที่สังคมยอมรับเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการเรียนรู้แนวทางปฏิบัติในสังคม เด็กปฐมวัยจะมีพัฒนาการทางสังคมอย่างรวดเร็ว โดยค่อยๆ เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมกับบุคคลอื่นจากการมีประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์ (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร. 2555: 88-89)

แบนดูรา (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 127; อ้างอิงจาก Bandura. 1986) กล่าวว่า การเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากการเลียนแบบด้วยการซึมซับสารสนเทศเก็บไว้ในตน เมื่อสังเกตเห็นภาวะการกระทำอันเป็นตัวอย่างจากบุคคลใกล้ชิด ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูในแวดวงครอบครัว และเพื่อน (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 127; อ้างอิงจาก Boulton-Lewin and Catherwood. 1994: 277) เมื่อเด็กอยู่บ้านเด็กเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และสมาชิกในครอบครัว เมื่อเข้าโรงเรียนการได้พบเพื่อน พบครู ประกอบกับการทำกิจกรรมที่โรงเรียนทำให้รู้สังคมได้กว้างขวางขึ้น พฤติกรรมทางสังคมจะถูกปรับเปลี่ยนไปตามสิ่งแวดล้อมใหม่ หากประสบการณ์ทางสังคมที่เด็กได้รับดี เด็กจะมีพัฒนาการทางสังคมดี สามารถใช้การปรับตัวเข้ากับสังคมในทางที่ถูกต้องได้และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

เด็กเริ่มมีพัฒนาการทางสังคมมาตั้งแต่วัยทารก เมื่อแรกเกิดเด็กชอบสัมผัสมองตามเสียงคน ส่งเสียงอืออ่า ซึ่งเป็นพฤติกรรมเริ่มต้นของการพัฒนาทักษะทางสังคม การอุ้ม กอด จับ ของพ่อแม่ เป็นการถ่ายทอดพฤติกรรมความรู้สึก วัฒนธรรม และสังคมให้แก่เด็กโดยลำดับ เด็กจะเรียนรู้ที่จะตอบสนองพฤติกรรมสัมผัสทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อทำความเข้าใจด้วยกลไกการเรียนรู้ในสมองของเด็ก กระบวนการนี้เรียกว่า การปรับตัวทางสังคม (Socialization) ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้

พฤติกรรมที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ด้วย กลไกพื้นฐานของการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นไปอย่างเป็นระบบใน 2 ลักษณะ คือ 1) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นบวกหรือลบจากการตอบสนองของพ่อแม่ ที่มีต่อการแสดงออกของตนจากรางวัล หรือการลงโทษ และ 2) เรียนรู้จากการสังเกตแล้วเลียนแบบ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 127; อ้างอิงจาก Roediger III; et.al. 1984: 296) สิ่งที่มีต่อการสร้างพฤติกรรมทางสังคมของเด็กที่สำคัญคือพ่อแม่

การแสดงออกทางสังคมของเด็กที่เรียกว่าเป็นการผูกพันโดยตรงนั้น ปรากฏเมื่อเด็กอายุ 6 อาทิตย์ ถึง 2 เดือน ทักษะแสดงออกคือ จ้องมอง แล้วมองตาม อายุ 8 เดือน จะแสดงอาการติดผู้ที่เลี้ยงดู พัฒนาการทางสังคมที่ชัดเจนของเด็กจะปรากฏเมื่อเด็กเข้าสู่วัยเตาะแตะ ซึ่งเป็นช่วงอายุที่เด็กเริ่มเรียนรู้ความเป็นตนเอง และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เมื่อเข้าอายุ 3-5 ปี เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมกับบุคคลอื่นชัดเจน ลักษณะพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ดังแสดงในตาราง 2 (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 128; อ้างอิงจาก Brewer, J.A. 1995: 12) ดังนี้

ตาราง 2 ลักษณะพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย (2-6 ปี)

2-3 ปี	3-4 ปี	5-6 ปี
<ul style="list-style-type: none"> ● ตอบสนองบุคคลอื่น ● สนุกกับการเล่นกับบุคคลอื่น ● สามารถที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่น แต่เป็นเวลานั้นมาก ● ต้องหลอกสื่อให้แบ่งปันของ ● ไม่ทนต่อการเลื่อนเวลาที่ตนเองต้องการ ● เล่นสมมติเป็น ● เลียนแบบการกระทำของผู้อื่น ● เริ่มที่จะเล่นกับเพื่อนบ้าง ● เปิดน้ำจากก๊อกได้ ● เปิดประตูลูกบิดได้ ● หวงของ 	<ul style="list-style-type: none"> ● เริ่มตระหนักในตนเอง ● เริ่มที่จะรู้หลักการผู้อื่น ● เริ่มรู้จักความแตกต่างของเชื้อชาติ/จริยธรรมและเพศ ● เข้าใจทิศทางและการปฏิบัติตามกฎ ● มีความรู้สึกต่อบ้านและครอบครัว ● แสดงการพึ่งตนเอง ● เล่นกับเพื่อนและเล่นร่วมกับเพื่อน ● รู้จักการมีเพื่อนเล่น 	<ul style="list-style-type: none"> ● แสดงถึงหลักการของบทบาท ● มีเพื่อนที่ดีที่สุดแต่เป็นช่วงสั้น ● ทะเลาะกันแต่โกรธสั้น ● เริ่มให้และรับ ● ใครที่จะร่วมประสบการณ์ในโรงเรียน ● เชื่อครูเป็นสำคัญ ● ต้องการเป็นที่หนึ่ง ● เริ่มแสดงความเป็นเจ้าของ ● แต่งตัวเองได้ ● เล่นเกมเป็น ● นำกลุ่มได้

ที่มา: กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2551). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย*. หน้า 128.

ทิศทางของพัฒนาการทางสังคม

นิตยา คชภักดี (2551: 381-382) กล่าวว่า ทารกแรกเกิดในช่วงต้นอย่างสงบสามารถแสดงพฤติกรรมทางด้านสังคม มีปฏิสัมพันธ์กับมารดาหรือผู้ที่อุ้มอยู่โดยให้หน้าอยู่ใกล้กันประมาณ 25 เซนติเมตร เด็กสนใจมองหน้าสบตาและหันหาเสียง และเลียนท่าทางทำหน้าตาคนใกล้ชิด เช่น อ้า

ปาก แลบลิ้น หน้าบึ้ง เป็นต้น เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์มากขึ้นความสัมพันธ์ก็จะเกิดแน่นแฟ้นขึ้น ถ้ามีโอกาสใกล้ชิดนานพอ และมีปฏิสัมพันธ์บ่อยมากพอ การให้และการรับสัมผัส และการสื่อสาร ทำให้เด็กและผู้เลี้ยงดูโดยเฉพาะมารดาต่างต้องควบคุมกันและกัน (mutual regulation) ก่อให้เกิดความหมายต่อกัน ก็จะกลายเป็นความผูกพัน (attachment) ที่มั่นคงจนมีสายสัมพันธ์ต่อกัน (bonding) ที่คงอยู่แม้จะจากกัน พัฒนาการด้านสังคมจึงเป็นความสามารถในการทำหน้าที่บทบาทเชิงสังคมได้ในฐานะลูก หลาน พี่ น้อง นักเรียน เพื่อน คนรัก สามีภรรยา บิดามารดา และพลเมืองของประเทศกับพลโลก เป็นต้น

ขั้นตอนของพัฒนาการทางสังคม

การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กปฐมวัยต้องออกสู่สังคมภายนอก ซึ่ง นิตยา คชภักดี (2551: 382-384) กล่าวว่า ขั้นตอนของพัฒนาการทางสังคมของเด็กทารกแรกเกิดจะเริ่มแยกแยะความสัมพันธ์กับบิดาและมารดาตั้งแต่อายุ 3 เดือน โดยแสดงปฏิสัมพันธ์แตกต่างกัน และแยกคนคุ้นเคยจากผู้ชัดเจนเมื่ออายุประมาณ 6-8 เดือน โดยแสดงอาการแปลกหน้าผู้ที่เขาไม่คุ้นเคย แสดงอาการติดแม่ (attachment behavior) และในที่สุดเมื่อมีความมั่นใจพอ ก็จะสามารถแยกจากมารดาหรือผู้เลี้ยงดู (separation) ที่ละน้อย เพื่อจะสำรวจสิ่งแวดล้อมเรียนรู้และสนุกกับการเล่นด้วยตนเอง ในวัย 3 ปีขึ้นไปเด็กมักจะสามารถแยกจากมารดา แต่ก็ยังอาจมีความกังวลอยู่บ้าง โดยเฉพาะเมื่อเจ็บป่วย แผลกที่ หรือมีการแยกจากกันนานๆ ทารกจะเพิ่มความสามารถในการช่วยตนเองเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน ตามวุฒิภาวะด้านการเคลื่อนไหว ด้านปัญญา และการสนับสนุนจากผู้เลี้ยงดูและบิดามารดา และจะกลายเป็นความรู้สึกภาคภูมิใจ มีอัตมโนทัศน์ที่ดี เสริมให้มีความภูมิใจใฝ่สัมฤทธิ์ (motivation for achievement) ตลอดจนความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมในอนาคตด้วย

คลอส และ เคนเนลล์ (นิตยา คชภักดี. 2551: 382; อ้างอิงจาก Klaus; & Kennell 1995) ได้เน้นความสำคัญของการให้มารดากับบุตรได้สัมผัสกันตั้งแต่ระยะแรกเกิดและการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่อย่างเดียว และจากการวิจัยพบว่า เมื่อมีผู้ช่วยมารดาระหว่างการคลอดและหลังคลอดภาวะแทรกซ้อนขณะกำเนิดจะน้อยลงทั้งมารดากับบุตร และสามารถสร้างความผูกพันได้ดีขึ้น การสร้างสายสัมพันธ์ (bonding) เป็นกระบวนการที่เกิดจากความใกล้ชิดเอาใจใส่ของบิดามารดาต่อบุตร และเพิ่มความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเมื่อประสบการณ์ในการดูแลบุตรที่มีความสุขมีความหมายจากการตอบสนองซึ่งกันและกันบ่อยๆ และสม่ำเสมอ ซึ่งในวัยทารกการสร้างสายสัมพันธ์ที่มั่นคง (secure attachment) ระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดูโดยเฉพาะกับบิดามารดาเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับพัฒนาการด้านอื่นๆ ในระยะต่อไป ส่วนทางฝ่ายบุตรจะเกิดความผูกพันกับบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูที่อยู่ใกล้ชิด และให้การดูแลตน เกิดความรู้สึกพึงพาทั้งด้านอารมณ์ จิตใจและร่างกาย เอนส์เวิร์ธ พบว่าความรู้สึกผูกพันกับผู้เลี้ยงดูเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เด็กพัฒนาความเป็นตนเอง เป็นฐานแห่งความปลอดภัยและมั่นใจ (secure attachment) ที่ทำให้เด็กสามารถออกไปสำรวจเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและโลก

ภายนอก ซึ่งแตกต่างจากความผูกพันที่ไม่มั่นคงแบบเด็กจะหลบหนีคนดูแลที่ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ (avoidance insecure attachment) และที่ปฏิบัติต่อเด็กอย่างไม่แน่นอน บางครั้งรัก บางครั้งเมินเฉย บางครั้งโกรธ ดุ และขู่เด็ก ทำให้เด็กสับสน (ambivalent insecure attachment) เมื่อบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูรู้สึกถึงความผูกพันที่เด็กมีต่อตน การดูแลจะเปลี่ยนลักษณะไปจากการเลี้ยงให้อาหาร ทำความสะอาด ดูแลความปลอดภัยทางร่างกายมาเป็นความเอ็นดู มีอารมณ์รู้สึกตอบสนองต่อเด็กด้วยความรักความเข้าใจร่วมด้วย จึงสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่ตอบสนองความต้องการของเด็กทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ในการศึกษาพฤติกรรมพบว่า ในสถานการณ์ที่แปลกใหม่เด็กอายุ 12-18 เดือน ที่มีระดับความผูกพันกับมารดาต่างกัน พฤติกรรมแตกต่างกันชัดเจน โดยเด็กที่มีความผูกพันมั่นคงสามารถเล่นและเรียนรู้ได้อย่างอิสระมากกว่า แม้เมื่อมีคนแปลกหน้ามาทำให้เด็กเกิดความกังวล ก็จะกลับมาหามารดาเพื่อความมั่นใจ หรือกำลังใจก่อนที่จะสามารถควบคุมความกังวลกลับไปเล่นและเรียนรู้ได้ ส่วนเด็กที่มีความผูกพันไม่มั่นคง มักงอแง หวาดระแวง เกาะติดกับมารดา ทำให้ลดโอกาสการสำรวจและเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม

ซึ่งจากการวิจัยของ โบลบี (นิตยา คชภักดี. 2551: 383; อ้างอิงจาก Bowlby. 1984) พบว่า ประสบการณ์เลี้ยงดูและการพลัดพรากในวัยทารกและปฐมวัยมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทางด้านจิตใจบุคลิกภาพและสังคมของบุคคล เพราะประสบการณ์เหล่านี้จะถูกปลูกฝังเข้าไปอยู่ในจิตใจจนเปรียบเสมือน “พิมพ์เขียว” หรือแบบร่างของลักษณะจิตใจของเด็กทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่าควรแก่ความรัก ความเอาใจใส่ดูแลจากบุคคลนั้นและเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นตนมีความหวังที่จะแก้ไขได้ ส่วน สทรอฟี (นิตยา คชภักดี. 2551: 383; อ้างอิงจาก Stroufe. 1978) ศึกษาพบว่าในช่วง 2 ปีแรกของชีวิต เด็กที่มีความผูกพันมั่นคงจะแสดงความกระตือรือร้นในการสำรวจและเล่นกับสิ่งต่างๆ ในภาวะแวดล้อมเมื่อมีผู้เลี้ยงดูอยู่ด้วย และมีความสามารถที่จะแสวงหาและรับการปลอบใจได้จากผู้เลี้ยง และมีส่วนช่วยให้เด็กรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางเพศ ถึงแม้การมีความผูกพันมั่นคงในวัยทารกจะเป็นรากฐานที่สำคัญที่ต่อเนื่องไปถึงการพัฒนาบุคลิกภาพในเด็กโตและผู้ใหญ่ เหตุการณ์พลัดพรากหรือประสบการณ์เลี้ยงดูในวัยเด็กอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความผูกพันนั้นได้ในกรณีเด็กถูกทอดทิ้งหรือถูกกระทำทารุณ พฤติกรรมถดถอย แยกตัว และพบมีการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและการทำหน้าที่ผิดปกติที่สมองส่วนทำงานด้านอารมณ์ เช่น amygdala โดยเฉพาะบางช่วงที่เด็กแสดงพฤติกรรมกังวลกับการแยกจาก (separation anxiety) มากเป็นพิเศษในระหว่างอายุ 6 เดือนถึง 3 ปี และพฤติกรรมกลัวคนแปลกหน้า (stranger anxiety) ในทารกอายุ 9-12 เดือน ดังนั้น ในเด็กปฐมวัยจึงควรหลีกเลี่ยงการพลัดพรากจากบิดา มารดา หากมีเหตุจำเป็นเนื่องจากการเสียชีวิต ถูกทอดทิ้ง หรือปัญหาสุขภาพ เด็กควรจะได้รับดูแลทดแทนจากบุคคลที่ใกล้ชิดโดยเร็วที่สุด

กระบวนการสร้างสัมพันธภาพระหว่างตัวบุคคลกับบุคคลอื่นตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่เกิดขึ้นในแวดวงเล็กๆ รอบตัว คือ เด็กกับมารดา เด็กกับมารดาและบิดา ขยายไปในเครือญาติ เพื่อนบ้าน ชุมชน และสังคมส่วนรวม ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านจิตใจและสังคม จึงมี

ทั้งแบบที่มองจากภายในตัวเด็กโดยให้ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ ซึ่งเน้นแรงผลักดันจากสัญชาตญาณธรรมชาติและแรงผลักดันทางเพศจากจิตใต้สำนึก ที่ทำให้บุคคลมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมตามระยะ เช่น ในระยะทารก มีการใช้ปากดูดกินเป็นศูนย์กลางที่ทำให้ทารกจะเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์กับมารดาหรือผู้เลี้ยงดู ต่อมาเมื่อวุฒิภาวะสูงขึ้นก็เปลี่ยนศูนย์กลางของความสนใจไปที่ทวารในช่วงอายุ 2-3 ปี และที่อวัยวะเพศในช่วงอายุ 3-6 ปี เป็นต้น แต่ละช่วงของพัฒนาการแรงผลักดันภายในจะขัดแย้งกับสิ่งที่สังคมต้องการให้เด็กทำ ดังนั้น เด็กที่จะเติบโตขึ้นโดยมีสุขภาพจิตที่ดีต้องปรับตัวเองให้เกิดความสมดุล โดยลดหรือแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าวได้ จึงจะก้าวขึ้นสู่ระยะถัดไป มิฉะนั้นจะเกิดความขัดแย้งภายใน เกิดความกังวล คับข้องใจ จนกลายเป็นปัญหาสุขภาพจิตได้ในภายหลัง (นิตยา คชภักดี. 2551: 383-384)

องค์ประกอบหรือมิติตามเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

ไรท์สแมน (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2553: 153-157-6; อ้างอิงจาก Wrightsman. 1964) ได้ศึกษาข้อเขียนจากนักการศาสนา และนักสังคมศาสตร์ พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ บนสมมติฐาน 2 ประการคือ 1) เชื่อได้ว่ามนุษย์ทุกคนมีความประสงค์ที่จะเข้าใจผู้อื่น เพราะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การเข้าใจซึ่งกันและกันย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขในกลุ่มหรือสังคม และ 2) เมื่อมนุษย์มีความพยายามที่จะเข้าใจผู้อื่นแล้วมนุษย์ก็จะพยายามคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นโดยอาศัยหลักหลายประการด้วยกัน เพราะมนุษย์จะหาความสุขในชีวิตไม่ได้เลยหากเขาไม่สามารถคาดคะเนพฤติกรรมผู้อื่นได้ ซึ่ง ไรท์สแมน อธิบายว่า มีองค์ประกอบ 6 ประการหรือมิติตัวด้วยกันโดยเป็นมิติของมนุษย์ที่ขัดแย้งกัน ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 องค์ประกอบหรือมิติตามเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

องค์ประกอบหรือมิติตามเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์	
1. การไว้วางใจกับการไม่ไว้วางใจผู้อื่น (trustworthiness vs untrustworthiness)	
- มองโลกในแง่ดี	- มองโลกในแง่ร้าย
- เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักยภาพ	- มนุษย์ไว้วางใจไม่ได้ ต้องคอยคุมคุมบังคับกัน
- อยากเป็นคนดี	- ไม่มีศีลธรรม
- ไว้วางใจกันได้	- ไม่รับผิดชอบ
(Carl Rogers เจ้าของแนวคิด “Carl-centered” สนับสนุนแนวคิดนี้โดยเชื่อว่า มนุษย์รักความก้าวหน้า มีความคิดสร้างสรรค์ ยึดถือความจริงเป็นเกณฑ์ไว้วางใจได้)	(Sigmund Freud เจ้าของแนวคิด “psycho analysis” มีความเห็นในทางตรงกันโดยเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาไม่มีคุณค่าอะไรเลย เกิดมาพร้อมกับความชั่วร้าย (id) จิตไร้สำนึก)

ตาราง 3 องค์ประกอบหรือมิติตามความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ (ต่อ)

องค์ประกอบหรือมิติตามความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์	
2. ความเสียสละกับความเห็นแก่ตัว (altruism vs selfishness)	
- มนุษย์มักไม่เห็นแก่ตัว - เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น (เช่น แม่ชีเทเรซา)	- มนุษย์มักเห็นแก่ตัว - ไม่สนใจผู้อื่นจะเป็นอย่างไร (เช่น ไม่ช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้าย แม้จะมีผู้อยู่ในเหตุการณ์หลายคน)
3. การเป็นตัวของตัวเองกับการคล้อยตามกลุ่ม (independence vs conformity to group pressures)	
- มนุษย์ควรจะมีอิสระ - เป็นตัวของตัวเอง	- มนุษย์ควรจะยึดมั่นในการคล้อยตามอิทธิพลของผู้นำ ของกลุ่ม หรือของสังคม
4. พลังจิต (การบังคับใจตนเอง) ความมีเหตุผลกับการควบคุมจากภายนอก และความไม่มีเหตุผล (strength of will and rationality vs an external of control and irrationality)	
- มนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมและการกระทำของตนเองได้ - สามารถเข้าใจถึงการกระทำนั้นได้	- มนุษย์เป็นไปตามยถากรรมและการควบคุมจากภายนอก
5. ความคล้ายคลึงกับความแตกต่าง (similarity vs variability)	
- คนเรามีความแตกต่างจากกันและกัน - แต่ละคนมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง	- นักทฤษฎีบุคลิกภาพเห็นว่าคนเรามีความคล้ายคลึงกันจึงจัดแบ่งคนออกเป็นกลุ่มต่างๆ
6. ความสลับซับซ้อนกับความง่ายต่อความเข้าใจ (complexity vs simplicity)	
- พฤติกรรมคนอื่นมักจะสลับซับซ้อน และมีเหตุผลอยู่เบื้องหลังมากมายหลายประการ ยากที่จะเข้าใจ	- พฤติกรรมไม่สลับซับซ้อนต่อการเข้าใจ

ที่มา: จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2553). จิตวิทยาสังคม. หน้า 153-157.

สรุป ลักษณะพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กปฐมวัยและบุคคลอื่น พัฒนาการด้านสังคมครอบคลุมไปถึงความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง (personal social) หรือ (self-care) และการปรับตัวในสังคม ในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างเด็กกับบุคคลอื่น จะเริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่นที่อยู่แวดล้อมรอบตัว ได้แก่ เด็กกับมารดา เด็กกับมารดาและบิดา ขยายไปในครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ชุมชน และสังคม เมื่อเด็กปฐมวัยเริ่มออกสู่สังคมภายนอกเด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งจะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะมีพฤติกรรมต่างๆ ที่สังคมยอมรับเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสม

2.4 กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 128) กล่าวว่า เป็นกระบวนการปรับตัวทางสังคม (Socialization process) ของเด็กปฐมวัยเป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อม บริบทแรกที่เด็กสัมผัสคือ บุคคลในครอบครัว เมื่อเด็กเข้ากลุ่มเพื่อน ได้เห็นพฤติกรรมผู้อื่น เห็นบทบาททางสังคม เด็กได้รับการหล่อหลอม และพัฒนาทักษะทางสังคม การเล่นเป็นทางหนึ่งของการเรียนรู้ศิลปะทางสังคมของเด็ก (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 128; อ้างอิงจาก Morrison. 1998: 201) เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากผู้ใหญ่ใกล้เคียง จากพ่อแม่ การมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ทำให้เด็กเรียนรู้ความร่วมมือ การปฏิเสธ การรับ การแบ่งปัน การสื่อสาร และการแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้เด็กยังเรียนรู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วยการเข้ากลุ่มกิจกรรม ปรับตัวต่อการคาดหวังของโรงเรียน รับผิดชอบต่อความรู้สึกของผู้อื่น แต่ละช่วงอายุของเด็กจะแสดงทักษะทางสังคมอย่างมีความหมาย โดยพัฒนาจากตนเองเป็นศูนย์กลาง สู่วัยสังคมแวดล้อมภายนอก เมื่อเด็กอายุ 2 ปี กระบวนการทางสังคมจะซับซ้อนมากกว่าตอนทารก เด็กเริ่มใช้ภาษาในการติดต่อ เมื่ออายุ 3 ปี ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะผ่านการเล่น แต่ยังคงเน้นตนเองเป็นสำคัญ เด็กยังขาดความสามารถในการเล่นแบบร่วมมือและการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่น ต่อเมื่ออายุ 4 ปี เด็กเริ่มมีความสามารถในการจำแนกความรู้สึก ความแตกต่างของตนเองกับผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก ครอบครัว เล่นร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักให้ รู้จักรับ รู้จักการรอคอย และเริ่มมีการแบ่งปัน เมื่ออายุ 5 ปี เด็กจะมีความเป็นมิตร กระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เริ่มมีการแสดงความพอใจและไม่พอใจเพื่อนบ้าง เมื่ออายุ 6 ขวบ จะเป็นวัยที่พร้อมเล่นกับเพื่อนมีสังคมภายในกลุ่ม พฤติกรรมทางสังคมของเด็กส่วนใหญ่พัฒนามาจากการเรียนรู้ขณะเล่นกับเพื่อน

การเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลทำให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้มาก เนื่องจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับครู เพื่อนนักเรียน และบุคคลในโรงเรียน แต่การสร้างสัมพันธภาพในระยะนี้ยังไม่กว้างนัก มักอยู่ในกลุ่มคนคุ้นเคย 1-2 คน ถ้าเป็นเพื่อนจะเป็นเพศเดียวกัน ยังทะเลาะกันบ่อย แต่เป็นช่วงสั้นแล้วกลับมาคืนดีกัน การเป็นตัวแบบและให้พลังใจกับเด็กจะเป็นวิธีการพัฒนาทักษะทางสังคมที่ดีให้กับเด็ก โดยเฉพาะในช่วงเด็กเริ่มโตขึ้น อายุ 5-6 ปี เด็กจะเรียนรู้กฎระเบียบของสังคม การเล่นตามกติกา การเข้ากลุ่ม การเล่นเกม จะสนับสนุนให้เด็กเรียนรู้กฎของสังคมกับการยอมรับ ซึ่งการเรียนรู้ที่ถูกต้องจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีเมื่อโตขึ้น

สังคมศึกษาที่เด็กปฐมวัยต้องเรียนรู้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 129-132) กล่าวว่า เด็กปฐมวัยต้องเรียนสังคมศึกษา แต่สังคมศึกษาในความหมายของการศึกษาปฐมวัย ไม่ได้หมายถึง ศาสตร์ทางสังคม จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์ แต่หมายถึงการเรียนรู้ข้อความรู้ ทักษะ และเจตคติ ในสาระสำคัญทางสังคมที่บูรณาการลงในกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็ก ได้แก่ การสังเกตการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และการใช้ข้อความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ

สิ่งแวดล้อมมาเพื่อการปฏิบัติตนในสังคมให้ถูกต้อง สาระทางสังคมศึกษาที่เด็กปฐมวัยเรียน ได้แก่ การเรียนรู้เรื่องคน ครอบครัว ชุมชน โลก การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม รวมถึงการเข้าใจและยอมรับความรู้สึกของบุคคลอื่น ซึ่งสังคมศึกษาที่เด็กปฐมวัยต้องเรียนจำแนกเป็นประเด็นได้อย่างน้อย 5 สาระ ดังนี้คือ

1. การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เป็นการเรียนรู้ “ตน” ที่ประกอบด้วยร่างกาย อวัยวะต่างๆ การได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ความรู้สึก อารมณ์ตนเอง และชื่อตนเอง

2. การเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่น สังคมเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เด็กต้องเรียนรู้ผู้อื่นจากจุดใกล้ตัวคือ พ่อ แม่ ครอบครัว และญาติพี่น้อง เด็กต้องเรียนรู้มารยาททางสังคม เช่น การให้ การรับ การช่วยเหลือที่จะอยู่ร่วมกันและการเป็นเพื่อน

3. การเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เด็กต้องเรียนรู้วัฒนธรรมแรกจากครอบครัว เมื่อมาปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก เด็กต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน เช่น การไหว้ การทักทาย การขอบคุณ การขอโทษ เด็กต้องเรียนรู้วัฒนธรรมทางภาษา ใช้กิริยาท่าทาง และการสื่อสารด้วย

4. การเรียนรู้กฎการอยู่ร่วมกับสังคม ซึ่งเป็นการเรียนรู้การปฏิบัติที่จะเป็นสมาชิกครอบครัวที่ดี การเรียนรู้ความสัมพันธ์ของมนุษย์และสัตว์ มนุษย์และสิ่งแวดล้อม และการอยู่อย่างเกื้อหนุนกันและกัน

5. การเรียนรู้สังคมรอบตัว เป็นการสร้างให้เด็กรู้จักตนเอง การร่วมมือกับบุคคลอื่นในอันที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เด็กต้องรู้จักครอบครัว ชุมชน และโลก เรื่องที่เด็กต้องเรียน เช่น รู้จักสมาชิกครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว พัฒนาการตระหนักรู้วัฒนธรรม ประเพณี และผู้ร่วมโลก เรียนรู้ภูมิศาสตร์ความเป็นอยู่และภาษาของคนอื่น รู้จักบุคคลและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน สร้างเสริมอัตมโนทัศน์และการรับรู้คนอื่น เรียนรู้ชุมชน สภาพแวดล้อมและแหล่งทรัพยากร เห็นความแตกต่างระหว่างบรรยากาศประเทศตนและประเทศอื่น เรียนรู้โลกของเขาและสถานที่ที่เขาอยู่ เป็นต้น นอกจากนี้เด็กต้องเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม ประเพณี อาชีพ บ้าน ชุมชน รวมถึงการคมนาคม ซึ่งการเรียนรู้สังคมรอบตัวเรา เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเองทั้งที่อยู่ใกล้ตัวและอยู่ในชุมชนจนถึงโลกรอบตัว (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 130; อ้างอิงจาก Jackman. 1997: 287) การเรียนรู้สังคมศึกษา ส่วนหนึ่งคือ การเรียนรู้ทักษะทางสังคม ส่วนการตระหนักรู้ทางสังคม หมายถึง การเรียนรู้เหตุการณ์ของสังคม และการดำรงไว้ซึ่งคุณภาพสังคมที่ประกอบด้วย บ้าน โรงเรียน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เนื้อหาที่ต้องเรียนรู้ที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ของครอบครัว ชุมชน มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สัตว์ และพืช ที่ต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และปฏิบัติต่อกันเพื่อการอนุรักษ์แบบยั่งยืน (กุลยา ตันติผลาชีวะ . 2551: 130; อ้างอิงจาก Fortson and Reiff. 1995) กลวิธีที่จะให้เด็กได้เรียนรู้สังคมศึกษาในส่วนนี้ คือให้เด็กรู้จักการระดมความคิดเกี่ยวกับการรับรู้สังคม จูงใจให้เด็กคิดและตระหนักถึงชุมชนทั้งด้านความรู้ จริยธรรม และความนิยมต่อคุณภาพสังคม

นอกจากนั้นเด็กต้องได้รับการฝึกเพื่อให้มีศาสตร์และศิลป์ทางสังคม ถ้าเด็กมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมาก การมีสังคมของเด็กจะมีมากขึ้นด้วย กิจกรรมพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย อาจเป็นกิจกรรมบังเอิญที่เกิดขึ้นได้ แต่ถ้าวเป็นกิจกรรมที่ครูมีแผนกำหนดขึ้น ต้องมีจุดประสงค์ชัดเจนว่า ต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร อย่างไร กิจกรรมพัฒนาทักษะทางสังคมนี้ ครูสามารถจัดตลอดเวลา หรือบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่ครูพัฒนาให้กับเด็กก็ได้ ซึ่งจุดประสงค์ที่ต้องการให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคม มี 4 ประการ คือ

1. รู้จักคำว่า “เพื่อน” เพื่อนมีความหมายกับเด็กปฐมวัยที่ต้องเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นมิตรแม้ในช่วง 2-3 ปีแรก เพื่อนจะไม่มี ความหมายมากนักสำหรับเด็ก แต่ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นช่วยให้เด็กเรียนรู้ เมื่อเด็กอายุเข้า 4 ปี คำว่า เพื่อน มีความหมายมากขึ้น อย่างน้อยเด็กปฐมวัยต้องเรียนรู้คำว่า “เพื่อน” เพื่อให้รู้จักการเข้าสังคมโดยเข้าถึงมโนทัศน์ต่อไปนี้คือ คนมีชื่อชอบให้คนเรียกชื่อของตน คนมีลักษณะเฉพาะบุคคล เพื่อนต่างกัน มีเพื่อนสนุกกว่าไม่มีเพื่อน ผู้ใหญ่เป็นเพื่อนกับเด็กได้ และสัตว์เลี้ยงเป็นเพื่อนกับเราได้

2. การเป็นเพื่อนที่ดี เด็กต้องเรียนรู้ถึงการปฏิบัติตนเพื่อจะเป็นเพื่อนที่ดีกับผู้อื่น สิ่งที่ต้องเรียนรู้ เช่น ถ้าอยากมีเพื่อนเราต้องเป็นเพื่อนคนอื่น การยอมรับกันและกันคือการสร้างมิตร ต้องสนุกกับเพื่อน ความอดทนจำเป็นต้องใช้เพื่อการเป็นเพื่อน

3. การเป็นมิตร การให้เด็กได้เรียนรู้ถึงเพื่อนที่ต้องใส่ใจแก่กัน มโนทัศน์ที่เด็กต้องเรียนได้แก่ การช่วยเหลือกัน การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อ การยอมรับ การทำงานเป็นทีม และการเป็นผู้นำผู้ตาม เป็นต้น

4. การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สิ่งที่ต้องเรียนรู้จะเป็นโลกกว้าง ได้แก่ ชุมชนและโลกรอบตัว มโนทัศน์ที่เด็กต้องเรียน ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี อาชีพ บ้านและชุมชน สถานที่อยู่และแหล่งทรัพยากร เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 132-133) กล่าวว่า กิจกรรมที่ดีสำหรับเด็กปฐมวัย ต้องเป็นกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้แบบร่วมมือ กิจกรรมลักษณะนี้จะเพิ่มพูนทักษะทางสังคมให้กับเด็ก เพราะเด็กได้เรียนร่วมกัน ช่วยเหลือกัน เด็กเรียนรู้ที่จะคอย เรียนรู้ที่จะให้ เกิดการช่วยเหลือและเอื้ออาทรแก่กัน กิจกรรมแบบร่วมมือเป็นกิจกรรมที่เด็กเล่นหลังทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มระหว่าง 2-6 คน ในการตัดสินใจแลกเปลี่ยนความคิดที่จะต้องทำงานดำเนินสำเร็จไปตามเป้าหมาย ซึ่งโอกาสที่เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นการเพิ่มพูนโอกาสเรียนรู้ ทำให้เด็กได้รับการพัฒนาสังคมและสติปัญญา (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 132; อ้างอิงจาก พัชรีย์ ผลโยธิน. 2540: 60-61) เด็กปฐมวัยจึงควรได้รับการดูแลฝึกการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นที่ถูกต้อง มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีแสดงออกด้วยการเป็นผู้ที่สามารถรักคนอื่นได้และถูกรักได้ การจัดกิจกรรมหากได้เน้นกิจกรรมกลุ่ม การสร้างเสริมปฏิสัมพันธ์สำหรับเด็ก ช่วยให้เด็กปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ได้เลือกตัดสินใจและรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น กิจกรรมง่ายๆ จะช่วยให้เด็กในแง่ของการพัฒนาทางสังคมได้มาก

เด็กเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางสังคมจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน การได้ทำงานกับเพื่อน เป็นการเรียนรู้การมีเพื่อน การเป็นเพื่อนกันเป็นทักษะทางสังคมอันดับแรกของเด็กปฐมวัยที่ต้องมีการฝึกหัด ครูต้องจัดให้เด็กเข้ากลุ่มเพื่อน 5-6 คน เป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้และฝึกทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูในการพัฒนาทักษะทางสังคมเด็กปฐมวัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554: 6-11) ได้กล่าวถึง หลักในการอบรมเลี้ยงดูและปฏิบัติต่อเด็กปฐมวัย เพื่อช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้ดูแลเด็ก ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่และดีที่สุดเท่าที่พ่อแม่ ผู้ปกครองจะทำได้ โดยมีหลักที่นำยึดถือเป็นแนวทางพอสังเขปอย่างน้อย 12 ข้อ คือ 1) รักเด็กอย่างไม่มีเงื่อนไข 2) เข้าใจว่าการเรียนรู้ของเด็กเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิและการเรียนรู้เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปและต่อเนื่อง 3) ในวัยปฐมวัยนี้ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องเข้าใจว่าในการเรียนรู้ทุกอย่าง ต้องให้เด็กมีส่วนร่วมและมีส่วนแสดงความคิดเห็น 4) เด็กเรียนรู้ผ่านการพูดคุยกับเพื่อน พ่อแม่ ครูหรือผู้เลี้ยงดู และผู้ใหญ่คนอื่นๆ 5) ความสำคัญของการฟัง การถาม และการสังเกต 6) เข้าใจว่าการมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือจริยธรรมของเด็กเริ่มต้นด้วยการมีวินัยในตนเอง 7) พ่อแม่ ผู้ปกครองต้องไม่กดดันเด็ก หรือเร่งเด็กให้ทำอะไรๆ หรือเร่งเด็กในการพัฒนา 8) ไม่เข้าไปบังคับบีบบังคับใจ หรือก้าวร้าว หรือทำร้ายทารุณเด็ก 9) เด็กอยู่ได้อย่างมีความสุขเมื่อวางใจพ่อแม่ได้ รู้สึกปลอดภัยทั้งทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคมและอารมณ์ 10) ให้เด็กมีโอกาสเรียนรู้ สัมผัส และสนใจสังเกตตัวเอง รวมทั้งสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต 11) เข้าใจเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก และ 12) ยึดหลัก “ประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก” เป็นสำคัญไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ซึ่งบทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ในการพัฒนาสมรรถนะทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2554: 40-47) ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูปฐมวัยในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ (Interaction with Adults)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้โอกาสเด็กได้มีเวลาอยู่กับผู้ใหญ่ตัวต่อตัวบ้างทุกวัน เพื่อได้รับฟังพูดคุย ชักถาม เอาใจใส่กันและกัน และทำดีๆ ให้แก่กัน แสดงความเอื้ออาทรต่อกัน แสดงความรักและผูกพันกัน 2. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนและใช้คำพูดที่เหมาะสมกับบุคคล สถานที่ และเวลา และแนะนำเด็กให้แสดงความเคารพ ใช้น้ำเสียง กิริยาท่าทางที่สุภาพต่อผู้ใหญ่ ญาติ ครู พระนิกบวช สรรวมขณะอยู่ในวัด ในโบสถ์ เป็นต้น

ตาราง 4 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย (ต่อ)

ทักษะทางสังคมของ เด็กปฐมวัย	บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูปฐมวัย ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
	<p>3. ฝึกการมีมารยาทในการสนทนา เช่น รู้จักฟัง รู้จังหวะในการพูด ไม่พูดแทรกขณะผู้อื่นกำลังพูด รู้จักใช้วิธีพูดทางโทรศัพท์ รู้จักตอบคำถามเมื่อถูกถาม รู้จักใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนโยน และมีสัมมาคารวะ ในขณะที่พูด เป็นต้น</p> <p>4. ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว เช่น ร่วมรับรู้ ร่วมทำงาน</p> <p>5. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างในการควบคุมอารมณ์และการแสดงออกอย่างเหมาะสมของตนเอง และพูดคุย แนะนำเด็ก เช่น การพูดบอกเล่าถึงอารมณ์ และความรู้สึกของตนเองโดยไม่ต้องแสดงความก้าวร้าว การแสดงการขอโทษ ต้องไม่ทะเลาะกัน และไม่แสดงความรุนแรงทั้งคำพูดและการกระทำให้ลูกเห็น</p> <p>6. ให้โอกาสเด็กได้สนทนากับผู้ใหญ่ เพื่อให้กล้าแสดงความคิดเห็นเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่และไม่เขินอาย</p> <p>7. เวลาเด็กแสดงกิริยาที่ไม่เหมาะสมกับผู้ใหญ่ ไม่ควรใช้วาจาก้าวร้าวกับเด็ก โดยดุทันที หรือตีเด็ก แต่ควรอธิบายด้วยน้ำเสียงปกติพร้อมทั้งขอโทษ ผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างเพื่อให้เด็กขอโทษตาม และผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็กในทุกๆ เรื่อง</p> <p>8. ผู้ใหญ่ควรสร้างจิตสาธารณะโดยการชวนเด็กไปเยี่ยมผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ เช่น ไปทำกิจกรรมในบ้านพักคนชรา หรือทำกิจกรรมต่างๆ ในวันผู้สูงอายุ เป็นต้น</p>
<p>การมีปฏิสัมพันธ์กับ เพื่อนเด็ก (Interaction with Peers)</p>	<p>1. พูดคุยกับเด็ก เล่นนิทาน และอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และตั้งกรณีที่มีปัญหาหรือสถานการณ์มาพูดคุยกับเด็ก เพื่อให้เด็กคิดหาคำตอบในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนๆ ด้วยกันเอง เพื่อให้เด็กกล้าแสดงออก</p> <p>2. เล่าเรื่อง ยกตัวอย่าง และคุยกับเด็กเกี่ยวกับสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง ให้เด็กคิดแก้ปัญหาด้วยการใช้ภาษาที่ประนีประนอมด้วยสันติวิธี เช่น ถ้าเพื่อนแย่งของเล่นกันและหนูจะอย่างไร หรือถ้าเพื่อนมาแย่งของเล่นหนูแล้วหนูจะอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี</p>

ตาราง 4 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย (ต่อ)

ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูปฐมวัย ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
	<p>3. ในกรณีที่เด็ก ๆ มีความขัดแย้งกันเอง ให้เฝ้าดูการแก้ปัญหาของเด็กก่อนในระยะต้น อย่าเพิ่งด่วนเข้าไปทำโทษหรือตีเด็กหรือดุเด็ก ให้แยกเด็ก ๆ เพื่อไม่ให้เกิดอันตราย ให้เด็ก ๆ ให้เหตุผลของทั้งสองฝ่ายและใช้คำพูดที่ช่วยให้เด็กเข้าใจและให้อภัยกันและกัน โดยไม่สอบสวนหาว่า ใครเป็นผู้กระทำผิดถ้าไม่ใช่เรื่องใหญ่โต แล้วชวนให้เด็ก ๆ ไปเล่นกันต่อ ในกรณีที่เป็นเรื่องสำคัญก็จะต้องใช้วิธีสืบหาข้อมูลจนกระจ่างชัด และนำคุณธรรมมาอธิบาย และดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ฝ่ายที่ทำผิดรู้สึกผิดและขอโทษ ผู้ถูกกระทำรู้จักยอมรับคำขอโทษและให้อภัย</p> <p>4. เอ่ยปากชมเด็กเมื่อช่วยเหลือเพื่อนทำสิ่งต่างๆ ตามสมควร</p> <p>5. คอยกับเด็กว่าเพื่อนบางคนก็มีน้ำใจอยากช่วยเหลือ เมื่อเพื่อนทำอะไรให้ชื่นชมด้วยการพูดขอบคุณเพื่อน และรู้จักช่วยเหลือเพื่อนตามสมควร เป็นการตอบแทน ไม่คาดหวังว่าต้องมีคนช่วยและไม่ตำหนิเพื่อนที่ไม่เข้ามาช่วยเหลือ</p>
พฤติกรรมปรับตัวทางสังคม (Adaptive Social Behavior)	<p>1. ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี และมีความเชื่อใจว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นความถูกต้อง เช่น รับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ทำตัวเป็นแบบอย่างของการรักษากฎระเบียบของสังคม เช่น การทิ้งขยะ เข้าคิว การไม่จอดรถในที่ห้ามจอด เป็นต้น</p> <p>2. คอยกับเด็กพร้อมกับสาธิตให้เด็กดูว่าน้ำเสียง สีหน้า ท่าทาง คำพูด มีผลต่อความรู้สึกของผู้อื่น เช่น การพูดที่สุภาพ น้ำเสียงที่นุ่มนวล พูดขอร้อง น้ำเสียงเกรี้ยวกราด ประชดประชัน เสียงดสี เเยะเย้ยหรือโอ้อวด เป็นต้น</p>
พฤติกรรมปรับตัวทางสังคม (Adaptive Social Behavior)	<p>3. เมื่อเห็นเพื่อนหรือญาติ หรือคนหกล้มให้เด็กได้รู้สึกเห็นใจ และแนะนำให้เด็กแสดงความห่วงใย ด้วยการพูด หรือแสดงความคิดเห็นเห็นใจ เข้าช่วยเหลือ ในกรณีที่พบอุบัติเหตุร้ายแรงเกินกำลังให้เด็กรู้จักบอกให้ผู้อื่นเข้ามาช่วยเหลือ</p> <p>4. ให้ออกาสริเริ่มหรือให้เด็กให้คำแนะนำผู้อื่น เช่น ให้เด็กช่วยคิดรายการอาหารว่าง/อาหารกลางวันที่บ้านหรือโรงเรียน ให้เสนอความคิดเห็น และขณะเดียวกันก็ให้รู้จักฟังความคิดเห็นคนอื่นด้วย</p>

ตาราง 4 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย (ต่อ)

ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูปฐมวัย ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
	5. สังเกตเวลาเด็กเผชิญสถานการณ์ใหม่ๆ และช่วยเสริมสร้างให้เด็กปรับตัวได้
เห็นคุณค่าของความแตกต่าง (Appreciating Diversity)	<p>1. ชวนเด็กพูดคุยถึงสิ่งที่ดีในวัฒนธรรมของตน หรือของกลุ่ม เช่น สิ่งที่เป็นที่น่านับถือ เครื่องแต่งกาย อาหาร ประเพณี และภาษาที่ทำให้เด็กเกิดความภูมิใจ</p> <p>2. ชวนเด็กพูดคุยให้เห็นคุณค่าของผู้คนที่อยู่ต่างวัฒนธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในความเคารพความเป็นบุคคลของผู้อื่น</p> <p>3. ปฏิบัติตนอย่างสุภาพเป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็ก เช่น การปฏิบัติกับผู้ต่างวัย ต่างฐานะ ผู้สูงอายุ คนขายของ คนยากจนกว่า หรือผู้พิการ เช่น ผู้ทุพพลภาพ หรือตาบอด เด็กพิเศษ เด็กกำพร้า กับเด็กคนอื่นที่อาจพูดซ้ำ เข้าใจช้า โดยไม่พูดดูถูกถากถาง เป็นต้น</p> <p>4. เล่นและพูดคุยกับเด็กหรือผู้ที่มีความบกพร่องทางกายและบกพร่องด้านอื่นๆ เช่น กลุ่มเด็กพิเศษ เด็กกำพร้า และอื่นๆ โดยไม่แสดงความรังเกียจ</p> <p>5. ต้องระวังคำพูด ไม่วิพากษ์วิจารณ์บุคคลต่างๆ ในทางที่ไม่ดีต่อหน้าเด็ก ไม่ว่าจะต่างวัฒนธรรม พิการ ผู้ที่ด้อยกว่า และไม่แสดงความรังเกียจ หรือแสดงกิริยาที่ไม่สมควรต่อบุคคลเหล่านั้น แต่กลับแสดงให้เห็นว่าทุกคนควรได้รับคุณค่าของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน</p>
เห็นคุณค่าของความแตกต่าง (Appreciating Diversity) (ต่อ)	<p>6. ผู้ใหญ่ในบ้านทุกคน หรือคุณครูในโรงเรียน ต้องพูดคุยถึงการดูแลเด็กให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น ขณะที่พ่อกำลังสอนเด็กให้ประหยัดโดยการไม่ซื้อของเล่นให้ แม่ต้องใจแข็งไม่ซื้อให้เด็กเช่นเดียวกัน</p> <p>7. ชวนเด็กให้ดูสื่อต่างๆ ทั้งโทรทัศน์ ภาพยนตร์ การ์ตูน หนังสือ หรือสื่อประเภทต่างๆ พร้อมสอนให้เด็กเลือกดูสื่อที่ดี และวิเคราะห์ถึงคุณค่าของตนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคล</p> <p>8. พาเด็กไปทัศนศึกษาเพื่อดูวิถีชีวิตให้เห็นความเป็นจริงของแต่ละอาชีพ</p> <p>9. พาเด็กไปทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคม คนด้อยโอกาสและผู้คนรอบข้าง เช่น คนกวาดถนน คนยากไร้ เป็นต้น</p>

ตาราง 4 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย (ต่อ)

ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย	บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูปฐมวัย ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
	10. เลือกสื่อที่หลากหลายที่แสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้เด็กดูอย่างรู้คุณค่า เช่น หนังสือต่างประเทศ ดนตรี หรือคอนเสิร์ตไทยและต่างประเทศ
	11. สอนให้เด็กเคารพในความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย สอนให้เด็กชายให้เกียรติและไม่เอาเปรียบผู้หญิง

องค์กรที่ให้การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัย

พฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคนที่แสดงออกมานั้น ล้วนมีปัจจัยและสาเหตุทำให้ต้องแสดงออกมาทั้งสิ้น ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคม และเป็นการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ซึ่งปพาณี ฐิติวัฒนา (2555: 90) กล่าวว่า การเรียนรู้ทางสังคม มีบทบาทต่อคนทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ทว่า อัตราการเรียนรู้ในช่วงอายุจะไม่เท่ากัน โดยเด็กอายุแรกเกิดจนถึง 5 ปี จะสามารถเรียนรู้ชีวิตทางสังคมได้ถึงร้อยละ 50 ตลอดช่วงชีวิตของบุคคล ยิ่งบุคคลมีอายุมากขึ้นและใช้ชีวิตในกลุ่มเดิมโดยไม่มีการอพยพหรือเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่แล้ว การเรียนรู้ก็จะยิ่งน้อยลง ขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมที่มาเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลนั้น มีทั้งทางตรงและทางอ้อม มีทั้งที่มากกระทบแล้วพึงพอใจหรือกระทบแล้วรู้สึกไม่พึงพอใจ และเจ็บปวด สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะถูกสะสมไว้ในตัวแต่ละบุคคล และเมื่อมีสิ่งเร้ามากกระทบหรือกระตุ้นก็จะทำให้บุคคลนั้นแสดงออกมา จึงอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ทางสังคมเกี่ยวข้องกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ (Agent) กระบวนการเรียนรู้ (Process) ผู้ที่เกิดการเรียนรู้ทางสังคมขึ้น (Target) และผลที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม (จำลอง เงินดี. 2552: 30; อ้างอิงจาก Micener & Delamater. 1999: 50) ซึ่งองค์กรที่ให้การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางสังคม มีดังนี้ (ปพาณี ฐิติวัฒนา. 2555: 90-95) คือ

1. ครอบครัว (Family)

ครอบครัว ใช้วิธีการอบรมแก่เด็กทั้งโดยตั้งใจหรือทางตรงและทางอ้อม ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว การอบรมทางตรงนี้ได้แก่ การอบรมสั่งสอนด้วยวาจาหรือการกระทำให้เด็กได้รู้ว่า สิ่งใดถูกต้องเหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผู้ใหญ่ที่ดูว่าธรรมชาติของเด็กควรเป็นอย่างไร อาจทำอย่างกวัดข้นหรือเข้มงวด หรือให้เสรีภาพแก่เด็กโดยผู้ใหญ่คอยแนะนำทางเท่านั้น ครอบครัวที่มีพ่อแม่เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดที่สำคัญนี้แม้ว่าเด็กจะติดต่อกับผู้อื่น ครอบครัวก็ยังสามารถมีอิทธิพลเหนือเด็กอย่างมาก ด้วยการทำหน้าที่ตีความหมายใจความของข้อคำถามของกลุ่มอื่นๆ หรือคอยส่งเสริมหรือควบคุมว่าเด็กควรคบหาสมาคมกับผู้ใดได้บ้าง กับใครไม่ได้บ้าง อิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็ก ได้แก่ แบบอย่างความสัมพันธ์ระหว่าง

สมาชิกในครอบครัว ซึ่งแสดงออกทางด้านอารมณ์ในสถานการณ์ต่างๆ ของชีวิตที่เด็กเห็นได้จากพ่อแม่ พี่ น้อง การพยายามรู้และแก้ปัญหาของชีวิต หรือการพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาที่ควรแก้ เป็นต้น จะเป็นตัวอย่างที่จะฝังจิตใจของเด็กซึ่งจะนำไปใช้ต่อไป ครอบครัวจึงนับเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้ทักษะทางสังคม วัฒนธรรม และค่านิยมแก่สมาชิกของครอบครัวทั้งกลุ่มเกลาพฤติกรรม หรือบุคลิกภาพให้เป็นไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคมโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม หรือกล่าวได้ว่า “บ้านเป็นศูนย์กลางของการขัดเกลาทางสังคม โดยมีบิดามารดาเป็นสื่อกลางการเรียนรู้

2. กลุ่มเพื่อน (Peers)

กลุ่มเพื่อนประกอบด้วยบุคคลที่มีอายุและฐานะทางสังคมทัดเทียมกัน เมื่อเป็นเด็กได้แก่ กลุ่มเพื่อนเล่น ต่อมาได้แก่กลุ่มเพื่อนร่วมเรียน ร่วมเที่ยว ร่วมทุกข์ร่วมสุข และกลุ่มเพื่อนกลุ่มนี้เมื่อบุคคลเติบโตเป็นผู้ใหญ่แยกย้ายกันไปทำงาน ในหน่วยงานต่างๆ แล้วเพื่อนร่วมรุ่นเหล่านี้ก็ยังมีความสัมพันธ์สนุกสนานเฮฮาเหมือนเดิม ถ้าได้พบปะสังสรรค์กันอีก กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญทางอ้อมมากในการขัดเกลาทางสังคมของบุคคล กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ บางอย่างบุคคลจำเป็นต้องทำตามเพื่อให้กลุ่มเพื่อนยอมรับ เช่น การเล่นกีฬา จะเห็นได้จากเด็กอายุ 6-10 ปี เด็กเริ่มเล่นรวมกันเป็นกลุ่ม เล่นไล่จับ ตั้งแต่หมากรุก เป็นต้น กลุ่มเพื่อนสอนให้คนรู้จักอะลุ่มอล่วยซึ่งกันและกัน สอนให้รู้จักรับผิดชอบร่วมมือในกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนั้นกลุ่มเพื่อนยังมีสภาพเหมือนดาบสองคม กล่าวคือ มีผลในการช่วยถ่ายทอดคุณค่าและวิธีการระเบียบกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ต้องการให้ได้ ถ้ากลุ่มเพื่อนสนับสนุนบรรทัดฐาน เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความกล้าหาญ ในทางตรงกันข้ามกลุ่มเพื่อนอาจจะเป็นแรงยั่วยุผลักดันให้บุคคลหรือลองดีต่อข้อบังคับระเบียบวินัยที่ผู้ใหญ่ตั้งเอาไว้ เช่น หนีโรงเรียน สูบบุหรี่ เที่ยวเตร่ในสถานเริงรมย์ในวัยที่ไม่สมควร เป็นต้น

3. โรงเรียน (School)

โรงเรียนเป็นสถานศึกษาอย่างเป็นทางการ เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คุณค่า และแนวความคิด ความเชื่อของบุคคล กล่าวได้ว่า ประสบการณ์ทางการศึกษาช่วยพัฒนาความสามารถ ทัศนคติและรูปแบบพฤติกรรมอื่นๆ ซึ่งมีคุณค่าทางบวกต่อสังคม ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากโรงเรียนอันเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการคัดเลือกและควบคุม จะช่วยให้บุคคลมีความรู้ความสามารถที่จะศึกษาและพิจารณาเพื่อรับคุณค่าใหม่ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งปัจจุบันโรงเรียนมีช่วงเวลาที่ให้การอบรมแก่บุคคลยาวนานมากขึ้นกว่าเดิม เด็กเริ่มเข้าโรงเรียนตั้งแต่อายุ 2-3 ปี จนถึงระดับอุดมศึกษา ความสำคัญโดยเฉพาะของโรงเรียนคือการให้เด็กมาอยู่ในสภาพแวดล้อมพิเศษ เช่น โรงเรียนประจำ เพื่อหยิบยักคุณค่าที่พิเศษบางอย่างให้เด็กไปใช้ยึดถือเป็นหลักชีวิต โรงเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอบรม จากความใกล้ชิดที่เข้าถึงบุคคลเป็นระยะเวลาอันยาวนาน รวมทั้งวัยของเด็กที่พร้อมจะถูกปั้นแต่งบุคลิกภาพได้เป็นอย่างดี

4. กลุ่มอาชีพ (occupational class)

เมื่อบุคคลผ่านพ้นการศึกษาจากโรงเรียน ก็จะเริ่มประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองต่อไป บุคคลจะพบเพื่อนร่วมงานตามแต่อาชีพของตน ซึ่งมีระเบียบวิธีการแตกต่างกันออกไป บุคคลจำเป็นต้องเรียนรู้และรับไว้หากต้องการอยู่ในกลุ่มนั้น เช่น ข้าราชการพลเรือน นายแพทย์ นายทหาร ตำรวจ ทนายความ คุณครู อาชีพธุรกิจเอกชน นักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ความเป็นสมาชิกในกลุ่มอาชีพใดอาชีพหนึ่งเป็นเวลานาน อาจทำให้บุคคลผู้นั้นมีอุปนิสัยใจคอ ทศนคติ ความต้องการของชีวิตแตกต่างกันไปจากที่เคยได้รับการฝึกฝนอบรมมาในระยะต้นของชีวิตก็ได้

5. สื่อมวลชน (Mass Media)

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า หน้าที่ของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม มีอยู่ 5 ประการคือ 1) ให้แหล่งข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม 2) เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชนในที่อยู่สังคม 3) ให้ความรู้แก่ประชาชน เท่ากับเป็นแหล่งเพิ่มพูนปัญหาอันจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าของตนเองและสังคม 4) ให้ความบันเทิง เพื่อการพักผ่อนทางด้านจิตใจ ผ่อนคลายความตึงเครียด และให้ความสนุกสนาน และ 5) ให้บริการทางธุรกิจ เพื่อประโยชน์แก่การค้าขายและเศรษฐกิจของสังคม สื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้การขัดเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมมีคุณค่าและมีโทษด้วย โดยทั่วไปแล้วสื่อมวลชนเป็นแหล่งที่ให้สาระและข่าวสารเพื่อประโยชน์แก่การดำรงชีวิต การตัดสินใจ และการคาดหวังต่อชีวิตของบุคคล

6. องค์กรศาสนา (religious organizations)

นักสังคมวิทยาและจิตวิทยา อธิบายถึงหน้าที่หลักของศาสนากว้างๆ ไว้สองประการคือ หน้าที่ต่อบุคคล และหน้าที่ต่อสังคม หน้าที่ต่อบุคคลคือ ศาสนาสอนองความต้องการส่วนตัวของบุคคลในด้านการอยากรู้อยากเห็น การแสวงหาสิ่งที่เป็นสาระของชีวิต และการแสดงออกทางอารมณ์ หน้าที่ต่อสังคมมีหลายประการในส่วนของ การขัดเกลาทางสังคม สถาบันศาสนาจะช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานและค่านิยมในสังคมและช่วยให้บุคคลมีอุดมคติในการดำรงชีวิต การขัดเกลาทางสังคมโดยผ่านองค์กรศาสนาในสังคมไทยมีมาช้านานแล้ว ในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเด็กผู้ชายจะมีโอกาสเข้าไปศึกษาหาความรู้ทั้งในลักษณะเป็นครั้งเป็นคราวหรืออาศัยอยู่ในวัดที่เรียกว่า เด็กวัด โดยคอยปรนนิบัติพระและศึกษาเล่าเรียน อ่าน เขียน ทั้งภาษาบาลี ภาษาไทย ตามสติปัญญาและความสามารถของแต่ละคน อีกทั้งยังฝึกฝนวิชาชีพที่สามารถเป็นความรู้ติดตัวต่อไป เช่น ยุทธวิธีป้องกันตัว กระบี่กระบอง วิชาอาคม เมตตามหานิยม ช่างฝีมือ หมอโบราณ เป็นต้น ขณะที่ใช้ชีวิตในวัดก็จะได้รับการขัดเกลาทางสังคมทั้งวิชาความรู้ ศีลธรรม จรรยา มารยาท ควบคู่กันไป

และนอกจากองค์กรที่ให้การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางสังคม ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัย วัฒนธรรมและประสบการณ์ส่วนตัว ถือเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมและเกิดทัศนคติทางสังคม ซึ่ง จำลอง เงินดี (2552: 82-85) ได้

อธิบายว่า การก่อเกิดทัศนคติคล้ายกับการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งบุคคลย่อมโตขึ้นจากครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน โรงเรียน สื่อมวลชน รวมทั้งประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละคน เป็นต้น ดังนั้น ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ทางสังคมที่เป็นวัฒนธรรมและประสบการณ์ มีดังนี้คือ

1. วัฒนธรรม (Culture)

วัฒนธรรมเป็นเรื่องของสิ่งต่าง ๆ ที่แต่ละคนยอมรับในสังคมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเมตตากรุณาและค่านิยมในสังคมนั้น ๆ ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแบบแผนของ วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดทัศนคติของบุคคลในสังคม ซิลเวอร์แมน (จำลอง เงินดี. 2552: 83; อ้างอิง จาก Silvermam. 1975) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติต่อสิทธิความเท่าเทียมกันของสตรีจากประเทศ ต่าง ๆ กับชายและหญิง พบว่า บุคคลที่เห็นด้วยเกี่ยวกับความเท่าเทียมกันของสตรีจากน้อยไปหา มาก คือ ชายโมร็อกโค ชายอเมริกัน ชายฝรั่งเศส หญิงเยอรมัน หญิงฝรั่งเศส หญิงอเมริกัน (ใน ยุโรป) ชายอังกฤษ หญิงอังกฤษ ชายอเมริกัน (ในยุโรป) และหญิงอเมริกัน จึงเห็นได้ว่า วัฒนธรรมที่ ต่างกันย่อมเป็นตัวหล่อหลอมความคิดและทัศนคติของบุคคลให้แตกต่างกัน

2. ประสบการณ์ส่วนตัว (Specific Experience)

นักจิตวิทยาให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่ได้รับย่อมแตกต่างกัน ออกไป บางคนได้พบเห็นกันบ่อย ๆ ก็เป็นช่องทางก่อเกิดทัศนคติที่ดีต่อกันได้ แม้เป็นคนต่างถิ่นหรือ ต่างชาติก็ตาม ในอีกส่วนหนึ่งกลุ่มจิตวิเคราะห์เน้นเรื่องประสบการณ์ในวัยเด็กว่า มีอิทธิพลต่อการ พัฒนาบุคลิกภาพ รวมทั้งการพัฒนาทัศนคติด้วย ประสบการณ์ของบุคคลที่รุนแรงหรือฝังใจย่อมทำ ให้บุคคลนั้นมีทัศนคติแตกต่างออกไป

สรุป กระบวนการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นกระบวนการปรับตัวทาง สังคม (Socialization process) ของเด็กปฐมวัย ให้เกิดเป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อม หากเด็กปฐมวัยได้รับการฝึกเพื่อให้มีศาสตร์และศิลป์ทางสังคม ก็จะทำให้เด็กมี ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมาก และการมีสังคมของเด็กจะมีมากขึ้นด้วย ซึ่งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้ดูแลเด็ก ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็ก จึงควรมีหลักหรือแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูและ ปฏิบัติต่อเด็กปฐมวัย เพื่อช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่และดีที่สุด โดยมีองค์กร ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน องค์กรศาสนา ตลอดจนวัฒนธรรมและ ประสบการณ์ส่วนตัวที่จะให้การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยดำเนินไปอย่างเต็ม ตามศักยภาพ

2.5 ลักษณะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1) การทำงานเป็นกลุ่ม

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ได้อยู่ร่วมกันมาเป็นกลุ่ม เป็นสังคมมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล แล้ว จำลอง เงินดี (2552:135) กล่าวว่า สมาชิกในแต่ละกลุ่มอาจมีพฤติกรรมแตกต่างกันไปเมื่ออยู่ ในกลุ่มหรืออยู่ต่อหน้าคนอื่น กลุ่มมีอิทธิพลต่อสมาชิกภายในกลุ่มและสมาชิกอื่นก็มีอิทธิพลต่อกลุ่ม นอกจากนั้น จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคนอื่น ๆ (2552: 61) กล่าวว่า ในการรวมกลุ่มกันนี้ทำให้เกิดมี

กิจกรรมต่าง ๆ บางกิจกรรมก็ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และบางกิจกรรมก็ก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม พฤติกรรมกลุ่มของมนุษย์จึงเป็นหัวข้อที่น่าสนใจทั้งในแง่ของจิตใจที่ทำให้เกิดกลไกและรูปแบบของกลุ่ม ดังนั้น การดำเนินงานในห้องปฏิบัติการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ “กลุ่ม” จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก หากสมาชิกในกลุ่มทุกคนให้ความร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อให้องค์กรรู้สึกว่าคุณเองอยู่ในกลุ่มเดียวกันและร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ ดังนี้คือ

คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2546: 6) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึงบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน (Common Goal) โดยมีลักษณะเบื้องต้นที่สำคัญของกลุ่มคือ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลและปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ณัฐพันธ์ เขจรนนท์ (2551: 157) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึง ระบบที่เกิดจากการรวมตัวกันระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป โดยมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นบรรทัดฐานของกลุ่มหรือบทบาทและหน้าที่ของสมาชิก เพื่อที่จะทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ตลอดจนสมาชิกต่างมีความรู้สึกร่วมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

จำลอง เงินดี (2552:136) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยแต่ละคนมาร่วมรับรู้ว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และปรับวัตถุประสงค์ส่วนตัว (Individual Goal) มาเป็นวัตถุประสงค์ของกลุ่ม (Group Goal) ต่อจากนั้นก็มาร่วมมือกันกระทำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ (2552: 61-62) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึง การเรียกคนจำนวนหนึ่งตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่รวมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อทำกิจกรรมบางอย่างในทีเดียว บางครั้งกลุ่มหมายถึงฝูงชน (crowd) ซึ่งเป็นคนจำนวนหนึ่งที่มารวมอยู่ร่วมกันชั่วคราว หรือบางครั้งหมายถึง คนจำนวนหนึ่งหรือคนประเภทหนึ่งที่มีลักษณะบางอย่างร่วมกัน (categories) บางกลุ่มมีขนาดเล็ก บางกลุ่มมีสมาชิกเป็นร้อยเป็นพันคน บางกลุ่มรวมตัวกันชั่วคราวและบางกลุ่มดำรงอยู่อย่างถาวร บางกลุ่มเป็นสมาชิกได้ตามความสมัครใจ แต่บางกลุ่มต้องเป็นสมาชิกโดยไม่มีทางเลือก

บรม และเซลซ์นิก (จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ. 2552: 157; อ้างอิงจาก Broom; & Selznick) กล่าวว่า พฤติกรรมรวมกลุ่มเป็นการศึกษาสถานการณ์สังคมและผลของสถานการณ์ซึ่งมิได้มีการกำหนดรูปแบบไว้ชัดเจน รวมทั้งไม่ได้อยู่ในความควบคุมของบรรทัดฐานสังคม และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการจัดระเบียบดี

เทอร์เนอร์ (จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ. 2552: 157; อ้างอิงจาก Turner) กล่าวว่า พฤติกรรมรวมกลุ่มเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่ซับซ้อนไม่มีโครงสร้าง เปลี่ยนรูปแบบได้เร็ว คาดคะเนไม่ได้ และบางครั้งบางคราวมีความรุนแรง

ชอร์ (จำลอง เงินดี. 2552: 136; อ้างอิงจาก Shaw. 1981: 8) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึง การรวมกันของบุคคลสองคน หรือมากกว่า ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยแต่ละฝ่ายต่างมีอิทธิพลและได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน

พลูลัส (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2553: 235-236; อ้างอิงจาก Paulus. 1989; citing Byrne. 1994: 484) กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึงบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งมีเป้าหมายร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ และบางครั้งมีการขึ้นต่อกัน รวมทั้งเข้าใจได้ว่าพวกเขาต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

สรุป กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมตัวกัน ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์กันทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่งคำว่า “กลุ่ม” จะมีความหมายกว้างขวางมาก ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการรวมตัวกันหรือการทำงานร่วมกัน ตามบทบาทหน้าที่ หรือตามเหตุการณ์ สถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

ความสำคัญของการทำงานเป็นกลุ่ม

การทำงานเป็นกลุ่มหรือการทำงานเป็นทีมมีความสำคัญในองค์กรต่างๆ องค์กรเนื่องจากการทำงานเป็นกลุ่มที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบันเป็นเทคนิคการบริหารที่เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของผลงานและผลผลิตต่างๆ การทำงานเป็นกลุ่มจึงมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (ทรงสิริ วิชิรานนท์. 2551: 156) ดังนั้น ในการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการทำงานเป็นกลุ่มและมีความศรัทธาต่อการทำงานเป็นกลุ่ม จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความสำคัญของการทำงานเป็นกลุ่มหรือทำงานเป็นทีมไว้ ดังนี้คือ

สุนันทา เลานันทน์ (2549: 64) กล่าวว่า การทำงานเป็นกลุ่ม มีความสำคัญต่อการทำงานในองค์กรเป็นอย่างมาก เพราะจะช่วยทำให้วัตถุประสงค์ของหน่วยงานบรรลุเป้าหมายและการทำงานเป็นกลุ่มเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อบรรยากาศการทำงานของหน่วยงานนั้นๆ อีกด้วย

ทรงสิริ วิชิรานนท์ (2551: 156) กล่าวว่า การทำงานเป็นกลุ่ม หรือทำงานเป็นทีม เป็นการที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพและผู้ปฏิบัติงานต่างพอใจในการปฏิบัติงานนั้น

ณัฐพันธ์ เขจรันท์ (2551: 156) กล่าวว่า ความจริงมนุษย์ต่างเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคม (Social Animal) มีการจัดลำดับชั้น และแบ่งงานกันทำตามความถนัด แต่เนื่องจากสังคมมนุษย์เป็นระบบขนาดใหญ่ ทำให้บุคคลมองไม่เห็นภาพความสัมพันธ์ของตนเองกับส่วนอื่นในสังคมอย่างชัดเจน จึงเพียงแต่ทำหน้าที่ของตนโดยไม่ได้สนใจต่อสภาพแวดล้อม และเนื่องจากการทำงานในปัจจุบันมีความซับซ้อนและหลากหลาย จึงจำเป็นต้องบูรณาการทักษะต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำให้การทำงานเป็นกลุ่ม (Group) ในรูปแบบทีมงาน (Team Work) ได้รับความสนใจและทวีความสำคัญต่อศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

ร็อบบิ้น (Robbins. 2001: 64) กล่าวว่า การทำงานเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพนั้น มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการคือ

1. การจัดรูปแบบงาน (Work design) ทีมงานที่มีประสิทธิผล ต้องปฏิบัติงานและมีความรับผิดชอบร่วมกันในการทำให้งานบรรลุเป้าหมาย การออกแบบจัดรูปแบบงานจึงมีความสำคัญโดยต้องคำนึงถึงตัวแปรต่าง ๆ เช่น ต้องมีเสรีภาพและความอิสระในการทำงาน มีโอกาสได้ใช้ทักษะและความรู้ความสามารถต่าง ๆ งานมีลักษณะที่สามารถทำสำเร็จได้เป็นภาพรวมทั้งงานและผลผลิตมีความชัดเจน งานหรือโครงการที่ทำส่งผลต่อคนส่วนใหญ่

2. การจัดองค์ประกอบ (Composition) เป็นด้านที่เกี่ยวกับวิธีจัดทีมงานว่าควรเป็นเช่นไร ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรสำคัญ เช่น ความสามารถและบุคลิกภาพของสมาชิกทีมงาน การกำหนดบทบาทของสมาชิกให้หลากหลาย ขนาดของทีมงาน ความยืดหยุ่นของสมาชิก และความเต็มใจร่วมทีมของสมาชิก 3. การจัดบริบท (Context) มีองค์ประกอบสำคัญด้านบริบทอยู่

3. ประการที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานของทีมเกิดประสิทธิผล ได้แก่ ทรัพยากรเพียงพอภาวะผู้นำที่ดี และมีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานและการตอบแทนที่ดี

4. การจัดกระบวนการ (Process) ปัจจัยด้านการจัดกระบวนการที่มีผลต่อประสิทธิผลของทีม ได้แก่ สมาชิกมีความผูกพันต่อวัตถุประสงค์ร่วมกันการกำหนดเป้าหมายเฉพาะทีม ความเชื่อมั่นในความสามารถของทีม การบริหารความขัดแย้งและการลดการอ้อมแอ่งหรือการเอาเปรียบในการทำงานของสมาชิกบางคน เป็นต้น

สรุป การทำงานเป็นกลุ่มมีความสำคัญคือ ทำให้องค์การประสบความสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งการทำงานเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพนั้นประกอบด้วย การจัดรูปแบบงาน (Work design) การจัดองค์ประกอบ (Composition) การจัดกระบวนการ (Process) มีทรัพยากรที่เพียงพอ มีความเป็นผู้นำที่ดี และมีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานและการตอบแทนที่ดี

ประโยชน์ของการทำงานเป็นกลุ่ม

การทำงานเป็นกลุ่ม สมาชิกของกลุ่มจะต้องร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงานเพื่อให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกันและประสบความสำเร็จในการทำงาน ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มทุก ๆ คน จึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อกันและกัน ขณะเดียวกัน พฤติกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม ที่มีพลังและมีประสิทธิภาพจะมีหลักยึดคือ ทีมที่มีอุดมการณ์ที่ดีและอุดมการณ์นั้นสอดคล้องกับเป้าหมายของตนของทีม และขององค์การ โดยที่อิสระในการทำงานภายใต้กรอบที่ทุกคนยอมรับซึ่งกันและกัน ให้อภัยกัน ไม่เอาเปรียบกัน ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน สมาชิกให้ความเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ยึดผลงานเป็นของตนแต่ผู้เดียว ประนีประนอม ให้ความร่วมมือกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน และได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (ทรงสิริ วิชิรานนท์. 2551: 156-157) ซึ่งประโยชน์ของการทำงานเป็นกลุ่ม มีดังนี้

1. การทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้มองเห็นเป้าหมายของงานแต่ละงานอย่างชัดเจน และรวมไปถึงเป้าหมายขององค์กรนั้นดีด้วย เมื่อเข้าใจเป้าหมายของงานแต่ละงานก็จะทำให้สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การทำงานเป็นกลุ่ม จะช่วยเพิ่มผลผลิตของงาน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของงานที่ดีและประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มร่วมมือกันทำงานอย่างเต็มที่ และเต็มความสามารถ

3. การทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยลดความขัดแย้งในองค์กร ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงานที่อยู่ในทีมเดียวกัน

4. การทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้รับทราบภาระหน้าที่ของตน และทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองและสมาชิกในกลุ่ม

5. การทำงานเป็นกลุ่ม จะสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบ ทำให้เราเกิดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมาย

6. การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ทำให้รู้จักสมาชิกที่ทำงานร่วมกัน ได้เพื่อนร่วมงานที่สามารถทำงานด้วยกันได้อย่างมีความสุข

7. การทำงานเป็นกลุ่ม จะช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีความสุขจากการทำงานซึ่งเป็นพลังสร้างความสนใจให้เกิดความรักงานในหน้าที่ อันจะส่งผลให้มีสติปัญญาในการสร้างสรรค์งานอย่างเต็มศักยภาพ

นอกจากนั้น กระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ฅัญฐพันธ์ เขจรันท์ (2545: 83-85) กล่าวว่า มี 5 ขั้นตอนคือ

1. การรับรู้ปัญหา (Problem Awareness) เป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการสร้างการทำงานเป็นกลุ่ม จะใช้ได้กับทีมงานทั้งที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่ และทีมงานที่ดำเนินงานมานานแล้ว โดยหัวหน้าทีมหรือสมาชิกจะต้องตระหนักถึงปัญหาและต้องการจะแก้ไขปัญหาให้หมดไป บางครั้งอาจกำหนดปัญหาจากสถานการณ์จำลอง เพื่อร่วมกันแก้ไขและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเป็นการพัฒนาการทำงานเป็นกลุ่มให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล (Data Gathering and Analysis) สมาชิกในกลุ่มจะร่วมกันกำหนดแนวทางในการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อที่จะได้ข้อเท็จจริงมาทำการวิเคราะห์และประมวลผล เพื่อกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา และเลือกแนวทางปฏิบัติ

3. การวางแผนปฏิบัติการ (Action Planning) สมาชิกในกลุ่มระดมความคิด โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหามากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหา และแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม

4. การดำเนินงาน (Action Implementation) สมาชิกร่วมมือกันในการนำแผนงานไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมโดยต้องคอยดูแลให้แผนปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างราบรื่นและมุ่งสู่เป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

5. การประเมินผลลัพธ์จากการดำเนินงาน (Evaluation of Results) สมาชิกในกลุ่มร่วมกันติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

การพัฒนาทักษะทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่มของเด็กปฐมวัย

การพัฒนาทักษะทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่มของเด็กปฐมวัยนั้น ไอวานากา (Iwanaga. 1973: Online) กล่าวว่า การเล่นจะทำให้เด็กพัฒนาทักษะทางสังคมเป็นกลุ่ม เนื่องจากในการเล่นของเด็กจะเป็นไปตามลำดับขั้น คือเริ่มจากการเล่นคนเดียว (Solitary play) เล่นใกล้ๆ คนอื่น (Parallel play) และสนใจการเล่นของผู้อื่น แต่ยังไม่ได้เข้าไปเล่นอย่างเต็มที่ที่เป็นเพียงส่วนประกอบของการเล่น (Complementary play) และเข้าไปมีบทบาทหรือเล่นร่วมกลุ่มกับบุคคลอื่นอย่างเต็มที่ (Cooperative play) กล่าวคือ เด็กสามารถเล่นเป็นกลุ่มกับเพื่อนได้อย่างสนุกสนาน และมีเพื่อนเล่น ซึ่งพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยเกี่ยวกับการเล่นนี้จะขึ้นอยู่กับธรรมชาติของเด็ก ซึ่งอัญญมณี บุญชื้อ (2551: 59) กล่าวว่า ผลของการเล่นที่มีต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัย คือ 1) การสื่อความคิดความเข้าใจกับคนอื่น 2) การอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น แบ่งปันของเล่น 3) เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการช่วยเหลือกัน ซึ่งนำไปสู่พลังกลุ่ม และ 4) ช่วยให้เด็กได้ฝึกบทบาทในวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น การไหว้ การกราบ จับมือ ประบมือ และโบกมือ เป็นต้น

สรุป การพัฒนาทักษะทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่มของเด็กปฐมวัยนี้ ผู้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาเด็ก ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กสามารถส่งเสริมทักษะทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่มได้โดยให้เด็กได้เล่น เพราะเด็กเรียนรู้จากการเล่น และการเล่นคือการทำงานของเด็ก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเด็กทำงานผ่านการเล่นนั่นเอง

2) การอยู่ร่วมกับผู้อื่น

การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมนั้น ทรงสิริ วิชิรานนท์ (2551: 19-20) กล่าวว่า จำเป็นต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันเป็นธรรมดา เพราะไม่มีใครในโลกนี้ ที่จะสามารถอยู่คนเดียวและทำทุกสิ่งทุกอย่างเพียงลำพังคนเดียว แต่การอยู่ร่วมกันอย่างสันตินั้นจำเป็นต้องมีหลักการด้วยเช่นเดียวกัน เพราะถ้าทำอะไรโดยไม่ก้าวร้าวกัน ไม่ประสานกันที่ก่อให้เกิดอารมณ์ร่วมกัน ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศให้เต็มไปด้วยมิตรภาพ ถ้าหากต่างคนต่างอยู่ร่วมกันโดยแบ่งชั้นวรรณะ ถือสีถือเหล่ากันแล้ว ความสามัคคีปรองดองจะเกิดไม่ได้ เมื่อไม่มีความสามัคคี ความแตกแยกก็ย่อมเกิดขึ้นได้ และการอยู่ร่วมกันในสังคมทุกกลุ่มทุกระดับ จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ต้องมีหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้การดำรงชีวิตในสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นไว้ดังนี้คือ

พระราชวิสุทธิโมลี (สุรดี อำนวยศิริ. 2534: 16; อ้างอิงจาก พระราชวิสุทธิโมลี. 2521: 109) กล่าวว่า การอยู่ร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การแสดงกิริยาต่างๆ ของบุคคล ดังนี้

1. การแสดงกิริยาอาการต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความสุภาพ มีมารยาท มีน้ำใจช่วยเหลือทำกิจธุระที่เกิดขึ้นของเพื่อนด้วยความเต็มใจ
2. การเจรจากับเพื่อนมนุษย์ด้วยคำสุภาพ อ่อนหวาน มีประโยชน์และสมานประโยชน์ รวมทั้งการกล่าวคำตักเตือนกันด้วยความหวังดีโดยบริสุทธิ์ใจ
3. การยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากันและคิดทำประโยชน์ให้แก่กันด้วยจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันเป็นที่ตั้ง
4. การมีน้ำใจแบ่งปันของกินของใช้แม้เล็กๆ น้อยๆ ที่ตนได้มาให้แก่กันไม่เก็บซ่อนหรือหวงไว้บริโภคใช้สอยเพียงคนเดียว
5. การประพฤติตนดีงามมีมารยาทเรียบร้อยรักษาระเบียบวินัยไม่ล่วงเกินผู้อื่นและไม่ทำตัวให้เป็นที่น่ารังเกียจของผู้อื่น
6. การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเห็นร่วมกัน ตกลงกันได้กับหมู่คณะ ไม่ถือรันไปตามลำพัง

กรมวิชาการ (2526: 27) กล่าวว่า การอยู่ร่วมกัน หมายถึง การที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เริ่มตั้งแต่การอยู่ร่วมกันกับครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จนถึงประเทศชาติ ตลอดจนจนถึงโลก จะอยู่คนเดียวแต่ลำพังโดยไม่พึ่งพาอาศัยใครไม่ได้ ในการอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีหลักธรรมสำหรับปฏิบัติที่ดีต่อกัน คือ ความสามัคคี ความเสียสละ การให้อภัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และความเห็นอกเห็นใจ หากหมู่คณะใดยึดหลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน จะทำให้หมู่คณะนั้นหรือประเทศชาตินั้นๆ มีความสุข ความเจริญ

ทรงสิริ วิชิรานนท์ (2551: 20) กล่าวว่า หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้การดำรงชีวิตในสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น เรียกว่า “สังคหวัตถุ 4” ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการสังคมสงเคราะห์ที่ดียิ่ง คหวัตถุ 4 มาจากคำว่า “สังคห” ที่แปลว่า สงเคราะห์ กับคำว่า “วัตถุ” ที่แปลว่า เรื่อง หรือเป็นที่ตั้ง รวมความว่า เรื่องการสงเคราะห์ หรือธรรมอันเป็นหลักในการสังคมสงเคราะห์ ซึ่ง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2550: 25) ได้ให้ความหมาย ของสังคหวัตถุ 4 ดังนี้คือ

1. ทาน ให้อภัย คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ หุ่น หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา
2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
3. อตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาคและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สรุป การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสันติและมีความสุข ชีวิตราบรื่นนั้น จำเป็นต้องมีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อให้การดำรงชีวิตในสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น ผดุงสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ความสำคัญของการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความสำคัญของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นไว้ ดังนี้คือ

ประเทิน มหาขันธ์ (2515: 75) กล่าวว่า มนุษย์เราจะอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี ก็คือ ต้องมีความจริงใจต่อกันไม่ใช่ปากพูดอย่างหนึ่งแต่ปฏิบัติต่อกันอีกอย่างหนึ่ง คอยประทุษร้ายต่อกันทั้งทางกายทางวาจาเมื่อต่างคนต่างไม่เชื่อต่อกัน ต่างคนต่างประทุษร้ายต่อกัน ต่างคนต่างแวงกัน ต่างคนก็ต่างระวังตัวเช่นนี้แล้วจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไรความจริงใจต่อกันจึงเป็นเรื่องสำคัญการอยู่ร่วมกันหมู่มากมีใช้ทำได้ง่ายๆ ต้องอาศัยศิลปะจึงจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541: 61-62) กล่าวไว้ในคำบรรยายเรื่อง ความอยู่รอดของสังคมไทยกับการพัฒนาวิสัย และสร้างเสริมวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมไทยว่า ประชาคมหนึ่งหรือหลายๆ ประชาคมที่ถือหลักเพื่อประโยชน์ส่วนรวมกันอย่างเสมอภาคนั้น ต้องยอมรับการอยู่ร่วมกันและต้องสำนึกในหน้าที่ ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลที่พึงมีต่อกัน สามารถร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ ชีวิตประจำวันของทุกคนซึ่งจะต้องเป็นรากฐานสำคัญที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันดำเนินไปได้ด้วยดี

ทิตนา เขมมณี (2536: 7) และดุสิต โภณสันเทียะ (2538: 56) ได้แสดงความคิดเห็นไว้คล้ายคลึงกันกับความสามารถในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ดังต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความไว้วางใจได้ ความผูกพันกับงาน ความละเอียดรอบคอบการทำงานอย่างเต็มความสามารถ มีความมานะพยายาม

2. ความมีจิตใจกว้างขวาง หมายถึง พร้อมทั้งจะยอมรับฟังความคิดเห็น หรือแนวทางการแก้ปัญหา ตลอดจนยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ยอมรับความเปลี่ยนแปลง เป็นผู้มีเหตุผลมีน้ำใจนักกีฬา

3. การมีเมตตา หมายถึง คำนึงถึงปัญหาและความต้องการของผู้อื่น การให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่มุ่งร้ายทำลายกัน การเคารพในสิทธิของผู้อื่น และมีน้ำใจยุติธรรม

4. การมีสามัคคีธรรม หมายถึง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การประสานความร่วมมือร่วมใจ ช่วยเหลืองานกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ และมีความกระตือรือร้นในการทำงาน

5. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง กล้าแสดงออก กล้าคิด กล้าทำ เชื่อมั่นในตนเอง และมีความคิดอิสระ กล้ารับผิดชอบ และมีความซื่อสัตย์สุจริต

6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง ใช้ความคิดและทฤษฎีใหม่ในการแก้ปัญหาและมีการประเมินผลงานของตนเอง และผู้ร่วมงานอยู่เสมอ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2541: 61) ได้อธิบายว่า ประเพณีของการอยู่ร่วมกันโดยที่ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติเป็นประจำมี 3 ประการคือ

1. การให้ความเคารพซึ่งกันและกัน คือ “คารวะธรรม” หมายถึง ทุกคนต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้งทางกาย วาจา และความคิด ทุกคนย่อมเคารพในความคิดของคน ย่อมมีการให้โอกาสและเคารพต่อความคิดของคน ถ้าถือเป็นหลักการอย่างเคร่งครัดจริง ๆ แล้วการล่วงเกินผู้อื่น การทำร้ายผู้อื่น การโกรธผู้อื่น ย่อมเป็นการไม่เคารพซึ่งกันและกัน และผิดหลักการอยู่ร่วมกันทั้งสิ้น

2. มีการแบ่งปันกัน ร่วมมือประสานกัน คือ “สามัคคีธรรม” หมายถึง การที่บุคคลมีความสามารถในด้านใด ก็รับอาสางานไปทำไม่บ่าเบียด ไม่หลีกเลี่ยง คนจะให้ความร่วมมือและประสานงานกันตามอัธยาศัย ตามแผนงานที่ได้ตกลงร่วมกันไม่มีการถ่วงถ่วงแก้งัดตื้อตึง

3. มีความเชื่อมั่นในวิधिแห่งปัญญา คือ “ปัญญาธรรม” หมายถึง การร่วมมือกัน มีความสามัคคี ซึ่งรวมไปถึงการได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญา เพื่อนำมาใช้ในการร่วมมือกัน

นอกจากนั้น ความสามารถในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นสำหรับนักเรียนตามบันทึกของเยาวชนประชาธิปไตย มี 3 ด้านคือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. 2555) ดังนี้

1. คารวะธรรม ได้แก่

1.1 เคารพในร่างกาย คือ แสดงความเคารพครูทุกครั้งที่พบ เคารพเพื่อน เคารพบิดามารดา ก่อนและหลังจากโรงเรียน เคารพผู้ใหญ่ทุกครั้งที่พบ เชื่อฟังคำสั่งว่าตักเตือนไม่แสดงกิริยาท่าทางหยาบคาย มีความเคารพนอบน้อมต่อทุกคน

1.2 เคารพทางวาจา คือ การพูดกับเพื่อน ครู พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ และคนอื่นด้วยถ้อยคำไพเราะ มีหางเสียงทุกครั้ง ใช้คำแทนชื่อตนเองที่เหมาะสม ไม่กล่าวถึงบุคคลอื่นในแง่ร้ายสรรเสริญผู้อื่นด้วยความจริงใจ พูดแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่จริง ไม่กล่าวอ้างโดยไม่ตรงกับความเป็นจริง

1.3 เคารพในความคิดเห็น คือ การตั้งใจฟังครู เพื่อน อภิปราย และทุกครั้งต้องติดตามด้วยว่าถูกต้องหรือไม่ เชื่อถือได้หรือไม่ ไม่พูดแซงโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่แสดงกิริยามารยาทไม่เหมาะสม ในขณะที่มีการแสดงความคิดเห็น เช่น ทำเสียงดัง พูดขึ้นลอย ๆ และต้องฟังผู้อื่นและติดตามไปด้วยจนจบ จนพิจารณาว่า ควรคัดค้านหรือสนับสนุน ถ้าผู้อื่นหรืออภิปรายไม่ตรงกับความคิดเห็นของตนเอง ต้องฟังให้จบ และไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนแสดงความคิดเห็นโต้แย้ง

1.4 เคารพในกฎเกณฑ์ คือ การปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มอย่างเคร่งครัด กฎจราจร ไม่ลักขโมย เชิญธงชาติในวันสำคัญ ถวายความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมวงศานุวงศ์ ทำตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เว้นการปะทะทำร้ายชีวิตผู้อื่นในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน

1.5 เคารพในสิทธิของผู้อื่น คือ ไม่ทำความรำคาญให้ผู้อื่น ไม่หยิบของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง และไม่ล่วงล้ำสถานที่ของบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำสมบัติของผู้อื่นเสียหาย เข้าแถวรับบริการทุกครั้ง ไม่ทำให้ผู้อื่นเจ็บกายและอับอาย ไม่ถือประโยชน์จากสาธารณะสมบัติแต่ฝ่ายเดียว และไม่ทำลายสาธารณะสมบัติให้เสียหาย

2. สามัคคีธรรม ได้แก่

2.1 ร่วมกันทำงาน ทั้งกายและใจ

2.2 มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คณะ

2.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2.4 รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวมและหน้าที่ต่อสังคมในการรู้จักประสานประโยชน์โดยถือประโยชน์ของส่วนรวม หรือของชาติเป็นที่ตั้ง ได้แก่ การทำงานร่วมกันอย่างสันติวิธี รู้จักการประนีประนอม มีการเสียสละความสุขส่วนตนหรือหมู่คณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติ

2.5 ร่วมมือในการทำงาน หรือทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน โดยมีบุคคลผู้ร่วมงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการร่วมกันทำงานนี้ จะต้องมีการวางแผนในการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกัน และทำร่วมกัน เมื่อถึงขั้นตอนของการทำงานก็ช่วยเหลือกันอย่างตั้งใจจริง ไม่หลีกเลียงหรือทำแบบเอาเปรียบผู้อื่น

3. ปัญญาธรรม ได้แก่

3.1 การไม่ถือตนเป็นใหญ่ คือ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับฟังและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากในที่ประชุมหรือในการทำงานต่าง ๆ และการรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

3.2 เน้นการใช้ปัญญา คือ ใช้เหตุผล และความถูกต้องในการตัดสินใจปัญหาทั้งปวง ไม่ใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจปัญหาเสมอไป

3.3 เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้น หรือมีเรื่องที่ต้องตัดสินใจทุกคนต้องร่วมกันคิด และช่วยกันตัดสินใจโดยใช้เหตุผล

3.4 ในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะ จะต้องพยายามอภิปรายจนกระทั่งสามารถชักจูงให้ทุกคนเห็นคล้อยตามเมื่อเกิดกรณีที่ต่างก็มีเหตุผลที่ดีด้วยกัน และไม่อาจชักจูงให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้เท่า นั้นจึงจะใช้วิธีการออกเสียง

สรุป ความสำคัญของการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการปฏิบัติต่อกันและกันในทางที่ดี ยอมรับและสำนึกในหน้าที่ ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลที่พึงมีต่อกัน สามารถร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ ตลอดจนการมีคารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

มารยาทในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นของวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทย เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย สุวิมล จุลวานิช (2551: 71) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญของงามของหมู่คณะ ที่ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นมรดกทางสังคม จากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง คือ 1) เป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้ และการเรียนรู้ต้องมาจากมนุษย์ด้วยกันจึงทำให้เกิดปฏิภิกิริยาโต้ตอบสัมพันธ์กัน 2) เป็นมรดกทางสังคมที่มีการสอนจะจงใจหรือไม่ก็ตาม โดยมีภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอด 3) เป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนของการดำรงชีวิตของแต่ละสังคม และ 4) เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มนุษย์อาจจะมีการคิดค้น ปรับปรุง ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมจึงมีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ดังนั้น มารยาทไทย ที่เป็นวัฒนธรรมการทักทายเวลาพบปะกันหรือลาจากกัน คือ “การไหว้” เป็นการแสดงถึงความมีสัมมาคารวะและการให้เกียรติซึ่งกันและกันนอกเหนือจากการกล่าวคำว่า “สวัสดี” แล้วยังแสดงออกถึงความหมาย “การขอบคุณ” และ “การขอโทษ” การไหว้เป็นการแสดงมิตรภาพ มิตรไมตรี ที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ซึ่งนับวันจะค่อยๆ เลือนรางออกไปจากสังคมไทย ด้วยเยาวชนไทยส่วนใหญ่รับเอาวัฒนธรรมต่างชาติมายึดถือปฏิบัติ เช่น การทักทายกันด้วย การจับมือ ด้วยการผกหัวหรือพยักหน้าต้อนรับกัน โดยปกติความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นวัฒนธรรมไทยที่แสดงความเคารพด้วยการไหว้ผู้อาวุโส หรือการรับไหว้ผู้อาวุโสน้อย ปัจจุบันกลายเป็นวัฒนธรรมที่เกิดเฉพาะกลุ่มแทนที่จะเป็นวัฒนธรรมในสังคมของคนทุกชนชั้น

ด้วยสาเหตุที่เยาวชนไทยมองข้ามวัฒนธรรมไทยที่ดีงามถูกต้อง มารยาทในสังคมไทยจึงผิดเพี้ยนไป สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551: Online) ได้จัดเผยแพร่ความรู้เรื่องมารยาทไทยอย่างต่อเนื่อง และได้หยิบยกมารยาทในการพบปะสมาคมในสังคมที่สำคัญดังนี้

1. การรู้จักวางตน ต้องเป็นคนมีความอดทน มีความสงบเสงี่ยม ไม่แสดงกิริยาก้าวร้าว อวดรู้ อวดฉลาด อวดมั่งมี และไม่ควรถีตัวเสมอผู้ใหญ่ แม้ว่าจะสนิทสนมหรือคุ้นเคยกันก็ตาม
2. การรู้จักประมาณตน มีธรรมของคนดี 7 ได้แก่ รู้จัก เหตุผล ตน ประมาณกาล ชุมชน และบุคคล โดยไม่ทำตัวเองให้เด่น เรียกร้องให้คนอื่นสนใจ หรือสร้างจุดสนใจในตัวเรามากเกินไป ตัวอย่าง คำเตือนของหลวงวิจิตรวาทการที่กล่าวไว้ว่า “จงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครเขาอยากเห็นเราเด่นเกิน”
3. การรู้จักการพูดจา ต้องไม่ทักทายปราศรัยกับคนด้วยคำพูดที่จะทำให้คนเขาเกิดความอับอายในสังคม และไม่คุยเสียงดังหรือยกคิ้วหลิวตาทำท่าทางประจบจนทำให้เสียบุคลิกภาพได้
4. การรู้จักควบคุมอารมณ์ คือ รู้จักข่มจิตของตน ไม่ใช่อารมณ์รุนแรงเพื่อไม่ให้ล่วงสิ่งที่ไม่ควรล่วง ได้แก่ การขมระคะ โทสะ โมหะ ไม่ให้กำเริบเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ รู้จักข่มอารมณ์ต่าง ๆ ไม่ทำลายข้าวของ ไม่พูด และแสดงกิริยาประชดประชัน หรือส่อเสียด
5. การสำรวมกิริยาเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ ขณะที่เดินผ่านผู้ใหญ่ให้ก้มตัวพองาม หรือหากผู้ใหญ่กำลังเดินไม่ควรวิ่งตัดหน้า ควรหยุดให้ผู้ใหญ่เดินไปก่อน หรือไม่ควรเดินผ่านกลางขณะที่ผู้ใหญ่กำลังพูดกัน

6. การรู้จักควบคุมอริยาบถ ถือเป็นคุณสมบัติที่ดี เช่น เมื่อเราได้ยินเสียงเพลงก็ไม่ควรเขย่าตัว กระดิกเท้า หรือเคาะจังหวะโดยไม่เลือกสถานที่ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ ถือเป็นอาการของคนที่ไม่ควบคุมอริยาบถ และไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ

7. ความมีน้ำใจไมตรีอันดีต่อกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขด้วยความรักและเข้าใจกัน ควรมีความเอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรีต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีความเห็นอกเห็นใจ เอาใจใส่ ทุกข์สุขของผู้เกี่ยวข้องมุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน ที่สำคัญคือมีน้ำใจในการช่วยเหลือ หรือช่วยทำประโยชน์ให้แก่สังคม

8. การช่วยเหลือผู้อื่น เป็นคุณธรรมชั้นสูงของการอยู่ร่วมกันในสังคม ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์มีอุดมการณ์สำคัญคือ “การช่วยเหลือผู้อื่น” พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเป็นปัจฉิมโอวาท ความว่า “จงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นด้วยความไม่ประมาทเถิด” การยังประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็คือ การช่วยเหลือผู้อื่นหรือการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อประโยชน์ส่วนรวม สังคมจะมีสันติสุข คือ มีความสงบสุข ถ้าบุคคลในสังคมรู้จักการช่วยเหลือผู้อื่น มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

สรุป มารยาทในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นของวัฒนธรรมไทย ที่เป็นเอกเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย และเป็นวัฒนธรรมการทักทายเวลาพบปะกันหรือลาจากกัน คือ “การไหว้” เป็นการแสดงถึงความมีสัมมาคารวะและการให้เกียรติซึ่งกัน และใน “การไหว้” นั้น ยังเป็นการแสดงการทักทาย กล่าวคำว่า “สวัสดี” และแสดงออกถึงความหมาย “การขอบคุณ” และ “การขอโทษ” ดังนั้น การไหว้ จึงเป็นการแสดงมิตรภาพ ที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมไทยที่ควรปลูกฝังเด็กปฐมวัยให้ประพฤติปฏิบัติสืบไป

3) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นไว้ ดังนี้คือ

อนูรีย์ แก้วแว่น้อย (2551: 122) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ (Transactional Analysis) คือ การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป โดยเน้นการวิเคราะห์พฤติกรรม เพื่อให้บุคคลเข้าใจกันดีขึ้น ซึ่งอีริค เบอเรน (อนูรีย์ แก้วแว่น้อย. 2551: 122; อ้างอิงจาก Eric Brene) เป็นผู้ให้กำเนิดทฤษฎีนี้ ได้เขียนหนังสือเล่มแรกชื่อ Transactional Analysis in Psychology เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์กันทั่วไป (อนูรีย์ แก้วแว่น้อย. 2551: 122; อ้างอิงจาก โยธิน ศันสนยุทธ์. 2525: 137) ดังนั้นในการศึกษาเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์ก็เพื่อช่วยให้บุคคลเข้าใจความสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลอื่น เพื่อเขาจะได้พัฒนาการสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

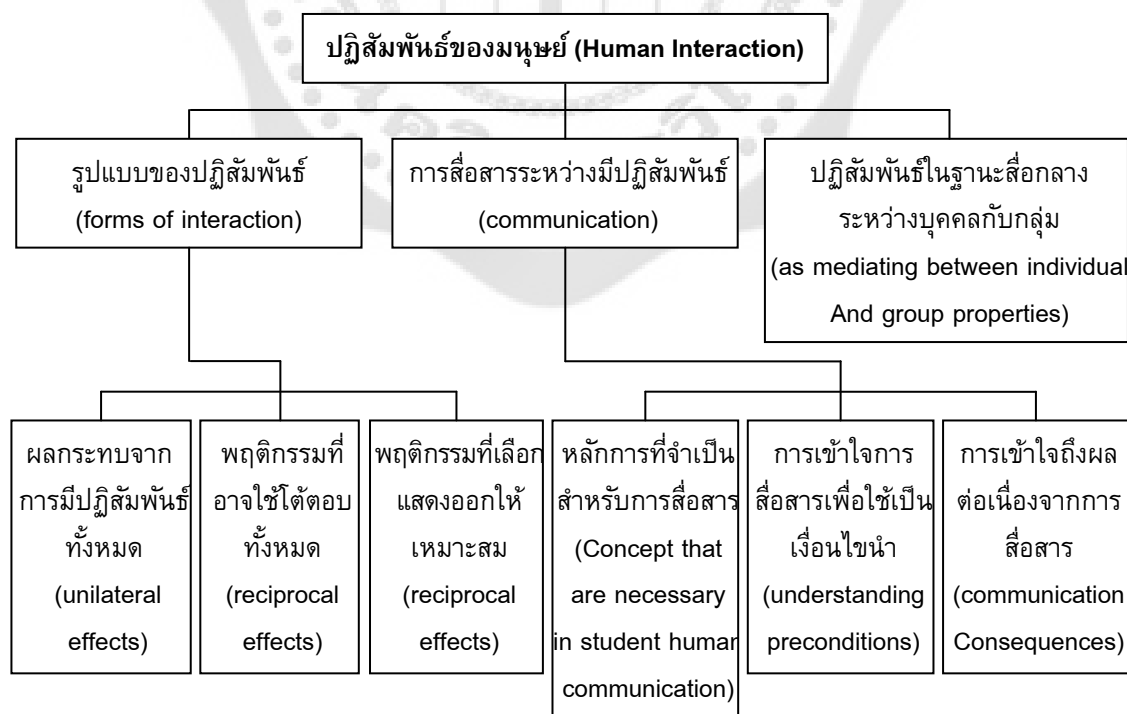
พจนานุกรมแปล ไทย-อังกฤษ (NECTEC's Lexitron Dictionary. 2014: Online) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ปฏิสัมพันธ์” หมายถึง ความสัมพันธ์กัน หรือความเกี่ยวข้องกัน ซึ่งตัวอย่างประโยคกลุ่มทางสังคมคือการที่บุคคลมารวมกันโดยมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

สรุป การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ของมนุษย์ ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ปฏิสัมพันธ์ในความหมายของความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันนี้ จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นั่นเอง ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นี้จำเป็นต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์นี้บุคคลจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดหรือมีความเกี่ยวข้องกัน เช่น พ่อแม่ ลูก เครือญาติ เพื่อนเล่น หรือเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

ความสำคัญของปฏิสัมพันธ์

อนูริย์ แก้วแว่น้อย (2551: 122) กล่าวว่า การมีปฏิสัมพันธ์ ถือเป็นเทคนิคในการที่จะทำให้อยู่ร่วมกันของบุคคลดำเนินไปอย่างมีความสุข ได้แก่ 1) ทำให้เข้าใจพฤติกรรมกรรมการสื่อสารของมนุษย์ 2) ทำให้เข้าใจผู้อื่นและเพื่อนร่วมงานดีขึ้น ลดความรู้สึกไม่ดีที่มีต่อบุคคลอื่นลง 3) ช่วยกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ 4) ทำให้เกิดพัฒนาการปรับตนเอง เกิดสัมฤทธิ์ผลในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น 5) ทำให้การทำงานเป็นกลุ่ม และ 6) เป็นเครื่องมือสื่อสารของการทำงาน ช่วยพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ร่วมงาน ทำให้ผลผลิตมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม

สุรพล พยอมแย้ม (2548: 21) กล่าวว่า การมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่บุคคลกระทำต่อกัน ถ้าทั้งสองฝ่ายยังมีปฏิสัมพันธ์กัน (interaction) สัมพันธภาพจะยังไม่เกิดขึ้น การที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกัน (contact) เป็นจุดเริ่มต้นของการมีสัมพันธภาพ ซึ่งความสัมพันธ์นั้นอาจเกิดขึ้นในด้านบวกหรือในด้านลบก็ได้ แต่ส่วนใหญ่เมื่อพูดถึงคำว่าสัมพันธภาพเรามักจะนึกถึงหรือแปลความหมายไปในทางบวกมากกว่า ดังแสดงในภาพประกอบ 13

ภาพประกอบ 13 ขั้นตอนของปฏิสัมพันธ์มนุษย์

ที่มา: สุรพล พยอมแย้ม (2548). จิตวิทยาสัมพันธภาพ. หน้า 22.

พฤติกรรมทางสังคมต่างๆ ที่บุคคลแสดงปฏิสัมพันธ์ต่อกัน อันมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจนั้น เป็นพฤติกรรมในลักษณะการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการเอาใจใส่ระหว่างบุคคล (Strokes) อุนริย์ แก้วแว่น้อย (2551: 131-132) ได้จำแนกเป็น 5 ประเภทคือ

1. การเอาใจใส่ที่ส่งผลทางบวก (Positive Strokes) เป็นพฤติกรรมที่จัดว่าเป็นพฤติกรรมที่ดี ทำให้ผู้รับการสื่อสารรู้สึกพอใจ ดีใจ อบอุ่นใจ และภาคภูมิใจ การสัมผัสที่อ่อนโยน กิริยาท่าทางที่สื่อให้ผู้รับมีคุณค่า เช่น น้องนงกชเมชเย่น้องนิตที่สามารถทำงานได้สำเร็จ หรือน้องต้นพลอยโยนน้องแดงให้คล้ายทุกข์ เป็นต้น

2. การเอาใจใส่ที่เป็นผลทางลบ (Negative Strokes) เป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ทำให้ผู้รับการสื่อสารเกิดอารมณ์โกรธ อับอาย และกำลังใจถดถอย เช่น น้องแก้มดุน้องกุ่มว่ามาโรงเรียนสายบ่อยๆ ปล่อยให้ไปอยู่ห้องอื่น เป็นต้น

3. การเอาใจใส่ที่ให้อย่างมีเงื่อนไข (Conditional Strokes) เป็นพฤติกรรมที่ให้อย่างมีเงื่อนไข เช่น น้องเมย์ กล่าวกับน้องสาวชื่อน้องเมล์ว่า จะซื้อขนมให้กินถ้าทำการบ้านเสร็จแล้ว หรือคุณแม่บอกกับลูกว่า จะพาไปเที่ยวสวนสนุกหากลูกเรียนได้ที่ 1 เป็นต้น

4. การเอาใจใส่แบบหลอกหลวง (Plastic Strokes) เป็นพฤติกรรมที่ขาดความจริงใจต่อกัน ทำให้เกิดปัญหาอันสืบเนื่องจากพฤติกรรมหลอกหลวง เช่น ชายหนุ่มหลอกหลวงหญิงสาว และนายจ้างหลอกหลวงลูกจ้าง เป็นต้น พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีความจริงใจให้กัน ย่อมทำให้เกิดความโกรธและความไม่พึงพอใจ

5. การเอาใจใส่ที่เป็นพิธีการ (Ritual Strokes) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมและประเพณีของสังคม เช่น การไหว้ การสัมผัสมือ การทักทายปราศรัยของบุคคลที่พบในโอกาสต่างๆ พฤติกรรมดังกล่าวย่อมจะทำให้เกิดความพึงพอใจต่อกัน

สรุป ความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ เป็นเทคนิคในการที่จะทำให้อยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ทำให้เกิดพัฒนาการปรับตนเอง เกิดเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพซึ่งกันและกันมากขึ้น

วิธีการปรับตนให้เข้ากับผู้อื่นด้วยการมีปฏิสัมพันธ์

ในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จะทำให้ทราบถึงสภาวะของบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล อุนริย์ แก้วแว่น้อย (2551: 132-133) กล่าวว่า ถ้าเราต้องการปรับเปลี่ยนสภาวะเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มอาจใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. การกระตุ้นให้บุคคลเข้าสู่สภาวะผู้ใหญ่ โดยใช้คำถามที่ถามเกี่ยวกับเหตุผล พุดคุยกัน ต้องอาศัยข้อเท็จจริง เพื่อให้เข้าใจความเป็นเหตุเป็นผล หรือการยกตัวอย่างเกี่ยวกับ การพิสูจน์ความจริง ความถูกต้อง ความเหมาะสม

2. การกระตุ้นให้บุคคลเข้าสู่สภาวะเด็ก ทำได้โดยพยายามพุดคุยในเรื่องสนุกสนาน ตลก ร่าเริง กระตุ้นให้เกิดความร่าเริง แจ่มใส พยายามหามุมมองอื่นๆ ที่ทำให้ตกลงขบขันเป็นการคลายความเครียด

3. การกระตุ้นบุคคลเข้าสู่สภาวะผู้ใหญ่ที่มีเมตตา ทำได้โดยการขอข้อแนะนำที่ดี และขอความช่วยเหลือ เพื่อให้ผู้รับรู้สีกว่าตนเองเป็นที่ปรึกษา มีหน้าที่คอยปกป้องเกิดความภาคภูมิใจ

ในการทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันนั้น สุรพล พยอมแย้ม (2548: 25-26) กล่าวว่าวิธีการสร้างสัมพันธภาพจะแตกต่างกันไปตามบุคลิก หรือลักษณะนิสัยของแต่ละคน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับประสบการณ์และปัจจัยเกื้อหนุนอื่นๆ อีกมากมาย อย่างไรก็ตามการสร้างสัมพันธภาพที่ดีจะประกอบด้วยกลุ่มพฤติกรรมต่อไปนี้รวมอยู่ในกระบวนการด้วยเสมอ ได้แก่

1. การเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ (Contact) ถ้ายังไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกัน การเริ่มต้นของสัมพันธภาพย่อมไม่เกิดขึ้น การเข้าไปเกี่ยวข้องกันนั้นจะมาจากการประเมินความต้องการ (need) ที่จะสร้างสัมพันธภาพต่อกันของอีกฝ่าย ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังไม่ต้องการ ก็ต้องกระตุ้นให้เกิดความต้องการให้ได้ก่อน จึงจะเริ่มเข้าไปเกี่ยวข้อง (contact) ด้วย การเข้าไปเกี่ยวข้องนั้นใช้กระบวนการสื่อสารที่ส่งผลให้เกิดการรับรู้ระหว่างกันและต่อเนื่องเป็นความรู้สึก เป็นอารมณ์ เป็นความคิด เป็นความเชื่อ ก่อนที่จะเป็นการกระทำออกมา

2. การสร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้น (Familiarity) สัมพันธภาพที่ดี ไม่ใช่การเข้าไปเกี่ยวข้องกันเพียงครั้งสองครั้ง แล้วสรุปว่ามีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สัมพันธภาพที่ดีเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง การสร้างความคุ้นเคยด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ให้มากขึ้นและกระทำในหลายๆ โอกาส จนรู้จักและเข้าใจกันและกัน จึงถือว่าเริ่มมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันแล้ว

3. การให้รางวัลพฤติกรรม (reward) ทุกครั้งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แต่ละฝ่ายควรพอใจหรือได้รับรางวัลจากการกระทำนั้นๆ รางวัลที่ได้อาจเป็นวัตถุสิ่งของหรือเป็นรางวัลน้ำใจ เช่น คำชม การยิ้มหรือการให้กำลังใจอื่นๆ เป็นต้น หากมีปฏิสัมพันธ์กันแล้วต่างฝ่ายต่างไม่ได้รับรางวัล หรือมีความพึงพอใจเกิดขึ้น การสร้างสัมพันธภาพคงชะงักหรือยุติลงในที่สุด

4. การรู้สึกชอบหรือพอใจ (liking) เมื่อเกี่ยวข้องมีปฏิสัมพันธ์กันและได้สร้างความคุ้นเคยรวมทั้งได้รับรางวัล จากปฏิสัมพันธ์นั้นแล้วก็ตาม ก็ยังไม่สามารถสรุปว่าสัมพันธภาพที่ดีเกิดขึ้นแล้ว เพราะถ้าอีกฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยังไม่ชอบหรือยังไม่พอใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น ถึงแม้จะได้รางวัลตามที่ต้องการ ได้มีปฏิสัมพันธ์บ่อยครั้ง จนคุ้นเคยกัน แต่ภายในจิตใจยังไม่รู้สึกชอบหรือพอใจบุคคลนั้น ก็ยังถือว่าสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันยังไม่เกิดขึ้น

ดังนั้น ผู้ที่จะสร้างสัมพันธภาพให้เกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มใด ควรวิเคราะห์ตรวจสอบว่าองค์ประกอบทั้งสี่นี้เกิดขึ้นหรือยัง ถ้ายังทำได้ไม่ครบถ้วนและไม่สมบูรณ์ ย่อมแสดงว่าสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันยังไม่เกิดขึ้นนั่นเอง และในการเลือกใช้แนวทางการสื่อสารเพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว อาจใช้วิธีการโดย 1) บอกความรู้สึกของตัวเองว่ามีความรู้สึกอย่างไรในขณะนี้หรือต่อเรื่องนี้ 2) ใช้การสื่อสารสองทางเป็นหลัก ซึ่งจะทำให้การรับสารนั้นมีความถูกต้อง 3) ยกย่องให้เกียรติและแสดงความชื่นชมให้กันและกัน ย่อมทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกที่ดีหรือมีความสุข และ 4) หลีกเลี่ยงการสื่อสารด้านลบ (สุรพล พยอมแย้ม. 2548: 27, 206-208)

สรุป วิธีการปรับตนให้เข้ากับผู้อื่นด้วยการมีปฏิสัมพันธ์นั้น สามารถกระทำได้โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือสภาวะเพื่อให้อยู่ที่ยอมรับของกลุ่มทั้งในด้าน การเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ซึ่งกันและการ การสร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นระหว่างกันและกัน การให้รางวัลพฤติกรรมที่พึงพอใจ และการรู้สึกชอบหรือพอใจเมื่อปฏิสัมพันธ์ดำเนินไปในทางที่ดีงาม

2) การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

พฤติกรรมการช่วยเหลือหรือพฤติกรรมเอื้อเฟื้อ (altruism) (Wikipedia 2013: Online) อาจกล่าวได้ว่าเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่ประสงค์รูปแบบหนึ่ง คำว่า altruism มาจากรากศัพท์ภาษาละติน ซึ่งประกอบด้วยคำ 2 คำคือ alter แปลว่า other และคำว่า ism ซึ่งหมายถึงการเข้าเผชิญหน้ากับผู้อื่น ซึ่งคำว่า “ผู้อื่น” ในความหมายพฤติกรรมการช่วยเหลือจะหมายรวมถึงคนอื่น ๆ ทุกคน ถึงแม้จะเป็นคนแปลกหน้าก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้น พฤติกรรมที่ช่วยเหลือผู้อื่น ยังแสดงออกเพื่อช่วยเหลือมากกว่าจะผูกพันห่วงใยตนเอง และคนใกล้ชิด

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 349) กล่าวว่า การช่วยเหลือ หมายถึง ช่วยกิจการของเขาให้พร้อมมูล

นอกจากนั้น ในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น จะมีการให้ความช่วยเหลือแตกต่างกันใน 3 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. การให้ความหมายโดยเน้นที่แรงจูงใจหรือเจตนา (motivational or intentional definition) การให้ความหมายแบบนี้เป็นการพิจารณาว่า การช่วยเหลือผู้อื่นนั้นเป็นความเอื้อเฟื้อหรือไม่อยู่ที่เหตุผลของการกระทำ ถ้ากระทำลงไปโดยหวังว่า ผู้รับความช่วยเหลือจะได้รับประโยชน์จริง ๆ ถือเป็นความเอื้อเฟื้อ ซึ่งลักษณะของความเอื้อเฟื้อคือ มีจุดมุ่งหมายในตัวเองไม่มุ่งรับผลตอบแทน เป็นการกระทำโดยเจตนาและกระทำเพื่อสร้างควมดี และความเอื้อเฟื้อนี้เป็นความรู้สึกเห็นอกเห็นใจด้วย

2. การให้ความหมายโดยเน้นที่การปฏิบัติ (behavioral definition) การให้ความหมายในลักษณะนี้ ตรงกันข้ามกับการให้ความหมายตามการกระทำโดยเจตนา เพราะพฤติกรรมเอื้อเฟื้อตามความหมายนี้ มุ่งไปที่ได้แสดงพฤติกรรมใด ๆ ออกมาจนช่วยเหลือผู้อื่นได้ และสร้างประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างชัดเจน ไม่ได้คำนึงถึงแรงจูงใจเบื้องหลังของผู้ให้ เช่น บางคนทำการช่วยเหลือผู้อื่นตามหน้าที่ของอาชีพ ดังตัวอย่าง หมอและพยาบาลทำหน้าที่ช่วยเหลือชีวิตของผู้ป่วยทุกคนอย่างเต็มที่ เป็นต้น

3. การให้ความหมายโดยเน้นทางศีลธรรม (moral definition) นักปรัชญาบางท่านกล่าวว่า คนเรารู้สึกว่าตนควรจะช่วยเหลือผู้อื่น แม้จะไม่เต็มใจ เช่น พบไฟไหม้จึงวิ่งเข้าไปช่วยนับว่าเป็นการกระทำที่เกิดจากจิตสำนึก หรือในการแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อนั้น ผู้แสดงอาจมีเหตุผลว่า ผู้อื่นอยู่ในฐานะที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ เช่น สลัดที่นึ่งให้เด็กและคนแก่ การกระทำเช่นนี้แสดงถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ และแสดงถึงความมีศีลธรรมระดับหนึ่ง ดังนั้นพฤติกรรมเชิงศีลธรรมจรรยา

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของแบนดูรา (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. 2553:122-126) เชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์ นอกจากจะเป็นปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นแล้ว ล้วนเกิดจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น และการเรียนรู้พฤติกรรมต่างๆ สามารถเรียนรู้ได้โดยประสบการณ์ตรง หรือไม่ก็โดยการสังเกต (Bandura. 1977 : 16) โดยมีตัวกำหนดพฤติกรรม (behaviour determinants) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นก่อน (antecedent determinants) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอจะทำให้บุคคลสามารถคาดการณ์ได้ว่า ถ้ามีสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นแล้วจะมีอีกสิ่งหนึ่งตามมา การรู้ความสัมพันธ์เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้จะทำให้บุคคลสามารถทำนายเหตุการณ์ได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น และเกิดได้อย่างไรภายในสภาวะการณ์ต่างๆ ดังนั้นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าหนึ่งกับอีกสิ่งเร้าหนึ่ง จึงมีผลต่อการเกิด หรือไม่เกิดพฤติกรรม และมีผลต่อการคงอยู่ หรือการหดหายของพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งสิ่งกำหนดพฤติกรรมที่เป็นสิ่งเร้า จึงได้แก่ สิ่งเร้าต่างๆ ที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม นอกจากนี้ยังมีตัวกำหนดพฤติกรรมอีกตัวหนึ่งคือ ตัวกำหนดที่แสดงถึงผลกระทบ (consequent determinants) อันจะเกิดมาหลังการแสดงพฤติกรรม ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้ สิ่งต่างๆ ในทางสังคมของมนุษย์ เป็นการเรียนรู้เงื่อนไขผลกระทบว่า พฤติกรรมใดกระทำแล้วจะได้รับรางวัลหรือผลกระทบทางบวก และพฤติกรรมใดกระทำแล้วจะได้รับผลกระทบทางลบ การเรียนรู้เงื่อนไขผลกระทบดังกล่าว จะทำให้มนุษย์เลือกกระทำพฤติกรรมที่ได้รับผลกระทบทางบวก หรือการเสริมแรงและจะหลีกเลี่ยงการกระทำพฤติกรรมที่จะได้รับผลกระทบทางลบ หรือการลงโทษ การเรียนรู้เงื่อนไขผลกระทบนี้ สามารถเรียนรู้ได้ทั้งจากประสบการณ์ตรงและจากการสังเกตตัวแบบ หรือการกระทำของผู้อื่นที่สังเกตเห็น ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อม

3. ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory) ทฤษฎีนี้เกิดจากแนวคิดของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (ไพฑูรย์ มีกุล. 2548: 54-55) เกี่ยวกับวิวัฒนาการของมนุษย์ ได้อธิบายพฤติกรรมการเสียสละของ สิ่งมีชีวิตว่า เป็นการอยู่รอดของส่วนรวม หรืออยู่รอดในวงญาติ (inclusive fitness) ที่หมายถึง นอกจากการเสียสละเพื่อลูกๆ แล้ว ยังมีการเสียสละเพื่อเครือญาติทั้งหมด เพื่อให้คงไว้ซึ่งการสืบเนื่องของวงศ์ตระกูล เนื่องจากมนุษย์มีความสำนึกในความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม จึงทำให้เสียสละเพื่อสังคมได้ ในสังคมโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นสังคมใดๆ ก็มักมีบรรทัดฐานอยู่ว่า การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่น่ายกย่อง และถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility) ที่จะต้องช่วยเหลือกัน ผู้ที่ได้ให้การช่วยเหลือผู้อื่นจึงเป็นผู้ที่ควรแก่การยกย่องถึงแม้จะไม่มีใครเห็น การกระทำนั้น ผู้กระทำเองก็ยังมีสิทธิที่จะรับรู้ว่าคุณค่าของนายยกย่อง นอกจากนี้ยังมีสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมช่วยเหลือกันในสังคม คือ การที่บุคคลมีการแลกเปลี่ยนด้วยความเห็นอกเห็นใจ (empathy reciprocity) บุคคลจะรับรู้ความทุกข์ของคนอื่นใกล้เคียงกับคนที่กำลังมีทุกข์ ทั้งยังคิดว่าตนเองเห็นอกเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น และผู้อื่นก็จะเข้าใจหรือรับรู้ในความเห็นใจนั้นด้วย บุคคลเหล่านี้จะสามารถช่วยลดความทุกข์ของผู้อื่นได้มาก ที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ แม้บุคคลในสังคมจะมีความไม่เท่าเทียมกัน แต่ความไม่เท่าเทียมกันนี้ก็มิได้เป็นอุปสรรคต่อการช่วยเหลือ และเสียสละเพื่อกันและกัน นั่นคือ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่สามารถมีได้เสมอภาค (equity)

กันทุกคนในสังคม ดังนั้น สังคมที่ดีจะส่งเสริมให้ทำความดี โดยการสอนให้รู้จักเสียสละ ให้การช่วยเหลือแก่เพื่อนร่วมโลก เพื่อให้สังคมอยู่รอด สถานภาพทางสังคมไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำความดีและเสียสละเพื่อสังคมและเพื่อนร่วมโลก altruism จึงเป็นสิ่งสะท้อนความดีของมนุษยชาติ

การฝึกพฤติกรรมทางสังคมเบื้องต้นของเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัย ควรได้รับการฝึกหัดพฤติกรรมทางสังคมเบื้องต้น กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542: 73-74) กล่าวว่า การพัฒนาทักษะทางสังคมเป็นกลไกของการเรียนรู้การแสดงพฤติกรรมต่อหน้าบุคคลอื่น หรือกับบุคคลอื่นที่ถูกต้อง ซึ่งเด็กก่อนวัยเรียนเป็นวัยของการเรียนรู้ทางสังคมมาก เด็กจะเล่นกับเพื่อน สนใจเพื่อน แม้จะมีภาวะเอาใจตนเองเป็นใหญ่และมีพฤติกรรมอวดอ้างตนอยู่บ้างก็ตาม เด็กพยายามที่จะเรียนรู้ถึงการแพ้ ชนะ รู้การประนอม รู้การเอาใจเพื่อน รู้การปรับตัว เข้ากับเพื่อน ซึ่งสมรรถนะทางสังคมดังกล่าวนี้ เด็กสามารถเรียนรู้ได้จากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม จากพ่อแม่ แต่ในขั้นต้นเด็กต้องฝึกพฤติกรรมทางสังคมเบื้องต้น ได้แก่ การช่วยตนเอง และการมีส่วนร่วมร่วมกับครอบครัวก่อน เพราะพฤติกรรมทางสังคมเบื้องต้นจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทักษะทางสังคมในขั้นสูงต่อไป การฝึกพฤติกรรมทางสังคมเบื้องต้น มี 2 ประการ ดังนี้คือ

1. ฝึกการช่วยเหลือตนเอง เด็กปฐมวัยมีความพร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อการช่วยตนเอง เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร และการดูแลสุขวิทยา ซึ่งหากเด็กได้ทำและได้พึงตนเองแล้ว จะทำให้เด็กเห็นคุณค่าของตน ผู้ใหญ่หลายคนมักเข้าใจว่า เด็กต้องการพึ่งพาคนอื่น ยังช่วยตนเองไม่ได้ เป็นความเข้าใจที่ผิด สิ่งที่ต้องทำนั้นคือ เด็กชอบทำอะไรด้วยตนเองมากกว่ารับการช่วยเหลือจากผู้อื่น ซึ่งการฝึกหัดได้เด็กช่วยตนเองมีความสำคัญมาก การมองว่าเด็กอ่อนแอต้องประคบประหงม ต้องให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน เป็นการกระทำที่ทำให้เด็กเกิดอาการอ่อนแอโดยแท้จริง ควรให้โอกาสให้เด็กสร้างความมั่นใจ ด้วยการให้เด็กถอดและใส่เสื้อผ้าเอง ตั้งแต่ 3 ปี โดยผู้ใหญ่เป็นแต่ผู้ให้กำลังใจและแสดงการชื่นชม กิจกรรมการฝึกช่วยตนเองเบื้องต้นของเด็กปฐมวัย เช่น การใส่เสื้อผ้า รับประทานอาหาร ล้างมือ เก็บภาชนะ เก็บเครื่องใช้ และดูแลสุขวิทยาของตนเอง เป็นต้น

2. ฝึกการมีส่วนร่วมกับครอบครัว เด็กอายุ 5-6 ปี ชอบทำงานตามแบบผู้ใหญ่มาก เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักผ้า ผู้ใหญ่ควรให้โอกาสเด็กในการทำงานบ้านร่วมด้วย เช่น การทำครัว เลือกผัก แม้แต่การจัดผลไม้ เด็กปฐมวัยเป็นวัยอยากรู้อยากเห็น เด็กควรได้เรียนรู้การเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว การให้เด็กช่วยงานของผู้ใหญ่ เช่น เก็บผ้า พับผ้า ยกของ หยิบจับสิ่งต่างๆ ที่เด็กพอทำได้จะทำให้เด็กภูมิใจมาก

สรุป จากแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการพยายามตอบคำถามว่าทำไมบุคคลจึงมีพฤติกรรมการช่วยเหลือ นั้น ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมให้ความสำคัญกับการเกิดพฤติกรรมแลกเปลี่ยนระหว่างกันโดยมีหลักทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมให้ความสำคัญกับการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลในสังคม และทฤษฎีวิวัฒนาการให้ความสำคัญกับการอยู่รอดของส่วนรวม หรืออยู่รอดในวงญาติจึงต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

งานวิจัยภายในประเทศ

ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย (2552: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนปฐมวัยเป็นการวิจัยและพัฒนา มีรูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ปกครองนักเรียนที่ได้มาจากการอาสาสมัครและเจาะ จำนวน 15 คน นักเรียนปฐมวัยที่ได้จากการเป็นบุตรหลานของผู้ปกครองจำนวน 15 คน กำหนดเป็นกลุ่มทดลอง นักเรียนปฐมวัยที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 10 คน กำหนดเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ และครูผู้สอนจำนวน 4 คน จากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีชื่อว่า 3P_{DIE} มีองค์ประกอบหลักคือ หลักการที่อยู่บนพื้นฐานมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครูผู้สอน วัตถุประสงค์รูปแบบเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนปฐมวัยด้านการช่วยเหลือตนเองและด้านการแบ่งปัน สาระและกระบวนการกิจกรรมและขั้นตอนดำเนินงาน ระยะเวลา และการวัดประเมินผล การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ (1) มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ (Participation in decision making: P_D) (2) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in implementation: P_I) และ (3) มีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation: P_E) และการจัดประสบการณ์เรียนรู้มี 3 ขั้นตอนคือ ขั้นการเตรียมผู้เรียน ขั้นการปฏิบัติกิจกรรม และขั้นประเมินผล และ 2) ผลการศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบพบว่า (1) นักเรียนปฐมวัยกลุ่มทดลองมีทักษะทางสังคมสูงขึ้นภายหลังการใช้รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วม (2) นักเรียนกลุ่มทดลองมีผลการประเมินทักษะทางสังคมทั้งสองด้านคือด้านการช่วยเหลือตนเองและด้านการแบ่งปันสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ โดยที่ไม่พบว่าตัวแปรทดลองและตัวแปรด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองที่กำหนดส่งผลร่วมกันให้เกิดผลทักษะทางสังคมของนักเรียนแต่อย่างใด และ (3) ภายหลังการใช้รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วม ครูผู้สอนและผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำรูปแบบไปใช้อยู่ในระดับดีมาก และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมอยู่ในระดับมาก โดยครูและผู้ปกครองมีความเห็นว่ารูปแบบ 3P_{DIE} ที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรูปแบบ 3P_{DIE} ยังส่งผลให้ครูและผู้ปกครองมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันเป็นผลมาจากการพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับนักเรียนร่วมกัน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ปกครองที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน คือ ผู้ปกครองที่มีอายุมากกว่า ประกอบอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ และมีรายได้มากกว่าส่งผลให้นักเรียนมีทักษะทางสังคมสูงกว่าอีกด้วย

อาภาศรี ปุยพันธ์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะด้วยยุทธศาสตร์สายใยรักครอบครัว เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของสังคมอุดมปัญญาใหม่ : ศึกษา

กรณีศูนย์การเรียนรู้ระดับอนุบาลดีเลิศ ดุษฎีนิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะในศูนย์การเรียนรู้ระดับอนุบาล 2) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์คุณลักษณะภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะสำหรับสังคมอุดมปัญญายุคใหม่ และ 3) เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์โดยใช้สายใยรักครอบครัวเพื่อการพัฒนาผู้นำเด็กอัจฉริยะสู่สังคมอุดมปัญญายุคใหม่สำหรับศูนย์การเรียนรู้ระดับอนุบาลดีเลิศ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ได้แก่ การวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณประกอบกันเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำนักบริหารจากภาคส่วนต่างๆ จำนวนทั้งสิ้น 48 คน กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาระดับอนุบาล ครูผู้สอน/ผู้ดูแลเด็กในสถานศึกษาระดับอนุบาล และผู้ปกครองเด็กนักเรียนระดับอนุบาล จำนวนทั้งสิ้น 355 คน

ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ระดับอนุบาลดีเลิศที่ประสบความสำเร็จใน การพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน นอกจากจะต้องสามารถพัฒนาคุณลักษณะของภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะให้เกิดขึ้นในตัวเด็กปฐมวัยอย่างครบถ้วนรอบด้านแล้ว จะต้องนำยุทธศาสตร์สายใยรักในครอบครัว ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตรและ การเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยสายใยรักในครอบครัว ยุทธศาสตร์ด้านบทบาทของผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ และผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กปฐมวัยด้วยสายใยรักในครอบครัว และยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาระดับปฐมวัยด้วยสายใยรักในครอบครัว มาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะด้วยความรัก ความอบอุ่นอย่างต่อเนื่องทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ซึ่งจะทำให้โรงเรียนอนุบาลเป็นเสมือนบ้าน หลังที่สอง และครู/ผู้ดูแลเด็กเป็นเสมือนพ่อแม่คนที่สอง ยุทธศาสตร์สายใยรักในครอบครัวจะช่วยให้การจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ระดับอนุบาลดีเลิศ สามารถพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะแก่เด็กปฐมวัยเพื่อเป็นผู้นำของสังคมซึ่งจำเป็นสำหรับการเข้าสู่สังคมอุดมปัญญาใหม่ในอนาคต

สำหรับโมเดล (Model) การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะของดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้

From the “Bambino Garrison” to the “Bosom Academia” จาก “ค่ายทหารของเด็กปฐมวัย” สู่ “สถาบันการศึกษาที่อบอุ่นด้วยสายใยรักเสมือนอ้อมอกมารดา”

The Bambino Garrison

B = Brave คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างสติปัญญา ความคิด ให้มีความกล้าหาญที่จะเข้าสู่การแข่งขันเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ และชัยชนะในทุกสถานการณ์

A = Adversity Quotient คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างความฉลาดในการแก้ปัญหาและมีความสามารถเอาชนะอุปสรรคในชีวิต

M = Maturity/ Mannerism คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างความฉลาดทางจริยธรรม มีวุฒิภาวะในการควบคุมตนเอง มีความประพฤติดี รู้จักรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ มีจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีความกตัญญู รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมอย่างเคร่งครัด

B = Benevolence/Boss/Bossy คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างการดำเนินชีวิตที่ให้ความสำคัญในเรื่องของความดีงาม มีเมตตา แต่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นผู้นำ

I = Intelligence Quotion/Intensity คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างความฉลาดทางสติปัญญา มีพลังสมอง มีการเรียนรู้ และมีการศึกษาที่ดี N = Naturalness/Negotiation คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างความเป็นตัวของตัวเอง และมีอำนาจการต่อรองในทุกสถานการณ์

O = Opportunity/Omnipotence/Oomph คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างพลังและความกระตือรือร้นที่จะเป็นผู้รอบรู้ทุกด้าน

G = Goodness/Gobalization คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างการรักษาคุณความดีไว้อย่างเคร่งครัด

A = Accoutability/Adjudicator คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างความรับผิดชอบในตัวเอง

R = Rationalization/Regularity คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่พัฒนาเด็กอย่างมีระบบและต้องมีการเรียนเสริมอย่างสม่ำเสมอ

R = Regulation คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างการพัฒนาเด็กให้ยึดถือกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

I = Ideology/Imagination/Instruction คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างให้เกิดอุดมการณ์ และจินตนาการ

S = Sociable/Stability คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างทักษะทางสังคมในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น

O = Obligation/Obstacle คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างการยึดมั่นต่อภาระหน้าที่ของตนอย่างมั่นคง ไม่ละทิ้งหน้าที่ไม่ว่าจะมีปัญหาอุปสรรคเพียงใด

N = Nationalist/Natural Resources คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างความเป็นผู้มีความรักชาติและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ The Bosom Academia

B = Beautiful Mind คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะโดยใช้หัวใจอันงดงามที่เต็มไปด้วยความรักความอบอุ่นประสานกันเหมือนสายใยรักในครอบครัว

O = Opinion/Optimist คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างการมองโลกในแง่ดีเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

S = Smartness/Skill/Soldierly/Smugness/ Simplicity/Suavities Showmanship คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างความเฉลียวฉลาด มีไหวพริบ และ มีทักษะ มีความภาคภูมิใจในตัวเอง และมีความสามารถในการสื่อสาร

O = Ontology/Optimistic คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้าง การดำรงชีวิตด้วยการมองโลกในแง่ดี

M = Maintenance/ Merit/Meritocracy คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่ เสริมสร้างการดำเนินชีวิตโดยยึดถือคุณความดี มีศีลธรรม และจริยธรรม เพื่อให้ชีวิตประสบ ความสำเร็จได้ด้วยตัวเองและอย่างยั่งยืน

A = Affectionate/Absorb คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้าง ความรักและความอ่อนโยนในตัวเด็ก

C = Creativity Quotient คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้าง ความคิดริเริ่ม ความคิดเชิงจินตนาการ และการคิดนอกกรอบ

A = Austere คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้าง ความพอเพียง เพื่อความยั่งยืน

D = Decision - Making/ Delightful/ Delictation คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็ก อัจฉริยะด้วยรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยให้บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครอง และเด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

E = Emotional Quotient คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้าง ความฉลาดทางอารมณ์ มีการคิด การแสดงออกในทางที่เหมาะสมตามสถานการณ์ พร้อมทั้งจะเผชิญ ปัญหาจากวิกฤติต่างๆ อย่างอดทนอดกลั้น และมีความเพียรเพื่อบริหารจัดการให้งานสำเร็จตาม ที่ตั้งไว้

M = Manage/Multimedia คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้าง การบริหารจัดการในเรื่องของสื่อทั้งด้านการศึกษาและบันเทิง รวมทั้งเรื่องของการสื่อสารทาง เทคโนโลยีทั้งระบบเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเด็กให้เหมาะสมตามวัย

I = Integration ได้แก่ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะที่เสริมสร้างการ พัฒนาเด็กด้วยหลักสูตรบูรณาการเพื่อสร้างความฉลาดให้ครบถ้วนทั้ง 9 ด้าน (IQ, EQ, SQ, MQ, AQ, CQ, PQ, XQ และ RQ) เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน

A = Attachment/Affectionately คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะด้วย ความรักความผูกพันประดุจสายใยรักในครอบครัวและอ้อมอกพ่อแม่

บุตรีนทร์ สิริปัญญาธร (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ตามรูปแบบวิธีเชิงนิเวศและพลวัตในระยะเปลี่ยนแปลงสำหรับเสริมสร้างทักษะทางสังคมของเด็ก เพื่อเตรียมเข้าศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตร โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานบริบทของโรงเรียนประถมศึกษา 6

โรงเรียน ในจังหวัดราชบุรีที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ความสัมพันธ์ของคนในจังหวัดราชบุรี โดยเฉพาะกลุ่มครู ผู้ปกครองและกลุ่มเด็กอนุบาล เพื่อใช้ในการร่างหลักสูตรตามรูปแบบวิถีเชิงนิเวศ และพลวัตรในระยะเปลี่ยนแปลง สำหรับเสริมสร้างทักษะทางสังคมที่จำเป็นของเด็กเตรียมเข้าศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ระยะที่ 2 การทดลองใช้หลักสูตรโดยใช้รูปแบบการวิจัย A-B-C design กับเด็กที่จบชั้นอนุบาลปีที่ 2 ของโรงเรียนอนุบาลราชบุรี อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี จำนวน 10 คน เป็นระยะเวลา 15 สัปดาห์ แล้วนำมาประเมินผลปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์บนฐานข้อมูลที่ได้จากการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกตและประเมินผลทักษะทางสังคม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated measures ANOVA) ทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้วยวิธีการบอนเฟอร์โรนี (Bonferroni) การนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณในรูปของตารางและกราฟ และการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรตามรูปแบบวิถีเชิงนิเวศและพลวัตรในระยะเปลี่ยนแปลง สำหรับเสริมสร้างทักษะทางสังคมโดยมีแนวการจัดประสบการณ์ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อมได้แก่ เพื่อน ครู และผู้ปกครอง องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วยหลักการ จุดมุ่งหมาย มาตรฐานการเรียนรู้ สาระสำคัญ ระยะเวลาการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ และการวัดและประเมินผล โดยมีสาระสำคัญ 3 สาระ ได้แก่ เรื่องความร่วมมือ เรื่องการควบคุมตนเอง และเรื่องการรักษาสิทธิ หัวข้อเรื่อง 9 เรื่อง ระยะเวลา 9 สัปดาห์ๆ ละ 4 วัน การจัดประสบการณ์ตามรูปแบบวิถีเชิงนิเวศและพลวัตรในระยะเปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครู (2) ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อน และ (3) ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง และ 2) หลักสูตรตามรูปแบบวิถีเชิงนิเวศและพลวัตรในระยะเปลี่ยนแปลงเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพ เนื่องจากทดลองใช้หลักสูตรแล้วพบว่า (1) เด็กเตรียมเข้าศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีทักษะทางสังคมด้านความร่วมมือ การควบคุมตนเอง และการรักษาสิทธิ สูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ (2) เด็กเตรียมเข้าศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีแนวโน้มของทักษะทางสังคมทั้ง 3 ด้าน สูงขึ้นในระยะทดลอง แต่มีแนวโน้มของทักษะทางสังคมทั้ง 3 ด้าน ลดลงในระยะติดตามผล

สุทธกร วสุโกคิน (2554: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้อย่างแบบนำตนเองของผู้ปกครองในการเสริมสร้างความสามารถทางสังคมของเด็กปฐมวัยออทิสติก โดยมีขั้นตอนดำเนินการ 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 สร้างรูปแบบการเรียนรู้อย่างประกอบด้วยขั้นตอน การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบการออกแบบความสามารถเรียนรู้อย่างแบบนำตนเองของผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบกรอบสาระความสามารถทางสังคมของเด็กปฐมวัยออทิสติก ทดลองประเมินโครงสร้างรูปแบบการเรียนรู้อย่างกับผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยออทิสติก 3 คู่ ที่โรงเรียน สมถวิลเป็นเวลา 9 สัปดาห์ ปรับปรุงโครงสร้างรูปแบบการเรียนรู้อย่างเป็นฉบับต้นแบบ และตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ ทดลองนำร่องกับผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยออทิสติก 7 คู่ ที่ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านครุ้อเป็นเวลา 7

สัปดาห์ ระยะที่ 2 ประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนรู้ โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One-Group Pretest-Posttest Design กับผู้ปกครองและเด็กปฐมวัยออทิสติกจำนวน 12 คู่ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 ที่สถานบันแสงสว่าง เป็นเวลา 7 สัปดาห์และระยะที่ 3 ขยายผลรูปแบบการเรียนรู้กับครูปฐมวัยของสถานศึกษาที่มีขนาดสถานศึกษาใหญ่ กลางและเล็ก แห่งละ 1 คน โดยครูปฐมวัยทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้กับผู้ปกครองและเด็กปฐมวัย ออทิสติกสถานศึกษาละ 6 คู่ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการเรียนรู้แบบนำตนเองของผู้ปกครอง ในการเสริมสร้างความสามารถทางสังคมของเด็กปฐมวัยออทิสติกที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 กระตุ้นความรู้ เป็นการให้การศึกษแก่ผู้ปกครองในลักษณะการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและค้นพบความรู้จากการปฏิบัติ ขั้นที่ 2 พัฒนาการเรียนรู้ต่อเนื่อง เป็นการฝึกปฏิบัติของผู้ปกครองกับลูกที่บ้าน ด้วยการฝึกวางแผน กำหนดเป้าหมาย ดำเนินการ ประเมินผล และสรุปผล ขั้นที่ 3 ติดตามสะท้อนผล เป็นการรายงานผลและสะท้อนคิดผลจากการปฏิบัติกับกลุ่มสมาชิกและวิทยากร และ 2) ผลการประเมินประสิทธิภาพรูปแบบการเรียนรู้แบบนำตนเองของผู้ปกครองในการเสริมสร้างความสามารถทางสังคมของเด็กปฐมวัยออทิสติก พบว่า (1) หลังการทดลองผู้ปกครองมีความรู้ ความสามารถเรียนรู้แบบนำตนเองและทักษะปฏิบัติสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) หลังการทดลองเด็กปฐมวัยออทิสติกมีความสามารถทางสังคมทั้งด้านปฏิสัมพันธ์ทางกาย ด้านปฏิสัมพันธ์ทางวาจาและด้านกระทำตาม ข้อตกลงสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (3) ความสามารถเรียนรู้แบบนำตนเองของผู้ปกครองกับความสามารถทางสังคมของเด็กปฐมวัยออทิสติกมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (4) ครูปฐมวัยที่ทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้เห็นว่รูปแบบการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมาก-มากที่สุด และ (5) ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการเรียนรู้ในระดับมาก

งานวิจัยต่างประเทศ

เฉิน (Chen, 2009: Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการพัฒนาความสามารถทางสังคมของเด็กระหว่างเด็กชาวยุโรป-อเมริกัน และเด็กครอบครัวอพยพชาวจีน วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้คือ ศึกษาผลของการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กอเมริกาและจีนในระดับปฐมวัย งานวิจัยนี้ใช้กระบวนการทำวิจัยแบบผสมผสาน (mixed-methods research design) ส่วนแรกของงานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบ secondary analysis of data from the Early Childhood Longitudinal Study-Kindergarten Cohort ผู้วิจัยได้ทดลองในวัฒนธรรมที่ต่างกัน ในด้านความอบอุ่นจากผู้ปกครอง ด้าน SES ของผู้ปกครอง ด้านการสื่อสารผู้ปกครองกับเด็ก และการมีส่วนร่วมของเด็กในกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการพัฒนาทักษะทางสังคมชาวยุโรป-อเมริกัน และเด็กอเมริกา-จีน สำหรับในส่วนที่สองของการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาคำถามจากข้อค้นพบจากการ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและสัมพัทธ์วิธีการอบรมเลี้ยงดูของแม่ในครอบครัวอพยพชาวจีนเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมความสามารถทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองในครอบครัวอพยพชาวจีนโดยแม่จะส่งเสริมและพัฒนาความสามารถทางสังคม ของเด็กด้วยการให้คำแนะนำ พูดคุยสนทนาที่บ้าน และทำหน้าที่เป็นแบบอย่างสำหรับเด็ก ซึ่งการมีส่วนร่วมกิจกรรมของเด็กอาจถูกจำกัดโดยความสามารถในการจ่ายค่าใช้จ่ายของกิจกรรมและความสามารถของผู้ปกครองในการรับ-ส่งเด็ก ในการศึกษาครั้งนี้ได้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ 1) ความแตกต่างทางวัฒนธรรมจะมีผลกระทบต่อความอบอุ่นจากผู้ปกครอง ด้าน SES ของผู้ปกครอง ด้านการสื่อสารผู้ปกครองกับเด็ก 2) ผู้ปกครองเด็กชาวอเมริกัน-จีนจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเด็กในกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการพัฒนาทักษะทางสังคม และ 3) ผลกระทบของปีที่เข้าอาศัยในสหรัฐอเมริกามีผลในด้านการสื่อสารผู้ปกครองกับเด็กในครอบครัวอพยพชาวจีน

เมอร์โน (Merino. 2009: Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์คู่ขนานของการเล่นสมมติ ความสามารถทางสังคมและทฤษฎีของการพัฒนาจิตใจในเด็กก่อนวัยเรียน งานวิจัยนี้ศึกษาทฤษฎีความเข้าใจและพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความสัมพันธ์การพัฒนาท่ามกลางความเข้าใจที่เป็นจริง ความเชื่อที่ผิด การเล่นสมมติ และความสามารถทางสังคมของเด็กระดับปฐมวัย ดังนี้ 1) เด็กจะถูกสังเกตจากการเล่นตามธรรมชาติ และถูกทดสอบจากทฤษฎีความเข้าใจด้านจิตใจ โดยใช้แบบฝึกหัด “standard” และ “nonstandard false-belief” และ “appearance-reality” กลุ่มทดลองในงานวิจัยครั้งนี้คือ เด็กอายุ 4 ขวบ จำนวน 31 คน กลุ่มทดลองจะถูกสังเกตในการเล่นสมมติและความสามารถทางสังคม และถูกทดสอบทฤษฎีความเข้าใจทางจิตใจ โดยใช้แบบฝึกหัด “standard” และ “nonstandard false-belief “ และ “appearance-reality task” เด็กจะถูกคัดเลือกก่อนที่จะเข้าสู่การสังเกตและทดสอบทางจิตใจ โดยทดสอบจากการใช้สี และวัตถุ และ the PPVT-III และ 2) เด็กจะถูกสังเกตจากการเล่นตามธรรมชาติ 60 นาที โดยเข้าสังเกตดูมากกว่า 3 ครั้ง รูปแบบการเล่นที่สังเกตประกอบด้วย Parallel Play, Simple Play, Complementary Reciprocal, Solitary Pretend Play, Cooperative Pretend Play, และ Complex Pretend Play การสังเกตพฤติกรรมทางสังคมได้ทำในระหว่างการเล่น จำนวน 60 นาที โดยเฝ้าสังเกตมากกว่า 3 ครั้ง แต่ละครั้งผู้วิจัยจะบันทึกเป็นระดับ 4 ระดับ รวมทั้งหมด 12 พฤติกรรมที่สังเกต ซึ่งใช้แบบ Likert scale ในการสังเกตความสามารถทางสังคมของเด็ก โดยในแต่ละระดับ เริ่มจากระดับที่ 1 (มีบุคลิกลักษณะดีมาก) ถึงระดับ 5 (ไม่มีบุคลิกลักษณะที่ดี) ความเข้าใจของเด็กที่ได้บ่งบอกและไม่บ่งบอกออกมาของทฤษฎีทางจิตใจได้ถูกทดสอบโดยใช้แบบฝึกหัด “standard” false-belief “ และ “standard appearance-reality task” ด้านความเข้าใจของเด็กและความเข้าใจทางจิตใจจะถูกทดสอบโดยใช้แบบทดสอบ “nonstandard false-belief “ และ one nonstandard appearance-reality task”

มิลเลอร์ (2010: Online) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเรียนรู้ปัญญาเชิงสังคมในเด็กปฐมวัย โดยพัฒนาขึ้นจากแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับสังคมโลก หลักเกณฑ์โดยรวมครอบคลุมความเชื่อ

เกี่ยวกับบุคคลอื่น ตนเอง และคนทั่วไป ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของบุคคล (เช่น ความคิด, ความต้องการ, อารมณ์ความรู้สึก) และความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มสังคม และสถาบันสังคม การพัฒนาการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมในรูปแบบที่หลากหลายเป็นหนึ่งในความสำเร็จที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาองค์ความรู้ในวัยเด็ก ประเด็นปัญหาของการวิจัยคือ การเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมเป็นหัวข้อหลักของจิตวิทยาเด็กแต่แรกเริ่มสาขาวิชา ในบรรดาหัวข้อจำนวนมาก หัวข้อของเพียเจต์ (Piaget) กลับโดดเด่นในช่วงกึ่งกลางศตวรรษที่ 20 เพียเจต์ ชี้ให้เห็นว่า ความคิดของเด็กเล็กแสดงออกจากความคิดเห็นส่วนตัว (ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง) หรือเป็นการยากที่จะแยกแยะทัศนคติของตนเองออกจากผู้อื่น ดังนั้นเด็กปฐมวัยคาดเดาว่าผู้อื่นคิด รู้สึก หรือต้องการ ตามที่เขาแสดงออกเท่านั้น ซึ่งเป็นความบกพร่องพื้นฐานของการรับรู้เกี่ยวกับสังคมรอบๆ ตัว งานวิจัยที่ออกมาภายหลัง แสดงให้เห็นว่า เพียเจต์ค่อนข้างประเมินค่าความสามารถในการรับรู้ของเด็กต่ำ อย่างไรก็ตาม ตาม งานวิจัยของเขาได้ชี้ให้เห็นความท้าทายที่สำคัญในกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เกี่ยวกับสังคม เช่น การแยกแยะทัศนคติของตนเองจากผู้อื่น ที่จริงแล้ว ในบางสถานการณ์แม้แต่ผู้ใหญ่ก็มีแนวโน้มตอบสนองโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (ยึดความคิดเห็นส่วนตัว)

ผลจากการวิจัยพบว่า การศึกษาด้านการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมซึ่งเป็นหนึ่งในหัวข้อที่น่าสนใจในจิตวิทยาเด็กถูกกระตุ้นขึ้นอีกครั้ง จากงานวิจัยบนพื้นฐานทฤษฎีของจิตใจ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงขอบข่ายที่กว้างขึ้นของความก้าวหน้าในการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม ซึ่งแสดงออกในเด็กที่อายุได้ 4 ปี หรือ 5 ปี งานวิจัยยังให้คำตอบเบื้องต้นใน 2 คำถาม ซึ่งจะนำไปสู่หัวข้องานวิจัยขั้นต่อไป ได้แก่ อะไรคือจุดเริ่มต้น และอะไรคือผลของการรับรู้เกี่ยวกับสังคม และในการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาภายใต้หัวข้อทฤษฎีของจิตใจเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญ ในการศึกษาดังกล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นฐานซึ่งเด็กแทบจะทุกคนในที่สุดจะสามารถเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ ข้อยกเว้นเกิดขึ้นในกรณีที่เป็นโรคทางการแพทย์ ซึ่งส่วนใหญ่คือโรคออทิสติก (ความผิดปกติทางการสื่อสารและอารมณ์) โดยแท้จริงแล้ว การเข้าใจถึงทฤษฎีของจิตใจ เป็นหัวใจหลักสำคัญในการรับรู้ถึงความยากลำบากที่ผู้ป่วยโรคออทิสติก ต้องเผชิญ ในเรื่องการพัฒนาตามแบบฉบับ การเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม ไม่ใช่สิ่งที่ต้องการการสอนจากผู้ใหญ่อย่างจริงจัง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า พ่อแม่หรือครูจะไม่มีบทบาทในเรื่องดังกล่าวเลย ประสบการณ์ทางสังคมในหลายรูปแบบจะส่งเสริมให้เกิดการเริ่มต้นของความสามารถในการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม รวมถึงรูปแบบการเลี้ยงดูของพ่อแม่ งานวิจัยเร็วๆ นี้ ได้ชี้ให้เห็นว่าทักษะด้านการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม ก็สามารถฝึกฝนได้ หากได้รับคำแนะนำด้านการสื่อสารที่เหมาะสมอาจจะเป็นประโยชน์ การก้าวผ่านขั้นของการพัฒนาการรับรู้ทางสังคมอย่างรวดเร็ว ผู้ใหญ่สามารถมีบทบาทเกี่ยวกับเนื้อหาของความเชื่อด้านปัญญาเชิงสังคมของเด็ก เด็กทุกคนสร้างกรอบความคิดเกี่ยวกับตนเองและความเชื่อเกี่ยวกับตนเอง แต่กรอบความคิดของเด็กบางคนมากด้วยความสร้างสรรค์และมีพัฒนาการมากกว่าคนอื่น ๆ ดังนั้น ความสามารถด้านการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม สามารถใช้

ในทางสร้างสรรค์ (เช่น ความรู้สึกร่วม การสื่อสาร) และอาจใช้ในทางลบ ซึ่งการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคมของเด็กในทางบวกจะเป็นประโยชน์ต่อพฤติกรรมทางสังคมและการยอมรับทางสังคม

ผลการวิจัยพบว่า แนวโน้มการพัฒนาทฤษฎีด้านความเข้าใจจิตใจ และความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางสังคม appearance-reality (ความจริงที่ปรากฏให้เห็น) ได้แสดงให้เห็นว่าก่อนการทดลองจะเป็น false-belief understanding Implicit knowledge (ความรู้ที่ไม่ชัดเจน) สำหรับความเข้าใจใน appearance-reality และพฤติกรรมสังคมทางบวก มีส่วนเกี่ยวข้องกับทฤษฎีจิตใจ แม้ว่า Solitary Pretend Play และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะตรงกันข้ามกับแผนทางสังคมที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงลบต่อทฤษฎีแสดงทางจิตใจ งานวิจัยนี้ยังศึกษาข้อจำกัดหลายๆ อย่างของแบบทดสอบฝึกหัด false-belief ด้วย

หลิว (Liu. 2011: Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลลัพธ์ทางการเรียนและการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย : การวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงในระยะยาวของแนวทางการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ข้อมูลของชาติในการศึกษาระยะยาวของเด็กปฐมวัย ในชั้นเรียน ปี 1998-1999 (ECLS-K) งานวิจัยนี้ได้ศึกษาในหลายเรื่องเกี่ยวกับ 2 ทักษะทางสังคม คือ ทักษะการทำงาน (work related skills :WRS) และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal skills : INS) คำถามการวิจัย เป็นการรวมแนวทางการพัฒนาของ 2 ทักษะทางสังคมจากเด็กอนุบาล เกรด 5 คำถามคือ แนวทางทักษะทางสังคมต่างกันอย่างไร ระหว่างกลุ่ม ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ และกลุ่ม SES และคำถามที่ว่า ปัจจัยสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมและมีผลกระทบต่อทักษะทางสังคมอย่างไร รวมถึงความสำเร็จในการเจริญเติบโตและช่วงรอยต่อของความสำเร็จของเด็กอายุมากกว่า 6 ขวบ และการส่งผลในช่วงเวลา 4 ช่วงเวลา โดยใช้ชุดรูปแบบ three-level piecewise HLM linear growth models ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทักษะทางสังคมทั้งภายในและภายนอกของทั้งกลุ่มที่ต่างกันในเรื่องของเชื้อชาติและกลุ่ม SES ตามพื้นฐานของกรอบแนวคิดระบบนิเวศน์ของบรอนเฟนเรนเนอร์ ถึงแม้ว่านักเรียนส่วนมากจะแสดงว่าทักษะการทำงาน (WRS) และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (INS) ในห้องเรียนจะเริ่มต้นในระดับอนุบาลโดยเฉลี่ยจำนวนครึ่งหนึ่งของนักเรียนมีคะแนนต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าความผันแปรแสดงให้เห็นถึงนักเรียนส่วนใหญ่มีอัตราที่ดีของทักษะการทำงาน (WRS) และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (INS) แต่นักเรียนบางคนยังมีคะแนนที่ต่ำ และต้องการความช่วยเหลือที่จะได้รับทักษะผ่านการประเมินและการอบรม อัตราค่าความก้าวหน้าของทักษะการทำงาน (WRS) และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (INS) สัมพันธ์ในระดับเดียวกัน หลังจากที่ควบคุม SES มีกลุ่มน้อยที่มีคะแนนเฉลี่ยของทักษะการทำงาน (WRS) และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (INS) ต่ำ ไม่มีความแตกต่างของอัตราก้าวหน้าทักษะทางสังคมระหว่างอยู่ในระดับอนุบาล แต่นักเรียนในเอเชียแปซิฟิก มีอัตราสูงขึ้นหลังจากระดับอนุบาลถึงเกรด 5 มีค่าความแตกต่างโดย SES ในช่วงเริ่มต้นของทักษะการทำงาน (WRS) และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (INS) และมีอัตราความเจริญเติบโตทักษะการทำงาน (WRS) ในช่วง

ระดับปฐมวัย คะแนนทักษะการทำงาน (WRS) และทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (INS) ของนักเรียนปฐมวัยมีความแปรปรวน ซึ่งขึ้นอยู่กับความเกี่ยวข้องของผู้ปกครองที่บ้าน และที่โรงเรียน การมีปฏิสัมพันธ์กันของเด็กและผู้ปกครองและพฤติกรรมในชั้นเรียน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าครอบครัวอพยพชาวจีนนั้นด้าน SES มีอิทธิพลต่อด้านการสื่อสารของเด็กและผู้ปกครอง ซึ่งส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถทางสังคม (ไม่รวมถึงความอบอุ่นของผู้ปกครอง) ได้ทำนายให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของเด็กในกิจกรรมหลักสูตรพิเศษ การอาศัยอยู่หลายปีในประเทศสหรัฐอเมริกา มีผลเชิงบวกในการมีส่วนร่วมกิจกรรมหลักสูตรพิเศษของเด็ก ขณะที่ผลด้านเชิงลบคือ การสื่อสารผู้ปกครองและเด็กในครอบครัวอพยพชาวจีน ข้อมูลเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นถึงว่าแม่เด็กครอบครัวอพยพชาวจีนส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมโดยการสอนให้แก้ปัญหา กระตุ้นให้พูดคุยกันที่บ้าน และเป็นแบบอย่างให้ลูก การเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กถูกจำกัดด้วยความสามารถในกิจกรรมและความสามารถของผู้ปกครองที่จะเอื้อเรื่องการรับส่งเด็ก แม่ครอบครัวอพยพชาวจีน มีหน้าที่และใช้เวลาอยู่กับลูกทุกวัน เพื่อจะมอบความรักให้แก่ลูก การฝึกหัดการดูแลลูกของแม่เหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากช่องว่างระหว่างวัยและแบบแผนลักษณะทางวัฒนธรรม

แคสซัค (Kascsak, 2012: Abstract) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลของการบำบัดแบบกลุ่มต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในการปรับตัวเพื่อเข้าสังคมระหว่างการเรียนในโรงเรียนอนุบาลเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทักษะทางสังคมทักษะพื้นฐานที่เป็นตัวบ่งบอกสังคมในอนาคตและทางอารมณ์ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันแสดงให้เห็นข้อจำกัดงานวิจัยและการประเมินเครื่องมือที่วัดทักษะทางสังคม ในงานวิจัยศึกษาการบำบัดโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการให้คำแนะนำ คำปรึกษาของโรงเรียน งานวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงผลของการบำบัดแบบกลุ่มต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้รูปแบบ SSRS (The Social Skills Rating System) เพื่อพัฒนาทางสังคมด้านการปรับตัวด้วยการเล่นแบบกลุ่ม ซึ่งไม่ปรากฏของการวิจัยที่ใช้ในการบำบัดแบบกลุ่ม SSRS ได้ใช้กับทั้งผู้ปกครองและครูซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ เป็นเด็กนักเรียนที่ได้จากการสุ่มอย่างง่าย แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 26 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 23 คน กลุ่มทดลองจะได้รับการบำบัดแบบกลุ่ม รวมจำนวน 10 ครั้ง โดยใช้เวลา 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง หลังจากครบจำนวน 10 ครั้ง แล้ว SSRS จะถูกนำมาใช้กับผู้ปกครองและครูอีกครั้งหนึ่ง สถิติที่ใช้คือ ANCOVA และวิเคราะห์หาค่าความแตกต่างระหว่างกลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ครูและผู้ปกครองมีคะแนน SSRS แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งโดยรวมหรือ subscales ที่เกี่ยวข้อง แสดงว่าการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้วยการบำบัดรักษาโดยใช้วิธีการเล่นนั้น ส่งผลให้เด็กปฐมวัยสามารถปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อนได้ ดังนั้นการเล่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อเด็กปฐมวัยทุกคนเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมและทักษะการปรับตัวดีขึ้นในขณะที่ได้เล่นกับเพื่อนเป็นกลุ่ม และผลรวมของคะแนนการประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย หลังการทดลองจะสูงกว่าก่อนการทดลอง

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม

3.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม

1) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาเพียเจต์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมของเพียเจต์ (สรวงศ์ โค้วตระกูล, 2556: 65-66) เป็นนักชีววิทยาแต่หันมาศึกษาด้านจิตวิทยา ความสนใจหลักๆ ของเขาคือ การวิจัยพัฒนาการทางสติปัญญา และเป็นบุคคลแรกที่ศึกษาเรื่องจริยธรรมเด็ก การสังเกตเด็กของเพียเจต์ทำให้เขาเกิดแนวคิดที่ว่า พัฒนาการทางสติปัญญาและพัฒนาการทางสังคมหรือจริยธรรมมีความเกี่ยวข้องกัน คือเด็กสามารถทำสิ่งที่ดีและมีความตระหนักรู้ต่อความเข้าใจในตนเองที่จะบอกว่าทำไมเขาถึงทำแต่สิ่งดีๆ เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์ และลักษณะต่างๆ ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น

เพียเจต์ ได้แบ่งขั้นของการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 2 ขั้น คือ

1. เฮเทอโนมัส (Heteronomous stage) เป็นขั้นที่ผู้กระทำรับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานทางจริยธรรมจากผู้มีอำนาจเหนือตน และถือว่ากฎเกณฑ์ เป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตาม เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ในขั้นนี้เด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 5-8 ปี รับกฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมจาก พ่อแม่ ครู และเพื่อนที่โตกว่า เด็กในวัยนี้จะมีความเชื่อถือนี้คือ 1) พฤติกรรมใดจะถูกตักเตือนหรือ “ดี” ก็ต่อเมื่อผู้แสดงพฤติกรรมได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ 2) กฎเกณฑ์มีไว้สำหรับปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและแก้ไขไม่ได้ 3) ทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์โดยเด็ดขาด ถ้าใครทำตาม ถ้าใครทำตามกฎเป็น “คนดี” และถ้าไม่ทำตามกฎเป็น “คนไม่ดี” และ 4) การให้จรรยาวิพากษ์ หรือการประเมินตัดสินว่า ใคร “ผิด” หรือ “ถูก” นั้น จะไม่คำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้กระทำ

2. ออโทโนมัส (Autonomous) เป็นขั้นที่ผู้กระทำเชื่อว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลกฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้คือ ความร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกัน เป็นเรื่องสำคัญและคิดถึงแรงจูงใจของผู้กระทำ เด็กที่มีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมขั้นนี้จะเป็นเด็กที่มีอายุ 9 ขวบขึ้นไป เด็กวัยนี้จะมีความเชื่อถือนี้คือ 1) กฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและกฎเกณฑ์นั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากบุคคลที่ใช้กฎเกณฑ์นั้นตกลงกันว่าจะเปลี่ยน 2) กฎเกณฑ์จะมีความหมายหรือมีประโยชน์เมื่อบุคคลที่ต้องปฏิบัติตามยอมรับกฎเกณฑ์นั้น 3) การร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกันเป็นเรื่องสำคัญของการพัฒนาทางจริยธรรม และ 4) การให้จรรยาวิพากษ์ หรือการประเมินตัดสินว่า ใคร “ผิด” หรือ “ถูก” นั้น จะคำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้กระทำ

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมของเพียเจต์ เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อยู่ในกลุ่มปฏิสัมพันธ์เช่นเดียวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ว่าด้วยพฤติกรรมกระบวนการทางสติปัญญาและสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ การสร้างเด็กปฐมวัยให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ นอกจากการสัมผัสแล้วยังเป็นการคิด จินตนาการ ค้นคว้า และลงมือปฏิบัติ และต้อง

คำนึงถึงพัฒนาการและธรรมชาติของเด็ก เด็กอยากรู้ อยากเห็น สนใจค้นหาสิ่งที่ไม่อยากรู้ อยากเห็น ทั้งนี้เพื่อความมั่งคั่งทางปัญญา (กุลยา ตันติผลาชีวะ 2551: 35) และการตัดสินใจจริงใจตามแนวคิดของเพียเจต์นั้น จึงเป็นการตัดสินใจจากการพิจารณาจากความตั้งใจ และการพิจารณาตัดสินใจจากผลที่ตามมา ซึ่งเด็กมองที่เจตนาของการกระทำหรือผลของการกระทำ เช่น มีเด็กอยู่สองคน คนหนึ่งทำถ้วยแตก 15 ใบโดยบังเอิญ กับเด็กอีกคนหนึ่งที่ทำถ้วยแตกแล้วทำถ้วยแตกใบหนึ่ง เด็กที่มีจริยธรรมระดับต่ำจะตัดสินว่า เด็กคนที่ทำถ้วยแตกเยอะกว่าเป็นคนที่ซนกว่า ส่วนเด็กที่มีจริยธรรมสูงกว่า หรือมีเหตุผลเชิงจริยธรรม จะตัดสินเด็กทั้งสองอย่างไร

สรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาเพียเจต์ พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์จะเป็นไปตามขั้นและขั้นขึ้นอยู่กับวัย คล้ายคลึงกับพัฒนาการทางสติปัญญา เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เด็กจะยอมรับมาตรฐานทางจริยธรรมหรือกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น พ่อ แม่ ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดและเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เมื่อเด็กอายุมากขึ้นคือตั้งแต่ 9 ปีไปแล้ว จะมีความคิดว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและผู้ที่ใช้กฎเกณฑ์จะต้องมีความร่วมมือและนับถือซึ่งกันและกัน และกฎเกณฑ์อาจจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้

2) ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน

ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน (พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2553: 93) อีริกสันเป็นนักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ได้รับยกย่องเป็นศาสตราจารย์ในวิชาพัฒนาการมนุษย์จากมหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด (Harvard University) งานเขียนของเขาเป็นที่แพร่หลาย มีการนำไปแปล และตีพิมพ์เป็นภาษาต่างๆ มากมาย คือ “Childhood and Social” (1960) อีริกสันเชื่อในแนวความคิดบางอย่างของ فروยด์ เกี่ยวกับพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ซึ่งแนวความคิดที่แตกต่างระหว่างอีริกสันกับ فروยด์ มี 3 ประเด็น คือ 1) อีริกสันให้ความสำคัญกับตนในปัจจุบัน (ego) มากกว่าตนเบื้องต้น (id) ในขณะที่ فروยด์ เน้นความสำคัญของตนเบื้องต้น 2) อีริกสันให้ความสนใจความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อครอบครัวและกับสังคมที่กว้างออกไป ส่วน فروยด์ ไม่สนใจนัก และ 3) فروยด์สนใจในความคงอยู่และหน้าที่ของจิตใต้สำนึก อีริกสันสนใจปัญหาต่างๆ ของสังคมที่มีต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ และสนใจที่จะนำความรู้ทางจิตวิทยาไปใช้แก้ปัญหาชีวิตประจำวันของมนุษย์

พัฒนาการทางบุคลิกภาพ ของอีริกสันทั้งหมด 8 ขั้น เรียงลำดับ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 40-44) และสรุปดังนี้

พัฒนาการทางบุคลิกภาพ ของอีริกสันทั้งหมด 8 ขั้น เรียงลำดับ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 40-44) และสรุปดังนี้

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจ-ความไม่ไว้วางใจ (Trust vs Mistrust) อยู่ชั้นในวัยทารก อีริกสันถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการในวัยต่อไป เด็กวัยทารกจำเป็นจะต้องมีผู้เลี้ยงดูเพราะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ผู้เลี้ยงดูจะต้องเอาใจใส่เด็ก ถึงเวลาให้นมก็ควรจะให้และปลดเปลื้องความเดือดร้อน ไม่

สบายของทารกอันเนื่องมาจากการขับถ่าย เป็นต้น ซึ่งเด็กที่ขาดความไว้วางใจจะกลายเป็นคนที่ชอบก้าวร้าว ตีตัวออกจากสิ่งแวดล้อม บางกรณีถึงกับเป็นโรคจิต

ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระ-ความสงสัยไม่แน่ใจตัวเอง (Autonomous vs Shame and Doubt) อยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี วัยนี้เป็นวัยที่เริ่มเดินได้สามารถที่จะพูดได้และความเจริญเติบโตของร่างกายช่วยให้เด็กมีความอิสระ ฟึ่งตัวเองได้ และมีความอยากรู้อยากเห็น อยากรับต้องสิ่งของต่างๆ เพื่อต้องการสำรวจว่าคืออะไร เด็กเริ่มที่อยากเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง

ขั้นที่ 3 การเป็นผู้คิดริเริ่ม-การรู้สึกผิด (Initiative vs Guilt) วัยเด็กอายุประมาณ 3-5 ปี อีริคสันเรียกวัยนี้ว่าเป็นวัยที่เด็กมีความคิดริเริ่มอยากจะทำอะไรด้วยตนเอง จากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมากสำหรับวัยนี้เพราะเด็กจะได้ทดลองทำสิ่งต่างๆ จะสนุกจากการสมมติของต่างๆ เป็นของจริง เช่น อาจจะใช้ลังกระดาษเป็นรถยนต์ ขับรถยนต์เหมือนผู้ใหญ่

ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะทำกิจกรรมอยู่เสมอ-ความรู้สึกด้อย (Industry vs Inferiority) อีริคสันใช้คำว่า Industry กับเด็กอายุประมาณ 6-12 ปี เนื่องจากเด็กวัยนี้มีพัฒนาการด้านสติปัญญาและทางด้านร่างกาย อยู่ในขั้นที่มีความต้องการที่จะทำอะไรอยู่เสมอไม่เคຍว่าง

ขั้นที่ 5 อัตภาพหรือการรู้จักว่าตนเองเป็นเอกลักษณ์-การไม่รู้จักตนเองหรือสับสนในบทบาทในสังคม (Ego Identity vs Role Confusion) อีริคสันกล่าวว่า เด็กในวัยนี้มีอายุระหว่าง 12-18 ปี จะรู้สึกตนเองว่า มีความเจริญเติบโต โดยเฉพาะทางด้านร่างกายเหมือนกับผู้ใหญ่ทุกอย่าง ร่างกายเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการเปลี่ยนแปลงทางเพศทั้งหญิงและชาย เด็กวัยรุ่นจะมีความรู้สึกในเรื่องเพศและบางคนเป็นกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ขั้นที่ 6 ความใกล้ชิดผูกพัน-ความอ้างว้างตัวคนเดียว (Intimacy vs Isolation) วัยนี้เป็นวัยผู้ใหญ่ระยะต้น (Young Adulthood) เป็นวัยที่ทั้งชายและหญิงเริ่มที่จะรู้จักตนเองว่ามีจุดมุ่งหมายในชีวิตอย่างไร เป็นวัยที่พร้อมที่จะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศในฐานะเพื่อนสนิทที่จะเสียสละให้กันและกัน รวมทั้งสามารถยินยอมเห็นใจซึ่งกันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัวเลย และมีความคิดตั้งตนเป็นหลักฐานหรือคิดสนใจที่จะแต่งงานมีบ้านของตนเอง

ขั้นที่ 7 ความเป็นห่วงชนรุ่นหลัง-ความคิดถึงแต่ตนเอง (Generativity vs Stagnation) อีริคสันอธิบายคำว่า Generativity ว่าเป็นวัยที่เป็นห่วงเพื่อนร่วมโลกโดยทั่วไป หรือเป็นห่วงเยาวชนรุ่นหลัง อยากจะให้ความรู้ สั่งสอนคนรุ่นหลังต่อไป คนที่แต่งงานมีบุตรก็สอนลูกหลายคนที่ไม่แต่งงาน ถ้าเป็นครูก็สอนลูกศิษย์ ถ้าเป็นนายก็สอนลูกน้อง หรือช่วยทำงานทางด้านศาสนา เพื่อที่จะปลูกฝังให้คนรุ่นหลังเป็นคนดีต่อไป

ขั้นที่ 8 ความพอใจในตนเอง-ความสิ้นหวังและความไม่พอใจในตนเอง (Ego Integrity vs Despair) เป็นระยะบั้นปลายของชีวิต ฉะนั้นบุคลิกภาพของคนวัยนี้มักจะเป็นผลรวมของ 7 วัยที่ผ่านมา ผู้มีอาวุโสบางท่านยอมรับว่าได้มีชีวิตที่ดีและได้ทำดีที่สุด ยอมรับว่าตอนนี้แก่แล้วและจะมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข จะเป็นนายของตนเองและมีความพอใจในสภาพชีวิตของตน ไม่กลัวความตายพร้อมที่จะตายยอมรับว่าคนเราเกิดมาแล้วก็ต้องตาย ตรงกันข้ามกับคนที่มึปัญหาในชีวิตขั้นต้นๆ

และแก้ไขไม่ได้ มักจะเป็นบุคคลที่ไม่มีความพอใจในตนเอง ถือว่าชีวิตมีแต่ความไม่สมหวังก็จะมีโลกอยู่ในวัยบั้นปลายของชีวิตแบบผิดหวังและกลัวความตาย เพราะยังคิดว่าชีวิตไม่สมบูรณ์

อีริกสัน กล่าวว่า ความแตกต่างของวัฒนธรรมและสังคมมีผลทำให้บุคคลแตกต่างกันเด็กเล็ก ๆ ที่กำลังเจริญเติบโตจะรับรู้ความจริงต่างๆ จากประสบการณ์ที่เขาได้รับ และเป็นจุดเริ่มต้นของแบบแผนการดำเนินชีวิตของเขาต่อไป และเป็นแรงที่จะกำหนดความสามารถ ในการที่ชีวิตจะประสบความสำเร็จหรือไม่ แนวคิดของอีริกสันเกี่ยวกับพัฒนาการ (Erikson's Concept of Development) พัฒนาการทั้ง 8 ขั้นดังกล่าวข้างต้น เป็นตัววางรูปแบบของ ego ความสำเร็จจากการแก้ปัญหา ข้อขัดแย้งในแต่ละขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งเร้าให้เกิดวุฒิภาวะได้เป็นอย่างดี แต่ก็อาจมีความผิดพลาดเกิดขึ้นได้ คือ ถ้ามีระดับสติปัญญาต่ำกว่าปกติบุคคลนั้น จะไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตน ให้ถึงขั้นสูงสุดได้ นอกจากนี้การพัฒนาไปยังขั้นสูงต่อไปนั้นจะต้องมีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ขณะเดียวกันแบบพิมพ์ทางสังคม (social matrix) อีริกสัน กล่าวว่าแบบพิมพ์ทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ของบุคคลกับผู้เลี้ยงดูและบุคคลนอกครอบครัว ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอกของบุคคลด้วย ดังนั้น อีริกสัน มุ่งความสนใจไปที่โอกาสที่บุคคล จะพัฒนาตนเองเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เขาเห็นว่าทั้งบุคคลและสังคมต่างก็สามารถอยู่ร่วมกันและมีความต้องการที่จะเจริญก้าวหน้า

สรุป ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสันมีแนวคิดที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางกาย สังคม และวัฒนธรรม การปฏิบัติต่อกันของบุคคลในสังคม เช่น การอบรมสั่งสอน การฝึกหัด และการพยายามให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพของตนเองเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งแบบพิมพ์ที่ดีทางสังคมของเด็กก็คือบุคคลในครอบครัว ผู้เลี้ยงดูและผู้ที่อยู่แวดล้อมตัวเด็ก

3) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (สจวร์ต โคว์ตระกูล. 2556: 235-245) เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์แบนดูรา แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford) ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งแบนดูรามีความเชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมาก เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบ (สจวร์ต โคว์ตระกูล. 2556: 235; อ้างอิงจาก Bandura. 1963) จึงเรียกการเรียนรู้จากการสังเกตว่า “การเรียนรู้โดยการสังเกต” หรือ “การเลียนแบบ” และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน เนื่องจากแบนดูรา พบจากการทดลองว่า สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยการสังเกต คือ ผู้เรียนจะต้องเลือกสังเกตสิ่งที่ต้องการเรียนรู้โดยเฉพาะ และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัส (Encoding) ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง สามารถที่จะประเมินได้ว่าตนเลียนแบบได้ดีหรือไม่ดีอย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย แบนดูราสรุปว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตเป็นกระบวนการทางการรู้คิดหรือพุทธิปัญญา

แบนดูรา กล่าวว่า การเรียนรู้ทางสังคม ด้วยการรู้คิดจากการเลียนแบบ 2 ชั้น คือ ชั้นการได้รับมาซึ่งการเรียนรู้ (Acquisition) ทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมได้ และชั้นการกระทำ (Performance) ซึ่งอาจจะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ กระบวนการสำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือโดยตัวแบบว่ามีทั้งหมด 4 กระบวนการ (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2556: 240-243) ดังนี้คือ

1. กระบวนการความใส่ใจ (Attention)

ความใส่ใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าผู้เรียนไม่มีความใส่ใจในการเรียนรู้ โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การเรียนรู้ความใส่ใจจึงเป็นสิ่งแรกๆ ที่ผู้เรียนจะต้องมี แบนดูรา กล่าวว่า ผู้เรียนจะต้องรับรู้ส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมของผู้ที่เป็นตัวแบบ องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อความใส่ใจของผู้เรียนมีหลายอย่าง คุณลักษณะของผู้เรียนก็มีความสัมพันธ์กับกระบวนการใส่ใจ ตัวอย่างเช่น วัยของผู้เรียน ความสามารถทางด้านพุทธิปัญญา ทักษะทางการใช้มือและส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งตัวแปรทางบุคลิกภาพของผู้เรียน เช่น ความรู้สึกว่าตนนั้นมีค่า (Self-Esteem) ความต้องการและทัศนคติของผู้เรียน ตัวแปรเหล่านี้มักจะเป็นสิ่งจำกัดขอบเขตของการเรียนรู้โดยการสังเกต

2. กระบวนการจดจำ (Retention Process)

เป็นการที่ผู้เรียนหรือผู้สังเกตสามารถที่จะเลียนแบบหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้ก็เป็นเพราะผู้เรียนบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบไว้ในความจำระยะยาว แบนดูรา พบว่าผู้สังเกตที่สามารถอธิบายพฤติกรรม หรือการกระทำของตัวแบบด้วยคำพูด หรือสามารถมีภาพพจน์สิ่งที่ตนสังเกตไว้ในใจจะเป็นผู้ที่สามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้โดยการสังเกตได้ดีกว่าผู้ที่เพียงแต่ดูเฉยๆ หรือทำงานอื่นในขณะที่ดูตัวแบบไปด้วย สรุปแล้วผู้สังเกตที่สามารถระลึกถึงสิ่งที่สังเกตเป็นภาพพจน์ในใจ และสามารถเข้ารหัสด้วยคำพูดหรือถ้อยคำ จะเป็นผู้ที่สามารถแสดงพฤติกรรมเลียนแบบจากตัวแบบได้แม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานๆ และนอกจากนี้ถ้าผู้สังเกตหรือ ผู้เรียนมีโอกาสที่จะได้เห็นตัวแบบแสดงสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ซ้ำก็จะเป็นการช่วยความจำให้ดียิ่งขึ้น ทำให้สามารถจดจำสิ่งต่างๆ ได้เพิ่มมากขึ้น

3. กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ (Reproduction Process)

กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบเป็นกระบวนการที่ผู้เรียน แปรสภาพ (Transform) ภาพพจน์ (Visual Image) หรือสิ่งที่จำไว้เป็นการเข้ารหัสเป็นถ้อยคำ (Verbal Coding) ในที่สุดแสดงออกมาเป็นการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ ปัจจัยที่สำคัญของกระบวนการนี้คือ ความพร้อมทางด้านร่างกายและทักษะที่จำเป็นจะต้องใช้ในการเลียนแบบของผู้เรียน ถ้าหากผู้เรียนไม่มีความพร้อมก็จะไม่สามารถที่จะแสดงพฤติกรรมเลียนแบบได้ แบนดูรา กล่าวว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบไม่ใช่เป็นพฤติกรรมที่ลอกแบบอย่างตรงไปตรงมา การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วยกระบวนการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Process) และความพร้อมทางด้านร่างกายของผู้เรียน ฉะนั้นในชั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ (Reproduction) ของแต่ละบุคคลจึงแตกต่างกันไป

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation Process)

แบนดูรา อธิบายว่า แรงจูงใจของผู้เรียนที่จะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบที่ตนสังเกต เนื่องมาจากความคาดหวังว่า การเลียนแบบจะนำประโยชน์มาใช้ เช่น การได้รับแรงเสริมหรือรางวัล หรืออาจจะนำประโยชน์บางสิ่งบางอย่างมาให้ รวมทั้งการคิดว่าการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ จะทำให้ตนหลีกเลี่ยงปัญหาได้ ในห้องเรียนเวลาครูให้รางวัลหรือลงโทษพฤติกรรมของคนใดคนหนึ่ง นักเรียนทั้งห้องก็จะเรียนรู้โดยการสังเกต และเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรม

แบนดูรา ได้ให้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรมว่าเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ สำหรับการประเมินความผิดถูกของพฤติกรรม การคิดการให้เหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของกฎเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการประเมินพฤติกรรมว่าถูกหรือผิด ต้องคิดถึงลักษณะของผู้กระทำ ลักษณะของพฤติกรรมและผลที่ตามมา การตัดสินใจจริยธรรมความผิดถูกของพฤติกรรม จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันและได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดจริยธรรม แบ่งออกเป็น 6 ประการ คือ

1. สิ่งที่เรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ มนุษย์เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม เมื่อเกิดเหตุการณ์หนึ่ง ก็มีความคาดหวังกับอีกเหตุการณ์หนึ่งได้ ความคาดหวังนี้ทำให้มนุษย์ ตัดสินใจทำหรือไม่ทำพฤติกรรม เพื่อให้เกิดผลที่ตนปรารถนา

2. วิธีการเรียนรู้ การเรียนรู้ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง หรือเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมและผลรวมที่เกิดกับผู้อื่น และจากการอ่านสิ่งที่ผู้อื่นบันทึกหรือทำสัญลักษณ์ไว้ หรือจากคำบอกเล่าของผู้อื่น จากวิธีการเรียนรู้หลายรูปแบบ ทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และรวดเร็ว

3. ความเชื่อ ผลของการเรียนรู้ของมนุษย์จะพัฒนาเป็นความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์

4. การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด (Cognitive Control) มนุษย์สามารถคิดในเชิงประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่งๆ จะทำให้เกิดผลรวมอะไรบ้าง และผลรวมต่างๆ มีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด การคิดเช่นนี้นำไปสู่การตัดสินใจที่ทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และนำไปสู่การบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งใจไว้

5. จริยธรรม เป็นกฎที่ใช้สำหรับการประเมินพฤติกรรมว่าถูกหรือผิด ซึ่งต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้กระทำ ลักษณะพฤติกรรม ผลที่ตามมาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สภาพแวดล้อม ความรู้สึกของผู้กระทำได้รู้สำนึกผิดหรือยังและจะต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่นๆ อีกมาก ดังนั้น ในการตัดสินใจความผิดถูกของพฤติกรรมต่างๆ จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันและด้วยน้ำหนักที่แตกต่างกัน

6. การกำกับตนเอง (Self Regulation) การเรียนรู้กฎเกณฑ์ในการประเมินพฤติกรรมทำให้สามารถประเมินพฤติกรรมผู้อื่นและตนเองได้ ทั้งในเชิงบวกและลบ ส่งผลให้กระทำในสิ่งที่จะนำไปสู่ ปฏิบัติทางบวกและเลี่ยงการกระทำที่จะนำไปสู่การปฏิบัติทางลบ

สรุป กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยตัวแบบมีทั้งหมด 4 อย่างคือ 1) กระบวนการความเอาใจใส่ (Attention) 2) กระบวนการจดจำ (Retention) 3) กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Reproduction) 4) กระบวนการการจูงใจ (Motivation) ดังนั้นเด็กปฐมวัยจึงควรได้รับการเรียนรู้โดยการใช้ตัวแบบที่ดีและเหมาะสม เพื่อให้เกิดทักษะทางสังคมและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4) แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอเบล

เฟรเดริค วิลเฮม เฟรอเบล (Friedrich Wilhelm Frobel: Online) เป็นนักการศึกษาชาวเยอรมัน ได้รับการขนานนามว่า “บิดาของการอนุบาลศึกษา” เป็นผู้ริเริ่มจัดการศึกษาอนุบาลศึกษาอย่างมีรูปแบบ มีการวางแผนการสอน มีการฝึกหัดครู และผลิตสื่อการสอนเรียกว่าชุดอุปกรณ์ (Gifts) การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาล (Occupations)

เฟรอเบลเชื่อว่าเด็กมีความสามารถในสิ่งดีงาม มาตั้งแต่เกิด เด็กปฐมวัยควรจะเรียนรู้ด้วยการเล่น การแสดงออกอย่างอิสระ เด็กควรได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้งนอกชั้นและในชั้นเรียน กระบวนการเรียนการสอนของเฟรอเบล เน้นการเล่นอย่างมีความหมาย ครูต้องมีแผนการจัดประสบการณ์ มีอุปกรณ์ และการกิจกรรมที่เหมาะสม มีการกระตุ้นเร้าความสนใจของเด็ก การสอนที่สำคัญของครูปฐมวัยคือ ต้องมีแผนการสอน สอนระเบียบเมื่อเด็กเล่นเสร็จ บรรยากาศในการเรียน เน้นความเป็นธรรมชาติ โรงเรียนต้อง สวยงาม ผู้ปกครองได้รับการฝึกอบรมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างถูกต้อง เฟรอเบล กล่าวว่า สิทธิของเด็กเล็ก คือ ความเป็นอิสระในการแสดงออกตามธรรมชาติ ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะไม่ใช่ผู้ออกคำสั่ง เฟรอเบลเป็นคนแรกที่กล่าวว่าการเล่นและเกมส์ต่าง ๆ เป็นเสมือนการเรียนจากประสบการณ์ หลักการของเฟรอเบล เด็กจะได้รู้จักความจริง ความยุติธรรม ความรับผิดชอบและความรู้จักคิดทำอะไรได้ด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ มิใช่ทำทุกอย่างตามที่ครูบอก ทำให้เด็กสามารถค้นหาเอกัตภาพของตนเอง

ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอเบล เกี่ยวกับพลังความสามารถและความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ภายในตนจะปรากฏออกสู่ภายนอกได้ ถ้าได้สัมผัสกับอุปกรณ์และประสบการณ์ที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติเป็นการนำเด็กไปสู่การพัฒนาร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรมที่สูงขึ้น (กุลยา ตันติผลลาชีวะ. 2551: 56; อ้างอิงจาก William; & Fromberg: 19, 49) เน้นการกระทำกับวัสดุของเล่นที่เรียกว่า ชุดของขวัญ (gifts) เป็นสิ่งที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็ก เฟรอเบลเชื่อว่า เด็กมีความสามารถสำหรับสิ่งที่ดีงามมาตั้งแต่แรกเกิด เด็กควรได้เล่น ได้แสดงออก ได้คิดค้น สืบเสาะ และลงมือกระทำด้วยตนเอง ตลอดจนได้รับประสบการณ์ทั้งในและนอกห้องเรียน นอกจากนี้ ยังเป็นการกระตุ้นให้แม่ได้เล่นกับลูก (เยาวพา เดชะคุปต์. 2542: 22) ซึ่งการเล่นเป็นประสบการณ์ที่ดีสำหรับเด็ก การจัดการเรียนการสอนของ เฟรอเบล มีชุดอุปกรณ์การสอนเป็นสื่อหลักและตำราสำหรับเด็กปฐมวัยในการเรียนรู้ เด็กสามารถเล่น จากง่ายไปยากตามลำดับวัยของเด็ก เป็นการเล่นตามธรรมชาติที่เด็กสามารถเข้าใจและเรียนรู้ด้วยตนเอง

สรุป เพรอบเบลเชื่อว่า วัยเด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้จากการเล่น หรือเรียนปนเล่น มีการแสดงออกอย่างอิสระ และควรได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้งนอกชั้นและในชั้นเรียนในประสบการณ์หรือสถานการณ์ที่หลากหลาย

5) แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป

การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป มีพื้นฐานแนวคิดมาจากทฤษฎีของเพียเจต์ ว่าด้วยพัฒนาการทางสติปัญญา ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติที่เด็กสามารถสร้างความรู้ได้เองโดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์การเรียนรู้ เด็กจะเรียนรู้จากการกระทำของตนเอง การประเมินผลงานอย่างมีแบบแผน ช่วยให้เด็กเกิดความรู้ขึ้น ซึ่งการจัดการประสบการณ์เรียนรู้แบบไฮสโคป เป็นลักษณะวิธีการเรียนรู้หนึ่งของเด็กปฐมวัย (พัชรี ผลโยทิน และคณะ. 2543 : 5-7) คือการเรียนรู้ที่เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติตามความสนใจของเด็กตามศูนย์การเรียนรู้จะมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้และพัฒนาการตามวัย จัดไว้อย่างเป็นหมวดหมู่ เด็กจะได้รับการกระตุ้นจากครู ให้คิดนำอุปกรณ์ที่จัดไว้มาจัดกระทำหรือเล่นด้วยการวางแผนการทำงาน แล้วดำเนินตามแผนไว้ตามลำดับพร้อมแก้ปัญหาและทบทวนงานที่ทำ ด้วยการทำงานกับเพื่อนเป็นกลุ่มเล็กๆ โดยมีครูให้กำลังใจ ถามคำถาม สนับสนุน ให้คำแนะนำและเพิ่มเติมสิ่งที่เด็กต้องเรียนรู้ แนวคิดของการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป มาจากความเชื่อพื้นฐาน ดังนี้

1. เด็กสามารถสร้างความรู้ได้จากการมีส่วนร่วมกระทำกับบุคคล วัสดุอุปกรณ์เหตุการณ์ และความคิด เนื่องจากเป็นกระบวนการจูงใจจากภายใน
2. ในขณะที่เด็กกำลังลำดับความคิดความสามารถในแต่ละขั้นขณะปฏิบัติ ผู้ใหญ่จะเป็นผู้มีส่วนช่วยสนับสนุนพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
3. การสนับสนุนของผู้ใหญ่อย่างสม่ำเสมอ การยอมรับจากการเลือก การคิดและการกระทำของเด็กเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับเด็ก สร้างให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง
4. การสังเกตความสนใจและความตั้งใจของเด็กอย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นขั้นตอน ที่สำคัญสำหรับการเข้าใจระดับพัฒนาการของเด็ก การวางแผนและดำเนินปฏิสัมพันธ์กับเด็กได้อย่างเหมาะสม

หลักการการเรียนรู้แบบไฮสโคปเน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ผ่านมุมเล่นที่หลากหลายด้วยสื่อและกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และการแก้ปัญหาอย่างกระตือรือร้น เด็กได้รับการส่งเสริมในขณะที่ได้วางแผน ปฏิบัติตามที่วางแผน และทบทวนสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว ครูใช้การสอนกลุ่มย่อยเพื่อกระตุ้นพัฒนาการใช้คำถามสนับสนุนและขยายการเรียนรู้ของเด็กไปพร้อมๆ กับการเพิ่มพูนทักษะการสื่อสาร ผู้ปกครองจะมีบทบาทสำคัญมากในการศึกษาแนวนี้ เพราะต้องปฏิบัติต่อลูกของตนว่า เป็นผู้เรียนที่มีความสามารถ และกระตือรือร้น ทั้งครู และผู้ปกครองมีฐานะเป็นเพื่อนร่วมงานที่ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน

องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดประสบการณ์แบบไฮสโคป การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Active Learning) ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็กมีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเลือกและตัดสินใจ เด็กจะเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมจากความสนใจและความตั้งใจของตนเอง 2) สื่อ ในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำจะมีเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เพียงพอ และเหมาะสมกับระดับอายุของเด็ก 3) การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสทั้ง 5 การให้เด็กได้สำรวจและจัดกระทำกับวัตถุโดยตรง 4) ภาษาจากเด็ก สิ่งที่เด็กพูดจะสะท้อนประสบการณ์และความเข้าใจของเด็ก ในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำ เด็กมักจะเล่าว่าตนกำลังทำอะไร หรือทำอะไรไปแล้วในแต่ละวัน เด็กจะเรียนรู้วิธีการพูด ควบคู่ไปกับการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง 5) การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ในห้องเรียนการเรียนรู้แบบลงมือกระทำต้องสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก สังเกตและค้นหาความตั้งใจ ความสนใจของเด็ก ผู้ใหญ่ควรรับฟังเด็ก ส่งเสริมให้เด็กคิดและ ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

หลักการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป (พัชรี ผลโยทิน และคณะ. 2543: 27-31) คือ การทำกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กโดยใช้ขั้นตอนการวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การทบทวนการปฏิบัติ (Review) โดยผ่านการกระทำ เด็กจะเชื่อมโยงประสบการณ์ที่เด็กได้รับเป็นรูปธรรมด้วยการคิด สังเกต และไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ มีหลักการเรียนการสอนที่สำคัญดังนี้

1. เด็กเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการวางแผน ลงมือปฏิบัติและทบทวนผลงานของตนเองโดยมีครูเป็นผู้สังเกต ให้คำปรึกษาและแนะนำ
2. การใช้เวลาดำเนินกิจกรรมอาจมีช่วงยาวกว่ากิจกรรม เช่น นานกว่า 60 นาที หรือต้องมีช่วงต่อระหว่างกิจกรรมประจำวันก็ได้ เช่น เด็กอาจพักรับประทานอาหารว่างก่อนแล้วกลับมาต่องานเดิม
3. ศูนย์หรือมุมการเรียนรู้ต้องมีอุปกรณ์พร้อมใช้มีความหลากหลาย มีเครื่องหมายแสดงมีการจัดวางชัดเจน ง่ายสำหรับเด็กในการตัดสินใจเลือกใช้ และจัดเก็บเมื่อสิ้นสุดกิจกรรม
4. ครูและผู้ปกครองมีหน้าที่สนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กด้วย การสนับสนุนอุปกรณ์ การให้คำแนะนำปรึกษา และให้ความสนใจในความสามารถของเด็กและผลงานเด็ก
5. เด็กได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มขนาดเล็ก ครู 1 คนต่อเด็ก 5-6 คน หรือกลุ่มใหญ่ เช่นครู 1 คนต่อเด็ก 25 คน

กระบวนการจัดการเรียนการสอน และกลไกการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอนแบบไฮสโคป เริ่มจากการให้เด็กเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองเลือกสื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียนใช้การลงมือปฏิบัติสัมผัสสื่อด้วยมือตนเองโดยมีครูเป็นผู้สนับสนุน กระบวนการเรียนการสอนมีลำดับการเรียนดังนี้ 1) ครูจัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมสำหรับเด็กเลือกและตัดสินใจในสิ่งที่ตนสนใจ 2) กระตุ้นให้เด็กพัฒนาแผนและดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการ 3 ประการ ดังนี้

1. การวางแผน (Plan) คือ กระบวนการคิดของเด็กเกี่ยวกับเป้าหมายที่จะกำหนดการทำงานที่คาดหวัง การวางแผนของเด็กขึ้นอยู่กับอายุ ความสามารถทางการสื่อสาร และการใช้ภาษา

ของ เด็ก เด็กอาจวางแผนโดยการกระทำท่าทางหรือคำพูด ครูสามารถสนับสนุนการวางแผนของเด็กได้โดยการสังเกตลักษณะแผนงานของเด็กแต่ละคน วางแผนกับเด็กอย่างใกล้ชิด จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และประสบการณ์ที่ช่วยทำให้เด็กมีความสนใจในการวางแผนสนทนากับเด็กเป็นรายบุคคล เกี่ยวกับแผนงานของเด็ก

2. ปฏิบัติตามแผน (Do) เด็กได้ลงมือกระทำ เล่น และแก้ปัญหาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ตั้งอกตั้งใจ และได้เรียนรู้ตามประสบการณ์สำคัญ ค้นพบความคิดใหม่ๆ สำนวญ ทดลอง ประดิษฐ์ สร้างสรรค์และเลียนแบบ อย่างเป็นธรรมชาติ ครูสังเกตเด็กเพื่ออำนวยความสะดวก มีส่วนร่วมในการเล่นกับเด็ก สนทนาและส่งเสริมการแก้ปัญหาของเด็ก

3. ทบทวนการปฏิบัติ (Review) เป็นการตรวจสอบทบทวนสะท้อน พูดคุย และนำเสนอเกี่ยวกับสิ่งที่ทำในช่วงการทำงาน ในกระบวนการวางแผนเด็กได้ตั้งเป้าหมาย และคาดเดาการกระทำล่วงหน้า ในกระบวนการทบทวนเด็กได้ทำความเข้าใจโดยใช้ภาษา การอภิปราย และการวิเคราะห์เชื่อมโยงสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการกระทำและประสบการณ์ ครูสามารถส่งเสริมเด็กในช่วงของการตรวจสอบทบทวนโดยการสังเกตการทบทวนของเด็กแต่ละคน ทบทวนกับเด็กในบรรยากาศที่สงบ และอบอุ่น

4. ติดตามและสนับสนุนให้เด็กดำเนินงานตามแผน และระหว่างกิจกรรมครูต้องสนับสนุนให้เด็กได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการสังเกต มีการจำแนกความสัมพันธ์ทางสังคม ครูต้องสร้างให้เด็กเรียนรู้จากกิจกรรมที่ทำ และให้ขยายรวมไปถึงการพัฒนาตามทักษะต่างๆ

5. สนับสนุนให้เด็กดำเนินงานให้สำเร็จในแต่ละวัน ด้วยการสังเกตการทำงานของเด็กด้วยการจดบันทึกข้อมูลของเด็กในการวางแผนการทำงานและการแก้ปัญหาขณะทำกิจกรรม

6. ยุติการทำงาน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กทำผลงานเสร็จสิ้นลง ครูจะดูแลให้เด็กเก็บสิ่งของที่ใช้แล้วเข้าที่ และทบทวนงานที่เด็กทำ

การประเมิน (Assessment) ในโปรแกรมไฮสโคป การประเมินถือเป็นงานโดยตรงของครูที่จะต้องตั้งใจปฏิบัติและเอาใจใส่อย่างเต็มที่ ครูไฮสโคปจะทำงานร่วมกันเป็นคณะ ในแต่ละวันครูทุกคนจะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก ข้อมูลนี้ได้จากการสังเกตและการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กในกิจวัตรประจำวัน โดยครูจะจดบันทึกสั้นตามสิ่งที่เห็น (ด้วยการสังเกต) และได้ยินอย่างเที่ยงตรง (เห็นและได้ยินอย่างไรบันทึกอย่างนั้น)

สรุป การจัดเรียนการสอนแบบไฮสโคป สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทุกกิจกรรม เพราะกระบวนการและวิธีการสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กเปิดกว้าง มีการคิดการปฏิบัติเป็นลำดับตามวงจรของการวางแผน การปฏิบัติ และการทบทวน (plan – do- review cycle) เมื่อทำกิจกรรมแล้วเสร็จเด็กสามารถที่จะคิดกิจกรรมอื่นต่อเนื่องหรือขยายกิจกรรมเดิมให้กว้างขวางได้ตามความสนใจจุดสำคัญอยู่ที่ประสบการณ์การเรียนรู้ (Key experience) ที่เด็กควรได้รับระหว่างกิจกรรม ซึ่งครูต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กและกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากกิจกรรมให้มากที่สุด

6) แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ

การสอนแบบบทบาทสมมติ (Role Playing in Education) อัดัม (Adam. 2002: Online) กล่าวว่า เป็นวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจได้ด้วยตนเอง โดยเน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ เป็นอีกวิธีสอนหนึ่งที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ให้ผู้เรียนได้แสดงออก ทั้งทางด้านความคิดและท่าทางการแสดง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เกิดความสนุกสนานและเพลิดเพลิน มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2541: 161) กล่าวว่า การสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) คือ เทคนิคการสอนที่ให้ผู้เรียนแสดงบทบาทในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น นั่นคือ แสดงบทบาทที่กำหนดให้

ทิศนา แคมมณี (2553: 358) กล่าวว่า วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกมาตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สังเกตได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติไว้ ดังนี้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550: 160) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในพฤติกรรมและความรู้สึกของผู้อื่น ให้ผู้เรียนได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม ได้ฝึกการใช้ความรู้ ความคิดในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออก

ทิศนา แคมมณี (2553: 358) กล่าวว่า วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่นหรือเกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ที่ตนแสดง

อัดัม (Adam. 2009: Online) กล่าวว่า การสอนแบบบทบาทสมมติเป็นการนำเอาตัวอย่างพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสังคมมาให้ผู้เรียนได้ศึกษา ซึ่งผลที่จะได้รับจากการศึกษาโดยวิธีการดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจความรู้สึกของบุคคลอื่นๆ และเมื่อสำรวจแล้วก็จะสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นในเชิงเจตคติ มีโอกาสฝึกฝนวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ในบุคคล หรือระหว่างบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีโอกาสพัฒนาค่านิยมในเรื่องความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่น ผู้เรียนสามารถสำรวจเจตคติของตนเอง รวมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องโดยการเรียนรู้จากเจตคติของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง

ลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2541: 161) กล่าวถึง การแสดงบทบาทสมมติว่า แตกต่างจากเกมจำลองสถานการณ์ตรงที่ไม่มีกฎเกณฑ์และการแข่งขัน กล่าวคือ เป็นการสอนที่หยิบยกเอาเหตุการณ์ ประเด็นหรือปัญหาขึ้นมาให้ผู้เรียนศึกษา โดยวิธีการให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เข้าใจถึงปัญหาในเหตุการณ์นั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เข้าใจถึงปัญหาในเหตุการณ์นั้นๆ ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยนั้น

อดัม (Adam. 2002: Online) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ มีลักษณะ 2 ลักษณะ คือ 1) การแสดงบทบาทสมมติแบบละคร เป็นการแสดงบทบาทตามเรื่องราวที่มีอยู่แล้ว ผู้แสดงจะได้ทราบเรื่องราวทั้งหมด แต่จะไม่ได้รับบทที่กำหนดให้แสดงตามอย่างละเอียด ผู้แสดงจะต้องแสดงออกตามความคิดของตน และดำเนินเรื่องไปตามท้องเรื่องที่กำหนดไว้แล้วซึ่งมีลักษณะเหมือนละคร 2) การแสดงบทบาทสมมติแบบแก้ปัญหา เป็นการแสดงบทบาทสมมติที่ผู้เรียนได้รับทราบสถานการณ์หรือเรื่องราวแต่เพียงเล็กน้อยเท่าที่จำเป็น ซึ่งมักเป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือมีความขัดแย้งแฝงอยู่ผู้แสดงบทบาทจะใช้ความคิดของตนในการแสดงออกและแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเสรี

การที่จะให้ผู้เรียนเข้าใจว่าสิ่งต่างๆ ว่าสิ่งนั้นดีหรือสิ่งนั้นไม่ดี บางครั้งจะสอนโดยตรงไม่ได้ ผู้เรียนจะไม่เข้าใจ แต่ถ้าใช้การสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์หรือปัญหานั้นได้ดีและกระจ่างยิ่งขึ้น การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ จึงเป็นการฝึกให้ผู้แสดงได้ประสบการณ์จริงได้ทดลองและเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนอย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะต่างๆ ได้

สรุป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ เป็นการสอนที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้นมาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงบทบาทสมมตินั้นๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางด้านความรู้ ความคิด ที่คิดว่าตนควรจะเป็น

7) แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative or Collaborative Learning) ทิศนา แคมมณี (2553: 98-99) กล่าวว่า คือการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยโดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถแตกต่างกันประมาณ 3-6 คนช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป เรามักจะไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ส่วนใหญ่เรามักจะมุ่งไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนกับบทเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเป็นมิติที่มักจะถูกละเลยหรือมองข้ามไป ทั้งๆ ที่มีผลการวิจัยชี้ชัดแล้วว่า ความรู้สึกของผู้เรียนต่อตนเอง โรงเรียน ครูและเพื่อน มีผลต่อการเรียนรู้มาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนมี 3 ลักษณะคือ

1. ลักษณะแข่งขันกัน ในการศึกษาเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนจะพยายามเรียนให้ได้ดีกว่าคนอื่น เพื่อให้ได้คะแนนดี ได้รับการยกย่อง หรือได้รับการตอบแทนในลักษณะต่าง ๆ
2. ลักษณะต่างคนต่างเรียน คือ แต่ละคนต่างก็รับผิดชอบดูแลตนเองให้เกิดการเรียนรู้ไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น
3. ลักษณะร่วมมือกันหรือช่วยกันในการเรียนรู้ คือ แต่ละคนต่างก็รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตน และในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยให้สมาชิกคนอื่นเรียนรู้ด้วย จอนห์สันและจอนห์สันชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษาปัจจุบันมักส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขัน ซึ่งอาจมีผลทำให้ผู้เรียนเคยชินต่อการแข่งขันเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์มากกว่าการร่วมมือกันแก้ปัญหา อย่างไรก็ตาม เราควรให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้ง 3 ลักษณะ โดยรู้จักใช้ลักษณะการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ เพราะในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนจะต้องเผชิญสถานการณ์ที่มีทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

ทิตนา แชมมณี (2553: 99-101) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือไม่ได้มีความหมายเพียงว่า มีการจัดให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มแล้วให้งานและบอกผู้เรียนให้ช่วยกันทำงานเท่านั้น การเรียนรู้จะเป็นแบบร่วมมือได้ ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบ 5 ประการดังนี้

1. การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (positive interdependence) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกทุกคนมีความสำคัญ และความสำเร็จของกลุ่มขึ้นกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ในขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของบุคคลและของกลุ่มขึ้นอยู่กับกันและกัน ดังนั้นแต่ละคนต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนและในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่น ๆ ด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน การจัดกลุ่มเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การให้ผู้เรียนมีเป้าหมายเดียวกัน หรือให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายในการทำงาน/การเรียนรู้ร่วมกัน (positive goal interdependence) การให้รางวัลตามผลงานของกลุ่ม (positive reward interdependence) การให้งานหรือวัสดุอุปกรณ์ที่ทุกคนต้องทำหรือใช้ร่วมกัน (positive resource interdependence) การมอบหมายบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันให้แต่ละคน (positive role interdependence)

2. การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (face-to-face promotive interaction) การที่สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันในทางที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะห่วงใย ไว้วางใจ ส่งเสริม และช่วยเหลือกันและกันในการทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3. ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน (individual accountability) สมาชิกในกลุ่มการเรียนรู้ทุกคนจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ และพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ไม่มีใครที่จะได้รับประโยชน์โดยไม่ทำหน้าที่ของตน ดังนั้น กลุ่มจึงจำเป็นต้องมีระบบการตรวจสอบผลงาน ทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม วิธีการที่สามารถส่งเสริมให้ทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ที่มีหลายวิธี เช่น การจัดกลุ่มให้เล็ก เพื่อจะได้มีการเอาใจใส่กัน

และกันได้อย่างทั่วถึง การทดสอบเป็นรายบุคคล การสุมเรียกชื่อให้รายงาน ครูสังเกตพฤติกรรมของ ผู้เรียนในกลุ่ม การจัดให้กลุ่มมีผู้สังเกตการณ์ การให้ผู้เรียนสอนกันและกัน เป็นต้น

4. การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (interpersonal and small-group skills) การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัย ทักษะที่สำคัญๆ หลายประการ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการ ทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพ ยอมรับ และ ไว้วางใจกันและกัน ซึ่งครูควรสอนและฝึกให้แก่ผู้เรียนเพื่อช่วยให้ดำเนินงานไปได้

5. การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (group processing) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้อง มีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานให้ ดีขึ้น การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มครอบคลุมการวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีการทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มและผลงานของกลุ่ม การวิเคราะห์การเรียนรู้นี้อาจทำโดยครู หรือผู้เรียน หรือทั้งสองฝ่าย การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มนี้เป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมให้กลุ่มตั้งใจทำงาน เพราะรู้ว่าจะได้รับข้อมูลป้อนกลับ และช่วยฝึกทักษะการรู้คิด (metacognition) คือสามารถที่จะ ประเมินการคิดและพฤติกรรมของตนที่ได้ทำไป

ผลดีของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

ทิตนา แชมมณี (2553: 101) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือส่งผลดีต่อผู้เรียนในหลาย ด้าน ดังนี้

1. มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายมากขึ้น (greater efforts to achieve) การเรียนรู้ แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย เป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสูงขึ้น และมีผลงานมากขึ้น การเรียนรู้มีความคงทนมากขึ้น (long-term retention) มี แรงจูงใจภายในและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ให้เหตุดีขึ้น และคิดอย่าง มีวิจรรย์ญาณมากขึ้น

2. มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนดีขึ้น (more positive relationships among students) การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีน้ำใจนักกีฬามากขึ้น ใส่ใจในผู้อื่นมากขึ้น เห็นคุณค่าของ ความแตกต่าง ความหลากหลาย การประสานสัมพันธ์และการรวมกลุ่ม

3. มีสุขภาพจิตดีขึ้น (greater psychological health) การเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยให้ ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมและความสามารถในการเผชิญกับความเครียดและความ ผันแปรต่าง ๆ

สรุป การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นการจัดการเรียนรู้กลุ่มย่อยโดยสมาชิกในกลุ่มมี ความสามารถแตกต่างกันประมาณ 3-6 คนช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม ซึ่งการเรียนรู้ ลักษณะร่วมมือกันหรือช่วยกันในการเรียนรู้สมาชิกในกลุ่มการเรียนรู้ทุกคนจะต้องมีหน้าที่ รับผิดชอบ และพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่และเกิดการร่วมมือร่วมใจกัน

3.2 การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1) กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

ทิตานา แชมมณี (2553: 358-361) ได้อธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่สำคัญ ขั้นตอนสำคัญของการสอน เทคนิคและข้อเสนอแนะต่างๆ และข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ ดังนี้

ความหมายของวิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกมาตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่สังเกตพบว่าเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของวิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่น หรือเกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับบทบาทสมมติที่ตนแสดง

องค์ประกอบสำคัญของวิธีสอนแบบบทบาทสมมติ มีดังนี้ 1) มีสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติ 2) มีการแสดงบทบาทสมมติ 3) มีการอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้แสดง และสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ

ขั้นตอนสำคัญของการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ มีดังนี้

1. ผู้สอน / ผู้เรียน นำเสนอสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติ
2. ผู้สอน / ผู้เรียนเลือกผู้แสดงบทบาท
3. ผู้สอนเตรียมผู้สังเกตการณ์

4. ผู้เรียนแสดงบทบาท และสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออก

5. ผู้สอนและผู้เรียน อภิปรายเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้แสดง

6. ผู้สอนและผู้เรียนสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับจากการแสดงและชมการแสดง

เทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติให้มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. การเตรียมการ ผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะให้ชัดเจน และสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติที่จะช่วยสนองวัตถุประสงค์นั้น สถานการณ์และบทบาทสมมติที่กำหนดขึ้นควรมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง ส่วนจะมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใด ขึ้นกับวัตถุประสงค์ ผู้สอนอาจใช้บทบาทสมมติแบบละคร ซึ่งจะกำหนดเรื่องราวให้แสดง แต่ไม่มีบทให้ ผู้สวมบทบาทจะต้องคิดแสดงเองหรืออาจให้ข้อมูลเพิ่มเติมมากบ้าง น้อยบ้าง ซึ่งผู้สวมบทบาทจะใช้ข้อมูลเหล่านั้นในการแสดงออก และแก้ปัญหาตามความคิดของตน

2. การเริ่มบทเรียน ผู้สอนสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้หลายวิธี เช่น เชื่อมโยงประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน หรือประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนครั้งก่อนๆ เข้าสู่เรื่องที่จะศึกษา หรืออาจใช้วิธีเล่าเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมติที่เตรียมมาแล้วทั้งท้ายด้วยปัญหา เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากคิด อยากติดตาม หรืออาจใช้วิธีชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมแสดง และช่วยคิดแก้ปัญหา

การเลือกผู้แสดง ควรเลือกให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการแสดง เช่น เลือกผู้แสดงที่มีลักษณะเหมาะสมกับบทบาท เพื่อช่วยให้การแสดงเป็นไปอย่างราบรื่นตามวัตถุประสงค์ได้อย่างรวดเร็ว หรือเลือกผู้แสดงที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับบทบาทที่กำหนดให้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนคนนั้นได้รับประสบการณ์ใหม่ ได้ทดลองแสดงพฤติกรรมใหม่ๆ และเกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ที่มีลักษณะต่างไปจากตน หรืออาจให้ผู้เรียนอาสาสมัคร หรือเจาะจงเลือกคนใดคนหนึ่งด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการช่วยให้บุคคลนั้นเกิดการเรียนรู้ เมื่อได้ผู้แสดงแล้ว ควรให้เวลาผู้แสดงเตรียมการแสดง โดยอาจให้ฝึกซ้อมบ้างตามความจำเป็น

การเตรียมผู้สังเกตการณ์หรือผู้ชม ผู้สอนควรเตรียมผู้ชม และทำความเข้าใจกับผู้ชมว่าการแสดงบทบาทสมมตินี้ จัดขึ้นมิใช่มุ่งที่ความสนุกเพลิดเพลินเท่านั้น แต่มุ่งที่จะให้เกิดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นจึงควรชมด้วยความสังเกต ผู้สอนควรให้คำแนะนำว่าควรสังเกตอะไรและควรบันทึกข้อมูลอย่างไร และผู้สอนอาจจัดทำแบบสังเกตการณ์ให้ผู้ชมได้ใช้ในการสังเกตด้วยก็ได้

การแสดง ก่อนการแสดงอาจมีการจัดฉากการแสดงให้ดูสมจริง ฉากการแสดงอาจเป็นฉากง่ายๆ หรืออาจจัดให้ดูสวยงาม แต่ไม่ควรจะใช้เวลาามาก และควรคำนึงถึงความประหยัดด้วย เมื่อทุกฝ่ายพร้อมแล้ว ผู้สอนให้เริ่มการแสดงและสังเกตการณ์แสดงอย่างใกล้ชิด ไม่ควรมีการขัดการแสดงกลางคัน นอกจากกรณีที่มีปัญหาเมื่อการแสดงออกนอกทาง ผู้สอนอาจจำเป็นต้องให้คำแนะนำบ้าง เมื่อการแสดงดำเนินไปพอสมควรแล้ว ผู้สอนควรตัดบท ยุติการแสดง ไม่ควรให้การแสดงยืดเยื้อ ยืนเย้อ จะทำให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย การตัดบทควรทำเมื่อเห็นว่าการแสดงได้ให้ข้อมูลแก่กลุ่มเพียงพอที่นำมาวิเคราะห์หรืออภิปราย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์ หรือตัดบทเมื่อการแสดงเริ่มยืดเยื้อ หรือเมื่อผู้ชมพอจะเดาได้ว่า เรื่องราวจะดำเนินต่อไปอย่างไร หรือในกรณีที่ผู้แสดงเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากเกินไปจนแสดงต่อไปไม่ได้ ควรตัดบททันที

การวิเคราะห์หรืออภิปรายผลการแสดง ขั้นนี้เป็นขั้นสำคัญมาก เพราะเป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ เทคนิคที่จำเป็นสำหรับการอภิปรายในช่วงนี้มีหลายประการที่สำคัญคือ การสัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้แสดงและจัดบันทึกไว้บนกระดาน ต่อจากนั้นจึงสัมภาษณ์ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์ถึงข้อมูลที่สังเกตได้ ผู้สอนควรจัดบันทึกข้อมูลเหล่านี้บนกระดาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเห็นประเด็นในการอภิปรายและสรุป ต่อจากนั้น จึงให้ทุกฝ่ายร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นและสรุปประเด็นการเรียนรู้ สิ่งสำคัญมากที่ผู้สอนพึงคำนึงในการอภิปรายก็คือ การให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะใช้บทบาทเป็นเครื่องมือในการดึงความรู้สึกนึกคิด การรับรู้ เจตคติ หรืออคติต่างๆ ที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึกของผู้แสดงออกมาเพื่อ

เป็นข้อมูลในการเรียนรู้ ดังนั้น การอภิปรายจึงต้องมุ่งเน้นและอภิปรายในเรื่องของพฤติกรรมนั้น ออกมา การซักถามจึงควรมุ่งประเด็นไปที่ผู้แสดงได้แสดงพฤติกรรมอะไรบ้าง ทำไมจึงแสดง พฤติกรรมเช่นนั้น และพฤติกรรมนั้นก่อให้เกิดผลอะไรตามมา การอภิปรายไม่ควรมุ่งประเด็นไปที่ การแสดงของผู้สวมบทบาทว่า แสดงได้ดีหรือไม่ดี เพียงใด เพราะนอกจากจะเป็นการอภิปรายที่ผิด วัตถุประสงค์แล้ว ยังอาจทำให้ผู้แสดงเสียความรู้สึกได้

ในกรณีที่การอภิปรายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนเสนอแนะแนวคิดและ แนวทางอื่นๆ เพิ่มเติมแตกต่างไปจากที่ผู้สวมบทบาทแสดง ผู้สอนอาจให้มีการแสดงและการ อภิปรายเพิ่มเติม และสรุปบทเรียนอีกครั้งหนึ่ง

ข้อดีของวิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ มีดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้อื่น ได้เรียนรู้ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดการเรียนรู้ลึกซึ้ง
2. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ และเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติและ พฤติกรรมของตน
3. เป็นวิธีสอนที่ช่วยพัฒนาทักษะในการเผชิญสถานการณ์ ตัดสินใจและแก้ปัญหา
4. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้การเรียนการสอนมีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริง
5. เป็นวิธีสอนที่ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมาก ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่าง สนุกสนาน และการเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียน เพราะข้อมูลมาจากผู้เรียนโดยตรง

ข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ มีดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลามากพอสมควร
2. เป็นวิธีสอนที่ต้องอาศัยการเตรียมการและการจัดการอย่างรัดกุมหากจัดการไม่ดีพอ อาจเกิดความยุ่งยากสับสนขึ้นได้
3. เป็นวิธีสอนที่ต้องอาศัยความไวในการรับรู้ (sensitivity) ของผู้สอนหากผู้สอนขาด คุณสมบัตินี้ ไม่รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนบางคน และไม่ได้แก้ปัญหาแต่ต้น อาจเกิดเป็นปัญหา ต่อเนื่องไปได้
4. เป็นการสอนที่ต้องอาศัยความสามารถของครูในการแก้ปัญหา เนื่องจากการแสดงของ ผู้เรียนอาจไม่เป็นไปตามความคาดหวังของผู้สอน ผู้สอนจะต้องสามารถแก้ปัญหาหรือปรับ สถานการณ์และประเด็นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

สรุป วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนสวมบทบาทการแสดง ในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง ได้แสดงออกมาตามความรู้สึกนึกคิดของ ตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่นหรือเกิดความเข้าใจในเรื่อง ต่างๆ ตามบทบาทสมมติที่ตนแสดง ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะ ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและได้รับประสบการณ์ตรงจากการแสดงบทบาทสมมติ

2) กิจกรรมการใช้กรณีตัวอย่าง

ทิสนา แคมมณี (2553: 362-364) ได้อธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่สำคัญ ขั้นตอนสำคัญที่ขาดไม่ได้ของการสอน เทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ และข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง ดังนี้

ความหมายของวิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริงและตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบและเหตุผลที่มาของคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของ วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนฝึกฝนการเผชิญและแก้ปัญหาโดยไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาจริง เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ และเรียนรู้ความคิดของผู้อื่น ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น

องค์ประกอบสำคัญของวิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง มีดังนี้ 1) มีกรณีเรื่องที่คล้ายกับเหตุการณ์จริง 2) มีประเด็นคำถามให้คิดพิจารณาหาคำตอบ 3) มีคำตอบที่หลากหลาย คำตอบไม่มีถูกผิดอย่างชัดเจนหรือแน่นอน 4) มีการอภิปรายเกี่ยวกับสภาพการณ์ ปัญหา มุมมอง และวิธีการแก้ปัญหาของผู้เรียน และสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ

ขั้นตอนสำคัญของการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง มีดังนี้

1. ผู้สอน / ผู้เรียนนำเสนอกรณีตัวอย่าง
2. ผู้เรียนศึกษากรณีตัวอย่าง
3. ผู้เรียนอภิปรายประเด็นคำถามเพื่อหาคำตอบ
4. ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายคำตอบ
5. ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาและวิธีแก้ปัญหาของผู้เรียน และสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ

เทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่างให้มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. การเตรียมการ ก่อนการสอน ผู้สอนจำเป็นต้องเตรียมกรณีศึกษาให้พร้อม กรณีศึกษาที่เหมาะสมจะต้องมีสาระซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง กรณีที่นำมาใช้ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องที่มีสถานการณ์ปัญหาขัดแย้ง ซึ่งจะช่วยกระตุ้นความคิดของผู้เรียน หากไม่มาสถานการณ์ที่เป็นปัญหาขัดแย้ง ผู้สอนอาจใช้วิธีการตั้งประเด็นคำถามที่ท้าทายให้ผู้เรียนคิดก็ได้ ผู้สอนอาจนำเรื่องจริงมาเขียนเป็นกรณีตัวอย่าง หรืออาจใช้เรื่องจากหนังสือพิมพ์ ข่าว และเหตุการณ์รวมทั้งจากสื่อต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ เป็นต้น เมื่อได้กรณีที่ต้องการแล้วผู้สอนจะต้องเตรียมประเด็นคำถามสำหรับการอภิปรายเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่ต้องการ

2. การนำเสนอกรณีตัวอย่าง ผู้สอนอาจเป็นผู้นำเสนอกรณีตัวอย่าง หรืออาจใช้เรื่องจริงจากผู้เรียนเป็นกรณีตัวอย่างก็ได้ (แต่ครูต้องมีความชำนาญในการวิเคราะห์กรณีตัวอย่างนั้น และตั้งประเด็นคำถามได้เร็ว) วิธีการนำเสนอทำได้หลายวิธี เช่น การพิมพ์เป็นข้อมูลมาให้ผู้เรียนอ่าน การเล่ากรณีตัวอย่างให้ฟัง หรือนำเสนอโดยใช้สื่อ เช่น สไลด์ วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ หรืออาจให้ผู้เรียนแสดงเป็นละครหรือบทบาทสมมติก็ได้

3. การศึกษากรณีศึกษาและการอภิปราย ผู้สอนควรแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยและใช้เวลาอย่างเพียงพอในการศึกษากรณีตัวอย่างและคิดหาคำตอบ ไม่ควรให้ผู้เรียนตอบประเด็นคำถามทันที ผู้เรียน แต่ละคนควรมีคำตอบของตนเองเตรียมไว้ก่อน แล้วจึงร่วมกันอภิปรายเป็นกลุ่ม และนำเสนอผลการอภิปรายระหว่างกลุ่ม เป็นการแลกเปลี่ยนกัน ผู้สอนพึงตระหนักว่าการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่างนี้ มิได้มุ่งที่คำตอบใดคำตอบหนึ่ง คำถามสำหรับการอภิปรายนี้ ไม่มีคำตอบที่ถูกหรือผิดอย่างชัดเจนแน่นอน แต่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นคำตอบและเหตุผลที่หลากหลาย จะทำให้ผู้เรียนมีความคิดกว้างขึ้น มองปัญหาที่หลากหลายขึ้น อันจะช่วยให้การตัดสินใจมีความรอบคอบขึ้น ด้วยเหตุนี้การอภิปรายจึงควรมุ่งความสนใจไปที่เหตุผลหรือที่มาที่ผู้เรียนใช้ในการแก้ปัญหาเป็นสำคัญ

ข้อดีของวิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง มีดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น
2. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง และได้ฝึกแก้ปัญหาโดยไม่ต้องเสี่ยงกับผลที่จะเกิดขึ้น ช่วยให้เกิดความพร้อมที่จะแก้ปัญหาเมื่อเผชิญปัญหานั้นในสถานการณ์จริง
3. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนสูง ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้จากกันและกัน
4. เป็นวิธีสอนที่ให้ผลดีมากสำหรับกลุ่มผู้เรียนที่มีความรู้และประสบการณ์หลากหลายสาขา

ข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง มีดังนี้

1. หากกลุ่มผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ไม่แตกต่างกัน การเรียนรู้อาจไม่กว้างเท่าที่ควร เพราะผู้เรียนมักมีมุมมองคล้ายกัน
2. แม้ปัญหาและสถานการณ์จะใกล้เคียงกับความเป็นจริง แต่ก็ไม่ได้เกิดขึ้นจริงๆ กับผู้เรียน ความคิดในการแก้ปัญหาจึงมักเป็นไปตามเหตุผลที่ถูกที่ควร ซึ่งอาจไม่ตรงกับการปฏิบัติจริงได้

สรุป วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการที่ให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริงและตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบและเหตุผลที่มาจากคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและได้รับประสบการณ์ตรงจากกรณีตัวอย่าง

3) กิจกรรมการสร้างสถานการณ์จำลอง

ทิตานา แคมมณี (2553: 370-373) ได้อธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่สำคัญ ขั้นตอนสำคัญของการสอน เทคนิคและข้อเสนอแนะต่างๆ และข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง ดังนี้

ความหมายของวิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนลงมือเล่นในสถานการณ์ที่มีบทบาทและกติกากการเล่น ที่สะท้อนความเป็นจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในสถานการณ์นั้นๆ โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริง ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง

วัตถุประสงค์ของ วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ หรือเรื่องที่มีตัวแปรจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน

องค์ประกอบสำคัญของวิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง มีดังนี้ 1) ผู้เล่นในสถานการณ์มีปฏิสัมพันธ์กันหรือมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ในสถานการณ์นั้นๆ 2) ผู้เล่นหรือผู้สวมบทบาทมีการใช้ข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ 3) การตัดสินใจส่งผลต่อผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง 4) มีการอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ ข้อมูล และกติกาของสถานการณ์ วิธีการเล่น พฤติกรรมการเล่น และผลการเล่น เพื่อการเรียนรู้

ขั้นตอนสำคัญของการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง มีดังนี้

1. ผู้สอนเตรียมสถานการณ์จำลอง
2. ผู้สอนนำเสนอสถานการณ์จำลอง บทบาท ข้อมูล และกติกากการเล่น
3. ผู้เรียนเลือกบทบาทที่จะเล่น หรือผู้สอนกำหนดบทบาทให้ผู้เรียน
4. ผู้เรียนเล่นตามกติกาที่กำหนด
5. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ ข้อมูล และกติกาของสถานการณ์ วิธีการเล่น พฤติกรรมการเล่น และผลการเล่น
6. ผู้สอนและผู้เรียนสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับจากการเล่น

เทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง ให้มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. การเตรียมการ ผู้สอนเตรียมสถานการณ์จำลองที่จะใช้สอน โดยอาจสร้างขึ้นเองเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยตรง ซึ่งถ้าจะสร้างขึ้นเอง ผู้สร้างจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการสร้าง รวมทั้งมีประสบการณ์ในสถานการณ์นั้นในความเป็นจริง หรือผู้สอนอาจเลือกสถานการณ์จำลองที่มีผู้สร้างไว้แล้ว หากตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการสถานการณ์จำลองที่วางจำหน่ายมีจำนวนไม่น้อย ผู้สอนสามารถศึกษาได้จากรายการและคำอธิบายซึ่งจะบอกวัตถุประสงค์และลักษณะของสถานการณ์จำลองแท้ กับสถานการณ์จำลองโดยทั่วไปมีอยู่ 2 ลักษณะคือ เป็นสถานการณ์จำลองแท้ กับ

สถานการณ์จำลองแบบเกม หรือที่เรียกว่า เกมจำลองสถานการณ์ สถานการณ์จำลองแท้จะเป็นสถานการณ์การเล่นที่ให้ผู้เรียนได้เล่น เพื่อเรียนรู้ความจริง เช่น ผู้สอนอาจจำลองสถานการณ์ในประวัติศาสตร์ขึ้นมาให้ผู้เรียนเล่น โดยผู้เรียนจะต้องใช้ข้อมูลที่เป็นจริงของสถานการณ์นั้นในการตัดสินใจในเหตุการณ์ต่างๆ ส่วนเกมจำลองสถานการณ์ มีลักษณะเป็นเกมการเล่น แต่เกมนี้มีลักษณะที่สะท้อนความเป็นจริง ในขณะที่เกมธรรมดาทั่วไป อาจจะไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงอะไร เกมจำลองสถานการณ์นี้มีอยู่ 2 ประเภทคือ เป็นเกมจำลองสถานการณ์แบบไม่มีการแข่งขัน เช่น เกมจำลองสถานการณ์การเลือกตั้ง เกมจำลองสถานการณ์การเลือกอาชีพ เป็นต้น และเกมจำลองสถานการณ์แบบมีการแข่งขัน เช่น เกมจำลองสถานการณ์มลภาวะเป็นพิษ เกมจำลองสถานการณ์การค้าขาย เป็นต้น

เมื่อมีสถานการณ์จำลองแล้ว ผู้สอนจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจในสถานการณ์จำลองนั้น และควรลงเล่นด้วยตนเอง เพื่อจะได้ทราบถึงอุปสรรคข้อขัดข้องต่างๆ ในการเล่น จะได้จัดเตรียมการป้องกันหรือแก้ไขไว้ให้พร้อม เพื่อช่วยให้การเล่นเป็นไปอย่างสะดวกและราบรื่น ต่อจากนั้นจึงต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ไว้ให้พร้อม และจัดสถานที่เล่นให้เอื้ออำนวยต่อการเล่น

2. การนำเสนอสถานการณ์จำลอง บทบาท และกติกา เนื่องจากสถานการณ์จำลองส่วนใหญ่จะมีความซับซ้อนพอสมควรไปถึงระดับมาก การนำเสนอสถานการณ์ บทบาท และกติกา จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมการอย่างดี ผู้สอนควรนำเสนออย่างเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ไม่สับสน และควรจัดข้อมูลทุกอย่างไว้ให้พร้อม ในการนำเสนอ ผู้สอนควรเริ่มด้วยการบอกเหตุผลและวัตถุประสงค์กว้างๆ แก่ผู้เรียนว่า การเล่นในสถานการณ์จำลองนี้จะให้อะไรและเหตุใดจึงมาเล่นกันต่อไปจึงหาภาพรวมของสถานการณ์จำลองทั้งหมด แล้วจึงให้รายละเอียดที่จำเป็น เช่น กติกา บทบาท เมื่อทุกคนเข้าใจพอสมควรแล้ว จึงให้เล่นได้

3. การเลือกบทบาท เมื่อผู้เรียนเข้าใจภาพรวมและกติกาแล้ว ผู้เรียนทุกคนควรได้รับบทบาทในการเล่น ซึ่งผู้เรียนอาจเป็นผู้เลือกเอง หรือบางกรณี ครูอาจกำหนดบทบาทให้ผู้เรียนบางคนรับบทบาทบางบทบาท ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนคนนั้น

4. การเล่นในสถานการณ์จำลอง ในขณะที่ผู้เรียนกำลังเล่นในสถานการณ์จำลองนั้น ผู้สอนควรติดตามอย่างใกล้ชิด เพื่อสังเกตพฤติกรรมการเล่นของผู้เรียน และจดบันทึกข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ นอกจากนั้นต้องคอยดูแลให้การเล่นดำเนินไปอย่างไม่ติดขัด ให้คำปรึกษาตามความจำเป็น รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น

5. การอภิปราย เนื่องจากการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นการสอนที่มุ่งช่วยผู้เรียนให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริงที่สถานการณ์นั้นจำลองขึ้นมา ดังนั้น การอภิปรายจึงควรมุ่งประเด็นไปที่การเรียนรู้ความเป็นจริงว่า ในความเป็นจริงสถานการณ์ในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างไรและอะไรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์นั้นๆ ซึ่งผู้เรียนควรได้รับเรียนรู้จากการเล่นของตนในสถานการณ์นั้น จึงทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เมื่อได้เรียนรู้ความเป็นจริงแล้ว การอภิปรายอาจขยายต่อไปว่า เราควรจะให้สถานการณ์นั้นคงอยู่ หรือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร และจะทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้

ข้อดีของวิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง มีดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องที่มีความสัมพันธ์ซับซ้อนได้อย่างเข้าใจ เกิดความเข้าใจเนื่องจากได้มีประสบการณ์ที่เห็นประจักษ์ชัดด้วยตนเอง
2. เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้สูงมาก ผู้เรียนได้เรียนอย่างสนุกสนาน การเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียน
3. เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกทักษะกระบวนการต่างๆ จำนวนมาก เช่น กระบวนการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น กระบวนการสื่อสาร กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการคิด เป็นต้น

ข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง มีดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง เพราะต้องมีวัสดุอุปกรณ์ และข้อมูลสำหรับผู้เล่นทุกคน และสถานการณ์จำลองบางเรื่องมีราคาแพง
2. เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลามาก เพราะต้องใช้เวลาแก่ผู้เรียนในการเล่นและการอภิปราย
3. เป็นวิธีสอนที่ต้องใช้เวลาในการเตรียมการมาก ผู้สอนต้องศึกษารายละเอียด และลองเล่นด้วยตนเอง และในกรณีที่ต้องสร้างสถานการณ์จำลองหรือเกมจำลองสถานการณ์เอง ยิ่งต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้น
4. เป็นวิธีสอนที่ต้องพึ่งสถานการณ์จำลอง ถ้าไม่มีสถานการณ์จำลองที่ตรงกับวัตถุประสงค์หรือความต้องการ ผู้สอนต้องสร้างขึ้นเอง และในกรณีที่ต้องสร้างสถานการณ์จำลองหรือเกมจำลองสถานการณ์เอง ยิ่งต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้น
5. เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เล่นและแสดงออกอย่างหลากหลาย จึงเป็นการยากสำหรับผู้สอนในการนำการอภิปรายให้ไปสู่การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

สรุป วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นการสอนให้ผู้เรียนลงไปเล่นในสถานการณ์ที่มีบทบาท และกตีกาการเล่น เพื่อสะท้อนถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการจำลองชีวิตจริงหรือเหตุการณ์จริง โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริง ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่น ซึ่งทำให้ผู้เล่นรู้จักวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี ในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสถานการณ์ที่เป็นจริง หรือเรื่องที่มีตัวแปรจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพราะผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่นสถานการณ์จำลอง

4) กิจกรรมทัศนศึกษานอกห้องเรียน

ทิตนา แชมมณี (2553: 343-346) ได้อธิบายความหมาย วัตถุประสงค์ องค์ประกอบที่สำคัญ ขั้นตอนสำคัญของการสอน เทคนิคและข้อเสนอแนะต่างๆ และข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา ดังนี้

ความหมายของวิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผนและเดินทางไปศึกษาเรียนรู้ ณ สถานที่อันเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องนั้น (ซึ่งอยู่นอกสถานที่ที่เรียนกันอยู่ตามปกติ) โดยมีการศึกษาตามกระบวนการหรือวิธีการที่ได้วางแผนไว้และมีการอภิปรายสรุปผลการเรียนรู้จากข้อมูลที่ได้ศึกษามา

วัตถุประสงค์ของวิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษาเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในเรื่องที่เรียน ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง ได้ใช้แหล่งชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจ และเกิดเจตคติที่ดีทั้งต่อสถานที่นั้นและต่อการเรียนรู้

องค์ประกอบสำคัญของวิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา มีดังนี้ 1) มีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในเรื่องวัตถุประสงค์ สถานที่การเดินทาง เรื่องที่จะศึกษา วิธีศึกษา ค่าใช้จ่าย กำหนดการและหน้าที่ความรับผิดชอบ 2) มีการเดินทางออกไปยังสถานที่เป้าหมายซึ่งอยู่นอกโรงเรียน หรือนอกสถานที่ที่เรียนกันอยู่เป็นปกติ 3) มีกระบวนการในการศึกษาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ในสถานที่นั้น 4) มีการสรุปผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากการไปทัศนศึกษา

ขั้นตอนสำคัญของการสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา มีดังนี้

1. ผู้สอนและผู้เรียนวางแผนร่วมกันในเรื่องวัตถุประสงค์ สถานที่ที่จะไป การเดินทาง สิ่งที่จะไปศึกษา วิธีศึกษา ค่าใช้จ่าย กำหนดการ และหน้าที่ความรับผิดชอบ
2. ผู้สอนและผู้เรียนเดินทางไปยังสถานที่เป้าหมาย
3. ผู้เรียนศึกษาสิ่งต่าง ๆ ในสถานที่นั้นตามกระบวนการหรือวิธีการศึกษาที่ได้วางแผนไว้
4. ผู้สอนและผู้เรียนเดินทางกลับและสรุปผลการเรียนรู้หรือผู้สอนและผู้เรียนสรุปผลการเรียนรู้ และเดินทางกลับ

เทคนิคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. การวางแผน ผู้สอนและผู้เรียนจำเป็นต้องมีการวางแผนร่วมกันก่อนจะเดินทางไปทัศนศึกษาสิ่งที่ผู้สอนควรทำความเข้าใจกับผู้เรียนให้ชัดเจนคือ วัตถุประสงค์ไปด้วย (ในกรณีที่ผู้สอนไม่เจาะจงสถานที่) เมื่อมีการกำหนดสถานที่แน่ชัดแล้ว จะเป็นการดีมาก หากผู้สอนและ/หรือผู้เรียนบางคนมีโอกาสไปสำรวจสถานที่นั้นก่อน จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ดีในการวางแผนขั้นต่อไป และช่วยลดปัญหาหาเมื่อมีการเดินทางจริง หลังจากไปสำรวจสถานที่และได้ข้อมูลกลับมาแล้ว ผู้สอนและผู้เรียนจึงวางแผนในรายละเอียดต่อไป เรื่องสำคัญที่จำเป็นต้องตกลงกันให้ชัดเจนมีหลายประการ ได้แก่ 1) การเดินทาง จะใช้พาหนะอะไร ไปอย่างไร 2) เรื่องที่จะศึกษามีอะไรบ้าง 3) วิธีการที่จะศึกษา จะใช้วิธีอะไร เช่น ใช้การสังเกต จดบันทึก อัดเทป ถ่ายภาพ ถ่ายวีดิทัศน์ สัมภาษณ์ เข้าร่วมกิจกรรม ลงมือปฏิบัติ ทดลอง ฯลฯ ซึ่งถ้าวิธีการที่จะใช้ดังกล่าว จำเป็นต้องใช้เครื่องมือหรือวัสดุ อุปกรณ์อะไร ก็ต้องมีการจัดเตรียมให้เรียบร้อย เช่น จัดทำแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ เตรียมเครื่องเล่นเทป กล้อง เป็นต้น 4) กำหนดการ ได้แก่ โปรแกรมการเดินทางที่มี

กำหนดเวลาที่แน่นอน 5) ค่าใช้จ่าย จำนวนค่าใช้จ่ายในแต่ละเรื่องรวมแล้วเป็นเท่าใด ถ้าผู้เรียนจำเป็นต้องช่วยออกค่าใช้จ่าย จะเฉลี่ยกันออกมากน้อยเพียงใด และ 6) หน้าที่ความรับผิดชอบ ใครจะต้องช่วยส่วนไหนอย่างไร ควรกำหนดให้ชัดเจน เรื่องต่างๆ ที่ตกลงกันนี้ ควรจัดทำเป็นเอกสาร แจกให้สมาชิกทุกคนได้รับรู้ตรงกัน ในเรื่องการวางแผนนี้ ถ้าผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนให้ช่วยกันคิดในแต่ละเรื่องให้ได้ข้อตกลงร่วมกัน จะเป็นการดี เพราะจะช่วยในผู้เรียนส่วนร่วมสูง และเกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน สำหรับผู้สอนไม่ควรลืมที่จะติดต่อยืนยัน ต่อเจ้าของสถานที่อย่างเป็นทางการ และขออนุญาตผู้บังคับบัญชาและผู้ปกครองนักเรียน (ในกรณีที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่)

2. การเดินทางไปทัศนศึกษา ผู้สอนควรดูแล เอาใจใส่ในเรื่องความปลอดภัย สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน และให้คำปรึกษาแนะนำตามความเหมาะสม

3. การศึกษาในสถานที่เป้าหมาย เมื่อไปถึงยังสถานที่เป้าหมายแล้ว ผู้สอนควรประชุมผู้เรียนทั้งหมดก่อนปล่อยผู้เรียนให้ไปศึกษาตามความสนใจของตน โดยย้ำถึง 1) วัตถุประสงค์ของการมาศึกษา 2) การเคารพต่อสถานที่ ไม่ทำสิ่งใดอันเป็นการทำลายหรือทำความเสียหายต่อสถานที่ 3) ความปลอดภัย 4) การศึกษาด้วยวิธีการที่เตรียมมา และ 5) การนัดหมายและการตรงต่อเวลา เมื่อทำความเข้าใจแล้ว จึงปล่อยให้ผู้เรียนไปศึกษาด้วยตนเอง โดยผู้สอนสังเกตการณ์ทั่วไป

4. การเดินทางกลับ และสรุปบทเรียน โดยทั่วไป หลังจากที่ชมและศึกษาสถานที่แล้ว ผู้สอนและผู้เรียนมักไม่มีเวลาที่จะสรุปการเรียนรู้ในทันที เพราะต้องรีบเดินทางกลับ แต่หากไม่รีบเดินทางกลับ และสามารถจัดสรรเวลาได้ การสรุปประเมินผลการเรียนรู้ในทันที จะให้ผลดีมาก เนื่องจากผู้เรียนยังจำความคิด ประสบการณ์ และความรู้สึกต่างๆ ได้ดี แต่ถ้ายังสรุปไม่ได้ทันที จำเป็นต้องรอไปอีกระยะหนึ่ง ความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์บางส่วนอาจเลื่อนไปบ้าง การสรุปผลการเรียนรู้ ทำได้หลายวิธี เช่น การให้ผู้เรียนแต่ละคนนำเสนอประสบการณ์และข้อมูลที่ตนได้จากการศึกษาและอภิปรายร่วมกัน สรุปเป็นประเด็นการเรียนรู้ที่ได้รับและอาจจะประเมินดูว่า การเรียนรู้ที่ได้รับเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด หรือผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเขียนเป็นรายงาน จัดเป็นนิทรรศการ หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับแก่ผู้อื่น (เช่น ผู้เรียนกลุ่มอื่นๆ หรือในการประชุมต่างๆ) ผู้สอนควรดูแลให้มีการสรุปให้ครอบคลุมประเด็นการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ 1) การเรียนรู้ในด้านความรู้ 2) การเรียนรู้ในด้านเจตคติ 3) การเรียนรู้ในด้านกระบวนการต่างๆ

ข้อดีของวิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา มีดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง มีการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนและความเป็นจริง
2. เป็นวิธีสอนที่ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3. เป็นวิธีสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกทักษะต่างๆ จำนวนมาก เช่น ทักษะการวางแผน ทักษะการประสานงาน ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการแสวงหาความรู้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมต่างๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความเสียสละ เป็นต้น

4. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เปลี่ยนบรรยากาศในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น และความสนใจในการเรียนเพิ่มขึ้น

ข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา มีดังนี้

1. เป็นวิธีสอนที่ยุ่งยากสำหรับผู้สอนเนื่องจากต้องมีการเตรียมการติดต่อประสานงานจัดการ และรับผิดชอบงานหลายด้าน

2. เป็นวิธีสอนที่มีค่าใช้จ่ายสูง ใช้เวลามาก เสี่ยง อาจเกิดอันตรายระหว่างการเดินทางได้

3. เป็นวิธีสอนที่อาจเกิดผลไม่คุ้มค่า หากการจัดการ และกระบวนการศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร
สรุป วิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา เป็นการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผนและเดินทางไปศึกษาเรียนรู้ ณ สถานที่อันเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องนั้น ซึ่งอาจอยู่ในห้องหรือนอกห้องเรียน หรืออยู่นอกสถานที่ที่เรียนกันอยู่ตามปกติ โดยมีการศึกษาตามกระบวนการหรือวิธีการที่ได้วางแผนไว้และมีการอภิปรายสรุปผลการเรียนรู้จากข้อมูลที่ได้ศึกษามา ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

4. กรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

การพัฒนาเครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้นำเสนอการพัฒนาเครื่องมือเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. สร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยเริ่มด้วยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะทางสังคมเด็กปฐมวัย ดังนี้

1.1 วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม ได้แก่ หลักการและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกอทสกี ทฤษฎีจิตสังคมของอีริคสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

1.2 วิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ทั้งเอกสารงานวิจัยในประเทศ โดยศึกษางานวิจัยจากปริญญาโทของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สภาการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์คุณลักษณะทักษะทางสังคมที่สำคัญจากข้อกำหนดขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา คือ การทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น รวมทั้งวิเคราะห์วิธีการในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมเด็กปฐมวัย เช่น การแสดงบทบาทสมมติ สร้างสถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่าง การทัศนศึกษา และศึกษาเอกสารงานวิจัยในต่างประเทศ อาทิเช่น ศึกษางานวิจัยของ มิลเลอร์ (Miller. 2010) หลิว (Liu. 2011) แคสซัค (Kascsak. 2012) เฉิน (Chen. 2009) เมอร์รีโน (Merino. 2009) และบทความวิจัยต่างๆ เป็นต้น

1.3 วิเคราะห์บันทึกคำให้การสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในด้านพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย จำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา จำนวน 1 ท่าน

1.4 สร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN: P)

ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY: L)

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION: A)

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE: Y)

2. ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

2.1 ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย เป็นผู้ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบก่อนนำไปทดลองใช้ โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมขององค์ประกอบในด้านต่างๆ ของคู่มือและแผนการจัดประสบการณ์ ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบประเมิน

2.2 ตรวจสอบโดยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ไปทดลองนำร่องใช้รูปแบบ จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

1) ทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 1 ให้ครูปฐมวัยนำรูปแบบไปทดลองสอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อเสนอแนะของครูผู้สอน จากนั้นนำไปให้ครูปฐมวัยทดลองนำร่องใช้เป็นครั้งที่ 2

2) ทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 2 ให้ครูปฐมวัยนำรูปแบบที่ผู้วิจัยได้แก้ไขปรับปรุง หลังจากการทดลองใช้ครั้งที่ 1 แล้ว ไปทดลองใช้สอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

ใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที และผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของครูผู้สอนเพื่อให้รูปแบบมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จากนั้นจึงนำรูปแบบไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

การพัฒนาเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยศึกษาและดำเนินการสร้างเครื่องมือวัด ดังนี้

1. สร้างเครื่องมือวัด คือ แบบประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความรู้เกี่ยวกับทักษะทางสังคม และเทคนิคการสร้างคำถามสำหรับเด็ก (สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. 2556: 158)

2. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัด ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ได้สร้างแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาศึกษาปฐมวัย จำนวน 5 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา จำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาศึกษาปฐมวัย จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดแสดงหลักฐานระดับความเหมาะสมของเนื้อหา และผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เครื่องมือวัดมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จากนั้นจึงนำเครื่องมือวัดไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

การทดลองใช้รูปแบบและเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การทดลองใช้รูปแบบและเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ที่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ไปทดลองใช้กับเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล 2 ที่เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน และกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 38 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกลุ่มทดลองได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ PLAY และกลุ่มควบคุมได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแบบปกติ จำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน คือวันจันทร์ อังคาร พุธ และพฤหัสบดี วันละ 45 นาทีทั้งสองห้องเรียนจัดกิจกรรมในช่วงกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN: P) เป็นขั้นที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการทำงานร่วมกับเพื่อน โดยเด็กได้ร่วมกันวางแผนนำเสนอสาระการเรียนรู้ รู้จักกำหนดเป้าหมายที่คาดหวัง และรู้จักวางแผนปฏิบัติกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนและครู

ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY: L) เป็นขั้นที่เด็กร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ที่ได้วางแผนร่วมกัน เป็นการให้เด็กได้แสดงออกอย่างมีชีวิตชีวาด้วยสายตา คำพูด การกระทำ และเสียงหัวเราะ

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION: A) เป็นขั้นที่เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมในการทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ร่วมกัน

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE: Y) เป็นขั้นที่เด็กแสดงความยินดีเมื่อประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ โดยเด็กเกิดความภาคภูมิใจที่การเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนประสบความสำเร็จ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มควบคุม ผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมตามปกติที่ครูปฐมวัยสอนในชั้นเรียน ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ตามหน่วยการสอนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียน

ผู้วิจัยทำการสังเกตพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ตามขั้นตอนของการวิจัยในครั้งนี้ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยพฤติกรรมทางสังคมที่ผู้วิจัยทำการศึกษามีดังนี้คือ

1.1 การทำงานเป็นกลุ่ม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถเข้ากับเพื่อนในกลุ่มได้ ปฏิบัติตนได้เหมาะสม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำงานเสร็จทันเวลา เก็บสิ่งของหรือของเล่นเข้าที่ได้อีกเมื่อทำเสร็จ ตรงต่อเวลา เป็นผู้นำหรือผู้ตาม และร่วมแสดงความคิดเห็นขณะทำกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมีดังนี้

1) ปรับตัวเข้ากับเพื่อนในกลุ่ม หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยร่วมทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนได้โดยไม่เขินอาย พุดคุยและเข้ากับเพื่อนในกลุ่มได้ทุกคน ปฏิบัติตนได้เหมาะสมขณะทำกิจกรรมกลุ่ม

2) รับผิดชอบงานในกลุ่ม หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายขณะทำกิจกรรมกลุ่ม ให้ความร่วมมือทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนจนเสร็จทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมายเสร็จทันเวลา

3) มีระเบียบวินัยในกลุ่ม หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยมาทันเวลาร่วมกิจกรรมเข้าแถว เคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ เก็บสิ่งของหรือของเล่นเข้าที่เมื่อทำกิจกรรมกลุ่มเสร็จ ตรงต่อเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ

4) เป็นผู้นำ-ผู้ตามในกลุ่ม หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อน เป็นผู้ตามในการทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อน มีความมั่นใจและกล้าแสดงออกในการนำเสนอผลงานของกลุ่ม

5) แสดงความคิดเห็นในกลุ่ม หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยร่วมแสดงความคิดเห็นขณะทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อน แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลขณะทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อน ร่วมแก้ปัญหาเฉพาะหน้าขณะทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อน

1.2 การอยู่ร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ละทิ้งกลางคัน มีส่วนร่วมในการตั้งกฎ ระเบียบ และข้อตกลงในห้องเรียน ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อตกลงต่างๆ รู้จักแบ่งปัน ขอบคุนเมื่อมีผู้อื่นให้สิ่งของหรือให้ความช่วยเหลือ ไม่พุดจาหยาบคาย และไม่หยิบสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ซึ่งพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมีดังนี้

1) รู้จักหน้าที่ของตนเอง หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยมาโรงเรียนโดยไม่ร้องไห้งอแง ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จโดยไม่ละทิ้งกลางคัน เคารพสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

2) ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบและข้อตกลงต่างๆ หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อตกลงของห้องเรียน ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อตกลงของโรงเรียน มีส่วนร่วมในการตั้งกฎ ระเบียบ และข้อตกลงของห้องเรียน

3) รู้จักการให้และรับ หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น ให้ผู้อื่นยืมสิ่งของ ขอบคุนเมื่อมีผู้อื่นให้สิ่งของหรือให้ความช่วยเหลือ

4) ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยไม่พุดโกหก ไม่หยิบสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง นำสิ่งของที่ผู้อื่นทำตกไว้ส่งคืนเจ้าของ

5) ปฏิบัติขณะเล่นกับเพื่อนหรือผู้อื่น หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยไม่รังแกหรือแกล้งเพื่อนหรือผู้อื่น ไม่พุดคำหยาบกับเพื่อนหรือผู้อื่น ไม่ทะเลาะกับเพื่อนหรือผู้อื่น

1.3 การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถทักทายเพื่อน ครู หรือผู้อื่น ชื่นชมและแสดงคำชมเชยหรือยกย่องเพื่อนหรือผู้อื่น ตั้งใจฟังและไม่พุดแทรกขณะผู้อื่นกำลังพุด พุดจาอย่างมีหางเสียงและมีคำขานรับเหมาะสม มีกิริยาท่าทางสุภาพอ่อนโยนอยู่เสมอ และรู้จักกล่าวคำขอโทษเมื่อทำผิดพลาด ซึ่งพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมีดังนี้

1) รู้จักทักทาย หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยสบสายตาขณะทักทายเพื่อนหรือผู้อื่น เข้าไปทักทายเพื่อนหรือผู้อื่นเมื่อแรกพบ สวัสดีครูหรือผู้ใหญ่เมื่อแรกพบหรือต้องการบอกลาจากกันสบสายตาขณะทักทายเพื่อนหรือผู้อื่น และสวัสดีครูหรือผู้ใหญ่เมื่อแรกพบหรือต้องการบอกลาจากกัน

2) เห็นคุณค่าของผู้อื่น หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยชื่นชมและภูมิใจผลงานของเพื่อนหรือผู้อื่น แสดงคำชมเชยหรือยกย่องเพื่อนหรือผู้อื่น ยินดีเมื่อเพื่อนหรือผู้อื่นได้รับคำชมหรือประสบความสำเร็จ

3) มารยาทในการฟัง-พูด หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยตั้งใจฟังขณะผู้อื่นกำลังพูด ไม่พูดแทรกขณะผู้อื่นกำลังพูด พูดจาด้วยน้ำเสียงนุ่มนวลมีหางเสียงและมีคำขานรับเหมาะสม

4) แสดงความเป็นมิตร หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยมีสีหน้าท่าทางยิ้มแย้มกับผู้อื่นอยู่เสมอ มีกิริยาท่าทางสุภาพ อ่อนโยนกับผู้อื่นอยู่เสมอ สนทนากับเพื่อนหรือมีเพื่อนสนิทในห้องเรียน

5) รู้จักขอขอบคุณ ขอบใจ ขอโทษ หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยไหว้ขอบคุณ ครูและผู้ใหญ่เมื่อได้รับสิ่งของหรือการช่วยเหลือ พูดขอโทษเมื่อเพื่อนให้สิ่งของหรือให้การช่วยเหลือ กล่าวคำขอโทษเมื่อทำผิดพลาดหรือเดินชนเพื่อน

1.4 การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยโดยการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันและการช่วยเหลือผู้อื่นได้เหมาะสมกับวัย ซึ่งพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมีดังนี้

1) การช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดย รับประทานอาหารด้วยตนเอง อาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟันด้วยตนเอง แต่งตัวมาโรงเรียนด้วยตนเอง ถูกระเป๋ามาโรงเรียนด้วยตนเอง ปูและพับเก็บที่นอนที่โรงเรียนด้วยตนเอง เมื่อใช้ห้องน้ำแล้วทำความสะอาดสุขภัณฑ์ด้วยตนเอง ล้างมือเมื่อออกจากห้องน้ำหรือทำกิจกรรมต่างๆ เก็บของใช้ส่วนตัวด้วยตนเอง

2) การช่วยเหลือผู้อื่นได้เหมาะสมกับวัย หมายถึง การที่เด็กแสดงพฤติกรรมโดยช่วยครูหยิบของหรือจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียน ช่วยครูเก็บของหรือเก็บอุปกรณ์การเรียน ช่วยครูหรือเพื่อนถือของ ช่วยจับมือเพื่อนลุกขึ้นเมื่อเห็นเพื่อนหกล้ม ช่วยปลอบใจเมื่อเพื่อนร้องไห้ ช่วยเหลืองานครู เพื่อนหรือผู้อื่นเมื่อได้รับการขอร้อง ช่วยเหลืองานโรงเรียนตามความเหมาะสม

1.5 นำข้อมูลที่ได้มาทำการศึกษาวิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูล จากนั้นนำมาจัดทำเป็นรูปแบบให้เพื่อเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

2. การเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ที่ได้ทดลองแล้วไปลองใช้อีกครั้ง ด้วยการจัดอบรมครูปฐมวัยจำนวน 10 คน ให้มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และหลักการแนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY รวมทั้งศึกษาเอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบและแผนการจัดประสบการณ์ หลังจากนั้นครูปฐมวัย นำไปทดลองใช้เป็นเวลา 2 สัปดาห์ แล้วประเมินความเหมาะสมของรูปแบบเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยและการสัมภาษณ์เพิ่มเติม โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของครูปฐมวัย ตามรายการที่กำหนดไว้แล้ว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY สำหรับพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (Research Development) และผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประกอบด้วยขั้นตอนดำเนินการที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การพัฒนาเครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.1 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 - 2.2 การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
3. การพัฒนาเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัย
 - 3.1 การสร้างเครื่องมือวัด
 - 3.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัด
4. การทดลองใช้รูปแบบ
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล
7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา จำนวน 8,551 คน ปีการศึกษา 2555

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ของโรงเรียนวัดท่าเกวียน (สัย์อุทิศ) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา เขต 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 76 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 38 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 38 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากเด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่มีทั้งหมดจำนวน 4 ห้องเรียน เลือกมาจำนวน 2 ห้องเรียน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน และกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 38 คน

การพัฒนาเครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัย

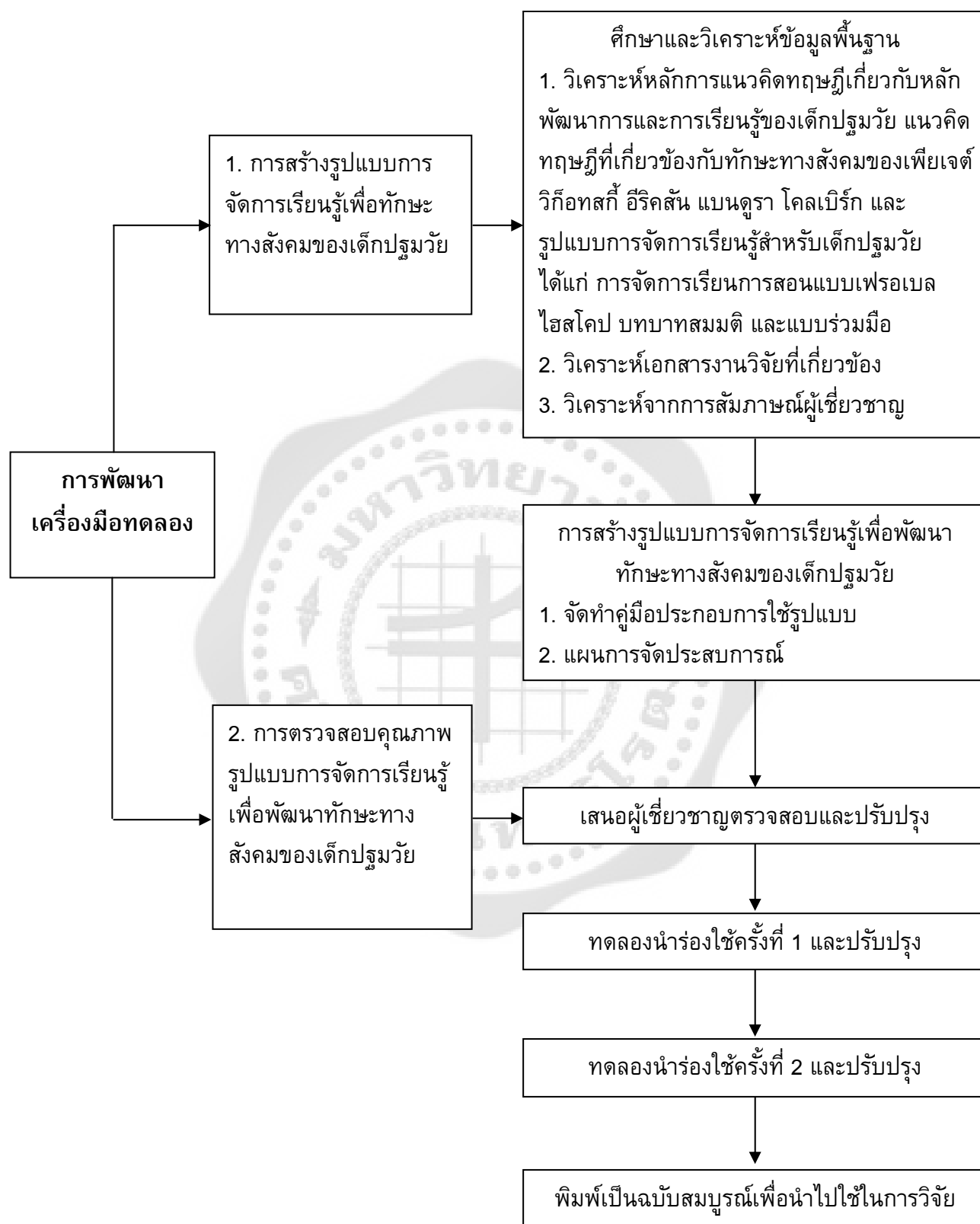
เครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้นำเสนอการพัฒนาเครื่องมือเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยเริ่มด้วยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ได้แก่ หลักการและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกอ์ทสกี ทฤษฎีจิตสังคมของอีริคสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์มาประมวลพัฒนาจัดทำร่างรูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้อุปกรณ์เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

2. การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยสร้างเครื่องมือประเมินคุณภาพของรูปแบบแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพในด้านความเหมาะสมของรูปแบบ การจัดกิจกรรมเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ และแผนการจัดประสบการณ์ จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการแก้ไขปรับปรุงรูปแบบตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วจึงนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ไปศึกษาทดลองนำร่องใช้ จำนวน 2 ครั้ง กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อการปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาสรุป เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์เหมาะสำหรับใช้พัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ดังแสดงในภาพประกอบ 14

ภาพประกอบ 14 ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัย

จากภาพประกอบ 14 สามารถอธิบายขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นในการสร้าง และพัฒนารูปแบบ โดยดำเนินการดังนี้

1.1 วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

1.1.1 ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมาวิเคราะห์ ประกอบด้วย

1) หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปฏิสนธิ คลอดจากครรภ์มารดาสู่โลกภายนอกจากทารกเติบโตเป็นผู้ใหญ่ สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2556: 37-38) กล่าวว่า การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจเด็ก และการจัดประสบการณ์ให้เด็ก ไปในทิศทางที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับเด็กแต่ละคน ถ้าพัฒนาการทุกด้านได้รับการตอบสนองตรงตามความต้องการแล้ว พัฒนาการเด็กจะเป็นไปอย่างเหมาะสมกับวัย ซึ่งพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัยนั้นเป็นความสามารถของเด็กในการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน การปรับตัวในการเล่น หรือการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทำหน้าที่ตามเวลา มีความรับผิดชอบ รู้จักกาลเทศะ ตลอดจนรู้จักการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นเด็กปฐมวัยจึงควรได้รับการตอบสนองพัฒนาการในแต่ละด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้ครบทุกด้านอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย ถ้าพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งบกพร่องก็จะนำไปสู่ความบกพร่องในด้านอื่นๆ ด้วย และมีผลกระทบในระยะต่อไป

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มนุษย์มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิม เป็นพฤติกรรมค่อนข้างถาวร ซึ่งพฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากการสังเกตพฤติกรรมและผลของการแสดงพฤติกรรมของบุคคลอื่น การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จึงเป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมและการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ในการเรียนรู้ของเด็กนั้นสิ่งที่มีอิทธิพลได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ (สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. 2556: 40) นอกจากนั้นการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กจะเรียนรู้ในแบบของการเล่นกับเพื่อน เล่นเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รับรู้สิ่งที่ป็นรูปธรรม ลงมือปฏิบัติจริง สำรวจสิ่งรอบตัวตามความพอใจของตนเอง ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างรวดเร็ว และเรียนรู้ได้ตามความต้องการของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปจากการวิเคราะห์หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย พบว่า การเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยเกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากเด็กได้รับอิทธิพลจากการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่น และจากประสบการณ์ที่ได้รับตลอดจนจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น การเล่นกับเพื่อน ลงมือปฏิบัติจริง สำรวจสิ่งรอบตัวตามความพอใจของตนเอง ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างรวดเร็ว และเรียนรู้ได้ตามความต้องการของตนเอง

2) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ เพียเจต์ (สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. 2556: 48-51) เน้นความสำคัญของความเป็นมนุษย์ อยู่ที่มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อมใน 2 ลักษณะคือ เด็กพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจ (Equilibration) ความสามารถนี้เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางสมอง นอกจากนี้เพียเจต์ เน้นเรื่องการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ เป็นการเรียนรู้ทักษะทางสังคมตั้งแต่ในวัยเด็ก การที่พ่อแม่ ครู และผู้ที่อยู่รอบตัวเด็กถ่ายทอดความรู้ให้เด็กหรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับถ่ายทอดด้วยกระบวนการซึมซับประสบการณ์หรือปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 50-53) จึงเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) อิทธิพลของทฤษฎีนี้มีบทบาทในการจัดแนวประสบการณ์ในระดับปฐมวัยคือ การให้เด็กเรียนรู้โดยให้โอกาสเด็กในการเล่น สำรวจ ทดลอง มีโอกาสเลือก ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองตามความสามารถทางสติปัญญาของบุคคล และเด็กวัยนี้จะมีพฤติกรรมเลียนแบบผู้ใหญ่ในเวลาเล่น (Deferred Imitation) หรือเลียนแบบได้โดยตัวแบบไม่ต้องอยู่ต่อหน้า จะเห็นได้จากการเล่นขายของของเด็กมีการทอนเงินให้ลูกค้า หรือเล่นสมมติ หรือสร้างทำ เช่น เด็กจะเล่นทำเป็นนอนหลับขณะที่แม่เดินมาพบ หรือใช้สิ่งต่างๆ เล่นเป็นแบบจริง เช่น นำกล่องกระดาษมาทำเป็นบ้านจำลอง เป็นต้น

สรุปจากการวิเคราะห์ทฤษฎี พบว่า การเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยตามทฤษฎีของเพียเจต์ เป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ ทั้งที่เป็นตัวบุคคลและสิ่งของ เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ด้วยการซึมซับประสบการณ์และปรับโครงสร้างทางสติปัญญาเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจของแต่ละบุคคล ผู้ใหญ่จึงควรมีพฤติกรรมที่ดีและเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมเพื่อให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้

3) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี (สุรางค์ โคว์ตระกูล. 2556: 61-64) เน้นความสำคัญของวัฒนธรรม สังคมและการเรียนรู้ที่มีต่อการพัฒนาทางสติปัญญาวิกโกทสกีกล่าวว่า การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยบ่งชี้ผลผลิตพัฒนาการของเด็ก เป็นต้นว่าเด็กควรเรียนรู้อะไรบ้าง ควรจะมีความสามารถทางใดบ้าง สถาบันทางสังคมต่างๆ ตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไป ก็มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กแต่ละวัยจะเพิ่มถึงขั้นสูงสุดตามศักยภาพของแต่ละบุคคลได้ก็ต่อเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่หรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก เช่น ญาติ หรือเพื่อนในวัยเดียวกัน การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและเด็กได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้วยการใช้ภาษา เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ภาษา เกิดความคิดรวบยอด สัญลักษณ์ต่างๆ จะช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ภาษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการคิด และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งวิกโกทสกีให้ชื่อว่า “ภาษาสังคม” (Social Speed) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กวัยแรกเกิดถึง 3 ปี จะใช้ภาษาเพื่อแสดงความคิดหรืออารมณ์และในการควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่น เด็กวัย 3-7 ปี จะใช้ภาษาพูดกับตนเองโดยไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับใคร แม้ว่าจะพูดคนเดียวแต่ก็จะออกเสียงให้ผู้อื่นได้ยินด้วย เมื่อเด็กอายุมากขึ้นเด็กจะใช้ภาษาพูดในใจบ่อยขึ้นตามอายุและเมื่อพบปัญหา เด็กจะสามารถใช้ภาษาในใจในการแก้ปัญหาหรือใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนที่จะช่วยแก้ปัญหาได้ (สุรางค์ โคว์ตระกูล. 2556: 61-64)

สรุปจากการวิเคราะห์ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกีพบว่า การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ของเด็ก เริ่มจากการใช้ภาษา ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เช่น พ่อ แม่ ครู หรือเพื่อน ที่ให้ความเอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือแก่เด็ก ทำให้เด็กได้สร้างและสามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขีดจำกัด การเข้าใจพัฒนาการทางภาษาจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะภาษาจะทำให้เด็กเข้าใจสังคมและสิ่งต่างๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี

1.1.2 ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมาวิเคราะห์ ประกอบด้วย

1) ทฤษฎีจิตสังคมของอีริคสัน

ทฤษฎีจิตสังคมของอีริคสัน (สุรางค์ โคว์ตระกูล. 2556: 40-45) เน้นความสำคัญทางด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Psychological Environment) ว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพมาก อีริคสันถือว่า วัยทารกเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการในวัยต่อไป เด็กวัยทารกต้องมีผู้เลี้ยงดูเพราะเด็กช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ผู้เลี้ยงดูต้องเอาใจใส่เด็ก สนองความต้องการของเด็กอย่างสม่ำเสมอ เด็กจะอยู่ด้วยความหวังว่าจะมีผู้ช่วยเหลือทุกครั้งที่ตนมีความต้องการ อีริคสัน (1968: 92-93) กล่าวว่า ความไว้วางใจเป็นรากฐานที่สำคัญของ

การพัฒนาบุคลิกภาพ เด็กที่ขาดความไว้วางใจจะกลายเป็นคนที่ชอบก้าวร้าว ตีตัวออกจากสิ่งแวดล้อม นั่นคือเด็กทารกจะมีความเชื่อใจหรือขาดความเชื่อใจ เป็นมิตร เปิดเผย และเชื่อถือไว้เนื้อเชื่อใจต่อสภาพแวดล้อมและบุคคลต่างๆ ถ้าเด็กไม่ได้รับความอบอุ่นเพียงพอเด็กก็จะปกปิดๆ ไม่ไว้วางใจและมักมองโลกในแง่ร้าย (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 57-58) เมื่อเด็กอยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี เด็กเริ่มที่อยากเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และเริ่มเรียนรู้พฤติกรรมหลายอย่างที่กำหนดโดยสังคม ฉะนั้น พ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องรักษาความสมดุล ช่วยเด็กให้เป็นอิสระพึ่งตนเอง โดยต้องเป็นผู้ที่รู้จักใช้คำพูดอธิบายให้เด็กเข้าใจ ว่าสิ่งไหนทำได้สิ่งไหนทำไม่ได้ พยายามเลี่ยงการดูเด็กเวลาเด็กทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่บางครั้งจำเป็นต้องให้เด็กมีความอาย (Shame) และการสงสัยตัวเองว่าทำไม่ถูก (Doubt) เพราะเป็นสิ่งสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา เพราะว่าทุกคนควรจะต้องมีความละเอียดใจ ไม่กล้าทำสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับด้วย พ่อ แม่ ควรเน้นเรื่องการให้เด็กพึ่งพาตนเอง มีความอิสระ ทำอะไรด้วยตนเอง มากกว่าการมีความรู้สึกอายและสงสัยในตนเอง เมื่อเด็กอายุประมาณ 3-5 ปี เด็กจะมีความริเริ่มทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมากในขั้นนี้ เป็นวัยที่เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ ทั้งด้านการพูดและการกระทำ อยากทำอะไรเองโดยไม่พึ่งผู้ใหญ่

สรุปจากการวิเคราะห์ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน พบว่า การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเริ่มตั้งแต่วัยทารก เด็กจะมีความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ครอบครัว และผู้เลี้ยงดูบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดเด็กในระยะเริ่มต้นของชีวิตจึงต้องให้ความรักความอบอุ่น เป็นที่พึ่งพาให้เด็กได้รับประสบการณ์ที่ดี ซึ่งจะส่งผลให้เด็กเกิดความเชื่อถือและเชื่อใจ ไม่ทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจสงสัย ละอาย อันจะนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าว หรือหลบหลีกสังคมต่อไปในอนาคต

2) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 61-64) มีแนวคิดว่าคุณคนเกิดการเรียนรู้ด้วยการให้ตัวแบบ โดยผู้เรียนจะเลียนแบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แบนดูราได้อธิบายว่าการเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน เด็กสังเกตจากต้นแบบ สัญลักษณ์ทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม การที่บุคคลเกิดการเรียนรู้แล้วจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการจูงใจ และกระบวนการจูงใจย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของสิ่งล่อใจภายนอก สิ่งนั้นจะต้องกระตุ้นการรับรู้ เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ และเป็นที่ยอมรับของสังคม พฤติกรรมที่กระทำตามตัวแบบนั้นสามารถที่จะควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งแบนดูรา ได้ให้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรมว่าเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินความผิดถูกของพฤติกรรม การคิดการให้เหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของกฎเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการประเมินพฤติกรรมว่าถูกหรือผิด ต้องคิดถึงลักษณะของผู้กระทำ ลักษณะของพฤติกรรมและผลที่ตามมา การตัดสินใจจริยธรรมความผิดถูกของพฤติกรรม จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน ได้แก่ มนุษย์เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และเรียนรู้

ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม เมื่อเกิดเหตุการณ์หนึ่ง ก็มีความคาดหวังกับอีกเหตุการณ์หนึ่งได้ ความคาดหวังนี้ทำให้มนุษย์ ตัดสินใจทำหรือไม่ทำพฤติกรรม เพื่อให้เกิดผลที่ตนปรารถนา เรียนรู้จากการอ่านหรือจากคำบอกเล่าของผู้อื่น ทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ผลของการเรียนรู้ของมนุษย์จะพัฒนาเป็นความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ มนุษย์สามารถคิดในเชิงประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่งๆ จะทำให้เกิดผลรวมอะไรบ้าง และผลรวมต่างๆ มีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด การคิดเช่นนี้นำไปสู่การตัดสินใจที่ทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง และนำไปสู่การบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งใจไว้ การตัดสินใจความผิดถูกของพฤติกรรมต่างๆ จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันและด้วยน้ำหนักที่แตกต่างกันออกจากรั้ว การกำกับตนเอง (Self Regulation) จะส่งผลให้กระทำในสิ่งที่จะนำไปสู่ปฏิกริยาทางบวกและเลี่ยงการกระทำที่ไปสู่ปฏิกริยาทางลบ

สรุปจากการวิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา พบว่าการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการสร้างการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้เด็กลงมือปฏิบัติจริง มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนได้สัมผัสและตอบสนองกับประสบการณ์ตรง ในการตัดสินใจเหตุผลทางจริยธรรมนั้น อายุไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดในเรื่องของการให้เหตุผลทางจริยธรรม ความคิดการให้เหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของตัวแบบจากพฤติกรรมของผู้ใหญ่และบุคคลที่แวดล้อมตัวเด็ก หากเด็กได้รับการเรียนรู้จากการอ่านหรือจากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ ทำให้เด็กสามารถปฏิบัติในสิ่งที่ เป็นบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ของสังคมได้ ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (สจวร์ต โคว์ตระกูล. 2556: 68-72) เป็นทฤษฎีที่เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานสืบเนื่องมาจากทฤษฎีของเพียเจต์ แต่โคลเบอร์กได้ปรับปรุงการวิจัย การวิเคราะห์ผลรวมทั้งได้ทำการวิจัยอย่างกว้างขวางไม่เฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา เท่านั้นแต่ที่ทำได้การวิจัยในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไป เช่น ประเทศ ใต้หวัน เตอร์กี และ เม็กซิโก เป็นต้น โคลเบอร์กได้คิดวิธีวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีระบบการให้คะแนนอย่างมีระเบียบแบบแผน ผู้ที่จะใช้วิธีการให้คะแนนระดับพัฒนาการทางจริยธรรมจะต้องได้รับการอบรมพิเศษ วิธีการวิจัยที่โคลเบอร์กใช้ก็คล้ายคลึงกับวิธีการของเพียเจต์มาก คือ สร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรม ที่ผู้ตอบยากที่จะตัดสินใจได้ว่า “ถูก” หรือ “ผิด” “ควรทำ” หรือ “ไม่ควรทำ” อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นกับองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งการตอบจะขึ้นกับวัยของผู้ตอบเกี่ยวกับความคิดเห็น ในบทบาทของผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่องค่านิยม ความสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม และความยุติธรรมหรือหลักการที่ยึดถือ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กนี้ (สิริมาภิญาญอนันตพงษ์. 2556: 64-67) ประกอบด้วยขั้นพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น มีระดับความคิดทางจริยธรรม 3 ระดับ ในแต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น และในระดับจริยธรรมของเด็กปฐมวัย จะอยู่ในระดับแรก คือ ระดับเริ่มมีจริยธรรม มีลักษณะทำตามคำสั่งที่กำหนดว่าดีหรือไม่ดี ส่วนใหญ่จะมองผลของการกระทำว่าได้รับความเจ็บปวดหรือความพึงพอใจ และจะทำตาม

กฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจเหนือตนกำหนดไว้ แบ่งเป็น ชั้นที่ 1 เด็กจะเคารพกฎเกณฑ์เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ และชั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัลโดยเลือกทำแต่สิ่งที่น่าสนใจมาให้ตนเองเท่านั้น โคลเบิร์ต (สฺรูรงค์ โค้วตระกูล, 2556 :68-75) อธิบายว่า พัฒนาการของการใช้เหตุผลทางจริยธรรม จะดำเนินไปตามขั้นตอนจากขั้นตอนหนึ่งเรื่อยไปจนถึงขั้นที่หก จะข้ามขั้นไม่ได้ และพัฒนาการอาจจะชะงักอยู่ในขั้นใดขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและเหตุการณ์ทางสังคม ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความรู้ทางสังคม การมีบทบาททางสังคมจะมีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมซึ่งมีความเป็นสากล เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของมนุษย์กับการเรียนรู้ทางสังคม และมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา ขอบขอบที่สำคัญพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต เป็นพัฒนาการเหตุผลจริยธรรม ซึ่งต่างจากพฤติกรรมจริยธรรม เช่น เด็กอาจจะเรียนรู้ที่จะบอกเหตุผลที่ใช้ในการแสดงพฤติกรรมแต่ละอย่างแต่เมื่อถึงเวลาจริยธรรมอาจจะมีพฤติกรรมอีกแบบ ดังนั้น พัฒนาการเหตุผลทางจริยธรรม มิใช่การรับรู้จากการสอนของผู้อื่นโดยตรง แต่เป็นการผสมผสานระหว่างบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อผู้อื่นและบทบาทของผู้อื่น

สรุปจากการวิเคราะห์ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต พบว่า การเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการการเรียนรู้โดยยึดหลักที่ว่าจริยธรรม เป็นกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจ เหตุผลนั้นจะพัฒนาจากขั้นต่ำสู่ขั้นสูงกว่า ไม่มีการย้อนขั้นและไม่มีการเร่งขั้น ซึ่งแต่ละขั้นเป็นผลมาจากการคิดไตร่ตรองจากข้อมูลที่เป็นความเข้าใจส่วนตัว และข้อมูลที่มาจากรสนะของผู้อื่นที่อยู่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน ทำให้เด็กเกิดการพัฒนาการทางจริยธรรมด้วยการประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์บรรทัดฐานของสังคม

ดังนั้น จากการศึกษาทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำหลักการแนวคิดของเพียเจต์ คือ เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม นำหลักการแนวคิดของแบนดูรา คือ เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการเลียนแบบผู้ที่เด็กให้ความสนใจ และนำหลักการแนวคิดของอีริคสัน คือ เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากพฤติกรรมทางสังคมที่เด็กได้รับ หากเด็กได้รับประสบการณ์ที่ทำให้เด็กเกิดความไว้วางใจ เด็กจะมีความเป็นตัวของตัวเอง มองโลกในแง่ดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และนำหลักการแนวคิดของโคลเบิร์ต คือ เด็กจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยเลือกกระทำการที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิดต่อผู้อื่น และจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ ซึ่งผู้วิจัยนำหลักการ แนวคิดทฤษฎีดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย คือ การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้รับประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจ ซึ่งนำไปสู่บุคลิกภาพที่ดีเหมาะสม เนื่องจากทำให้เด็กได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้กระทำการกิจกรรมด้วยตนเอง ทำให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจและเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

1.1.3 ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรเดอเบล การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ มาวิเคราะห์ ดังนี้

1) การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรเดอเบล โดยเฟรดริค วิลเฮม เฟรเดอเบล (Friedrich Wilhelm Frobel: Online) เป็นนักการศึกษาชาวเยอรมัน ได้รับการขนานนามว่า “บิดาของการอนุบาลศึกษา” เป็นผู้ริเริ่มจัดการศึกษาอนุบาลอย่างมีรูปแบบ มีการวางแผนการสอน มีการฝึกหัดครู และผลิตสื่อการสอนเรียกว่าชุดอุปกรณ์ (Gifts) การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาล (Occupations) เฟรเดอเบลเชื่อว่าเด็กมีความสามารถในสิ่งดีงาม มาตั้งแต่เกิด เด็กปฐมวัยควรจะเรียนรู้ด้วยการเล่น การแสดงออกอย่างอิสระ เด็กควรได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียน กระบวนการเรียนการสอนของเฟรเดอเบล เน้นการเล่นอย่างมีความหมาย ครูต้องมีแผนการจัดประสบการณ์ มีอุปกรณ์ และการกิจกรรมที่เหมาะสม มีการกระตุ้นเร้าความสนใจของเด็ก การสอนที่สำคัญของครูปฐมวัยคือ ต้องมีแผนการสอน สอนระเบียบเมื่อเด็กเล่นเสร็จ บรรยากาศในการเรียนเน้นความเป็นธรรมชาติ โรงเรียนต้องสวยงาม ผู้ปกครองได้รับการฝึกอบรมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างถูกต้อง ซึ่งเฟรเดอเบลเชื่อเกี่ยวกับพลังความสามารถและความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ภายในตนจะปรากฏออกสู่ภายนอกได้ ถ้าได้สัมผัสกับอุปกรณ์และประสบการณ์ การที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติเป็นการนำเด็กไปสู่การพัฒนาร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรมที่สูงขึ้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56; อ้างอิงจาก William and Fromberg: 19, 49) เน้นที่การกระทำกับวัสดุของเล่นที่เรียกว่า ชุดของขวัญ (gifts) เป็นสิ่งสำคัญและเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็ก และเฟรเดอเบลเชื่อว่าเด็กมีความสามารถสำหรับสิ่งที่ดีงามมาตั้งแต่แรกเกิด เด็กควรได้เล่น ได้แสดงออก ได้คิดค้นสืบเสาะ และลงมือกระทำด้วยตนเอง

สรุป จากการวิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรเดอเบล พบว่าเฟรเดอเบลเชื่อว่า วัยเด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ด้วยการเล่น หรือเรียนปนเล่น มีการแสดงออกอย่างอิสระ และควรได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ทั้งในและนอกชั้นเรียนในประสบการณ์หรือสถานการณ์ที่หลากหลาย ดังนั้นเด็กปฐมวัยจึงควรได้รับประสบการณ์ตรงทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งการเล่นเป็นประสบการณ์ที่ดีสำหรับเด็ก การจัดการเรียนการสอนของเฟรเดอเบล มีชุดอุปกรณ์การสอนเป็นสื่อหลักและตำราสำหรับเด็กปฐมวัยในการเรียนรู้ เด็กสามารถเล่น จากง่ายไปยากตามลำดับวัยของเด็ก เป็นการเล่นตามธรรมชาติที่เด็กสามารถเข้าใจและเรียนรู้ด้วยตนเอง

2) การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคปเป็นลักษณะวิธีการเรียนรู้หนึ่งของเด็กปฐมวัย (พัชรี ผลโยทิน และคณะ. 2543 : 5-7) คือการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติตามความสนใจของเด็ก ในศูนย์การเรียนรู้จะมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้และพัฒนาการตามวัย ซึ่งจัดไว้อย่างเป็นหมวดหมู่ เด็กจะได้รับการกระตุ้นจากครู ให้คิดหาอุปกรณ์ที่จัดไว้มาจัดกระทำหรือเล่นด้วยการวางแผนการทำงาน แล้วดำเนินตามแผนไว้ตามลำดับ พร้อมแก้ปัญหาและทบทวนงานที่ทำด้วยการทำงานกับเพื่อนเป็นกลุ่มเล็กๆ โดยมีครูคอยให้กำลังใจ ถามคำถาม สนับสนุน ให้คำแนะนำและ

เพิ่มเติมสิ่งที่เด็กต้องเรียนรู้ แนวคิดของการจัดการศึกษาแบบไฮสโคป มาจากความเชื่อพื้นฐาน คือ เด็กสามารถสร้างความรู้ได้จากการมีส่วนร่วมกระทำกับบุคคล วัสดุอุปกรณ์ เหตุการณ์ และความคิด เนื่องจากเป็นกระบวนการจูงใจจากภายใน ขณะที่เด็กกำลังลำดับความคิดความสามารถในแต่ละชั้น ขณะปฏิบัติ ผู้ใหญ่จะเป็นผู้มีส่วนช่วยสนับสนุนพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การสนับสนุนของผู้ใหญ่อย่างสม่ำเสมอ การยอมรับจากการเลือก การคิดและการกระทำของเด็กเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับเด็ก สร้างให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง มีความรู้สึกรับผิดชอบและรู้จักควบคุมตนเอง การสังเกตความสนใจและความตั้งใจของเด็กอย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นขั้นตอน ที่สำคัญสำหรับการเข้าใจระดับพัฒนาการของเด็ก การวางแผนและดำเนินปฏิสัมพันธ์กับเด็กได้อย่างเหมาะสม

สรุป จากการวิเคราะห์รูปแบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบไฮสโคป พบว่า หลักการการจัดประสบการณ์แบบไฮสโคปเน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ในการวางแผน การปฏิบัติตามแผนและการทบทวน เน้นการเรียนรู้ผ่านมุมเล่นที่หลากหลาย ด้วยสื่อและกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และการแก้ปัญหาอย่างกระตือรือร้น เด็กควรได้รับการส่งเสริมในขณะที่เด็กวางแผน ปฏิบัติตามที่วางแผน และทบทวนสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว โดยมีครูคอยกระตุ้นพัฒนาการใช้คำถามสนับสนุนและขยายการเรียนรู้ของเด็กไปพร้อมๆ กับการเพิ่มพูนทักษะการสื่อสาร กิจกรรมที่มีความสมดุลระหว่าง ประสบการณ์ที่เด็กริเริ่มและครูวางแผนการสอน ครูใช้เทคนิค การสังเกตในการศึกษาและเข้าใจการเล่นของเด็ก ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญมากในการศึกษาแนวนี้ เพราะต้องปฏิบัติต่อลูกของตนว่า เป็นผู้เรียนที่มีความสามารถ และกระตือรือร้น ทั้งครู และผู้ปกครองมีฐานะเป็นเพื่อนร่วมงานที่ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน

3) การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ เป็นลักษณะวิธีการหนึ่งของเด็กปฐมวัย คือการเรียนรู้ที่เด็กปฐมวัยได้สวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง (ทิตนา แชมมณี. 2553: 358) และแสดงออกมาตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่สังเกตพบว่าเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ อัดัม (Adam Blatner. 1995) กล่าวว่า การสอนแบบบทบาทสมมติ (ROLE PLAYING IN EDUCATION) เป็นวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจได้ด้วยตนเอง โดยเน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการสอนโดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ เป็นอีกวิธีสอนหนึ่งที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ให้ผู้เรียนได้แสดงออก ทั้งทางด้านความคิดและท่าทางการแสดง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เกิดความสุขสนุกสนานและเพลิดเพลิน ซึ่งลักษณะของการแสดงบทบาทสมมติมี 2 ลักษณะ คือ 1) การแสดงบทบาทสมมติแบบละคร เป็นการแสดงบทบาทตามเรื่องราวที่มีอยู่แล้ว ผู้แสดงจะได้ทราบเรื่องราวทั้งหมด แต่จะไม่ได้รับบทที่กำหนดให้แสดงตามอย่างละเอียด ผู้แสดงจะต้องแสดงออกตามความคิดของตน และดำเนินเรื่องไปตามท้องเรื่องที่กำหนดไว้แล้วซึ่งมีลักษณะเหมือนละคร และ 2) การแสดงบทบาทสมมติแบบแก้ปัญหา เป็นการแสดงบทบาทสมมติที่ผู้เรียนได้รับ

ทราบสถานการณ์หรือเรื่องราวแต่เพียงเล็กน้อยเท่าที่จำเป็น ซึ่งมักเป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือมีความขัดแย้งแฝงอยู่ ผู้แสดงบทบาทสมมติจะใช้ความคิดของตนในการแสดงออกและแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเสรี

สรุป จากการวิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ พบว่าการสอนแบบให้เด็กแสดงบทบาทสมมติ เป็นการสอนที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้นมาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงบทบาทสมตินั้นๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางด้านความรู้ ความคิด ที่คิดว่าตนควรจะเป็น และผู้เรียนได้รับทราบสถานการณ์หรือเรื่องราว ซึ่งมักเป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือมีความขัดแย้งแฝงอยู่ ผู้แสดงบทบาทสมมติจะใช้ความคิดของตนในการแสดงออกและแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเสรีซึ่งเป็นการฝึกทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

4) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นลักษณะวิธีการหนึ่งของเด็กปฐมวัย คือการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยโดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถแตกต่างกันประมาณ 3-6 คนช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม (ทิตานา แคมมณี . 2553: 98-99) ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป เรามักจะไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ส่วนใหญ่เรามักจะมุ่งไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน หรือระหว่างผู้เรียนกับบทเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเป็นมิติที่มักจะถูกละเลยหรือมองข้ามไป ทั้งๆ ที่มีผลการวิจัยชี้ชัดแล้วว่า ความรู้สึกของผู้เรียนต่อตนเอง โรงเรียน ครูและเพื่อน มีผลต่อการเรียนรู้มาก การเรียนรู้แบบร่วมมือไม่ได้มีความหมายเพียงว่า มีการจัดให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มแล้วให้งานและบอกผู้เรียนให้ช่วยกันทำงานเท่านั้น การเรียนรู้จะเป็นแบบร่วมมือได้ ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบ 5 ประการ คือ 1) การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (positive interdependence) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ จะต้องมีความตระหนักว่าสมาชิกทุกคนมีความสำคัญ และความสำเร็จของกลุ่มขึ้นกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ 2) การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (face-to-face promotive interaction) การที่สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันในทางที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะห่วงใย ใ้วางใจ ส่งเสริม และช่วยเหลือกันและกันในการทำงานต่าง ๆ ร่วมกัน ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน 3) ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน (individual accountability) สมาชิกในกลุ่มการเรียนรู้ทุกคนจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ และพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ ไม่มีใครที่จะได้รับประโยชน์โดยไม่ทำหน้าที่ของตน ดังนั้น กลุ่มจึงจำเป็นต้องมีระบบการตรวจสอบผลงาน ทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม วิธีการที่สามารถส่งเสริมให้ทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ที่มีหลายวิธี 4) การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (interpersonal and small-group skills) การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยทักษะที่สำคัญๆ หลายประการ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหา

ขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพ ยอมรับ และไว้ว่างใจกันและกัน และ 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (group processing) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้องมีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่ม เพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

ซึ่งผลดีของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทิศนา แคมมณี (2553: 101) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือส่งผลดีต่อผู้เรียนในหลายด้าน ดังนี้

- มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายมากขึ้น (greater efforts to achieve) การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย เป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีผลงานมากขึ้น การเรียนรู้มีความคงทนมากขึ้น (long-term retention) มีแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เหตุผลดีขึ้น และคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น

- มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนดีขึ้น (more positive relationships among students) การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีน้ำใจนักกีฬามากขึ้น ใส่ใจในผู้อื่นมากขึ้น เห็นคุณค่าของความแตกต่าง ความหลากหลาย การประสานสัมพันธ์และการรวมกลุ่ม

- มีสุขภาพจิตดีขึ้น (greater psychological health) การเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมและความสามารถในการเผชิญกับความเครียดและความผันแปรต่างๆ

สรุป จากการวิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนเรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จำนวน 3-6 คน โดยสมาชิกแต่ละกลุ่มประกอบด้วยผู้ที่มีสามารถทางการเรียนรู้แตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวม เพื่อให้ตนเองและสมาชิกทุกคนในกลุ่มประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

1.2 วิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 ผู้วิจัยได้นำเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ ประกอบด้วย

- 1) งานวิจัยในประเทศ ดำเนินการวิเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมและกิจกรรมที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยจากปริญญาโทของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยศิลปากร สภาการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์คุณลักษณะทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่สำคัญจากข้อกำหนดขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น รวมทั้งวิเคราะห์วิธีการในการ

จัดกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมเด็กปฐมวัย เช่น รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรเดอริค การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นต้น

สรุป จากการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ควรเป็นรูปแบบที่มีองค์ประกอบอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ตลอดจนมีสาระและกระบวนการกิจกรรมและขั้นตอนดำเนินงาน ระยะเวลา และการวัดประเมินผลที่สมบูรณ์เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมที่ดีต่อไปในอนาคต นอกจากนี้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรส่งเสริมสำหรับการเตรียมเด็กเข้าศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ให้เกิดมีทักษะทางสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

2) งานวิจัยในต่างประเทศ ดำเนินการวิเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมและกิจกรรมที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยจากปริญญาณิพนธ์ของต่างประเทศ ได้แก่ ศึกษางานวิจัยเรื่องผลของการบำบัดแบบกลุ่มต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย (The impact of child-centered group play therapy on social skills development of kindergarten children ของ Kascsak, Theresa Marie (2012) จากมหาวิทยาลัย The University of North Carolina at Charlotte) ศึกษางานวิจัยเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย : การวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงในระยะยาวของแนวทางการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม (Young children's social skills development and academic achievement: Longitudinal analysis of developmental trajectories and environmental influences) ของ Liu, Xiaoyan (2011) จากมหาวิทยาลัย State University of New York at Buffalo ศึกษางานวิจัยเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการพัฒนาความสามารถทางสังคมของเด็กระหว่างเด็กชาวยุโรป-อเมริกัน และเด็กครอบครัวอพยพชาวจีน (Cultural differences in children's development of social competence between European American and Chinese immigrant families) ของ Chen, Kuan-yi (2009) จากมหาวิทยาลัย The University of Texas at Austin และศึกษางานวิจัยเรื่องความสัมพันธ์คู่ขนานของการเล่นสมมติ ความสามารถทางสังคมและทฤษฎีของการพัฒนาจิตใจในเด็กก่อนวัยเรียน (Parallel relations of pretend play, social competence, and theory of mind development in preschool aged children) ของ Merino, Nicole Marie (2009) จากมหาวิทยาลัย University of California และผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารจากการนำเสนอบทความวิจัยในงาน Pacific Early Childhood Education Research Association พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ควรเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน รู้จักหักทลายเพื่อนหรือผู้ใหญ่ การได้เล่นกับเพื่อน ได้อยู่ร่วมกับผู้อื่น ส่งเสริมพฤติกรรมการทำงานร่วมกับผู้อื่น

การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพฤติกรรมองค์รวมที่ควรเกิดในเด็กปฐมวัย เป็นการเล่นที่มีความหมาย โดยครูปฐมวัยเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการสนับสนุนให้เด็กเกิดพฤติกรรมดังกล่าว

สรุป จากการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ควรเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์ ผูกทักษะทางสังคม และการควบคุมตนเองให้คลายความกังวลในการเข้าสังคม ให้เด็กรู้จักแก้ปัญหา กระตุ้นให้พูดคุยกันกับบุคคลที่บ้าน โดยผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างให้เด็กได้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นต้น และครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กเกิดพฤติกรรมทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

1.3 วิเคราะห์บันทึกคำให้การสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ

การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1.3.1 คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษปฐมวัย จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยา จำนวน 1 ท่าน ดังนี้

- 1) พระครูสุตธรรมาภรณ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์ (ดร.สำราญ จรรยาเจริญ) หัวหน้าฝ่ายกิจการนิสิต วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดฉะเชิงเทรา
- 2) ผศ.ดร.อุทัย ศิริภักดิ์ อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
- 3) ศาสตราจารย์ ดร.อารี สัญหณี ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตบางนา กรุงเทพมหานคร
- 4) รศ.ดร.วิภาภรณ์ บุญยงค์ อาจารย์สาขาวิชาจิตวิทยา และการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
- 5) ดร.สยามพร ทองเนื้อดี ผู้อำนวยการโรงเรียนสารสาสน์ วิเทศบางบอน กรุงเทพมหานคร

1.3.2 กำหนดกรอบในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด (สิริมา

ปฏิญญานันทพงษ์. 2556: 232) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย 5 ประเด็น ดังนี้

- 1) ความคิดเห็นในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย
- 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมใดที่ต้องพัฒนาหรือเสริมสร้างในเด็กปฐมวัยเป็นสำคัญ
- 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย
- 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคม
- 5) ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1.3.3 ทำการสัมภาษณ์และบันทึกคำให้การสัมภาษณ์

1.3.4 นำบันทึกคำให้การสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านมาประมวลเพื่อเป็นแนวคิดพื้นฐานในการนำไปสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 สรุปประเด็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

ประเด็นในการสัมภาษณ์	สรุปประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์
ความคิดเห็นในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย	การพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยบุคคลหลายฝ่ายควรร่วมมือกันในการพัฒนา และพัฒนาทุกๆ ด้านของเด็กปฐมวัย เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน โดยให้เด็กได้รับสิ่งที่ดีที่สุด และพ่อแม่ผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กประพฤติปฏิบัติตาม วัยเด็กเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็นหลายสิ่งหลายอย่างที่รอบๆ ตัว ประสบการณ์ในวัยเด็กจะทำให้เด็กเรียนรู้ทักษะต่างๆ เป็นอย่างดี เช่น การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร หรือ รับประทานอาหารด้วยการใช้ช้อนกลาง เป็นต้น ซึ่งเด็กควรได้รับประสบการณ์ที่เป็นจริงและได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ
ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมใดที่ต้องพัฒนาหรือเสริมสร้างในเด็กปฐมวัยเป็นสำคัญ	ทักษะทางสังคมที่ต้องพัฒนาในเด็กปฐมวัยควรเป็นทักษะเกี่ยวกับการให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ตลอดจนเรียนรู้ทักษะการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันง่ายๆ ได้ เป็นการฝึกนิสัยที่ดีให้กับเด็กในการดำรงชีวิตประจำวัน และเด็กควรได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคมเกี่ยวกับการอยู่กับคนรอบข้างได้ เห็นอกเห็นใจเพื่อนได้ กล้าแสดงออก เป็นผู้นำผู้ตาม ตรงต่อเวลา เคารพกฎกติกา มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สนทนาโต้ตอบกับผู้อื่นได้ และตั้งใจฟังครู เป็นต้น

ตาราง 5 สรุปประเด็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการสัมภาษณ์ (ต่อ)

ประเด็นในการสัมภาษณ์	สรุปประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์
<p>ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัย</p>	<p>คุณลักษณะเฉพาะของทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยนั้น เด็กควรได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคมโดยให้รู้จักหน้าที่ของตนเองเช่น รู้หน้าที่พลเมืองที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ทำงานร่วมกับคนอื่นได้ สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ ให้เกียรติผู้อื่นได้ ยอมรับความแตกต่าง รู้จักทักทายคนก่อน รู้จักประนีประนอมช่วยเหลือคนอื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น เมตตา ตลอดจนสามารถพูดจา กล่าวคำขอโทษและขอบคุณได้ ดังนั้น คุณลักษณะเฉพาะของทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น</p>
<p>ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคม</p>	<p>วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคมหรือการพัฒนาเด็กคือ การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย คอยสังเกต ดูแล เอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเด็กวัยนี้เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น ดังนั้นพ่อแม่ ผู้ปกครองต้องมีเวลา และดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเองตลอดเวลา และหากิจกรรมที่เหมาะสมให้เด็กได้เล่นหรือกระทำ ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ต่างให้กับเด็กปฐมวัย</p>
<p>ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย</p>	<p>วิธีการประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ควรใช้วิธีการประเมินสภาพจริงหรือการประเมินด้วยการสังเกตพฤติกรรมทางสังคม เช่น การสังเกตขณะเด็กทำกิจกรรมอยู่ร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในขณะที่เด็กอยู่ในโรงเรียน</p>

สรุป จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิคือ เด็กควรได้รับการพัฒนาและปลูกฝังทักษะทางสังคม เพื่อวางรากฐานที่ดีต่อไปในอนาคต เด็กปฐมวัยควรมีความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามเหมาะสมกับวัย และมีการแสดงออกในทางที่ดีเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ได้แก่ รู้จักหน้าที่ของตนเอง ทำงานร่วมกับคนอื่นได้ สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ รู้จักทักทายคนก่อน ช่วยเหลือคนอื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น เมตตา มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และรู้จักเคารพกฎกติกาของสังคม เป็นต้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยจึงต้องเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขภายใต้การประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมที่วางไว้

1.4 สร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยในเบื้องต้น โดยอาศัยข้อมูลจากการวิเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกอทสกี ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมาเป็นแกนหลักบูรณาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมเด็กปฐมวัย แนวคิดพื้นฐานการจัดการจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา ด้านการศึกษาปฐมวัย และด้านจิตวิทยา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะของรูปแบบการจัดการเรียนรู้หรือการเรียนการสอน ต้องประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน หรือการเรียนรู้ รวมถึงวิธีสอนและเทคนิคต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่ยึดถือตลอดจนได้รับการทดสอบ พิสูจน์ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนได้ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN) เป็นขั้นที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการทำงานร่วมกับเพื่อน โดยเด็กได้ร่วมกันวางแผนนำเสนอสาระการเรียนรู้ ซึ่งการวางแผนจะเป็นกระบวนการคิดของเด็กเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายสาระการเรียนรู้ที่คาดหวัง เป็นความสามารถทางการสื่อสารและการใช้ภาษาของเด็ก เด็กอาจวางแผนโดยการใช้คำพูด หรือแสดงท่าทาง ครูสามารถสนับสนุนการวางแผนของเด็กได้โดยการสังเกตลักษณะแผนงานของเด็กแต่ละคน และร่วมวางแผนสาระการเรียนรู้ร่วมกับเด็กอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กมีความสนใจในการวางแผนและเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมร่วมกัน

ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY) เป็นขั้นที่เด็กร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ที่ได้ร่วมกันวางแผนในขั้นที่ 1 เป็นการแสดงออกอย่างมีชีวิตชีวาด้วยสายตา คำพูด เสียงหัวเราะ ทำให้บรรยากาศและสภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีความสุขไม่เคร่งเครียดและเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION) เป็นขั้นที่เด็กร่วมกันลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ร่วมกัน โดยเด็กได้

เล่น และได้เรียนรู้ผ่านการเล่นอย่างสนุกสนานกับเพื่อน ซึ่งการเล่นอิสระทั้งหลาย จะเปิดโอกาสให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคม

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE) เป็นขั้นที่เด็กแสดงความยินดีเมื่อประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ โดยเด็กเกิดความภาคภูมิใจที่การเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนประสบความสำเร็จ ทำให้เข้าใจสิ่งที่ได้เรียนรู้ และเด็กได้ร่วมกันฉลองความสำเร็จด้วยการแสดงความดีใจ ยิ้ม หัวเราะ ปรบมือ และส่งเสียงร้องไชโย เป็นต้น

2. การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพความเหมาะสมของรูปแบบ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษปฐมวัย จำนวน 5 ท่าน ดังนี้

- 1) ดร.ดารรัตน์ อุทัยพยัคฆ์ ศึกษานิเทศชำนาญการ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี
เขต 1 จังหวัดราชบุรี
- 2) ดร.ปิยลักษณ์ พุกกะวัน อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- 3) ดร.กิตติมา บุญยศ อาจารย์ประจำคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
- 4) อาจารย์อริสา ไสคำภา ครูปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลสุตารักษ์บางเขน
ถนนพหลโยธิน แขวงเสนานิคม
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร
- 5) อาจารย์วรางคณา กันประชา ครูปฐมวัยโรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสายอนุสรณ์)
ถนนประชาอุทิศ แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ
กรุงเทพมหานคร

เป็นผู้ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบก่อนนำไปทดลองใช้ โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมขององค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ของคู่มือและแผนการจัดประสบการณ์ ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบประเมิน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (IOC : Index of Item-Operational Definition Congruence) และพิจารณาค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าใช้ได้โดยไม่

ต้องปรับปรุง ข้อใดมี IOC น้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2545 : 179) ความเหมาะสมของคู่มือได้ครบทุกข้อ จำนวน 22 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และความเหมาะสมของแผนการจัดประสบการณ์ได้ครบทุกข้อ จำนวน 10 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะดังนี้ ปรับวิธีการเขียนจุดประสงค์ และการวัดประเมินผลในแต่ละแผนการจัดประสบการณ์ ให้สอดคล้องกัน

เมื่อได้ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว จึงนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปทดลองนำร่องใช้รูปแบบ จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

2.1 การทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 1

ให้ครูปฐมวัยจำนวน 5 คน นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ไปทดลองสอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาฉะเชิงเทรา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อเสนอแนะของครูปฐมวัย ดังนี้ ควรปรับเพิ่มระยะเวลาจากเดิม 40 นาที เป็น 45 นาที เพื่อให้เหมาะสมกับความสนใจของเด็ก และบางช่วงของการจัดกิจกรรมควรฝึกให้เด็กได้เป็นผู้นำผู้ตาม เพราะเด็กจะได้กล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจและมีความมั่นใจในตัวเอง

2.2 การทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 2

ให้ครูปฐมวัยจำนวน 5 คน นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ผู้วิจัยได้แก้ไขปรับปรุงหลังจากการทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 1 แล้ว ไปทดลองใช้สอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อเสนอแนะของครูปฐมวัย ดังนี้ ครูครูปฐมวัยต้องจัดเตรียมอุปกรณ์การสอนล่วงหน้า 1 วัน ให้มีจำนวนเพียงพอกับเด็กทุกคน และสื่อที่ใช้เป็นสื่อของจริงและของจำลองจะทำให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานและตื่นเต้นที่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา

หลังจากทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 2 แล้ว ผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะอีกครั้งเพื่อให้รูปแบบมีความสมบูรณ์เหมาะสมกับวัยและความสนใจของเด็กปฐมวัย จากนั้นจึงนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

การพัฒนาเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

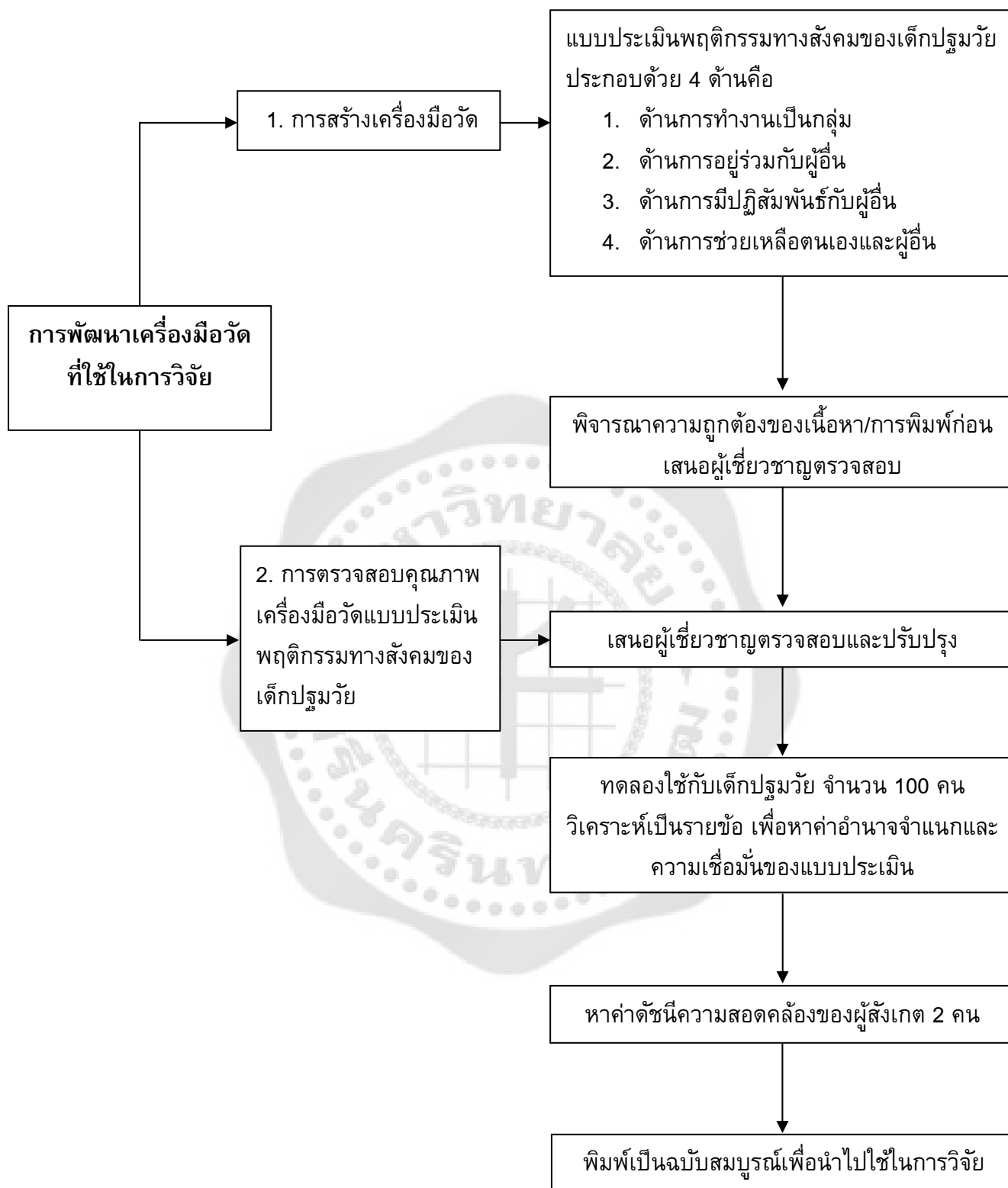
1. การสร้างเครื่องมือวัด

การสร้างเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยสร้างเครื่องมือวัดจำนวน 1 ฉบับ คือ แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความรู้เกี่ยวกับทักษะทางสังคม และเทคนิคการสร้างคำถาม (สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. 2556: 158) ซึ่งแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยทักษะทางสังคม 4 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม
- 2) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
- 3) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
- 4) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

2. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพในด้านความเหมาะสมของเนื้อหา และผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงนำแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปทดลองใช้กับเด็กปฐมวัย จำนวน 100 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โดยวิเคราะห์เป็นรายข้อ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกและความเชื่อมั่นของแบบประเมิน ดังแสดงในภาพประกอบ 15

ภาพประกอบ 15 ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัย

จากภาพประกอบ 15 สามารถอธิบายขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างเครื่องมือวัด

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัย และข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นในการสร้างแบบประเมินโดยดำเนินการดังนี้

1.1 สร้างแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความรู้เกี่ยวกับทักษะทางสังคม และเทคนิคการสร้างคำถาม (สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. 2556: 158) โดยสร้างตามที่กำหนดในนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1.2 แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ด้านคือ 1) ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม 2) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 3) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และ 4) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น มีข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ

2. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัด

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

2.1 นำแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพความเหมาะสมของเครื่องมือวัด จำนวน 5 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา จำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย จำนวน 3 ท่าน ดังนี้

1) ผศ.ดร.นพดล กองศิลป์	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
(ฝ่ายประถม)
2) ดร.มิ่ง เทพครเมือง	หัวหน้างานวิจัย และบริการวิชาการ
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
(ฝ่ายประถม)
3) ดร.ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ	อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
4) อาจารย์นันทชัย จิระจรรยา	หัวหน้าสายชั้นอนุบาล 2
โรงเรียนอนุบาลตราด จังหวัดตราด
5) อาจารย์นภาพิชย์ สิริกรกาญจนา	ผู้รับใบอนุญาตและผู้อำนวยการโรงเรียน
อนุบาลวัชรพล กรุงเทพมหานคร

2.2 นำแบบประเมินที่ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญแล้วมาตรวจสอบแสดงหลักฐานระดับความเหมาะสมของเนื้อหา ซึ่งต้องมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปถือว่าใช้ได้โดยไม่ต้องปรับปรุง ข้อใด IOC น้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติม เพื่อนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุงต่อไป (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2545: 179) ได้ครบทุกข้อ จำนวน 30 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.6-1.00 และปรับปรุงแบบประเมินตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญดังนี้คือ ปรับคำให้อ่านเข้าใจง่ายและตรงกับพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ให้มีความเหมาะสม และเรียบเรียงคำให้อ่านเข้าใจง่าย หลังจากปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือแล้ว นำไปทดลอง (Try out) กับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ จำนวน 100 คน เพื่อตรวจสอบค่าอำนาจจำแนกรายข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.2-0.75 ขึ้นไป (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2545: 166-169) ได้ค่าอำนาจจำแนกแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่าง 0.21-0.68 โดยคำนวณหาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีของ Kuder-Richardson จากสูตร KR-20 (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2545: 218) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย $\alpha = .89$

การทดลองใช้รูปแบบ

การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAT เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

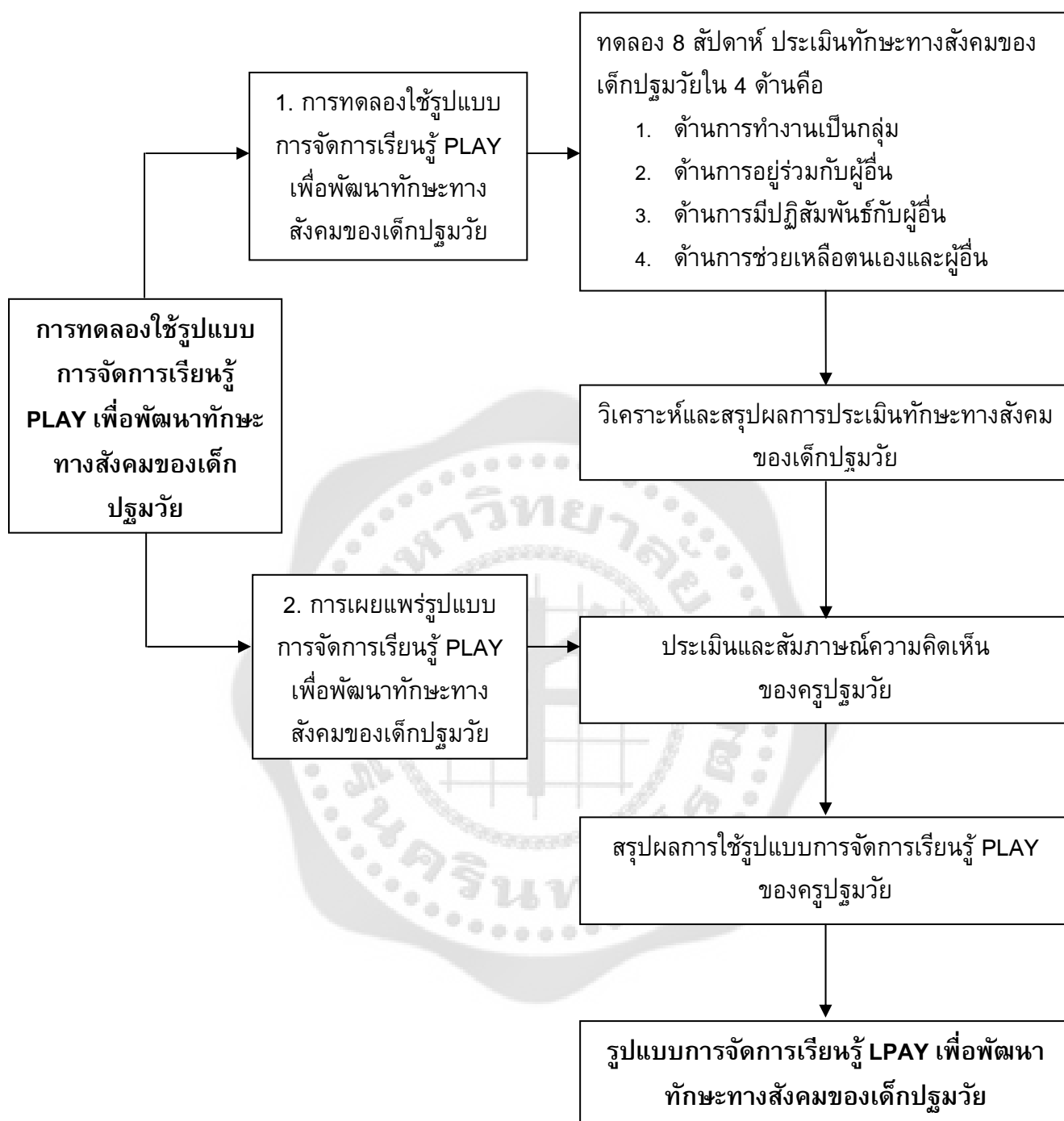
1. การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำรูปแบบที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างคือ เด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ของโรงเรียนวัดท่าเกวียน (สัตยอุทิศ) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา เขต 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 76 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 38 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 38 คน ทดลองเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์

2. การเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำรูปแบบที่ได้ทดลองแล้วไปให้ครูปฐมวัย จำนวน 10 คน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 ลองใช้ แล้วประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและสัมภาษณ์ความคิดเห็นครูผู้สอน

การดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ตามขั้นตอนต่างๆ ดังแสดงในภาพประกอบ 16

ภาพประกอบ 16 ขั้นตอนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

จากภาพประกอบ 16 สามารถอธิบายขั้นตอนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองกับประชากรกลุ่มตัวอย่างคือ เด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ของโรงเรียนวัดท่าเกวียน (สัตยุทิต) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา เขต 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 76 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 38 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 38 คน

1.1 รูปแบบการทดลองในงานวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Design) แบบ Randomized Pretest - Posttest Control Group Design (สิริมาภิญาญอนันตพงษ์. 2550: 16) ซึ่งมีแบบแผนการทดลองดังนี้

ตาราง 6 แบบแผนการทดลอง

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดสอบ	สอบหลัง
E	T ₁	X	T ₂
C	T ₁	~ X	T ₂

E	หมายถึง	กลุ่มทดลอง
C	หมายถึง	กลุ่มควบคุม
T ₁	หมายถึง	การทดสอบก่อนทำการทดลอง
T ₂	หมายถึง	การทดสอบหลังทำการทดลอง
X	หมายถึง	การจัดกระทำในกลุ่มทดลอง
~ X	หมายถึง	การจัดกระทำในกลุ่มควบคุม

1.2 ระยะเวลาและเนื้อหาในการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้

การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลอง จำนวน 8 สัปดาห์ คือ เริ่มตั้งเดือนพฤศจิกายน 2555 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2556 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 และเนื้อหาที่นำมาใช้ทั้งหมด 8 เรื่อง แต่ละเรื่องดำเนินการสัปดาห์ละ 1 เรื่อง โดยจัดในช่วงกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นเวลา 45 นาที สัปดาห์ละ 4 วัน คือ วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี มีหน่วยการสอนคือ หนูทำได้ สะอาดไว้ก่อน วันเด็ก คุณครูที่รัก ถูกลมพยับฝน ชุมชนแสนสุข ยานพาหนะ และดอกไม้แสนสวย

1.3 ขั้นตอนการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปทดลองใช้

ผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลอง ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้วิจัย ครูปฐมวัยที่สอนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ห้อง 2/1 และห้อง 2/2 และครูพี่เลี้ยงของทั้งสองห้องเรียน โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1.3.1 ผู้วิจัยสร้างความตระหนักและแรงจูงใจให้ครูปฐมวัยเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1.3.2 ผู้วิจัยได้จัดเตรียมสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้ครูปฐมวัยกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

1.3.3 จัดเตรียมและดำเนินการวิจัยปฏิบัติการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ระดมความคิดและวางแผนร่วมกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 การลงมือปฏิบัติทดลอง

1) ครูปฐมวัยที่ประจำชั้นกลุ่มทดลองและครูปฐมวัยที่ประจำชั้นกลุ่มควบคุมร่วมกับผู้วิจัยในการประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย (Pre-test) ก่อนการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2) ดำเนินการทดลองโดยกลุ่มทดลองใช้แผนการจัดประสบการณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ส่วนกลุ่มควบคุมใช้แผนการจัดประสบการณ์ที่ครูปฐมวัยดำเนินการสอนตามหลักการ ปรัชญา และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 เกี่ยวกับการปลูกฝังทักษะทางสังคมให้กับเด็กปฐมวัย เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์

3) เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ครูปฐมวัยที่ประจำชั้นกลุ่มทดลองและครูปฐมวัยที่ประจำชั้นกลุ่มควบคุมร่วมกับผู้วิจัยประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยหลังการทดลองด้วยแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการดำเนินงาน

ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการปฏิบัติการสอน ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการสอนข้อสังเกต สรุปเป็นผลดำเนินการทดลอง

4) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ดังนี้

1) คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง

2) คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง

3) คะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

นำข้อมูลแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยทั้ง 2 กลุ่ม ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมก่อนและหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2. การเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

2.1 การดำเนินการเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยในการวิจัยครั้งนี้ เพื่ออธิบายถึงผลอันเกิดจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้หลังการทดลองแล้วไปลองใช้อีกครั้ง ด้วยการจัดอบรมครูปฐมวัยจำนวน 10 คน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 โดยอบรมครูปฐมวัยให้มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และหลักการแนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้วยรูปแบบ PLAY รวมทั้งศึกษาคู่่มือประกอบการใช้รูปแบบและแผนการจัดประสบการณ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมเชิงปฏิบัติการ หลังจากครูปฐมวัยทั้ง 10 คน นำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทักษะทางสังคมไปลองใช้เป็นเวลา 2 สัปดาห์ แล้วประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยและการสัมภาษณ์เพิ่มเติม โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของครูปฐมวัยตามรายการที่กำหนดไว้แล้ว

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูผู้สอนตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะสังคมของเด็กปฐมวัย โดยการหาค่าสถิติพื้นฐาน คือ การแจกแจงความถี่และค่าเฉลี่ย นำคำตอบของครูผู้สอนแต่ละคนมาให้ค่าน้ำหนักคะแนน ดังนี้

ระดับคะแนน 5	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
ระดับคะแนน 4	หมายถึง	เหมาะสมมาก
ระดับคะแนน 3	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
ระดับคะแนน 2	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
ระดับคะแนน 1	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

การแปรความหมายของค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ช่วงคะแนน 4.50-5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด

ช่วงคะแนน 3.50-4.49 หมายถึง เหมาะสมมาก

ช่วงคะแนน 2.50-3.49 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง

ช่วงคะแนน 1.50-2.49 หมายถึง เหมาะสมน้อย

ช่วงคะแนน 1.00-1.49 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อยื่นหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปยังผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำการตรวจสอบเครื่องมือทดลองและเครื่องมือวัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
2. นำหนังสือขอความร่วมมือไปยังยังผู้บริหารโรงเรียนเพื่อขอทำการทดลองกับเด็กปฐมวัยในการตรวจสอบเครื่องมือทดลองและเครื่องมือวัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยจากนั้นนำรูปแบบไปใช้จริง
3. นำเครื่องมือทดลอง คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งประกอบด้วยคู่มือและแผนการจัดการประสบการณ์ รวมทั้งเครื่องมือวัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย คือ แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อหาดัชนีความเหมาะสมของเครื่องมือทดลองและเครื่องมือวัดทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
4. นำเครื่องมือทดลองที่ได้ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองนำร่องใช้จำนวน 2 ครั้ง กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อบกพร่องและนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง
5. นำเครื่องมือวัด คือ แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ได้ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปประเมินกับเด็กปฐมวัย จำนวน 100 คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกโดยวิเคราะห์เป็นรายข้อและหาความเชื่อมั่นของแบบประเมิน
6. นำเครื่องมือทดลองและเครื่องมือวัดที่ผ่านการตรวจสอบและแก้ไขแล้วไปดำเนินการทดลองจริงกับกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการคัดเลือกห้องเรียน ได้กลุ่มทดลองจำนวน 1 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม จำนวน 1 กลุ่ม มีเด็กนักเรียนกลุ่มละ 38 คน โดยดำเนินการประเมินก่อนทำการทดลองและหลังการทดลอง ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (บุญเชิด ภิญญโณนัตพงษ์. 2545: 36)
2. วิเคราะห์หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือทดลอง คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item-Operational Definition Congruence) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและเหมาะสมของกลุ่มมือและแผนการจัดประสบการณ์ (บุญเชิด ภิญญโณนัตพงษ์. 2545: 95)
3. วิเคราะห์หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือวัดคือแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยแสดงค่าดัชนีความสอดคล้องเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (บุญเชิด ภิญญโณนัตพงษ์. 2545: 95)
4. วิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นของเด็กปฐมวัยโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation) (บุญเชิด ภิญญโณนัตพงษ์. 2545: 96)
5. วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นของเด็กปฐมวัยเป็นรายข้อและทั้งฉบับ ด้วยวิธีการ Kuder - Richardson จากสูตร KR - 20 (บุญเชิด ภิญญโณนัตพงษ์. 2545: 129)
6. วิเคราะห์แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น โดยการแสดงค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต 2 คน ด้วยวิธีการ RAI (Rater Agreement Index) ของ Burry - Stock (1996: 256)
7. วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (<http://www.statisticshowto.com/what-is-the-correlation-coefficients-formula> Sample correlation coefficient เข้าถึงเมื่อ 24 เมษายน 2556)
8. วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ในกลุ่มทดลองก่อนและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง โดยคำนวณจากสูตร t-test แบบ Independent (บุญเชิด ภิญญโณนัตพงษ์. 2545: 101)

9. วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น หลังทดลอง โดยใช้คะแนนก่อนทดลองปรับแก้ โดยใช้สูตร ANCOVA (http://vassarstats.net/textbook/ch17_pt2.html เข้าถึงเมื่อ 24 เมษายน 2556)

10. วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ภายในกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง และระหว่างสองกลุ่ม โดยคำนวณจากสูตร Cohen's d (Cohen, J.: 1988)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าสถิติพื้นฐาน

1.1 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2545: 36)

1.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2545: 55)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ (IOC : Index of Item-Operational Definition Congruence) (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2545: 95)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ค่าดัชนีความสอดคล้อง
	R	แทน	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
			ถ้าแน่ใจว่าข้อความวัดตรงวัตถุประสงค์ให้ค่า +1
			ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อความวัดจุดประสงค์ให้ค่า 0
			ถ้าแน่ใจว่าข้อความไม่วัดจุดประสงค์ให้ค่า -1
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

2.2 การวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เป็นรายข้อ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation) (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2545: 96)

$$r_{xy} = \frac{N\sum XY - \sum X\sum Y}{\sqrt{[N\sum X^2 - (\sum X)^2][N\sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

เมื่อ	r_{xy}	แทน	ค่าอำนาจจำแนก
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่ม
	X	แทน	คะแนนของข้อคำถาม
	Y	แทน	คะแนนผลรวมของข้ออื่นๆ ที่เหลือทุกข้อ

2.3 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือวัดทั้ง 2 ฉบับ ดังนี้

2.3.1 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ด้วยวิธีของ Kuder - Richardson จากสูตร KR - 20 (บุญเชิด ภิญโญนต์พงษ์. 2545: 129) ดังนี้

$$r_{tt} = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{S_x^2} \right]$$

เมื่อ	r_{tt}	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัด
	K	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
	P	แทน	สัดส่วนของผู้ตอบถูกหรือความยากของแต่ละข้อ
	q	แทน	สัดส่วนของผู้ตอบผิด ซึ่งเท่ากับ 1-P
	S_x^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งฉบับของเครื่องมือวัด

2.3.2 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ด้วยการใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้สังเกต แบบ RAI (Rater Agreement Index) ของ Burry - Stock, Judith A, and other (1996 : 56)

$$RAI = 1 - \frac{\sum_{K=1}^K \sum_{N=1}^N |R_{1NK} - R_{2NK}|}{KN(I-1)}$$

เมื่อ	RAI	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน
	R_{1NK} R_{2NK}	แทน	คะแนนการสังเกตของผู้สังเกตคนที่ 1 และ 2 ตามลำดับ
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
	K	แทน	จำนวนพฤติกรรมบ่งชี้ทั้งหมด
	I	แทน	จำนวนช่วงคะแนน (0, 1, 2)

3. สถิติที่ใช้ในการหาความสัมพันธ์และการเปรียบเทียบ

3.1 หาความสัมพันธ์ของคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (<http://www.statisticshowto.com/what-is-the-correlation-coefficients-formula-Sample-correlation-coefficient> เข้าถึงเมื่อ 24 เมษายน 2556)

$$r_{xy} = \frac{S_{XY}}{S_X S_Y}$$

เมื่อ	r_{xy}	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	S_{XY}	แทน	ความแปรปรวนร่วมของคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลอง
	$S_X S_Y$	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลอง

3.2 เปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ในกลุ่มทดลองก่อนและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง โดยคำนวณจากสูตร t-test แบบ Independent (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2545: 101)

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{N_1} + \frac{S_2^2}{N_2}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าการแจกแจง t
	\bar{X}_1	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	\bar{X}_2	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
	S_1^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	S_2^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
	N_1	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	N_2	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

3.3 เปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น หลังทดลอง โดยใช้คะแนนก่อนทดลองปรับแก้ โดยใช้สูตร ANCOVA (http://vassarstats.net/textbook/ch17_pt2.html เข้าถึงเมื่อ 24 เมษายน 2556)

$$F = \frac{(\text{adj})SS_{bg(y)}(\text{adj})SS_{bg(y)}/df_{bg(y)}}{(\text{adj})SS_{wg(y)}/df_{wg(y)}}$$

เมื่อ	$(\text{adj})SS_{bg(y)}$	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนนปรับแก้ของทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย หลังการทดลองระหว่างกลุ่ม
	$(\text{adj})SS_{wg(y)}$	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนนปรับแก้ของทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย หลังการทดลองภายในกลุ่ม
	$df_{bg(y)}$	แทน	ชั้นอิสระระหว่างกลุ่ม
	$df_{wg(y)}$	แทน	ชั้นอิสระภายในกลุ่ม

3.4 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ภายในกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง โดยคำนวณจากสูตร Cohen's d (Cohen, J.: 1988)

$$\text{Cohen's } d = \frac{\bar{D}}{S_D}$$

เมื่อ	\bar{D}	แทน	ค่าเฉลี่ยคะแนนความแตกต่าง
	S_D	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความต่าง

3.5 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ระหว่างสองกลุ่ม กลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มควบคุมก่อนและหลังการทดลอง โดยคำนวณจากสูตร Cohen's d (Cohen, J.: 1988)

$$\text{Cohen's } d = \frac{M1 - M2}{\sqrt{\frac{S_1^2 + S_2^2}{2}}}$$

เมื่อ	$M1$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	$M2$	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
	S_1^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
	S_2^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดลอง การแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
M	แทน	คะแนนค่าเฉลี่ย
S	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
\bar{D}	แทน	ค่าเฉลี่ยของความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการทดลอง
(%)	แทน	ค่าเฉลี่ยร้อยละ
$S_{\bar{D}}$	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยแต่ละคู่
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาโดยการแจกแจงแบบที (t-distribution)
p	แทน	ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติ
df	แทน	ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอน 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ **PLAY** เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1. การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
 - 1.1 การวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม
 - 1.2 การวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม
 - 1.3 การวิเคราะห์จากบันทึกคำสัมภาษณ์
2. การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ตอน 2 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ **PLAY** และเผยแพร่รูปแบบจัดการเรียนรู้ **PLAY** เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

- 2.1 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ทั้งเอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบและแผนการจัดประสบการณ์
- 2.2 การเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้ทดลองแล้ว ทั้งเอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบและแผนการจัดประสบการณ์

ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1.1 การวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

1.1.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ได้แก่ หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ และทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี

ผลจากการวิเคราะห์หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย สรุปได้ว่า พัฒนาการเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปฏิสนธิ คลอดจากครรภ์มารดาสู่โลกภายนอก จากทารกเติบโตเป็นผู้ใหญ่ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 37-38) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจเด็ก การจัดประสบการณ์ให้เด็ก ไปในทิศทางที่เหมาะสม และการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมและที่มี การฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ในการเรียนรู้ของเด็กนั้นสิ่งที่มีอิทธิพลได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก นอกจากนั้นการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กจะเรียนรู้ในแบบของการเล่นกับเพื่อน เล่นเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รับรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรม ลงมือปฏิบัติจริง สำรวจสิ่งรอบตัวตามความพอใจของตนเอง ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างรวดเร็ว และเรียนรู้ได้ตามความต้องการของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิเคราะห์ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ สรุปได้ว่า มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อมใน 2 ลักษณะคือ เด็กพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจ (Equilibration) ความสามารถนี้เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางสมอง ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ เป็นการเรียนรู้ทักษะทางสังคมตั้งแต่ในวัยเด็กที่มีความหมายและความสำคัญกับเด็กมาก การที่พ่อแม่ ครู และคนที่อยู่รอบตัวเด็กถ่ายทอดความรู้ให้เด็กหรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับถ่ายทอดด้วยกระบวนการซึมซับประสบการณ์หรือปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (สุรงค์ โค้วตระกูล. 2556: 50-53) ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) ผู้ใหญ่จึงควรมีพฤติกรรมที่ดีและเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมเพื่อให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติตามถูกต้องตามระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้

ผลจากการวิเคราะห์ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี สรุปได้ว่าการเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยบ่งชี้ผลผลิตพัฒนาการของเด็ก เช่น เด็กควรเรียนรู้อะไรบ้าง ควรจะมีความสามารถทางใดบ้าง สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไป มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสติปัญญา ดังที่สิริมา ภิญโญนันทพงษ์ (Sirima Pinyoanuntapong, 2013: 48) กล่าวว่า เนื่องจากทฤษฎีวิกโกทสกีที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็ก ซึ่งต้องใช้ทฤษฎีทางด้านสติปัญญา จะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสสำหรับการมีพฤติกรรมและความคิดในระดับที่ดีขึ้นตั้งแต่วัยแรกของชีวิต การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและเด็กได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้วยการใช้ภาษา เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ภาษา เกิดความคิดรวบยอด สัญลักษณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งแวดล้อม (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2556: 61-64) ดังนั้นภาษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการคิด และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสติปัญญาและทักษะทางสังคม

1.1.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่ ทฤษฎีจิตสังคมของ อีริคสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ก

ผลจากการวิเคราะห์ทฤษฎีจิตสังคมของอีริคสัน สรุปได้ว่า สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพมาก อีริคสันถือว่า วัยทารกเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการในวัยต่อไป เด็กวัยทารกต้องมีผู้เลี้ยงดูเพราะเด็กช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ผู้เลี้ยงดูต้องเอาใจใส่เด็ก สนองความต้องการของเด็กอย่างสม่ำเสมอ เด็กจะอยู่ด้วยความหวังว่าจะมีผู้ช่วยเหลือทุกครั้งที่ตนมีความต้องการ ความไว้วางใจเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพ เด็กที่ขาดความไว้วางใจจะกลายเป็นคนที่ชอบก้าวร้าว ตีตัวออกจากสิ่งแวดล้อม ถ้าเด็กไม่ได้รับความอบอุ่นเพียงพอเด็กก็จะปกปิด ไม่ไว้วางใจและมักมองโลกในแง่ร้าย (สิริมา ภิญโญนันทพงษ์, 2556: 57-58) เมื่อเด็กอยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี เด็กเริ่มที่อยากเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และเริ่มเรียนรู้พฤติกรรมหลายอย่างที่กำหนดโดยสังคม ฉะนั้น พ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องรักษาความสมดุล ช่วยเด็กให้เป็นอิสระ ฟังตนเอง โดยต้องเป็นผู้ที่รู้จักใช้คำพูดอธิบายให้เด็กเข้าใจ ว่าสิ่งไหนทำได้สิ่งไหนทำไม่ได้ พ่อ แม่ ควรเน้นเรื่องการให้เด็กฟังพาดตนเอง มีความเป็นอิสระ ทำอะไรด้วยตนเองมากกว่าการมีความรู้สึกอายและสงสัยในตนเอง เมื่อเด็กอายุประมาณ 3-5 ปี เด็กจะมีความริเริ่มทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมากในขั้นนี้ เป็นวัยที่เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ ทั้งด้านการพูดและการกระทำ อยากทำอะไรเองโดยไม่ฟังผู้ใหญ่ ดังนั้น การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเริ่มตั้งแต่วัยทารก บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดเด็กในระยะเริ่มต้นของชีวิตจึงต้องให้ความรัก ความอบอุ่น เป็นที่พึ่งพาให้เด็กได้รับประสบการณ์ที่ดี เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้เด็กเกิดความเชื่อถือและเชื่อใจ ไม่ทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจ สงสัย ละอาย อันจะนำไปสู่พฤติกรรมก้าวร้าว หรือหลบหลีกสังคมต่อไปในอนาคต

ผลจากการวิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา สรุปได้ว่า บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการให้ตัวแบบ โดยผู้เรียนจะเลียนแบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แบนดูราได้อธิบายว่าการเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน (สราจค์ โค้วตระกูล. 2556: 238) ด้วยการสังเกตจากต้นแบบ สัญลักษณ์ทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม การที่บุคคลเกิดการเรียนรู้แล้วจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการจูงใจ กระบวนการจูงใจย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของสิ่งล่อใจภายนอก สิ่งนั้นจะต้องกระตุ้นการรับรู้ เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ เป็นที่ยอมรับของสังคมและพฤติกรรมที่กระทำตามตัวแบบนั้นสามารถที่จะควบคุมเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ การตัดสินใจริษยธรรมความผิดถูกของพฤติกรรม จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน และการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการสร้างโลกของการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้เด็กลงมือปฏิบัติจริง มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนได้สัมผัสและตอบสนองกับประสบการณ์ตรง หากเด็กได้รับการเรียนรู้จากการอ่านหรือจากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ ทำให้เด็กสามารถปฏิบัติในสิ่งที่ เป็นบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ของสังคมได้ ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

ผลจากการวิเคราะห์ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก สรุปได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ประกอบด้วยขั้นพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น มีระดับความคิดทางจริยธรรม 3 ระดับ ในแต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น และในระดับจริยธรรมของเด็กปฐมวัย จะอยู่ในระดับแรก คือ ระดับเริ่มมีจริยธรรม (สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. 2556: 65-65) มีลักษณะทำตามคำสั่งที่กำหนดว่าดีหรือไม่ดี ส่วนใหญ่จะมองผลของการกระทำว่า ได้รับความเจ็บปวดหรือความพึงพอใจ และจะทำตามกฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจเหนือตนกำหนดไว้ แบ่งเป็น ขั้นที่ 1 เด็กจะเคารพกฎเกณฑ์เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ และขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัลเลือกทำแต่สิ่งที่นำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น จะข้ามขั้นไม่ได้ และการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการการเรียนรู้โดยยึดหลักที่ว่าจริยธรรม เป็นกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจถูกผิดของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจตัดสินเหตุผลนั้นจะพัฒนาจากขั้นต่ำสู่ขั้นสูงกว่า ไม่มีการย้อนขั้นและไม่มีการเร่งขั้น ซึ่งแต่ละขั้นเป็นผลมาจากการคิดไตร่ตรองจากข้อมูลที่เป็นความเข้าใจส่วนตน และข้อมูลที่มาจกทรรศนะของผู้อื่นที่อยู่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน ทำให้เด็กเกิดการพัฒนาการทางจริยธรรมด้วยการประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์บรรทัดฐานของสังคม

1.1.3 ผู้วิจัยวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรเดอเบล การจัดการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ดังนี้

ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรเดอเบล สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนการสอนของเฟรเดอเบล เน้นการเล่นอย่างมีความหมาย เด็กเรียนรู้โดยผ่านการเล่น และการเล่นคือการทำงานของเด็ก ครูต้องมีแผนการจัดประสบการณ์ จัดเตรียมอุปกรณ์การ

เรียนรู้และการกิจกรรมที่เหมาะสม กระตุ้นเร้าความสนใจของเด็ก (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56) การสอนที่สำคัญของครูปฐมวัยคือ ต้องมีแผนการสอน สอนระเบียบเมื่อเด็กเล่นเสร็จ บรรยากาศในการเรียนเน้นความเป็นธรรมชาติ โรงเรียนต้องสวยงาม ผู้ปกครองได้รับการฝึกอบรมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างถูกต้อง เฟรเอเบล กล่าวว่า สิทธิของเด็กเล็ก คือ ความเป็นอิสระในการแสดงออกตามธรรมชาติ ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะไม่ใช่ผู้ออกคำสั่ง เฟรเอเบลเป็นคนแรกที่กล่าวว่าการเล่นและเกมส์ต่างๆ เป็นเสมือนการเรียนจากประสบการณ์ หลักการของเฟรเอเบล เด็กจะได้รู้จักความจริง ความยุติธรรม ความรับผิดชอบและความรู้จักคิดทำอะไรได้ด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ มีใช้ทำทุกอย่างตามที่ครูบอก ทำให้เด็กสามารถค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองโดยเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกตามศักยภาพของตนเองให้มากที่สุด

ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป เน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (พัชรี ผลโยทิน และคณะ. 2543 : 5-7) ผ่านมุมเล่นที่หลากหลาย ด้วยสื่อและกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และการแก้ปัญหาอย่างกระตือรือร้น เด็กควรได้รับการส่งเสริมในขณะที่เด็กวางแผน ปฏิบัติตามทีวางแผน และทบทวนสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว โดยมีครูคอยกระตุ้นพัฒนาการใช้คำถามสนับสนุนและขยายการเรียนรู้ของเด็กไปพร้อมๆ กับการเพิ่มพูนทักษะการสื่อสาร กิจกรรมที่มีความสมดุลระหว่างประสบการณ์ที่เด็กริเริ่มและครูวางแผนการสอน ครูใช้เทคนิคการสังเกตในการศึกษาและเข้าใจการเล่นของเด็ก ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญมากในการศึกษาแนวนี้ เพราะต้องปฏิบัติต่อลูกของตนว่าเป็นผู้เรียนที่มีความสามารถ ครูและผู้ปกครองมีฐานะเป็นเพื่อนร่วมงานที่ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ สรุปได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ เป็นการสอนที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้นมาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง (Adam. 2002: Online) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงบทบาทสมมตินั้นๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางด้านความรู้ ความคิด ที่คิดว่าตนควรจะเป็น

ผลจากการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จำนวน 3-6 คน โดยสมาชิกแต่ละกลุ่มประกอบด้วยผู้ที่มีความสามารถทางการเรียนรู้แตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวม (ทิสนา แคมมณี. 2553: 101) เพื่อให้ตนเองและสมาชิกทุกคนในกลุ่มประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ลักษณะของรูปแบบการจัดการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ต้องประกอบด้วยกระบวนการ หรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน หรือการเรียนรู้รวมถึงวิธีสอนและเทคนิคต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่

ยึดถือตลอดจนได้รับการทดสอบ พิสูจน์ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN) เป็นขั้นที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการทำงานร่วมกับเพื่อน โดยเด็กได้ร่วมกันวางแผนนำเสนอสาระการเรียนรู้ รู้จักกำหนดเป้าหมายที่คาดหวัง และรู้จักวางแผนปฏิบัติกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนและครู ซึ่งการวางแผนจะเป็นกระบวนการคิดของเด็ก ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในการวางแผนและวางแผนที่จะเรียนรู้ (Learning to Plan and Planning to Learn) (Brews. 1999: Online) ผู้วิจัยพัฒนามาจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคปที่มีพื้นฐานแนวคิดมาจากทฤษฎีของเพียเจต์ว่าด้วยพัฒนาการทางสติปัญญาที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติที่เด็กสามารถสร้างความรู้ได้เองโดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์การเรียนรู้ (Constructive process of learning) เด็กจะเรียนรู้จากการกระทำหรือการปฏิบัติจริงตามความสนใจของเด็ก การประเมินผลงานอย่างมีแบบแผนช่วยให้เด็กเกิดความรู้ขึ้น โดยเด็กสามารถสร้างความรู้จากประสบการณ์ที่มีความหมายและเน้นด้วยการลงมือปฏิบัติ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 121) ซึ่งการวางแผนจะส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางภาษา เพราะขณะที่เด็กวางแผนเด็กใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนในการที่จะแก้ปัญหา ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นความสามารถทางทักษะสังคมของเด็กปฐมวัยในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ผู้ใหญ่ ครู หรือเพื่อนในวัยเดียวกัน เด็กอาจวางแผนโดยการแสดงความคิดเห็น แสดงท่าทางหรือคำพูด และบรรยายเป็นภาพวาด ซึ่งครูควรสนับสนุนให้เด็กทำงานได้สำเร็จ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2550: 126-127) โดยการชี้แนะ ให้คำแนะนำ สังเกตลักษณะแผนงานของเด็กและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนวางแผนสาระการเรียนรู้ร่วมกับเด็กอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กมีความสนใจในการวางแผนและเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมร่วมกัน

ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY) เป็นขั้นที่เด็กร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ที่ได้วางแผนร่วมกัน เป็นการแสดงออกอย่างมีชีวิตชีวาด้วยสายตา คำพูด การกระทำ และเสียงหัวเราะ เนื่องจากเด็กสามารถคิด ใช้ภาษา และแสดงออกได้อย่างอิสระและสร้างสรรค์ ทำให้ปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่น และมีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 46-48) เนื่องจากเด็กได้ทำงานอย่างอิสระเป็นกลุ่มย่อยๆ มีโอกาสเลือกเพื่อนที่ทำงานกลุ่มด้วยตนเอง เป็นการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ทำงานร่วมกับเพื่อน ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้แสดงออกเป็นรายบุคคลอย่างอิสระ ทำให้บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่นมีความสุข ไม่เคร่งเครียด ผ่อนคลายและสนุกสนาน และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยอุปกรณ์การเล่นแบบมีชีวิตชีวา จะส่งเสริมให้เด็กเคลื่อนไหวและสำรวจ ซึ่งช่วยพัฒนากล้ามเนื้อ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และมิติสัมพันธ์ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2557: 41) ซึ่งความกระตือรือร้นในการเรียนรู้เป็นลักษณะนิสัยพิเศษอีกประการหนึ่งของคนที่ช่างคิดและคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อยากรู้อยาก

เห็นและทำในสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ มักมีคำถามเกิดขึ้นเมื่อพบสิ่งต่าง ๆ ช่างสงสัย เพราะเซลล์ประสาทได้บริหารอยู่ตลอดเวลา การได้สัมผัสกับเหตุการณ์แปลกใหม่ ไม่จำเจ รวมไปถึงกิจกรรมการเรียนการสอนของครู จะกระตุ้นให้เด็กได้ขยายโลกทัศน์ต่อสิ่งต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 24) ธรรมชาติตามวัยของเด็กปฐมวัย เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น เรียนรู้ได้เร็ว ยิ้ม หัวเราะ สดชื่น ตีใจ เสียใจ และเปิดเผย เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม และทำให้เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION) เป็นขั้นที่เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ร่วมกัน โดยเด็กได้เล่น ได้เรียนรู้ผ่านการเล่น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56) การเล่นจึงเป็นประสบการณ์สำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กชอบเล่นมาก การเล่นทำให้เด็กมีความสุขเกิดความพึงพอใจ เพราะการเล่นตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กจะทำให้เด็กไม่เบื่อที่จะเล่น พร้อมจะเล่นซ้ำได้อีก ขณะเดียวกันเด็กสามารถเล่นได้มีความสุขและสนุกสนานทั้งเล่นคนเดียวตามลำพังและเล่นกับเพื่อน การเล่นอิสระทั้งหลาย จะเปิดโอกาสให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคม (ทอมสัน และคณะ. 2008; แพลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. 2551: 204) การเล่นจึงเป็นหนทางให้เด็กได้สร้างประสบการณ์ เรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว และสร้างความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การเล่นจึงทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้เนื่องจากเด็กได้กระทำหรือได้เล่นด้วยตนเอง ได้รับประสบการณ์ตรงและความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน เป็นการพัฒนาศักยภาพภายในตนเองของเด็กปฐมวัย นอกจากนั้นขณะเด็กเล่นหรือลงมือปฏิบัติกิจกรรมเด็กได้เรียนรู้ถึงวิธีที่จะทำให้ตนเองสามารถประพฤติปฏิบัติตน มีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ เกิดการเรียนรู้บทบาททางสังคม เช่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความเป็นมิตร การมีปฏิสัมพันธ์ การช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งเป็นขั้นแรกในการช่วยให้เด็กมีทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE) เป็นขั้นที่เด็กแสดงความยินดีเมื่อประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ โดยเด็กเกิดความภาคภูมิใจที่การเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนนั้นได้ประสบความสำเร็จ ทำให้เข้าใจสิ่งที่ได้เรียนรู้ และจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง การประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ทำให้เด็กไม่เกิดความท้อแท้ท้อถอย (เบญญา แสงมะลิ. 2545: 22) จะส่งผลให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน อยากมาโรงเรียนและอยากเรียนกับเพื่อน เพราะเด็กมีความสุขกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งสิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2557: 58) กล่าวว่า ช่วงเวลาการมาถึงโรงเรียนของเด็ก นับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในการสร้างความรู้สึกของเด็กมีความสุข และอยากมาโรงเรียน จึงเป็นหน้าที่ของครูและผู้ปกครองที่ต้องระวังสร้างความรู้สึกที่ดีด้วยกันทุกฝ่าย สอดคล้องกับกุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 129) ที่กล่าวว่า ในการเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลทำ

ให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้มาก เนื่องจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับครู เพื่อนนักเรียน และบุคลากรในโรงเรียน การเป็นตัวอย่างและให้พลังใจกับเด็กจะเป็นวิธีการพัฒนาทักษะทางสังคมที่ดี โดยเฉพาะในช่วงเด็กเริ่มโตขึ้น อายุ 5-6 ปี เด็กจะเรียนรู้กฎระเบียบของสังคม จากการเล่นตามกติกา การเข้ากลุ่ม การเล่นเกมและอื่นๆ ดังนั้น การแสดงความยินดีเมื่อเด็กประสบความสำเร็จในการเรียนรู้จะเกิดเป็นความประทับใจ รวมทั้งทำให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และเมื่อเด็กได้ร่วมกันฉลองความสำเร็จกับเพื่อนและครู ด้วยการแสดงความดีใจ ประบมือ และส่งเสียงร้องไชโย จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมเป็นอย่างดี

1.2 การวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

1.2.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ ประกอบด้วย

ผลจากการวิเคราะห์งานวิจัยในประเทศ สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ควรเป็นรูปแบบที่มีองค์ประกอบอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ตลอดจนมีสาระและกระบวนการจัดกิจกรรมขั้นตอนดำเนินงาน ระยะเวลา และการวัดประเมินผลที่สมบูรณ์เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมที่ดีต่อไปในอนาคต นอกจากนี้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรส่งเสริมการเตรียมเด็กเข้าศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ให้เกิดมีทักษะทางสังคมในด้านต่างๆ เช่น ด้านการทำงาน เป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นด้วย

ผลจากการวิเคราะห์งานวิจัยในต่างประเทศ สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ควรเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์ และการควบคุมตนเองให้คลายความกังวลในการเข้าสังคม ให้เด็กรู้จักแก้ปัญหา กระตุ้นให้พูดคุยกันกับบุคคลที่บ้าน โดยผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างให้เด็กได้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กเกิดทักษะทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

1.3 การวิเคราะห์จากบันทึกคำให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลจากการวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษปฐมวัย จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยา จำนวน 1 ท่าน ผลการสัมภาษณ์สรุปเป็นประเด็น 5 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ความคิดเห็นในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย สรุปได้ว่า ในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยบุคคลหลายฝ่ายควรร่วมมือกันในการพัฒนา และพัฒนาทุกๆ ด้านของเด็กปฐมวัย เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน โดยให้เด็กได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่พึงกระทำต่อเด็กได้

ประเด็นที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมใดที่ต้องพัฒนาหรือเสริมสร้างสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นสำคัญ สรุปได้ว่า เด็กปฐมวัยเรียนรู้ด้วยการสังเกตตัวแบบจากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เช่น บิดา มารดา ผู้ใกล้ชิด ดังนั้นผู้ที่อยู่รอบตัวเด็กต้องเป็นแบบอย่างที่ดี โดยเฉพาะในวัยเด็กเล็ก จะเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของผู้ใหญ่ ซึ่งสิ่งต่างๆ จะส่งผลให้เด็กมีความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย เป็นการแสดงออกในทางที่ดีเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นทักษะทางสังคมที่ต้องพัฒนาในเด็กปฐมวัยควรเป็นทักษะเกี่ยวกับการปรับตัว อยู่กับคนรอบข้างได้ เห็นอกเห็นใจเพื่อนได้ การกล้าแสดงออก กล้าพูด เป็นผู้นำผู้ตาม เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ตรงต่อเวลา เคารพกฎกติกา มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สนทนาโต้ตอบกับผู้ใหญ่ได้ พูดได้รู้เรื่อง และตั้งใจฟังครู เป็นต้น

ประเด็นที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย สรุปได้ว่า เด็กปฐมวัยควรได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคมโดยให้รู้จักหน้าที่ของตนเอง เช่น รู้หน้าที่พลเมืองที่เหมาะสมกับตนเอง ทำงานกับคนอื่นได้ สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ ให้เกียรติผู้อื่นได้ เคารพคุณค่าของคนอื่น ยอมรับความแตกต่าง การสื่อสารได้ การสัมผัสที่อบอุ่น การไว้วางใจโลก ความเป็นตัวของตัวเอง การชื่นชมผลงานของคนอื่นภูมิใจผลงานของเขาเอง รู้จักหักทลายคนก่อน รู้จักประคับประคอง ประนีประนอม ช่วยเหลือคนอื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น เมตตา ดังนั้น คุณลักษณะเฉพาะของทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

ประเด็นที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคม สรุปได้ว่า วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคมหรือการพัฒนาเด็กคือ การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย และคอยสังเกต ดูแล เอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเด็กวัยนี้เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น ดังนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองต้องมีเวลา และดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเองตลอดเวลา และหากิจกรรมที่เหมาะสมให้เด็กได้เล่นหรือกระทำ ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ต่างๆ ให้กับเด็กปฐมวัย

ประเด็นที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการประเมินทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย สรุปได้ว่า ควรใช้วิธีการประเมินสภาพจริงหรือการประเมินด้วยการสังเกตพฤติกรรมทางสังคม เช่น การสังเกตขณะเด็กทำกิจกรรมอยู่ร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในขณะที่เด็กอยู่โรงเรียน

สรุป การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งผู้ใหญ่ที่อยู่รอบตัวเด็กต้องเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติตาม ภายใต้กฎระเบียบของสังคมที่วางไว้ เพื่อเด็กจะได้เจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของสังคมไทยต่อไป

ผลจากการวิเคราะห์ทั้ง 3 แหล่ง ได้แก่ การวิเคราะห์หลักการแนวคิดทฤษฎี พื้นฐานที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์จากบันทึกคำ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ว่า การพัฒนาทักษะทางสังคมในเด็กปฐมวัยควรพัฒนาให้เด็กปฐมวัย มีความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ดีงาม เหมาะสมกับวัย ให้เด็กมีการแสดงออกในทางที่ดีเพื่อให้ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่น รู้จักหน้าที่ของตนเอง รู้จัก ทำงานร่วมกับคนอื่น ได้ รู้จักทักทายคนก่อน ช่วยเหลือคนอื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่นและเข้าใจผู้อื่น มีเมตตา มีความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ และรู้จักเคารพกฎกติกาของสังคม เป็นต้น ดังนั้นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงต้องเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์ที่ ดีกับผู้อื่น และดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎระเบียบของสังคมที่วางไว้ และ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ควรเป็นรูปแบบดังนี้

1) ส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากสถานการณ์ที่จัดขึ้น จากการสังเกต และ บรรยากาศของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความสนใจและเหมาะสมกับวัยของเด็ก

2) จุดมุ่งหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก ปฐมวัย ควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

3) กระบวนการเรียนรู้ ที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบ PLAY มีด้วยกัน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN)

ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY)

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION)

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE)

4) บทบาทของครูปฐมวัยในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก ปฐมวัยเป็นดังนี้

- จัดเตรียมตัวของครูปฐมวัยเอง ให้มีบุคลิกภาพที่ดี กริยา ท่าทางอ่อนโยน ยิ้มแย้ม ร่าเริง และวาจาที่ใช้เหมาะสม

- วางแผนการสร้างสถานการณ์ให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมและ เนื้อหาตามจุดประสงค์การเรียนรู้

- จัดเตรียมสื่อและอุปกรณ์อย่างเพียงพอสำหรับการจัดกิจกรรมและสอดคล้อง กับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้

- สังเกตพฤติกรรมกระทำต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัยเช่น การทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์ และการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

- ทำการตกลงกับเด็กในการพัฒนาคุณลักษณะทางสังคมที่ต้องการพัฒนาใน แต่ละครั้ง

- ครูปฐมวัยต้องคอยกระตุ้นด้วยการใช้คำถาม ให้เด็กได้มีการคิดวิเคราะห์ด้วยคำถาม ทำไม อะไร อย่างไร เพราะเหตุใด
 - ดำเนินการสอนตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ทั้ง 5 ขั้นตอน ตามลำดับ
 - ให้แรงเสริมอย่างเหมาะสม ด้วยการให้คำชมหรือรางวัลอย่างเหมาะสม เช่น เมื่อเด็กพูดจาไพเราะ สุภาพเรียบร้อย เพราะจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กคนอื่น ๆ
 - ประเมินผลการเรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาและทักษะทางสังคม
- ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นรูปแบบสำหรับการพัฒนาทักษะทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้

2. การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ผลการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำเอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และแผนการจัดประสบการณ์ที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพจำนวน 5 ท่าน เป็นผู้ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบก่อนนำไปทดลองใช้ โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมขององค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ของคู่มือและแผนการจัดประสบการณ์ ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบประเมิน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา IOC (Index of Item-Operational Definition Congruence) และพิจารณาค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าใช้ได้ ข้อใดมี IOC น้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญอย่างไม่เป็นทางการเพิ่มเติม เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์, 2545: 179) ความเหมาะสมของคู่มือได้ครบทุกข้อ จำนวน 22 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และความเหมาะสมของแผนการจัดประสบการณ์ได้ครบทุกข้อ จำนวน 10 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะดังนี้ ปรับวิธีการเขียนจุดประสงค์ และการวัดประเมินผลในแต่ละแผนการจัดประสบการณ์ ให้สอดคล้องกัน

เมื่อได้ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว จึงนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปทดลองนำร่องใช้รูปแบบจำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

2.1 การทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 1

ให้ครูปฐมวัยจำนวน 5 คน นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ไปทดลองสอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive

Sampling) ใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อเสนอแนะของครูปฐมวัย ดังนี้ ควรปรับเพิ่มระยะเวลาจากเดิม 40 นาที เป็น 45 นาที เพื่อให้เหมาะสมกับความสนใจของเด็ก และบางช่วงของการจัดกิจกรรมควรฝึกให้เด็กได้เป็นผู้นำผู้ตาม เพราะเด็กจะได้กล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจและมีความมั่นใจในตัวเอง

2.2 การทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 2

ให้ครูปฐมวัยจำนวน 5 คน นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ผู้วิจัยได้แก้ไขปรับปรุงหลังจากการทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 1 แล้ว ไปทดลองใช้สอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้ระยะเวลา 2 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 45 นาที จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อเสนอแนะของครูปฐมวัย ดังนี้ ครูปฐมวัยต้องจัดเตรียมอุปกรณ์การสอนล่วงหน้า 1 วัน ให้มีจำนวนเพียงพอกับเด็กทุกคน และสื่อที่ใช้เป็นสื่อของจริงและของจำลองจะทำให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานและตื่นเต้นที่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา

หลังจากทดลองนำร่องใช้ครั้งที่ 2 แล้ว ผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยปรับปรุงตามข้อเสนอแนะอีกครั้งเพื่อให้รูปแบบมีความสมบูรณ์เหมาะสมกับวัยและความสนใจของเด็กปฐมวัย จากนั้นจึงนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 แสดงค่าดัชนีความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม

เอกสาร	ค่า IOC	ค่า TOC
คู่มือประกอบการใช้รูปแบบ (จำนวน 22 รายการ)	0.80-1.00	0.93
แผนการจัดประสบการณ์ (จำนวน 10 รายการ)	0.80-1.00	0.92

ผลการวิเคราะห์ตาราง 7 พบว่า เอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และแผนการจัดประสบการณ์ มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของรูปแบบ จำนวน 22 รายการ มีค่า IOC อยู่ในระหว่าง 0.80 ถึง 1 และค่า TOC ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมได้ค่าเท่ากับ 0.93 และแผนการจัดประสบการณ์มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ทั้งขั้นตอนและเนื้อหา จำนวน 10 รายการมีค่า IOC อยู่ในระหว่าง 0.80 ถึง 1 และ TOC ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมได้ค่าเท่ากับ 0.92 ซึ่งเป็นค่าแสดงหลักฐานของความเหมาะสมและสอดคล้องที่มีค่าสูงสามารถนำไปใช้ได้

ตอน 2 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การศึกษาผลการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1. การศึกษาระดับคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลอง ในกลุ่มทดลองและในกลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ตอนนี้ผู้วิจัยได้นำคะแนนทักษะทางสังคมจำนวน 30 ข้อ ที่แบ่งเป็นรายด้านคือด้านการทำงานเป็นกลุ่ม (8 ข้อ) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (8 ข้อ) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (8 ข้อ) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (6 ข้อ) ที่ได้จากการประเมินก่อนและหลังการทดลอง ทั้งในกลุ่มทดลองและในกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 38 คน มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (M) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และแปลความหมายค่าเฉลี่ยคะแนนรายด้าน 6 ข้อ 8 ข้อ และรวมทั้งหมด 30 ข้อ โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ปรากฏผลดังในตาราง 8 และตาราง 9 ดังนี้

ตาราง 8 เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยคะแนน 6 ข้อ 8 ข้อ และ 30 ข้อ			
6 ข้อ	8 ข้อ	30 ข้อ	แปลความหมาย
5.0-10.0	5.0-12.0	5.0- 34.0	เด็กไม่แสดงพฤติกรรมเลย
10.1-15.0	12.1-19.0	34.1- 63.0	เด็กแสดงพฤติกรรมได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง
15.1-20.0	19.1-26.0	63.1- 92.0	เด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองเป็นบางครั้ง
20.1-25.0	26.1-33.0	92.1-121.0	เด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่
25.1-30.0	33.1-40.0	121.1-50.0	เด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองทุกครั้ง

ดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 คะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มทดลอง

ทักษะทางสังคม	K	ก่อนการทดลอง			หลังการทดลอง		
		M	SD	แสดงออก	M	SD	แสดงออก
กลุ่มทดลอง (n=38)							
การทำงานเป็นกลุ่ม	8	10.89	2.78	ไม่แสดง	37.47	5.11	ด้วยตนเองทุกครั้ง
การอยู่ร่วมกับผู้อื่น	8	13.18	4.39	มีคนอื่นบอก	38.03	4.19	ด้วยตนเองทุกครั้ง
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	8	12.34	3.63	มีคนอื่นบอก	38.47	3.26	ด้วยตนเองทุกครั้ง
การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	6	10.71	3.97	มีคนอื่นบอก	29.05	2.22	ด้วยตนเองทุกครั้ง
รวม	30	47.13	12.74	มีคนอื่นบอก	143.03	14.02	ด้วยตนเองทุกครั้ง

ตาราง 9 คะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มทดลอง (ต่อ)

ทักษะทางสังคม	K	ก่อนการทดลอง			หลังการทดลอง		
		M	SD	แสดงออก	M	SD	แสดงออก
กลุ่มควบคุม (n=38)							
การทำงานเป็นกลุ่ม	8	16.84	4.75	มีคนอื่นบอก	28.74	3.06	ด้วยตนเองมาก
การอยู่ร่วมกับผู้อื่น	8	17.13	4.29	มีคนอื่นบอก	28.26	3.60	ด้วยตนเองมาก
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	8	17.74	4.15	มีคนอื่นบอก	29.05	3.19	ด้วยตนเองมาก
การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	6	13.58	3.81	ด้วยตนเองบ้าง	22.00	2.32	ด้วยตนเองมาก
รวม	30	65.29	14.62	ด้วยตนเองบ้าง	108.05	10.38	ด้วยตนเองมาก

ผลการวิเคราะห์ตาราง 10 พบว่า

ก่อนการทดลอง

ในกลุ่มทดลองโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม (M=47.13) แสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม (M=10.89) เด็กยังไม่แสดงพฤติกรรม ส่วนที่เหลือออกนั้นทุกด้านคือ ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (M=13.18) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (M=12.34) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (M=10.71) เด็กแสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง

ในกลุ่มควบคุมโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม (M=65.29) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นบางครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม (M=16.84) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (M=17.13) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (M=17.74) และ ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (M=13.58) เด็กแสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง

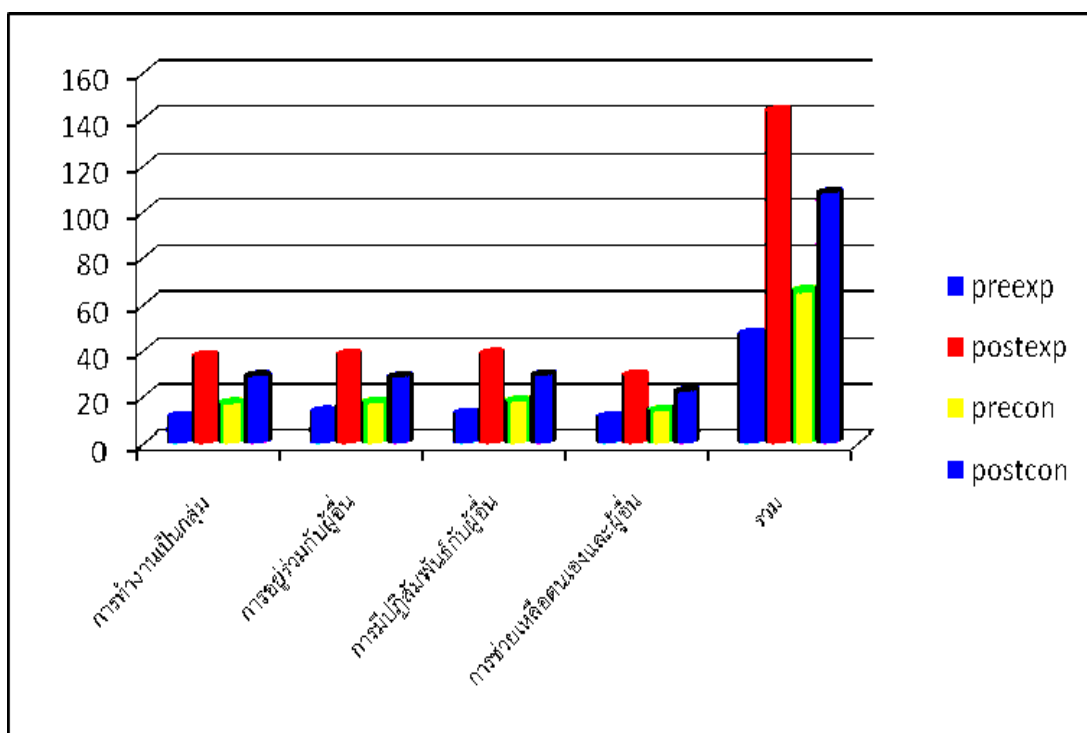
หลังการทดลอง

ในกลุ่มทดลองโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม (M=143.03) แสดงได้ด้วยตนเองทุกครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยทุกด้านคือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม (M=37.47) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (M=38.03) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (M=38.47) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (M=29.05) แสดงได้ด้วยตนเองทุกครั้ง

ในกลุ่มควบคุมโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม (M=108.05) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือด้านการทำงานเป็นกลุ่ม (M=28.74) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (M=28.26) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (M=29.05) และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (M=22.00) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

2. การนำเสนอแผนภูมิแท่งของคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ตอนนี้ผู้วิจัยได้นำค่าเฉลี่ย (M) คะแนนทักษะทางสังคมจำนวน 30 ข้อ และรายด้านคือด้านการทำงานเป็นกลุ่ม (8 ข้อ) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (8 ข้อ) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (8 ข้อ) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (4 ข้อ) ที่ได้จากก่อนและหลังการทดลองทั้งในกลุ่มทดลองและในกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 38 คน มานำเสนอเป็นแผนภูมิแท่ง ปรากฏผลดังแสดงในภาพประกอบ 17

ภาพประกอบ 17 แผนภูมิแท่งของคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังทดลอง

การเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

1. การเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ตอนนี้ผู้วิจัยนำคะแนนทักษะทางสังคมรายด้าน คือด้านการทำงานเป็นกลุ่ม (8 ข้อ) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (8 ข้อ) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (8 ข้อ) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (6 ข้อ) และโดยรวมที่ได้จากการประเมินก่อนและหลังการทดลองทั้งในกลุ่มทดลองและในกลุ่มควบคุม มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างเฉลี่ย โดยใช้ t-test แบบ Dependent Sample หากค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้

โดยใช้ สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson) และในกรณีที่พบว่าค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติ จะคำนวณค่าขนาดส่งผล (Effect Size) โดยใช้สูตรขนาดส่งผลของCohen's d ดังแสดงในตาราง 10

ตาราง 10 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านและโดยรวมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

ทักษะทางสังคม	K	\bar{D}	S_D	$S_{\bar{D}}$	t	df	p	$r_{pre.post}$	Cohen's d
กลุ่มทดลอง (n=38)									
การทำงานเป็นกลุ่ม	8	26.58	4.68	.76	35.03	37	.00	.42	5.68
การอยู่ร่วมกับผู้อื่น	8	24.84	5.11	.83	29.95	37	.00	.29	4.86
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	8	26.13	3.98	.65	40.46	37	.00	.34	6.56
การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	6	18.34	4.16	.68	27.17	37	.00	.19	4.41
รวม	30	95.89	14.57	2.37	40.56	37	.00	.41	6.58
กลุ่มควบคุม (n=38)									
การทำงานเป็นกลุ่ม	8	11.90	4.20	.68	17.47	37	.00	.49	2.83
การอยู่ร่วมกับผู้อื่น	8	11.13	4.13	.67	16.59	37	.00	.46	2.69
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	8	11.32	4.11	.67	16.96	37	.00	.39	2.75
การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	6	8.42	3.09	.50	16.75	37	.00	.58	2.72
รวม	30	42.76	13.94	2.26	18.91	37	.00	.42	3.07

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 10 พบว่า

ในกลุ่มทดลองหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PLAY แล้วเด็กปฐมวัยมีคะแนนการประเมินทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t=40.56$, $p=.00$) และมีคะแนนรายด้านทุกด้าน คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น. และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01($t=35.03$, 29.95 , 40.46 , 27.17 , $p=.00$) แสดงว่า การจัดการเรียนรู้แบบ PLAY ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้นโดยรวมและรายด้านทุกด้านสูงขึ้นอย่างชัดเจน. และยังพบอีกว่าคะแนนทักษะทางสังคมก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันปานกลาง คือด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ($r=.42$) และโดยรวม ($r=.41$) ส่วนที่มีความสัมพันธ์กันต่ำ ได้แก่ ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($r=.29$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($r=.34$) และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($r=.19$) และจากค่า Cohen's d พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบ PLAY มีขนาดส่งผลต่อคะแนนทักษะทางสังคมทุกด้านและโดยรวมในระดับมาก ($d=5.68$, 4.86 , 6.56 , 4.41 และ 6.58)

ในกลุ่มควบคุมหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติแล้วเด็กปฐมวัยมีคะแนนการประเมินทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t=18.91, p=.00$) และมีคะแนนรายด้านทุกด้าน คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ($t=17.47, 16.59, 16.96, 16.75, p=.00$) แสดงว่า การจัดการเรียนรู้แบบปกติส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้นและรายด้านทุกด้านสูงขึ้นอย่างชัดเจน. และยังพบอีกว่าคะแนนทักษะทางสังคมก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันต่ำคือด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($r=.39$) ส่วนที่เหลือนอกนั้นทุกด้านและโดยรวม มีความสัมพันธ์กันปานกลาง ($r=.49, .46, .58, .42$) และจากค่า Cohen's d พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติมีขนาดส่งผลต่อคะแนนทักษะทางสังคมทุกด้านและโดยรวมในระดับปานกลาง ($d=2.83, 2.69, 2.75, 2.72$, และ 3.07)

2. การเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การวิเคราะห์ตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

ผู้วิจัยนำคะแนนทักษะทางสังคมรายด้าน คือด้านการทำงานเป็นกลุ่ม (8 ข้อ) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (8 ข้อ) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (8 ข้อ) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (6 ข้อ) และโดยรวมที่ได้จากการประเมินก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ทั้งของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อดูความเท่าเทียมกัน ด้วยการทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างเฉลี่ยโดยใช้ t-test แบบ Independent Sample ปรากฏผลดังในตาราง 11

ตาราง 11 การเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านและโดยรวมของเด็กปฐมวัยก่อนการจัดการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

ทักษะทางสังคม	คะแนนแตกต่าง		t	df	Sig.
	M	SE			
การทำงานเป็นกลุ่ม	5.95	.89	6.67	74	.00
การอยู่ร่วมกับผู้อื่น	3.95	.99	3.96	74	.00
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	5.39	.89	6.03	74	.00
การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	2.87	.89	3.22	74	.00
รวม	18.16	3.15	5.77	74	.00

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 11 พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมที่ได้จากการประเมินก่อนการจัดการเรียนรู้จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t= 6.67, 3.96, 6.03, 3.22$ และ 5.77) แสดงว่า ก่อนการจัดการ

เรียนรู้ ทักษะทางสังคมโดยรวมและรายด้านทุกด้านของเด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองกับในกลุ่มควบคุม ไม่เท่าเทียมกันอย่างชัดเจน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำคะแนนทักษะทางสังคมที่ประเมินก่อนการจัดการเรียนรู้ ไปปรับแก้คะแนนทักษะทางสังคมที่ประเมินหลังการจัดการเรียนรู้ จากนั้นนำคะแนนทักษะทางสังคมรายด้าน และโดยรวมที่ได้จากการประเมินหลังการจัดการเรียนรู้จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างเฉลี่ยที่ปรับแก้ โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้น (assumption) เกี่ยวกับความเป็นเอกพันธ์ของการถดถอย (มีความลาดชันเท่ากัน) พบว่า คะแนนทักษะทางสังคมทั้งรายด้านทุกด้านและโดยรวมของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการประเมินก่อนการจัดการเรียนรู้ (ตัวแปรร่วม) กับตัวแปรอิสระคือการจัดการเรียนรู้สองแบบ มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=3.08, .32, .00, 4.08$ และ $.63$; $sig=.08, .58, .99, .05$ และ $.43$) ซึ่งแสดงว่าสามารถดำเนินการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมได้ และผู้วิจัยยังได้ทดสอบต่อไปว่า ตัวแปรร่วมมีผลต่อ (effect) ตัวแปรตามหรือไม่ จากการวิเคราะห์พบว่า คะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมที่ได้จากการประเมินก่อนการจัดการเรียนรู้ มีผลต่อ (effect) คะแนนทักษะทางสังคมที่ประเมินหลังการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.01$ ($F_{1,72} = 13.94, 11.47, 11.39, 12.81, 14.29$) ตามลำดับ แสดงว่าตัวแปรร่วมดังกล่าวมีผลต่อ (effect) ตัวแปรตาม เป็นไปตามเงื่อนไขของการใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) นอกจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ขนาดของการส่งผล (Effect Size) โดยใช้สูตรโคเฮน (Cohen's d) ดังแสดงในตาราง 12

ตาราง 12 การใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมในการ เปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมรายด้าน และโดยรวมของเด็กปฐมวัยหลังการจัดการเรียนรู้ที่ปรับแก้ ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

ทักษะทางสังคม	กลุ่ม	M_{adj}	S.E.	df	F	Sig.	Cohen's d																																							
การทำงานเป็นกลุ่ม	ทดลอง	38.76	.72	1,78	100.67	.00	3.31																																							
	ควบคุม	27.45	.72					การอยู่ร่วมกับผู้อื่น	ทดลอง	38.68	.62	1,78	143.83	.00	2.97	ควบคุม	27.61	.62	การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	ทดลอง	39.29	.55	1,78	170.57	.00	3.66	ควบคุม	28.23	.55	การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	ทดลอง	29.38	.35	1,78	222.10	.00	2.74	ควบคุม	21.68	.35	รวม	ทดลอง	146.33	2.04	1,78	175.65
การอยู่ร่วมกับผู้อื่น	ทดลอง	38.68	.62	1,78	143.83	.00	2.97																																							
	ควบคุม	27.61	.62					การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	ทดลอง	39.29	.55	1,78	170.57	.00	3.66	ควบคุม	28.23	.55	การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	ทดลอง	29.38	.35	1,78	222.10	.00	2.74	ควบคุม	21.68	.35	รวม	ทดลอง	146.33	2.04	1,78	175.65	.00	3.73	ควบคุม	104.75	2.04						
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น	ทดลอง	39.29	.55	1,78	170.57	.00	3.66																																							
	ควบคุม	28.23	.55					การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	ทดลอง	29.38	.35	1,78	222.10	.00	2.74	ควบคุม	21.68	.35	รวม	ทดลอง	146.33	2.04	1,78	175.65	.00	3.73	ควบคุม	104.75	2.04																	
การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น	ทดลอง	29.38	.35	1,78	222.10	.00	2.74																																							
	ควบคุม	21.68	.35					รวม	ทดลอง	146.33	2.04	1,78	175.65	.00	3.73	ควบคุม	104.75	2.04																												
รวม	ทดลอง	146.33	2.04	1,78	175.65	.00	3.73																																							
	ควบคุม	104.75	2.04																																											

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 12 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมที่ได้จากการประเมินหลังการจัดการเรียนรู้จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($F_{1,78} = 100.67, 143.83, 170.57, 222.10, \text{ และ } 175.65$) แสดงว่า การจัดการเรียนรู้แบบ PLAY ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมสูงกว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างชัดเจน และการจัดการเรียนรู้แบบ PLAY และแบบปกติ ส่งผลแตกต่างกันในระดับสูงต่อคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมที่ปรับแก้ ตามลำดับดังนี้ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม 3.31 ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 2.97 ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 3.66 และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น 2.74 และโดยรวม 3.73

การเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การวิเคราะห์ตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำคะแนนของแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งได้จากครูปฐมวัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเขียงเทรา เขต 1 จำนวน 10 คน โดยผู้วิจัยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้คู่มือประกอบการใช้รูปแบบและแผนการจัดประสบการณ์ใช้เวลา จำนวน 2 สัปดาห์ แล้วนำผลมาแจกแจงความถี่ หาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครูปฐมวัยที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ผ่านการทดลองแล้วลองนำไปใช้

2. ความคิดเห็นของครูปฐมวัยที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ผ่านการทดลองแล้วไปลองใช้ ปรากฏผลดังในตาราง 15

ตาราง 13 ความคิดเห็นของครูปฐมวัยที่มีต่อความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ข้อที่	5	4	3	2	1	\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1	7	2	1	0	0	4.60	.69	มากที่สุด
2	6	3	1	0	0	4.50	.70	มากที่สุด
3	3	6	1	0	0	4.20	.63	มาก
4	6	3	1	0	0	4.50	.70	มากที่สุด
5	8	2	0	0	0	4.80	.42	มากที่สุด
6	7	3	0	0	0	4.70	.48	มากที่สุด
7	5	4	1	0	0	4.40	.69	มาก
8	4	5	1	0	0	4.40	.69	มาก
9	5	4	1	0	0	4.40	.69	มาก
10	6	4	0	0	0	4.60	.51	มากที่สุด
รวม						4.51	2.42	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ตาราง 13 พบว่า การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของครูปฐมวัยที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้ทดลองแล้วไปลองใช้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามรายการที่กำหนดไว้แล้ว ความคิดเห็นของครูปฐมวัย ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มี 3 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 ด้านการนำไปใช้ ครูปฐมวัยที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ไปใช้มีความคิดเห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบนี้มีความเหมาะสมในการใช้สอนเด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย

ประเด็นที่ 2 ด้านเนื้อหาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยและแผนการจัดประสบการณ์ มีความเหมาะสม เข้าใจง่าย เนื่องจากในแต่ละขั้นตอนของการจัดกิจกรรมเด็กได้แสดงออกตามความต้องการของตนเอง โดยเด็ก เพื่อน และครูปฐมวัย ร่วมกันคิดวางแผนการเรียนรู้ ทุกขั้นตอนมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เนื้อหาของกิจกรรมมีความเหมาะสมกับวัยของเด็ก เนื่องจากเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเด็กทำให้เด็กสนใจอยากเรียนรู้ และเด็กเกิดการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น กิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นไม่ติดขัด ทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้มีความสนุกสนานและเป็นรูปธรรมมากขึ้น ครูปฐมวัยเข้าใจเนื้อหาเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และเกิดทักษะทางสังคมโดยไม่รู้ตัว เด็กแสดงความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมกลุ่ม การมีปฏิสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อน และเด็กให้ความสนใจทำกิจกรรมเป็นอย่างดี ทำให้เห็นถึงการแสดงออกและการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 3 ด้านการนำเสนอ การนำเสนอรายละเอียดต่างๆ ชัดเจน

ข้อเสนอแนะของครูปฐมวัยในการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ผ่านการทดลองแล้วไปลองใช้

1. การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนและเด็กปฐมวัย ดังนี้

1.1 ด้านตัวเด็ก เด็กที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ PLAY ได้รับการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะการเรียนรู้ทักษะทางสังคม เมื่อเด็กได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบนี้ทำให้เด็กเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม สามารถเข้ากับเพื่อนได้ ปฏิบัติตนได้เหมาะสม เก็บสิ่งของหรือของเล่นเข้าที่เมื่อทำเสร็จ ตรงต่อเวลา เป็นผู้นำหรือผู้ตาม และร่วมแสดงความคิดเห็นขณะทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อน ซึ่งเป็นการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เกิดพฤติกรรมการช่วยเหลือ และทำให้เกิดทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ในทางที่ดี เช่น เด็กรู้จักทักทายครูหรือผู้อื่น ชื่นชมและแสดงคำชมเชยหรือยกย่องเพื่อนหรือผู้อื่น ตั้งใจฟังและไม่พูดแทรกขณะผู้อื่นกำลังพูด พูดจาอย่างมีหางเสียงและมีคำขานรับเหมาะสม มีกิริยาท่าทางสุภาพ อ่อนโยนกับผู้อื่นอยู่เสมอ กล่าวคำขอโทษเมื่อทำผิดพลาด เป็นต้น

1.2 ด้านครูปฐมวัย ครูปฐมวัยเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในการจัดเตรียมสื่อและ กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบ PLAY ได้แก่ การแสดงบทบาทสมมติ การใช้กรณี ตัวอย่าง การสร้างสถานการณ์จำลอง และการพาเด็กทัศนศึกษานอกห้องเรียน เป็นการส่งเสริมให้ครู มีความกระตือรือร้นและเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม ของเด็กปฐมวัยมากขึ้น

2. การเรียนรู้ทักษะทางสังคม เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมเพิ่มมากขึ้นในด้านการ ทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ทำให้เกิดพฤติกรรมทางสังคมในทางที่ดีและเหมาะสมกับวัย

3. การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยนี้ ทำให้ครู ปฐมวัยและเด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมในทางที่ดีขึ้น และเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ สอดคล้องกับหลักการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎี พัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกอทสกี ทฤษฎีจิตสังคม ของอีริกสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก กล่าวคือ เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วย ตนเอง มีทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการช่วยเหลือ ตนเองและผู้อื่นเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น ผลจากการทดลองและผลจากการเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ ทางสังคมของเด็กปฐมวัย พอจะกล่าวสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม ของเด็กปฐมวัยนี้ เป็นรูปแบบที่มีคุณภาพในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัยได้ เป็นอย่างดี กระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้งเนื้อหาและวิธีการจัดการเรียนรู้ สามารถพัฒนาทักษะทาง สังคมในการด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้าน การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น รวมทั้งช่วยพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูปฐมวัยให้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากครูปฐมวัยได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็ก เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับเด็ก และเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงออกทางทักษะสังคมของเด็กปฐมวัย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY สำหรับพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย สรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY ที่มีคุณภาพ โดยกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อสร้างและหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

2. เพื่อศึกษาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ดังนี้

- 2.1 ศึกษาระดับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น และโดยรวม ในกลุ่มทดลองและในกลุ่มควบคุม ทั้งที่ประเมินก่อนและประเมินหลังการทดลอง

- 2.2 เปรียบเทียบทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น และโดยรวม ภายในแต่ละกลุ่มตัวอย่าง และระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การพัฒนาเครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือทดลองที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้นำเสนอการพัฒนาเครื่องมือเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

- 1.1 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยเริ่มด้วยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีพัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมเด็กปฐมวัย แนวคิดพื้นฐานการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ นำผลการวิเคราะห์มาประมวลพัฒนาจัดทำร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1.2 การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยสร้างเครื่องมือประเมินคุณภาพของรูปแบบแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพในด้านความเหมาะสมของรูปแบบ การจัดกิจกรรมเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ และแผนการจัดประสบการณ์ จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการแก้ไขปรับปรุงรูปแบบตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วจึงนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ไปศึกษาทดลองนำร่องใช้ จำนวน 2 ครั้ง กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อการปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาสรุป เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมและสมบูรณ์เหมาะสำหรับใช้พัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

2. การพัฒนาเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การสร้างเครื่องมือวัด

การสร้างเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยสร้างเครื่องมือวัดจำนวน 1 ฉบับ คือ แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินความรู้เกี่ยวกับทักษะทางสังคม และเทคนิคการสร้างคำถาม (สิริมา ภิญโญนันตพงษ์. 2556: 158) ซึ่งแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยทักษะทางสังคม 4 ด้านคือ 1) ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม 2) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 3) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และ 4) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

2.2 การตรวจสอบเครื่องมือวัด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพในด้านความเหมาะสมของเนื้อหา และผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงนำแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปทดลองใช้กับเด็กปฐมวัย จำนวน 100 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง โดยวิเคราะห์เป็นรายข้อ เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกและความเชื่อมั่นของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยมีค่าความเชื่อมั่น $\alpha = .89$ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นสูงสามารถนำไปใช้ได้

2.3 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างเด็กนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ของโรงเรียนวัดท่าเกวียน (স্যอูทิส) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา เขต 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 76 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 38 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 38 คน

2) การเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

การดำเนินการเผยแพร่รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยในการวิจัยครั้งนี้ เพื่ออธิบายถึงผลอันเกิดจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้หลังการทดลองแล้วไปลองใช้อีกครั้ง ด้วยการจัดอบรมครูปฐมวัยจำนวน 10 คน ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 โดยอบรมครูปฐมวัยให้มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และหลักการแนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จากนั้นให้ครูปฐมวัยไปลองใช้ เป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ แล้วประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและสัมพัทธ์ความคิดเห็นเพิ่มเติม

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย มีชื่อว่า รูปแบบ PLAY (อ่านว่า พี แอล เอ วาย) จากการบูรณาการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วยหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ และทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกอทสกี ดังนี้

หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปฏิสนธิ คลอดจากครรภ์มารดาสู่โลกภายนอก จากทารกจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ (สิริมา ภาณุอนันตพงษ์. 2556 : 37-38) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จะช่วยทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจเด็ก การจัดประสบการณ์ให้เด็กไปในทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งการเรียนรู้เป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมและที่มีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารกจากสภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กอยู่ในแบบของการเล่นกับเพื่อน เล่นเป็นกลุ่ม รับรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรม ลงมือปฏิบัติจริง สำรวจสิ่งรอบตัวตามความพอใจของตนเอง ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างรวดเร็ว และตามความต้องการของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ เกี่ยวกับมนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อมใน 2 ลักษณะคือ เด็กพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยซึมซาบประสบการณ์ (Assimilation) และปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจ (Equilibration) ความสามารถนี้เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางสมอง ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้น ๆ เป็นการเรียนรู้ทางสังคมตั้งแต่ในวัยเด็ก การที่พ่อแม่ ครู และคนที่อยู่รอบตัวเด็กถ่ายทอดความรู้ให้เด็กหรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับถ่ายทอดด้วยกระบวนการซึมซับประสบการณ์หรือปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2556 : 50-53) จึงเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) ผู้ใหญ่จึงควรมีพฤติกรรมที่ดีและเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมเพื่อให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติตามถูกต้องตามระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกโกทสกี เกี่ยวกับการเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยบ่งชี้ผลผลิตพัฒนาการของเด็ก เช่น เด็กควรเรียนรู้อะไรบ้าง ควรจะมีความสามารถทางใดบ้าง สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไป มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ และลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัว จะมีผลต่อการปรับตัวทางสังคมภายนอกบ้านของเด็กด้วย (พัฒนา ชัชพงษ์. 2541: 88) การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและเด็กได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้วยการใช้ภาษา เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ภาษา เกิดความคิดรวบยอด สัญลักษณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งแวดล้อม ดังนั้นภาษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการคิด และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการทางสติปัญญา

ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน เกี่ยวกับความสำคัญทางด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Psychological Environment) ว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพมาก อีริกสันถือว่า วิทยากรเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการในวัยต่อไป เด็กวิทยากรต้องมีผู้เลี้ยงดู เพราะเด็กช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ผู้เลี้ยงดูต้องเอาใจใส่เด็ก สนองความต้องการของเด็กอย่างสม่ำเสมอ เด็กจะอยู่ด้วยความหวังว่าจะมีผู้ช่วยเหลือทุกครั้งที่ตนมีความต้องการ อีริกสันกล่าวว่า ความไว้วางใจเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพ เด็กที่ขาดความไว้วางใจจะกลายเป็นคนที่ชอบก้าวร้าว ตีตัวออกจากสิ่งแวดล้อม นั่นคือเด็กทารกจะมีความเชื่อใจหรือขาดความเชื่อใจ เป็นมิตร เปิดเผย และเชื่อถือไว้เหนือเชื่อใจต่อสภาพแวดล้อมและบุคคลต่าง ๆ ถ้าเด็กไม่ได้รับความอบอุ่นอย่างเพียงพอเด็กก็จะปกปิด ๆ ไม่ไว้วางใจและมักมองโลกในแง่ร้าย (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556 : 57-58) เมื่อเด็กอยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี เด็กเริ่มที่อยากเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และเริ่มเรียนรู้พฤติกรรมหลายอย่างที่กำหนดโดยสังคม ฉะนั้น พ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องรักษาความสมดุล ช่วยเด็กให้เป็นอิสระ

พึ่งตนเอง โดยต้องเป็นผู้ที่รู้จักใช้คำพูดอธิบายให้เด็กเข้าใจ ว่าสิ่งไหนทำได้ สิ่งไหนทำไม่ได้ พยายามเลี่ยงการดูเด็กเวลาเด็กทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่บางครั้งจำเป็นต้องให้เด็กมีความอาย (Shame) และการสงสัยตัวเองว่าทำไม่ถูก (Doubt) เพราะเป็นสิ่งสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา เพราะว่าทุกคนควรจะมีความละอายใจ ไม่กล้าทำสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับด้วย พ่อ แม่ ควรเน้นเรื่องการให้เด็กพึ่งพาตนเอง มีความอิสระ ทำอะไรด้วยตนเอง มากกว่าการมีความรู้สึกอายและสงสัยในตนเอง เมื่อเด็กอายุประมาณ 3-5 ปี เด็กจะมีความริเริ่มทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมากในขั้นนี้ เป็นวัยที่เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ ทั้งด้านการพูดและการกระทำ อยากทำอะไรเองโดยไม่พึ่งผู้ใหญ่

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา เกี่ยวกับบุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการให้ตัวแบบ โดยผู้เรียนจะเลียนแบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แบนดูราได้อธิบายว่าการเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน ด้วยการสังเกตจากต้นแบบ สัญลักษณ์ทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม การที่บุคคลเกิดการเรียนรู้แล้วจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการจูงใจ กระบวนการจูงใจย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของสิ่งล่อใจภายนอก สิ่งนั้นจะต้องกระตุ้นการรับรู้ เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ เป็นที่ยอมรับของสังคมและพฤติกรรมที่กระทำตามตัวแบบนั้นสามารถที่จะควบคุมเหตุการณ์ต่างๆได้ การตัดสินใจจริยธรรมความผิดถูกของพฤติกรรม จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน และการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการสร้างการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้เด็กลงมือปฏิบัติจริง มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนได้สัมผัสและตอบสนองกับประสบการณ์ตรง หากเด็กได้รับการเรียนรู้จากการอ่านหรือจากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ ทำให้เด็กสามารถปฏิบัติในสิ่งที่ เป็นบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ของสังคมได้ ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก เกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ประกอบด้วยขั้นพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น มีระดับความคิดทางจริยธรรม 3 ระดับ ในแต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น และในระดับจริยธรรมของเด็กปฐมวัย จะอยู่ในระดับแรก คือ ระดับเริ่มมีจริยธรรม มีลักษณะทำตามที่สังคมกำหนดว่าดีหรือไม่ดี ส่วนใหญ่จะมองผลของการกระทำว่าได้รับความเจ็บปวดหรือความพึงพอใจ และจะทำตามกฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจเหนือตนกำหนดไว้ แบ่งเป็น ขั้นที่ 1 เด็กจะเคารพกฎเกณฑ์เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ และขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัลเลือกทำแต่สิ่งที่นำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น จะข้ามขั้นไม่ได้ และการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการการเรียนรู้โดยยึดหลักที่ว่าจริยธรรม เป็นกฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกผิดของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินเหตุผลนั้นจะพัฒนาจากขั้นต่ำสู่ขั้นสูงกว่า ไม่มีการย้อนขั้นและไม่มีการเร่งขั้น ซึ่งแต่ละขั้นเป็นผลมาจากการคิดไตร่ตรองจากข้อมูลที่เป็นความเข้าใจส่วนตัว และข้อมูลที่มาจากรสนะของผู้อื่นที่อยู่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน ทำให้เด็กเกิดการพัฒนาการทางจริยธรรมด้วยการประพฤติดีปฏิบัติตามกฎเกณฑ์บรรทัดฐานของสังคม

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอเบล เกี่ยวกับพลังความสามารถและความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ภายในตนจะปรากฏออกสู่ภายนอกได้ ถ้าได้สัมผัสกับอุปกรณ์และประสบการณ์ การที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติเป็นการนำเด็กไปสู่การพัฒนาร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรมที่สูงขึ้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56; อ้างอิงจาก William; & Fromberg: 19, 49) เน้นที่การกระทำกับวัสดุของเล่นที่เรียกว่า ชุดของขวัญ (gifts) ซึ่งยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็ก (Eugene F. Provenzo. 2014: Online.) เฟรอเบล เชื่อว่า เด็กมีความสามารถสำหรับสิ่งที่ตั้งถามและความรู้มาตั้งแต่แรกเกิด เด็กควรได้เล่น ได้แสดงออก ได้คิดค้นสืบเสาะ ลงมือกระทำด้วยตนเอง ตลอดจนได้รับประสบการณ์ทั้งในและนอกห้องเรียน กระตุ้นให้แม่เล่นกับลูก (เยาเวพา เดชะคุปต์. 2542: 22) ซึ่งการเล่นเป็นประสบการณ์ที่ดีสำหรับเด็ก โดยเด็กสามารถเล่น จากง่ายไปยาก ตามลำดับวัยของเด็ก เป็นการเล่นตามธรรมชาติที่เด็กสามารถเข้าใจและเรียนรู้ด้วยตนเอง

รูปแบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบไฮสโคป เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ เน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำผ่านมุมเล่นที่หลากหลาย ด้วยสื่อและกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และการ แก้ปัญหาอย่างกระตือรือร้น เด็กควรได้รับการส่งเสริมในขณะที่เด็กวางแผน ปฏิบัติตามที่วางแผน และทบทวนสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว โดยมีครูคอยกระตุ้นพัฒนาการใช้คำถามสนับสนุนและขยายการเรียนรู้ของเด็กไปพร้อมๆ กับการเพิ่มพูนทักษะการสื่อสาร กิจกรรมที่มีความสมดุลระหว่าง ประสบการณ์ที่เด็กริเริ่มและครูวางแผนการสอน เข้าใจการเล่นของเด็ก ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญมากในการศึกษาแนวนี้ เพราะต้องปฏิบัติต่อลูกของตนว่า เด็กเป็นผู้ที่มีความสามารถ กระตือรือร้น ซึ่งทั้งครูและผู้ปกครองมีฐานะเป็นเพื่อนร่วมงานที่ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ เกี่ยวกับการให้เด็กแสดงบทบาทสมมติ เป็นการสอนที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้นมาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงบทบาทสมมตินั้นๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางด้านความรู้ ความคิด ที่คิดว่าตนควรจะเป็น

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนเรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จำนวน 3-6 คน โดยสมาชิกแต่ละกลุ่มประกอบด้วยผู้ที่มีความสามารถทางการเรียนรู้แตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวม เพื่อให้ตนเองและสมาชิกทุกคนในกลุ่มประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

จากการวิเคราะห์สังเคราะห์และบูรณาการความรู้ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ลักษณะของรูปแบบการจัดการเรียนรู้หรือการเรียนการสอน ต้องประกอบด้วยกระบวนการ หรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน วิธีสอนและเทคนิคต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่ยึดถือตลอดจนได้รับการทดสอบ พิสูจน์ หรือ

ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นวางแผน (PLAN) เป็นขั้นที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการทำงานร่วมกับเพื่อน โดยเด็กได้ร่วมกันวางแผนนำเสนอสาระการเรียนรู้ รู้จักกำหนดเป้าหมายที่คาดหวัง และรู้จักวางแผนปฏิบัติกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนและครู ซึ่งการวางแผนจะเป็นกระบวนการคิดของเด็ก ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในการวางแผนและวางแผนที่จะเรียนรู้ (Learning to Plan and Planning to Learn) (Brews. 1999: Online) ผู้วิจัยพัฒนามาจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคปที่มีพื้นฐานแนวคิดมาจากทฤษฎีของเพียเจต์ว่าด้วยพัฒนาการทางสติปัญญาที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติที่เด็กสามารถสร้างความรู้ได้เองโดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์การเรียนรู้ (Constructive process of learning) เด็กจะเรียนรู้จากการกระทำหรือการปฏิบัติจริงตามความสนใจของเด็ก การประเมินผลงานอย่างมีแบบแผนช่วยให้เด็กเกิดความรู้ขึ้น โดยเด็กสามารถสร้างความรู้จากประสบการณ์ที่มีความหมายและเน้นด้วยการลงมือปฏิบัติ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 121) ซึ่งการวางแผนจะส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางภาษา เพราะขณะที่เด็กวางแผนเด็กใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนในการที่จะแก้ปัญหา ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นความสามารถทางทักษะสังคมของเด็กปฐมวัยในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ผู้ใหญ่ ครู หรือเพื่อนในวัยเดียวกัน เด็กอาจวางแผนโดยการแสดงความคิดเห็น แสดงท่าทางหรือคำพูด และบรรยายเป็นภาพวาด ซึ่งครูควรสนับสนุนให้เด็กทำงานได้สำเร็จ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2550: 126-127) โดยการชี้แนะ ให้คำแนะนำ สังเกตลักษณะแผนงานของเด็กและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนวางแผนสาระการเรียนรู้ร่วมกับเด็กอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กมีความสนใจในการวางแผนและเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมร่วมกัน

ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY) เป็นขั้นที่เด็กร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ที่ได้วางแผนร่วมกัน เป็นการแสดงออกอย่างมีชีวิตชีวาด้วยสายตา คำพูด การกระทำ และเสียงหัวเราะ เนื่องจากเด็กสามารถคิด ใช้ภาษา และแสดงออกได้อย่างอิสระและสร้างสรรค์ ปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่น และมีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เพราะเด็กได้ทำงานอย่างอิสระเป็นกลุ่มย่อยๆ มีโอกาสเลือกเพื่อนที่ทำงานกลุ่มด้วยตนเอง เป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 43) ผักผ่อนทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ทำงานร่วมกับเพื่อน ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้แสดงออกเป็นรายบุคคลอย่างอิสระ ทำให้บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น มีความสุข ไม่เคร่งเครียด ผ่อนคลายและสนุกสนาน ซึ่งธรรมชาติตามวัยของเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น เรียนรู้ได้เร็ว ยิ้ม หัวเราะ สดชื่น ดีใจ เสียใจ และเปิดเผย เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวาจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม และเด็กสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION) เป็นขั้นที่เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ร่วมกัน โดยเด็กได้เล่น ได้เรียนรู้ผ่านการเล่น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56) การเล่นจึงเป็นประสบการณ์สำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กชอบเล่นมาก การเล่นทำให้เด็กมีความสุขเกิดความรู้สึกพึงพอใจ เพราะการเล่นตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กจะทำให้เด็กไม่เบื่อที่จะเล่น พร้อมจะเล่นซ้ำได้อีก ขณะเดียวกันเด็กสามารถเล่นได้อย่างมีความสุขและสนุกสนานทั้งเล่นคนเดียวตามลำพังและเล่นกับเพื่อน การเล่นอิสระทั้งหลาย จะเปิดโอกาสให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคม (ทอมสัน และคณะ. 2008; แพลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. 2551: 204) การเล่นจึงเป็นหนทางให้เด็กได้สร้างประสบการณ์ เรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว และสร้างความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การเล่นจึงทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เนื่องจากเด็กได้กระทำหรือได้เล่นด้วยตนเอง ได้รับประสบการณ์ตรงและความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน เป็นการพัฒนาศักยภาพภายในตนเองของเด็กปฐมวัย นอกจากนี้ขณะเด็กเล่นหรือลงมือปฏิบัติกิจกรรมเด็กได้เรียนรู้ถึงวิธีที่จะทำให้ตนเองสามารถประพฤติปฏิบัติตน มีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ เกิดการเรียนรู้บทบาททางสังคม เช่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความเป็นมิตร การมีปฏิสัมพันธ์ การช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งเป็นขั้นแรกในการช่วยให้เด็กมีทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE) เป็นขั้นที่เด็กแสดงความยินดีเมื่อประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ โดยเด็กเกิดความภาคภูมิใจที่การเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนนั้นได้ประสบความสำเร็จ ทำให้เข้าใจสิ่งที่ได้เรียนรู้ และจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง การประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ทำให้เด็กไม่เกิดความท้อแท้ท้อถอย (เบญจา แสงมะลิ. 2545: 22) จะส่งผลให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน อยากมาโรงเรียนและอยากเรียนกับเพื่อน เพราะเด็กมีความสุขกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งสิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2557: 58) กล่าวว่า ช่วงเวลาการมาถึงโรงเรียนของเด็ก นับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในการสร้างความรู้สึกรักของเด็กมีความผูกพันและอยากมาโรงเรียน จึงเป็นหน้าที่ของครูและผู้ปกครองที่ต้องระวังก่อสร้างความรู้สึกรักที่ดีด้วยกันทุกฝ่าย สอดคล้องกับกุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 129) ที่กล่าวว่า ในการเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลทำให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้มาก เนื่องจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับครู เพื่อนนักเรียน และบุคลากรในโรงเรียน การเป็นตัวแบบและให้พลังใจกับเด็กจะเป็นวิธีการพัฒนาทักษะทางสังคมที่ดี โดยเฉพาะในช่วงเด็กเริ่มโตขึ้น อายุ 5-6 ปี เด็กจะเรียนรู้กฎระเบียบของสังคม จากการเล่นตามกติกา การเข้ากลุ่ม การเล่นเกมและอื่นๆ ดังนั้น การแสดงความยินดีเมื่อเด็กประสบความสำเร็จในการเรียนรู้จะเกิดเป็นความประทับใจ รวมทั้งทำให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และเมื่อเด็กได้ร่วมกันฉลองความสำเร็จกับเพื่อนและครู ด้วยการแสดงความดีใจปรบมือ และส่งเสียงร้องไชโย จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมเป็นอย่างดี

ผลการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมขององค์ประกอบในด้านต่างๆ ของคู่มือและแผนการจัดประสบการณ์ ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบประเมิน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา IOC (Index of Item-Operational Definition Congruence) และพิจารณาค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ถือว่าใช้ได้ ข้อใดมี IOC น้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญอย่างไม่เป็นทางการเพิ่มเติม เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2545: 179) ความเหมาะสมของคู่มือได้ครบทุกข้อ จำนวน 22 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และความเหมาะสมของแผนการจัดประสบการณ์ได้ครบทุกข้อ จำนวน 10 ข้อ มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะดังนี้ ปรับวิธีการเขียนจุดประสงค์ และการวัดประเมินผลในแต่ละแผนการจัดประสบการณ์ ให้สอดคล้องกัน เมื่อได้ตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว จึงนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปทดลองนาร่องใช้รูปแบบ จำนวน 2 ครั้งๆ ละ 2 สัปดาห์ คือ 1) การทดลองนาร่องใช้ครั้งที่ 1 ให้ครูปฐมวัยจำนวน 5 คน นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ไปทดลองสอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อเสนอแนะของครูปฐมวัย ดังนี้ ควรปรับเพิ่มระยะเวลาจากเดิม 40 นาที เป็น 45 นาที เพื่อให้เหมาะสมกับความสนใจของเด็ก และบางช่วงของการจัดกิจกรรมควรฝึกให้เด็กได้เป็นผู้นำผู้ตามเพราะเด็กจะได้กล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจและมีความมั่นใจในตัวเอง และ 2) การทดลองนาร่องใช้ครั้งที่ 2 ให้ครูปฐมวัยจำนวน 5 คน นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่ผู้วิจัยได้แก้ไขปรับปรุงหลังจากการทดลองนาร่องใช้ครั้งที่ 1 แล้ว ไปทดลองใช้สอนเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และผู้วิจัยได้ปรับปรุงข้อเสนอแนะของครูปฐมวัย ดังนี้ ครูปฐมวัยต้องจัดเตรียมอุปกรณ์การสอนล่วงหน้า 1 วัน ให้มีจำนวนเพียงพอสำหรับเด็กทุกคน และสื่อที่ใช้เป็นสื่อของจริงและของจำลองจะทำให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานและตื่นตื้นที่ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา

เอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบและแผนการจัดประสบการณ์มีความเหมาะสมในการนำไปใช้รูปแบบและเนื้อหาของรูปแบบ จำนวน 22 รายการ มีค่า IOC อยู่ในระหว่าง 0.80 ถึง 1 และค่า TOC ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมได้ค่าเท่ากับ 0.93 และแผนการจัดประสบการณ์มีความเหมาะสมในการนำไปใช้ทั้งขั้นตอนและเนื้อหา จำนวน 10 รายการมีค่า IOC อยู่ในระหว่าง 0.80 ถึง 1 และ TOC ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวมได้ค่าเท่ากับ 0.92 ซึ่งเป็นค่าแสดงหลักฐานของความเหมาะสมและสอดคล้องที่มีค่าสูงสามารถนำไปใช้ได้

2. ผลการศึกษาระดับคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลอง

2.1 ผลการศึกษาระดับคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ผลการศึกษาระดับคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มทดลอง พบว่า ก่อนการทดลอง ในกลุ่มทดลองโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม ($M=47.13$) แสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ($M=10.89$) เด็กยังไม่แสดงพฤติกรรม ส่วนที่เหลือนอกนั้นทุกด้านคือ ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($M=13.18$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($M=12.34$) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($M=10.71$) เด็กแสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง สำหรับในกลุ่มควบคุมโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม ($M=65.29$) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นบางครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ($M=16.84$) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($M=17.13$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($M=17.74$) และ ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($M=13.58$) เด็กแสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง

หลังการทดลองในกลุ่มทดลองโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม($M=143.03$) แสดงได้ด้วยตนเองทุกครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยทุกด้านคือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม $M = 37.47$ ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($M=38.03$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($M=38.47$) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($M=29.05$) แสดงได้ด้วยตนเองทุกครั้ง ในกลุ่มควบคุมโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม ($M=108.05$) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ($M=28.74$) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($M=28.26$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($M=29.05$) และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($M=22.00$) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

2.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

1) ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ในกลุ่มทดลองหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ PLAY แล้วเด็กปฐมวัยมีคะแนนการประเมินทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t=40.56$, $p=.00$) และมีคะแนนรายด้านทุกด้าน คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น. และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01($t=35.03$, 29.95 , 40.46 , 27.17 , $p=.00$) แสดงว่า การจัดการเรียนรู้แบบ PLAY ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้นโดยรวมและรายด้านทุกด้านสูงขึ้นอย่างชัดเจน และยังพบอีกว่าคะแนนทักษะทางสังคมก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันปานกลาง คือด้าน

การทำงานเป็นกลุ่ม ($r=.42$) และโดยรวม ($r=.41$) ส่วนที่มีความสัมพันธ์กันต่ำ ได้แก่ ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($r=.29$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($r=.34$) และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($r=.19$) และจากค่า Cohen's d พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบ PLAY มีขนาดส่งผลต่อคะแนนทักษะทางสังคมทุกด้านและโดยรวมในระดับมาก ($d=5.68, 4.86, 6.56, 4.41$ และ 6.58)

ในกลุ่มควบคุมหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติแล้วเด็กปฐมวัยมีคะแนนการประเมินทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t=18.91, p=.00$) และมีคะแนนรายด้านทุกด้าน คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t=17.47, 16.59, 16.96, 16.75, p=.00$) แสดงว่า การจัดการเรียนรู้แบบปกติส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้นและรายด้านทุกด้านสูงขึ้นอย่างชัดเจน และยังพบอีกว่า คะแนนทักษะทางสังคมก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันต่ำคือด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($r=.39$) ส่วนที่เหลือออกนั้นทุกด้านและโดยรวม มีความสัมพันธ์กันปานกลาง ($r=.49, .46, .58, .42$) และจากค่า Cohen's d พบว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติมีขนาดส่งผลต่อคะแนนทักษะทางสังคมทุกด้านและโดยรวมในระดับปานกลาง ($d=2.83, 2.69, 2.75, 2.72$, และ 3.07)

2) ผลการเปรียบเทียบคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมที่ได้จากการประเมินก่อนการจัดการเรียนรู้จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t=-6.67, 3.96, 6.03, 3.22$ และ 5.77) แสดงว่า ก่อนการจัดการเรียนรู้ ทักษะทางสังคมโดยรวมและรายด้านทุกด้านของเด็กปฐมวัยในกลุ่มทดลองกับในกลุ่มควบคุมไม่เท่าเทียมกันอย่างชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำคะแนนทักษะทางสังคมที่ประเมินก่อนการจัดการเรียนรู้ ไปปรับแก้คะแนนทักษะทางสังคมที่ประเมินหลังการจัดการเรียนรู้ จากนั้นนำคะแนนทักษะทางสังคมรายด้าน และโดยรวมที่ได้จากการประเมินหลังการจัดการเรียนรู้จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ และทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างเฉลี่ยที่ปรับแก้ โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้น (assumption) เกี่ยวกับความเป็นเอกพันธ์ของการถดถอย (มีความลาดชันเท่ากัน) พบว่า คะแนนทักษะทางสังคมทั้งรายด้านทุกด้านและโดยรวมของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการประเมินก่อนการจัดการเรียนรู้ (ตัวแปรร่วม) กับตัวแปรอิสระคือการจัดการเรียนรู้สองแบบ มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($F=3.08, .32, .00, 4.08$ และ $.63$; $sig=.08, .58, .99, .05$ และ $.43$) ซึ่งแสดงว่าสามารถดำเนินการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมได้ และผู้วิจัยยังได้ทดสอบต่อไปว่า ตัวแปรร่วมมีผลต่อ (effect) ตัวแปรตามหรือไม่ จากการวิเคราะห์พบว่า คะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมที่ได้จากการประเมินก่อนการจัดการเรียนรู้ มีผลต่อ (effect) คะแนนทักษะทางสังคมที่ประเมินหลังการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($F_{1,72} = 13.94, 11.47, 11.39, 12.81, 14.29$) ตามลำดับ

แสดงว่าตัวแปรร่วมดังกล่าวมีผลต่อ (effect) ตัวแปรตาม เป็นไปตามเงื่อนไขของการใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) นอกจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ขนาดของการส่งผล (Effect Size) โดยใช้สูตร Cohen's d

ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมที่ได้จากการประเมินหลังการจัดการเรียนรู้จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($F_{1,78} = 100.67, 143.83, 170.57, 222.10,$ และ 175.65) แสดงว่า การจัดการเรียนรู้แบบ PLAY ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมสูงกว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างชัดเจน และการจัดการเรียนรู้แบบ PLAY และแบบปกติ ส่งผลแตกต่างกันในระดับสูงต่อคะแนนทักษะทางสังคมรายด้านทุกด้าน และโดยรวมที่ปรับแก้ ตามลำดับดังนี้ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม 3.31 ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 2.97 ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 3.66 และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น 2.74 และโดยรวม 3.73

3) ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของครูที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นประเด็นที่ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มี 3 ประเด็นคือด้านการนำไปใช้ ด้านเนื้อหา และด้านการนำเสนอ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การนำไปใช้ ครูผู้สอนที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปใช้ มีความคิดเห็นว่าการรูปแบบนี้สามารถใช้ในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัยได้ เนื่องจากในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย บุคคลหลายฝ่ายควรร่วมมือกันในการพัฒนา และพัฒนาทุกๆ ด้านของเด็กปฐมวัย เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน โดยให้เด็กได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่พึงกระทำต่อเด็กได้

ประเด็นที่ 2 ด้านเนื้อหาและรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยและแผนการจัดประสบการณ์มีความเหมาะสมในการใช้พัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัย เนื่องจาก เมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เด็กจะเกิดการเรียนรู้ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น นอกจากนั้นทักษะทางสังคมเป็นสำคัญที่ต้องพัฒนาหรือเสริมสร้างสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นสำคัญเด็กปฐมวัยเรียนรู้ด้วยการสังเกตตัวแบบจากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เช่น บิดา มารดา ผู้ใกล้ชิด ดังนั้นผู้ที่อยู่รอบตัวเด็กต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งสิ่งต่างๆ จะส่งผลให้เด็กมีความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย เป็นการแสดงออกในทางที่ดีเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นทักษะทางสังคมที่ต้องพัฒนาในเด็กปฐมวัยควรเป็นทักษะเกี่ยวกับการปรับตัว อยู่กับคนรอบข้างได้ ไม่เอาแต่ใจตัวเอง เห็นอกเห็นใจเพื่อนได้ กล้าแสดงออก เป็นผู้นำผู้ตาม การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สนทนาโต้ตอบกับผู้ใหญ่ได้ พูดได้รู้เรื่อง และตั้งใจฟังครู เป็นต้น

ประเด็นที่ 3 ด้านการนำเสนอ การนำเสนอรายละเอียดต่างๆ มีความชัดเจน ภาษาเข้าใจง่าย การลำดับเนื้อหาไม่สับสน สื่อความหมายได้ชัดเจน อ่านแล้วเข้าใจถึงความสำคัญ และขั้นตอนการดำเนินงานสามารถไปปฏิบัติสอนอย่างมั่นใจ และเมื่อลงสู่การปฏิบัติแล้วทำให้การพัฒนาทักษะทางสังคมให้เด็กปฐมวัยทำให้เด็กรู้จักหน้าที่ของตนเองเช่น หน้าที่พลเมืองที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย ทำงานกับคนอื่นได้ สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ ให้เกียรติผู้อื่นได้ เคารพคุณค่าของคนอื่น ยอมรับความแตกต่าง รู้จักทักทายคนก่อน รู้จักประนีประนอม ช่วยเหลือคนอื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และเข้าใจผู้อื่น ดังนั้น คุณลักษณะเฉพาะของทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยจึงมีความเหมาะสมในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

การอภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของปฐมวัยมีชื่อว่ารูปแบบ PLAY ที่สร้างขึ้นจากการบูรณาการวิเคราะห์สังเคราะห์หลักการแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกออสกี ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือดังนี้

หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย พัฒนาการเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปฏิสนธิ คลอดจากครรภ์มารดาสู่โลกภายนอก จากทารกเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจเด็ก เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตการพัฒนาเด็กจึงมีความสำคัญ (สิริมา วิทยุอินันตพงษ์. 2556: 37) สอดคล้องกับ นุชลี อุปภัย (2556: 29) ที่กล่าวว่า พัฒนาการของบุคคลจะดำเนินไปตามลำดับขั้นอย่างต่อเนื่องและมีความสัมพันธ์กัน โดยแต่ละขั้นมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น บุคคลต้องเกิดความคิดอย่างเป็นรูปธรรมก่อนที่จะสามารถจินตนาการได้ หรือเด็กจะต้องผูกพันกับแม่หรือผู้เลี้ยงดูก่อนที่จะสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ และนิตยา ชขภักดี (2551: 360) กล่าวว่า เป้าหมายของพัฒนาการเด็กคือ เด็กมีสุขภาพดี เติบโตสมวัย เป็นคนดีมีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุข มีความสามารถ สร้างสรรค์ มีพัฒนาการรอบด้านอย่างสมดุล เป็นการสร้างคนดี มีคุณภาพสำหรับครอบครัว ชุมชน และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งการจัดประสบการณ์ให้เด็กไปในทิศทางที่เหมาะสม เป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ในการเรียนรู้ของเด็กนั้นสิ่งที่มีอิทธิพลได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก นอกจากนี้การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กจะเรียนรู้ในแบบของการ

เล่นกับเพื่อน เล่นเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม รับรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรม ลงมือปฏิบัติจริง สำรวจสิ่งรอบตัวตามความพอใจของตนเอง ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างรวดเร็ว และเรียนรู้ได้ตามความต้องการของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ใหม่ ๆ ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนโดยเด็กได้เล่นกับเพื่อน ได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว และได้ลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆ ที่ครูจัดเตรียมไว้ ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ให้ความสำคัญกับพัฒนาการทางด้านความคิดความเข้าใจของมนุษย์ โดยเฉพาะในช่วงวัยแรกของชีวิตนั้น เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม เด็กมีวิธีการเรียนรู้ในแบบของตนเอง วัยเด็กเล็กรักที่จะใช้คำซ้ำๆ จากการได้ยิน แม้แทบจะไม่เข้าใจความหมาย เด็กจะเลียนแบบพยางค์และเสียง ซึ่งจะช่วยให้ค้นพบความรู้ใหม่ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาแต่ละขั้นตอน (Piaget, 1959: 11) การมีปฏิสัมพันธ์ของเด็กมี 2 ลักษณะคือ เด็กพยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจ (Equilibration) ความสามารถนี้เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางสมอง ดังนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ เป็นการเรียนรู้ทางสังคมตั้งแต่ในวัยเด็ก การที่พ่อแม่ ครู และคนที่อยู่รอบตัวเด็กถ่ายทอดความรู้ให้เด็กหรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับถ่ายทอดด้วยกระบวนการซึมซับประสบการณ์หรือปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (สราวุธ โค้วตระกูล, 2556: 50-53) จึงเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Social Transmission) ผู้ใหญ่จึงควรมีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม เพื่อให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ สอดคล้องกับสิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2556: 49-50) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ของเด็กจะเกิดขึ้นได้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ และสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลช่วยให้เด็กเปลี่ยนแปลงความคิด ความเข้าใจและปรับโครงสร้างสติปัญญาให้ตรงกับสภาพแวดล้อมของเด็กเอง ดังนั้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคม ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาและเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว ทำให้เด็กสามารถประพฤติปฏิบัติตามถูกต้องตามระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ และมีทักษะทางสังคมที่เหมาะสมต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกอทสกี ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและการถ่ายทอดทางสังคม วิกอทสกี กล่าวว่า การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู (พรพรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2556: 57) มนุษย์ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยบ่งชี้ผลผลิตพัฒนาการของเด็ก เช่น เด็กควรเรียนรู้อะไรบ้าง ควรจะมีความสามารถทางใดบ้าง สถาบันทางสังคมต่างๆ มีบทบาทสำคัญที่

จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสติปัญญา (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2556: 61) การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและเด็กได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้วยการใช้ภาษา เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ภาษามีความคิดรวบยอด ทำให้เด็กเข้าใจสิ่งแวดล้อม ซึ่งประสบการณ์ทางสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็ก (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2555: 18) ทักษะทางสังคมจึงเป็นทักษะที่จำเป็นเพื่อให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขในสถานการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งสิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (Sirima Pinyoanuntapong, 2013: 48) กล่าวว่า เนื่องจากทฤษฎีวิถีทศกัที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็ก ซึ่งต้องใช้ทฤษฎีทางด้านสติปัญญาจะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสสำหรับการมีพฤติกรรม ความคิดในระดับที่ดีขึ้นตั้งแต่วัยแรกของชีวิต ดังนั้นภาษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญและมีบทบาทในการพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัย และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์ทางภาษากับเพื่อนและครู รวมทั้งบุคคลรอบข้าง จึงเป็นการส่งเสริมทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยได้เช่นกัน

ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ให้ความสำคัญกับทักษะทางด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้านจิตใจ (Psychological Environment) มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพ อีริกสันถือว่า วัยทารกเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการในวัยต่อไป เด็กในวัยทารกต้องมีผู้เลี้ยงดูให้ความเอาใจใส่คอยช่วยเหลือเด็กตลอดเวลา เพราะเด็กไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ จำเป็นต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ในการเลี้ยงดู ซึ่งเด็กจะมีความคาดหวังว่าจะมีผู้ช่วยเหลือทุกครั้งที่ตนมีความต้องการ (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2556: 40-45) อีริกสัน (1968: 92-93) กล่าวว่า ความไว้วางใจเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพ เด็กที่ขาดความไว้วางใจจะกลายเป็นคนที่ชอบก้าวร้าว ตีตัวออกจากรังสิ่งแวดล้อม นั่นคือเด็กทารกจะมีความเชื่อใจหรือขาดความเชื่อใจ เป็นมิตร เปิดเผย และเชื่อถือไว้เนื้อเชื่อใจต่อสภาพแวดล้อมและบุคคลต่างๆ ถ้าเด็กไม่ได้รับความอบอุ่นอย่างเพียงพอเด็กก็จะปกปิด ๆ ไม่ไว้วางใจและมักมองโลกในแง่ร้าย (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2556 : 57-58) เมื่อเด็กอยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี เด็กเริ่มที่อยากเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และเริ่มเรียนรู้พฤติกรรมหลายอย่างที่กำหนดโดยสังคม ฉะนั้น พ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดูจำเป็นต้องรักษาความสมดุล ช่วยเด็กให้เป็นอิสระพึ่งตนเอง โดยต้องเป็นผู้ที่รู้จักใช้คำพูดอธิบายให้เด็กเข้าใจ ว่าสิ่งไหนทำได้สิ่งไหนทำไม่ได้พยายามเลี่ยงการดุเด็กเวลาเด็กทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่บางครั้งจำเป็นต้องให้เด็กมีความอาย (Shame) และการสงสัยตัวเองว่าทำไม่ถูก (Doubt) เพราะเป็นสิ่งสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา เพราะว่าทุกคนควรจะต้องมีความละอายใจ ไม่กล้าทำสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับด้วย พ่อ แม่ ควรเน้นเรื่องการให้เด็กพึ่งพาตนเอง มีความอิสระ ทำอะไรด้วยตนเอง มากกว่าการมีความรู้สึกอายและสงสัยในตนเอง เมื่อเด็กอายุประมาณ 3-5 ปี เด็กจะมีความริเริ่มทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมากในขั้นนี้ เป็นวัยที่เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ ทั้งด้านการพูดและการกระทำ อยากทำอะไรเองโดยไม่พึ่งผู้ใหญ่ ซึ่งคุชเนอร์ (Kushnir, 2013: Online) กล่าวว่า เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมและผู้คนผ่านประสบการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน สำหรับการสอนเด็กปฐมวัยให้เกิด

พัฒนาการด้านสังคมต้องเริ่มด้วยผู้ใหญ่ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี แสดงให้เด็กเห็นในความสามารถทางสังคม เช่น ความเป็นมิตร การช่วยเหลือแบ่งปัน การร่วมมือ ซึ่งเป็นขั้นแรกในการช่วยให้เด็กมีทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้น (พัชรี ผลโยธิน. 2551: 29) ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงจำเป็นต้องให้ครูมีบทบาทในการสำคัญในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้วยการเป็นแบบที่ดี อ่อนโยน และน่ารัก สำหรับเด็กตลอดเวลา

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ด้วยการสังเกตหรือเลียนแบบ โดยเด็กมีความสามารถในการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ทั้งคำพูดและการแสดงออกบุคคลที่อยู่แวดล้อมรอบตัวเด็ก (Bandura. 1986: 47) และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แบนดูราได้อธิบายว่าการเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก ซึ่งทั้งเด็กและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน เด็กจะสังเกตสัญลักษณ์คำพูด พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม การที่บุคคลเกิดการเรียนรู้แล้วจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่ขึ้นอยู่กับกระบวนการตั้งใจ กระบวนการตั้งใจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของสิ่งล่อใจภายนอก สิ่งนั้นจะต้องกระตุ้นการรับรู้ เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ เป็นที่ยอมรับของสังคมและพฤติกรรมที่กระทำตามตัวแบบนั้นสามารถที่จะควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ ได้ การตัดสินใจจริยธรรมความผิดถูกของพฤติกรรม จึงใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 242-243) ดังนั้นการเรียนรู้บทบาททางสังคม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์ต้องประสบตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งแบนดูรา (Bandura. 1986: 23-24) อธิบายว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกออกจากการได้ กล่าวคือ พฤติกรรม (Behavior) ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors) และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (Environmental influences) ทั้งหมดนี้ทำงานโต้ตอบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Reciprocal Determinism)

เด็กที่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้นั้น จะต้องได้รับอิสระอย่างเพียงพอในการเรียนรู้และกระทำสิ่งต่างๆ ในแนวทางหรือความคิดของตนเอง ผู้ใหญ่ต้องยอมรับในความคิดความสามารถของเด็ก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ทางสังคม ในขณะที่บางคนไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้เลย ซึ่งอาจเป็นผลอันเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว บางครอบครัวอาจจะปูพื้นฐานบางประการ เช่น ทักษะคิด หรือทักษะต่างๆ ที่ช่วยให้เด็กสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ บางครอบครัวอาจไม่ได้ปลูกฝังหรือถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ให้ ผลก็คือ เด็กไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ (จุมพล นิมพานิช และสรายุทธ ยะหะกร, 2553, หน้า 18) การที่เด็กสามารถเข้าร่วมสังคมได้ (Social) และไม่มีการเข้าสังคม (Unsocial) จะต่อต้านสังคม (Antisocial) ลักษณะทั้งสองนี้เด็กจะมีการพัฒนาการสืบเนื่องในวัยต่อไป (อุบลรัตน์ เฟิงสถิต, 2554, หน้า 156) ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูและความใกล้ชิดของผู้ใหญ่จึงมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสังคมทั้งหมดของเด็กปฐมวัย การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการสร้างการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้เด็กลงมือปฏิบัติจริง มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนได้สัมผัสและตอบสนองกับประสบการณ์ตรง หากเด็กได้รับการเรียนรู้จากการอ่านหรือจากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ ทำให้เด็กสามารถปฏิบัติในสิ่งที่

เป็นบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ของสังคมได้ และเนื่องจากคนเรานั้นใช้ชีวิตในแต่ละวันในสภาพแวดล้อมที่แคบๆ ดังนั้นการรับรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์ต่างๆ ของสังคมจึงผ่านมาจากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการได้ยินและได้เห็น ซึ่งตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกได้พร้อมๆ กัน (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2553: 50) สอดคล้องกับสิริมาภิญโญอนันตพงษ์ (2556: 63) ที่กล่าวว่า เด็กจำเป็นต้องทำหลายๆ อย่างเพื่อให้ได้ลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการ แล้วเขาก็จะได้รับทราบผลของการกระทำจากประสบการณ์เหล่านั้น เพื่อนำมาแก้ไขพฤติกรรมที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดพัฒนาการในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นของเด็กปฐมวัย โดยเด็กจะคอยสังเกตเพื่อน ครู และแสดงออกด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ตลอดจนการได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และครูในห้องเรียน ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ให้ความสำคัญกับขั้นพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น มีระดับความคิดทางจริยธรรม 3 ระดับ ในแต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น (สิริมาภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 64-67) และระดับจริยธรรมของเด็กปฐมวัย จะอยู่ในระดับแรกคือ ระดับเริ่มมีจริยธรรม มีลักษณะทำตามที่สังคมกำหนดว่าดีหรือไม่ดี ส่วนใหญ่จะมองผลของการกระทำว่าได้รับความเจ็บปวดหรือความพึงพอใจ และจะทำตามกฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจเหนือตนกำหนดไว้ แบ่งเป็น ขั้นที่ 1 เด็กจะเคารพกฎเกณฑ์เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ และขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัลเลือกทำแต่สิ่งที่น่าความพอใจมาให้ตนเท่านั้น จะข้ามขั้นไม่ได้ และขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กทั่วโลก เป็นไปตามขั้นพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (สุรางค์ ไคว้ตระกูล. 2556: 74; อ้างถึงใน Snarey. 1985) โดยเด็กหญิงจะมีการตัดสินใจทางจริยธรรม เป็นระเบียบแบบแผนมากกว่าเด็กชาย ตลอดจนเด็กหญิงจะคิดถึงความยุติธรรมและความสามารถทั้งของตนเองและผู้อื่น (สุรางค์ ไคว้ตระกูล. 2556: 74) การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นการการเรียนรู้โดยยึดหลักที่ว่าจริยธรรม เป็นกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ ซึ่งแต่ละขั้นเป็นผลมาจากการคิดไตร่ตรองจากข้อมูลที่เป็นความเข้าใจส่วนตน และข้อมูลที่ได้มาจากทฤษฎีของผู้อื่นที่อยู่สูงกว่าระดับพัฒนาการของตน ทำให้เด็กเกิดการพัฒนาการทางจริยธรรมด้วยการประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์บรรทัดฐานของสังคม ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กกระทำตามกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนที่วางไว้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษ (จุมพล หนิมพานิช; และจิตรา วีรบุรินทร์. 2553: 14)

การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล ให้ความสำคัญกับพลังความสามารถและความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ภายในตนจะปรากฏออกสู่ภายนอกได้ ถ้าได้สัมผัสกับอุปกรณ์และประสบการณ์การที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติเป็นการนำเด็กไปสู่การพัฒนาร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรม (กุลยา

ต้นติผลาชีวะ. 2551: 56; อ้างอิงจาก William; & Fromberg: 19, 49) การเรียนรู้ผ่านการเล่นของเด็ก เน้นที่การกระทำกับวัสดุของเล่นที่เรียกว่า ชุดของขวัญ (gifts) ซึ่งยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้ของเด็ก (Eugene F. Provenzo. 2014: Online.) เพรอบเบล เชื่อว่า เด็กมีความสามารถสำหรับสิ่งที่ดีงามและความรู้มาตั้งแต่แรกเกิด เด็กควรได้เล่น ได้แสดงออก ตลอดจนได้รับประสบการณ์ทั้งในและนอกห้องเรียน กระตุ้นให้แม่เล่นกับลูก (เยาวพา เดชะคุปต์. 2542: 22) ซึ่งการเล่นเป็นประสบการณ์ที่ดีสำหรับเด็ก การจัดการเรียนการสอนของเพรอบเบลมีชุดอุปกรณ์การสอนเป็นสื่อหลักและตำราสำหรับเด็กปฐมวัยในการเรียนรู้ ลักษณะของชุดอุปกรณ์ถูกจัดเป็นอนุกรมที่เด็กสามารถเล่น จากง่ายไปยากตามลำดับวัยของเด็ก เป็นการเล่นตามธรรมชาติที่เด็กสามารถเข้าใจและเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่นกับสื่อ อุปกรณ์ที่ครูจัดเตรียมไว้ ซึ่งเป็นการเล่นอย่างมีความหมาย โดยเด็กได้เล่นและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเพื่อนและครู ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดทักษะทางสังคมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ เน้นการเรียนรู้แบบลงมือกระทำผ่านมุมเล่นที่หลากหลาย ด้วยสื่อและกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และการแก้ปัญหาอย่างกระตือรือร้น (พัชรี ผลโยธิน และคณะ. 2543: 6-7) เด็กควรได้รับการส่งเสริมในขณะที่ได้วางแผน ปฏิบัติตามที่วางแผน และทบทวนสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว เป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากผู้ใหญ่ (Lawrence J. Schweinhart. 2014: Online) โดยมีครูคอยกระตุ้นพัฒนาการใช้คำถามสนับสนุนและขยายการเรียนรู้ของเด็กไปพร้อมๆ กับการเพิ่มพูนทักษะการสื่อสาร การสังเกตและเข้าใจการเล่นของเด็ก การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป จึงเน้นให้ผู้ใหญ่สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและปลอดภัยให้แก่เด็ก ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กเพื่อสร้างความมั่นใจให้เด็ก นอกจากนั้นผู้ใหญ่จะต้องใส่ใจแม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ และไม่เบื่อหน่ายที่จะตอบคำถามของเด็ก ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กนั้นนับได้ว่ามีคุณค่ามากกว่าการยกย่อง ชมเชย หรือให้รางวัล (พัชรี ผลโยธิน และคณะ. 2543: 11-15) เพราะจะทำให้เด็กเรียนรู้วิธีที่จะทำหน้าที่ด้วยความตั้งใจและสะท้อนให้เห็นถึงผลของการกระทำที่เป็นความสามารถของเด็กเอง ซึ่งส่งผลให้เด็กปฐมวัยเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (Lawrence J. Schweinhart. 2014: Online) ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะการวางแผน โดยมีครูให้ความช่วยเหลือและสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่อบอุ่นและเป็นกันเอง

การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกมาตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่สังเกตพบว่าเป็นข้อมูลใน การอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ขณะเดียวกันการ

สอนแบบบทบาทสมมติเป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่น หรือเกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับบทบาทที่ตนแสดง (ทิสนา แคมมณี. 2553: 358) นอกจากนั้น การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ที่ซับซ้อน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ง่ายขึ้นทั้งวรรณคดี ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ผู้เรียนสามารถรับรู้ได้เร็ว จดจำ และไม่ลืมสิ่งที่ได้เรียนรู้ (Adam, Blatner. 2009: Online) และการเล่นบทบาทสมมติเป็นการเล่นที่ส่งเสริมจินตนาการเด็กได้เป็นอย่างดี (Adam, Blatner. 2002: Online) ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยการแสดงบทบาทสมมติ โดยครูและเด็กร่วมกันสร้างสถานการณ์ขึ้นมาใกล้เคียงกับความเป็นจริง เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ จินตนาการ และสามารถจดจำสิ่งต่างๆ ได้โดยไม่ลืม

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยโดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถแตกต่างกันประมาณ 3-6 คน ร่วมมือกันและช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม (ทิสนา แคมมณี. 2553: 98) และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันทางบวก (Positive Interdependent) เกิดแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันสามารถร่วมมือกันทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม (Face to Face Promotive Interdependent) โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างทั่วถึง รู้จักการทำงานร่วมกัน เรียนรู้เหตุผลของกันและกัน เกิดความร่วมมือทั้งด้านความคิดและการทำงานจนสามารถบรรลุเป้าหมายได้ (Johnson; & Johnson. 1994: 31-37) ซึ่งทิสนา แคมมณี (2553: 101) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือจะช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย เป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น มีผลงานมากขึ้น และการเรียนรู้มีความคงทนมากขึ้น (long-term relation) มีแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เหตุผลดีขึ้น และคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น ดังนั้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมความร่วมมือจากการทำงานเป็นกลุ่ม และเป็นการสนับสนุนให้เด็กสามารถเข้ากับเพื่อนในกลุ่ม ปฏิบัติตนได้เหมาะสมขณะอยู่กับเพื่อน มีความรับผิดชอบ เก็บสิ่งของหรือของเล่นเข้าที่เมื่อทำเสร็จ ตรงต่อเวลา เป็นผู้นำหรือผู้ตาม และร่วมแสดงความคิดเห็นขณะทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนได้

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์และบูรณาการความรู้ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ลักษณะของรูปแบบการจัดการเรียนรู้หรือการเรียนการสอน ต้องประกอบด้วยกระบวนการ หรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน วิธีสอนและเทคนิคต่างๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนเป็นไปตามทฤษฎี หลักการและแนวคิดที่ยึดถือ ตลอดจนได้รับการทดสอบ พิสูจน์ หรือยอมรับ

ว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN) เป็นขั้นที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การทำงาน โดยเด็กได้ร่วมกันวางแผนนำเสนอสาระการเรียนรู้ รู้จักกำหนดเป้าหมายที่คาดหวัง และรู้จักวางแผนปฏิบัติกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนและครู ซึ่งการวางแผนจะเป็นกระบวนการคิดของเด็ก ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในการวางแผนและวางแผนที่จะเรียนรู้ (Learning to Plan and Planning to Learn) (Brews, 1999: Online) โดยผู้วิจัยพัฒนามาจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป ที่มีพื้นฐานแนวคิดมาจากทฤษฎีของเพียเจต์ว่าด้วยพัฒนาการทางสติปัญญา ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติที่เด็กสามารถสร้างความรู้ได้เองโดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์การเรียนรู้ (Constructive process of learning) เด็กจะเรียนรู้จากการกระทำของตนเอง การประเมินผลงานอย่างมีแบบแผน ช่วยให้เด็กเกิดความรู้ขึ้น โดยเด็กสามารถสร้างความรู้จากประสบการณ์ที่มีความหมาย และเน้นด้วยการลงมือปฏิบัติตามความสนใจของเด็ก (กุลยา ตันติผลชีวะ, 2551: 121) ซึ่งการวางแผนจะส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางภาษา เพราะขณะที่เด็กวางแผน เด็กใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนในการที่จะแก้ปัญหา ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นความสามารถทางทักษะสังคมของเด็กปฐมวัยในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ผู้ใหญ่ ครู หรือเพื่อนในวัยเดียวกัน เด็กอาจวางแผนโดยการแสดงความคิดเห็น แสดงท่าทางหรือคำพูด และบรรยายเป็นภาพวาด ซึ่งครูควรสนับสนุนให้เด็กทำงานได้สำเร็จ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2550: 126-127) โดยการชี้แนะ ให้คำแนะนำ สังเกตลักษณะแผนงานของเด็กและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนวางแผนสาระการเรียนรู้ร่วมกับเด็กอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กมีความสนใจในการวางแผนและเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมร่วมกัน

ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY) เป็นขั้นที่เด็กร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ที่ได้วางแผนร่วมกัน เป็นการแสดงออกอย่างมีชีวิตชีวาด้วยสายตา คำพูด การกระทำ และเสียงหัวเราะ เนื่องจากเด็กสามารถคิด ใช้ภาษา และแสดงออกได้อย่างอิสระและสร้างสรรค์ ปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่น และมีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น (กุลยา ตันติผลชีวะ, 2551: 46-48) เนื่องจากเด็กได้ทำงานอย่างอิสระเป็นกลุ่มย่อยๆ มีโอกาสเลือกเพื่อนที่ทำงานกลุ่มด้วยตนเอง เป็นการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ทำงานร่วมกับเพื่อน ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้แสดงออกเป็นรายบุคคลอย่างอิสระ ทำให้บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่เคร่งเครียด และสนุกสนาน และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยอุปกรณ์การเล่นแบบมีชีวิตชีวา จะส่งเสริมให้เด็กเคลื่อนไหวและสำรวจ ซึ่งช่วยพัฒนากล้ามเนื้อ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และมิติสัมพันธ์ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2557: 41) ซึ่งความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ เป็นลักษณะนิสัยพิเศษอีกประการหนึ่งของคนที่ช่างคิดและคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อยากรู้อยากเห็นและทำในสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ มักมีคำถามเกิดขึ้นเมื่อพบสิ่งต่างๆ ช่างสงสัย เพราะเซลล์ประสาทได้บริหารอยู่ตลอดเวลา การได้

สัมพันธ์กับเหตุการณ์แปลกใหม่ ไม่จำเจ รวมไปถึงกิจกรรมการเรียนการสอนของครู จะกระตุ้นให้เด็กได้ขยายโลกทัศน์ต่อสิ่งต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 24) ธรรมชาติของเด็กปฐมวัย เป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น เรียนรู้ได้เร็ว ยิ้ม หัวเราะ ดีใจ เสียใจ และเปิดเผย เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม และทำให้เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION) เป็นขั้นที่เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ร่วมกัน โดยเด็กได้เล่น ได้เรียนรู้ผ่านการเล่น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56) การเล่นจึงเป็นประสบการณ์สำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย ทำให้เด็กมีความสุขเกิดความพึงพอใจ และการเล่นนั้นตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กจะทำให้เด็กไม่เบื่อที่จะเล่น พร้อมจะเล่นซ้ำได้อีกหลายๆ ครั้ง ขณะเดียวกันเด็กสามารถเล่นได้อย่างมีความสุขและสนุกสนานทั้งเล่นคนเดียวตามลำพังและเล่นกับเพื่อน การเล่นอิสระทั้งหลาย จะเปิดโอกาสให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทักษะทางสังคม (ทอมสัน และคณะ. 2008 แปลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. 2551: 204) การเล่นจึงมีความหมายและความสำคัญกับเด็กเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นหนทางให้เด็กได้สร้างประสบการณ์เรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว และสร้างความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการเล่นจึงทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เนื่องจากเด็กได้กระทำหรือได้เล่นด้วยตนเอง ได้รับประสบการณ์ตรงและความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน เป็นการพัฒนาศักยภาพภายในตนเองของเด็กปฐมวัย นอกจากนี้ขณะเด็กเล่นหรือลงมือปฏิบัติกิจกรรมเด็กได้เรียนรู้ถึงวิธีที่จะทำให้ตนเองสามารถประพฤติปฏิบัติตน มีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ เกิดการเรียนรู้บทบาททางสังคม เช่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความเป็นมิตร การมีปฏิสัมพันธ์ การช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งเป็นขั้นแรกในการช่วยให้เด็กมีทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE) เป็นขั้นที่เด็กแสดงความยินดีเมื่อประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ โดยเด็กเกิดความภาคภูมิใจที่การเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนประสบความสำเร็จ ทำให้เข้าใจสิ่งที่ได้เรียนรู้ และจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง และการประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ของเด็กนั้น ทำให้เด็กไม่เกิดความท้อแท้ท้อถอย (เบญจมา แสงมะลิ. 2545: 22) จะส่งผลให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน อยากรมาโรงเรียนและอยากเรียนกับเพื่อน เพราะเด็กมีความสุขกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งสิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2557: 58) กล่าวว่า ช่วงเวลาการมาถึงโรงเรียนของเด็ก นับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในการสร้างความรู้สึกของเด็กที่มีความผูกพันและอยากมาโรงเรียน จึงเป็นหน้าที่ของครูและผู้ปกครองที่ต้องระวังสร้างความรู้สึกที่ดีด้วยกันทุกฝ่าย สอดคล้องกับกุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 129) ที่กล่าวว่า ในการเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลทำให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้มาก เนื่องจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับครู เพื่อนนักเรียน และบุคลากรในโรงเรียน การเป็นตัวอย่างและให้พลังใจกับเด็กจะเป็นวิธีการพัฒนาทักษะทางสังคมที่ดี โดยเฉพาะ

ในช่วงเด็กเริ่มโตขึ้น อายุ 5-6 ขวบ เด็กจะเรียนรู้กฎระเบียบของสังคม จากการเล่นตามกติกา การเข้ากลุ่ม การเล่นเกมและอื่นๆ ดังนั้น การแสดงความยินดีเมื่อเด็กประสบความสำเร็จในการเรียนรู้จะเกิดเป็นความประทับใจ รวมทั้งทำให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และเมื่อเด็กได้ร่วมกันฉลองความสำเร็จกับเพื่อนและครู ด้วยการแสดงความดีใจ ประบมือ และส่งเสียงร้องไชโย จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมเป็นอย่างดี เพราะแสดงความชื่นชม ยินดี เป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ย่อมทำให้เกิดการช่วยเหลือปกป้อง ค้ำคองให้แก่กัน ทำให้มนุษย์ได้รับความรักและการยอมรับเมื่อมนุษย์ต้องการให้คนอื่นรักตน และยอมรับตน เขาก็จะสร้างปฏิสัมพันธ์โดยการให้ความรักและยอมรับผู้อื่น

2. การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะสังคมของเด็กปฐมวัยเกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ของกลุ่มทดลองทั้งก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทางสังคมเกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ค่าคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P > .01$ ทุกด้าน แสดงว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถส่งเสริมทักษะทางสังคมให้เพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม เนื่องจากรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ดังนี้เมื่อจัดกิจกรรมไปแล้วส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี สอดคล้องกับสิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2556: 37-38) ที่กล่าวว่า การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จะช่วยทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กเพื่อนำมาสรุปเป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจเด็ก การจัดประสบการณ์ให้เด็ก ไปในทิศทางที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับเด็กแต่ละคน ถ้าพัฒนาการทุกด้านได้รับการตอบสนองตรงตามความต้องการแล้วพัฒนาการเด็กจะเป็นไปอย่างสมวัย ซึ่งพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัยนั้นเป็นความสามารถของเด็กในการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่น หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทำหน้าที่ตามเวลา มีความรับผิดชอบ รู้จักกาลเทศะ ตลอดจนรู้จักการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นเด็กปฐมวัยจึงควรได้รับการตอบสนองพัฒนาการในแต่ละด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้ครบทุกด้านอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย ดังนั้นรูปแบบนี้จึงเหมาะสำหรับพัฒนาทักษะทางสังคมเด็กปฐมวัย

ขณะเดียวกันทักษะทางสังคมในเด็กปฐมวัย เด็กจะคบเพื่อนและเล่นกับเพื่อนได้ดีขึ้น เด็กเริ่มรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนๆ เช่น รู้จักปรับพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องหรือเข้า

กันได้กับพฤติกรรมของผู้อื่น รู้จักการแบ่งปัน รู้จักการช่วยเหลือ และรู้จักการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับ สมชัย วงษ์นายะ และทวนทอง เขาวงกิตพิงศ์ (2556: ออนไลน์) ที่กล่าวว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านจิตใจและสังคมของประชาชนในชุมชนนั้น ลักษณะของสังคมที่หล่อหลอมจิตใจของคนให้ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีจิตใจอ่อนโยนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกันและกัน จะทำให้สมาชิกในสังคม สามารถปรับตัวเข้าหากันได้อย่างสงบสุข เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติเกิดความผูกพัน และห่วงใยดูแลทุกข์สุขกันและกัน ดังนั้น เด็กปฐมวัยในแต่ละชุมชนหรือสังคม จึงควรได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์ในการที่ดี ซึ่งแสดงออกโดยการให้ความร่วมมือ การยอมรับฟัง การแสดงความเป็นผู้นำ และในขณะเดียวกันการแสดงพฤติกรรมของเด็ก บางครั้งอาจเป็นไปได้ในลักษณะก้าวร้าวและรุนแรง เช่น การใช้คำพูด กิริยาวาจา ท่าทาง ที่ไม่สุภาพ นอกจากนี้บางคนอาจแสดงพฤติกรรมในลักษณะที่ผิดไปจากบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ เช่น เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่อาจก่อปัญหาอาชญากรรม ดิตยาเสพติด และเล่นการพนัน เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ถือเป็นสิ่งที่ละเมิดกฎหมาย จึงมีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการควบคุมทางสังคม แต่ทว่าในสังคมสมัยใหม่ไม่มีเอกภาพทางวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคม จึงยากที่จะแยกแยะข้อแตกต่างระหว่างความปกติกับความเบี่ยงเบนให้ชัดเจนได้ (ไพฑูริย์ มีกุล และวุฒิเลิศ เทวกุล. 2553: 9) ซึ่งจากวิจัยเกี่ยวกับการสำรวจลักษณะทางวินัยที่พึงประสงค์ในสังคมไทยของ ฉันทนา ภาคบงกชและคณะ (ไพโรจน์ เนียมนาค. 2554; อ้างอิงจาก ฉันทนา ภาคบงกชและคณะ. 2542: ออนไลน์) พบว่า พฤติกรรมการแสดงออกที่มองจากภายนอกกว่าเป็นการกระทำที่เกิดผลดีแก่ตนเอง ส่วนรวม และสังคม เป็นการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง หรือข้อตกลง และพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นผลมาจากการอบรมสั่งสอน บังคับ หรือเสริมแรง นี้ยังต้องมีการควบคุมดูแล เพราะผู้ปฏิบัติอาจไม่ปฏิบัติตามวินัยที่กำหนดได้ ดังนั้น การแสดงพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามสถานภาพที่สังคมกำหนด และไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ หรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมกำหนดไว้ จึงก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม จะเห็นได้ว่าเด็กปฐมวัยจะเริ่มรู้จักการแข่งขันเมื่ออายุประมาณ 4-5 ปี เป็นต้นไป โดยเฉพาะการแข่งขันระหว่างกลุ่มเด็กที่มีพี่น้องหลายคนมักจะทะเลาะเบาะแว้งกัน สาเหตุมักมาจากแย่งของเล่นและลักษณะดังกล่าวจะค่อยๆ หายไปเมื่อเด็กเติบโตขึ้น ความกล้าแสดงออกทางการคบเพื่อนหรือการพูดจาของเด็กขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูของครอบครัวๆ จึงควรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตลอดเวลา ดังนั้นการสร้าง ความผูกพันที่ดีต่อกันและกันจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติที่มีต่อกันในสังคม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ไปในทิศทางที่พึงพอใจและไม่พึงพอใจ เป็นต้น (ณัฐรัฐพันธุ์ เขจรนันท์. 2551: 113)

2.2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงาน เป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ของกลุ่มควบคุมทั้งก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลองกลุ่มควบคุมมีคะแนน

ทักษะทางสังคมด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ค่าคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าในช่วงเวลาเท่ากับกลุ่มทดลอง การจัดการเรียนรู้แบบปกติสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นสูงขึ้นเพียงเล็กน้อย ไม่แตกต่างจากก่อนการทดลอง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแบบปกติที่ใช้สอนเด็กปฐมวัย ส่งผลให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมเช่นเดียวกัน เนื่องจากในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 นั้น เป็นการบูรณาการจัดการศึกษาให้เด็กปฐมวัยได้พัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นหากครูปฐมวัยต้องการส่งเสริมให้เด็กเกิดทักษะทางสังคมจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมด้วยการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมด้วยรูปแบบ PLAY เนื่องรูปแบบนี้เน้นกระบวนการในการทำงานเป็นกลุ่ม เมื่อเด็กปฐมวัยได้ทำงานเป็นกลุ่ม จะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เกิดการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นการเรียนรู้ทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ครูปฐมวัยสามารถนำไปพัฒนาเด็กให้มีศักยภาพต่อไป

2.3 ผลการศึกษาระดับคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ก่อนการทดลอง ในกลุ่มทดลองโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม ($M=47.13$) แสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ($M=10.89$) เด็กยังไม่แสดงพฤติกรรม ส่วนที่เหลือนอกนั้นทุกด้านคือ ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($M=13.18$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($M=12.34$) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($M=10.71$) เด็กแสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง ในกลุ่มควบคุมโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม ($M=65.29$) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นบางครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ($M=16.84$) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($M=17.13$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($M=17.74$) และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($M=13.58$) เด็กแสดงได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง และหลังการทดลองในกลุ่มทดลองโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม ($M=143.03$) แสดงได้ด้วยตนเองทุกครั้ง และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยทุกด้านคือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ($M=37.47$) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($M=38.03$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($M=38.47$) ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($M=29.05$) แสดงได้ด้วยตนเองทุกครั้ง ในกลุ่มควบคุมโดยเฉลี่ยรวมแล้วเด็กมีทักษะทางสังคม ($M=108.05$) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่และแยกรายด้านโดยเฉลี่ยเป็นดังนี้คือด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ($M=28.74$) ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($M=28.26$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ($M=29.05$) และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ($M=22.00$) แสดงได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาทักษะทางสังคมด้วยรูปแบบที่เหมาะสม เกิดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับสิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2556: 112) ที่กล่าวว่า กระบวนการที่มนุษย์มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิม เป็นพฤติกรรมค่อนข้างถาวร ซึ่งพฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์ได้รับอิทธิพล

จากการสังเกตพฤติกรรมและผลของการแสดงพฤติกรรมของบุคคลอื่น การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จึงเป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมและมีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก

ในการเรียนรู้ของเด็กนั้นสิ่งที่มีอิทธิพลได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำมาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างการเรียนรู้ให้เด็กต้องเปิดโอกาสให้เด็กลงมือปฏิบัติมีปฏิสัมพันธ์กับ เพื่อนได้สัมผัสและตอบสนองกับประสบการณ์จริง (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547: 36; อ้างอิงจาก Bell-Gredler. 1986: 70-71) และพฤติกรรมทางสังคมของเด็กจะเกิดขึ้นได้ ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ แสดงออกได้ทั้งการพูดและการกระทำ โดยสังคมสอนให้เด็กรู้สิ่งที่เด็กจะต้องรู้เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ สมบูรณ์ของสังคม รวมทั้งให้เด็กรู้สิ่งที่จะต้องเรียนรู้เพื่อจะได้พัฒนาศักยภาพและได้รับสิ่งตอบสนอง อันมั่นคงและมีความหมาย มนุษย์ไม่ใช่จะเกิดมาพร้อมกับความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ทางสังคม แต่จะต้องมีการเรียนรู้ เช่น รู้จักปรับพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องหรือเข้ากันได้กับ พฤติกรรมของผู้อื่น รู้จักการแบ่งปัน รู้จักการช่วยเหลือ และรู้จักการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น เป็นต้น เด็กจึงควรได้รับการเรียนรู้และอบรมสั่งสอนให้สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่าง ราบรื่น เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคม (จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. 2552: 43-44) ซึ่ง พฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้ นำไปสู่การเสริมแรงทางสังคมสูงสุด โดยอาศัยการปลุกฝังทักษะทางสังคม ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก ให้เด็กรู้จักบทบาททางสังคมทั้งบทบาทของตนเองและการเข้าใจบทบาทของ ผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดการเตรียมความพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ในสังคมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นทักษะทางสังคม จึงเป็นทักษะสำคัญซึ่งมนุษย์จำเป็นต้องมี เพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้ตามลำพัง ต้องมีเพื่อน มีกลุ่มสังคมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตั้งแต่สังคม เล็กๆ ในครอบครัว ขยายออกไปสู่ชุมชนและสังคม ทุกกลุ่มสังคมต้องมีการติดต่อสัมพันธ์พึ่งพา อาศัยกัน ซึ่งต้องอาศัยทักษะทางสังคม ได้แก่ ทักษะในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม (Social Living Skills) และทักษะทางกระบวนการกลุ่ม (Group Process Skills) นอกจากนั้นสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 25) กล่าวว่า ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นการ พิจารณาว่า การกระทำใดๆ ของตัวเองจะมีผลกระทบต่อคนอื่น และสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง ทักษะ ทางสังคมจึงเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ พฤติกรรมเหล่านี้รวมทั้งเจตคติ ค่านิยมส่วนที่เป็นลักษณะเฉพาะตนและส่วนที่สัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ทักษะทางสังคม เป็นวิธีฝึกฝน และสนับสนุนให้เด็กปฏิบัติในสิ่งที่ดี ช่วยทำให้เด็กมีพฤติกรรมและความสามารถในการสนองตอบ และแสดงท่าทางที่เหมาะสม การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนๆ เพื่อเป็นรากฐานในการอยู่ร่วมกับ ดั้งนั้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยจึงส่งผลให้เด็กปฐมวัย สามารถอยู่กับเพื่อน และบุคคลรอบข้างได้อย่างมีความสุข และหากเด็กปฐมวัยได้รับสิ่งที่ดีตั้งแต่ใน วัยแรกเริ่มของชีวิตจะส่งผลให้เด็กปฐมวัยเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของประเทศชาติ โดยไม่สร้างปัญหา และไม่เป็นบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม ต่อไปในอนาคต

2.4 ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของครูที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นประเด็นที่ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มี 3 ประเด็น คือ ด้านการนำไปใช้ ด้านเนื้อหา และด้านการนำเสนอ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การนำไปใช้ ครูผู้สอนที่นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยไปใช้ มีความคิดเห็นว่าการรูปแบบนี้สามารถใช้ในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัยได้ เนื่องจากในการพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยบุคคลหลายฝ่ายควรร่วมมือกันในการพัฒนา และพัฒนาทุกๆ ด้านของเด็กปฐมวัย เช่น ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน โดยให้เด็กได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่พึงกระทำต่อเด็กได้

ประเด็นที่ 2 ด้านเนื้อหาและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยและแผนการจัดประสบการณ์มีความเหมาะสมในการใช้พัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัย เนื่องจาก เมื่อเด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เด็กจะเกิดการเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น นอกจากนั้นทักษะทางสังคมเป็นสำคัญที่ต้องพัฒนาหรือเสริมสร้างสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นสำคัญเด็กปฐมวัยเรียนรู้ด้วยการสังเกตตัวแบบจากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เช่น บิดา มารดา ผู้ใกล้ชิด ทำให้เด็กรู้ว่าต้องทำอะไรบ้างแต่ละวัน (สิริมา วิทยุโณนันทพงษ์. 2557: 5) ดังนั้นผู้ที่อยู่รอบตัวเด็กต้องเป็นแบบอย่างที่ดี โดยเฉพาะในเด็กวัยเล็กมากๆ จะเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของบิดา มารดา ซึ่งสิ่งต่างๆ จะส่งผลให้เด็กมีความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย เป็นการแสดงออกในทางที่ดีเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นทักษะทางสังคมที่ต้องพัฒนาในเด็กปฐมวัยควรเป็นทักษะเกี่ยวกับการปรับตัว อยู่กับคนรอบข้างได้ ไม่เอาแต่ใจตัวเอง เห็นอกเห็นใจเพื่อนได้ การกล้าแสดงออก การเป็นเด็กที่ไม่ขี้อาย ความกล้าแสดงออก กล้าพูด การกล้าแสดงออก การเป็นผู้นำผู้ตาม การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การตรงต่อเวลา การเคารพกฎกติกา การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สันทนาโต้ตอบกับผู้ใหญ่ได้ พูดได้รู้เรื่อง และตั้งใจฟังครูขณะสอน เป็นต้น

ประเด็นที่ 3 ด้านการนำเสนอ การนำเสนอรายละเอียดต่างๆ มีความชัดเจน ภาษาเข้าใจง่าย การลำดับเนื้อหาไม่สับสน สื่อความหมายได้ชัดเจน อ่านแล้วเข้าใจถึงความสำคัญและขั้นตอนการดำเนินงานสามารถไปปฏิบัติสอนอย่างมั่นใจ และเมื่อลงสู่การปฏิบัติแล้วทำให้การพัฒนาทักษะทางสังคมให้เด็กปฐมวัยทำให้เด็กรู้จักหน้าที่ของตนเองเช่น หน้าที่พลเมืองที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย ทำงานกับคนอื่นได้ สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ ให้เกียรติผู้อื่นได้ เคารพคุณค่าของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง รู้จักหักทหายคนก่อน รู้จักระคับระคอง ประนีประนอม ช่วยเหลือคนอื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น เมตตา ดังนั้น คุณลักษณะเฉพาะของทักษะทางสังคมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ดังนั้นรูปแบบการจัดเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบ PLAY จึงมีความเหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย ให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคมอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ สามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมให้เด็กปฐมวัย ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 มาตรา ๔ ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ทำให้เกิดความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของเด็ก โดยเด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นการผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ เป็นการพัฒนาเด็กให้มีศักยภาพ

ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรกำหนดเป้าหมายแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นแผนงานประจำปีต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย ด้วยการทำความเข้าใจและกระตุ้นให้ครูเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กให้มีทักษะทางสังคมที่ดีต่อไปในอนาคต เนื่องจากทักษะทางสังคมมีประโยชน์และมีความสำคัญดังนี้คือ

1. ทักษะทางสังคมเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่น เรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เรียนรู้กฎการอยู่ร่วมกันกับสังคม และเรียนรู้สังคมนรอบตัว ทำให้เด็กรู้จักคำว่าเพื่อน การเป็นเพื่อนที่ดี และการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 129-132)

2. ทักษะทางสังคม เป็นพฤติกรรมของเด็กหรือของบุคคลโดยทั่วไป ทุกสังคมย่อมต้องการบุคคลที่มีพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์และพึงปรารถนา เช่น ต้องการให้เด็กตื่นนอนตอนเช้า มีระเบียบวินัยทางสังคม ขยันหมั่นเพียร และมีจริยธรรมทางสังคม เป็นต้น ผลของพฤติกรรมดังกล่าวนี้ กล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการถ่ายทอดทางสังคม และเป็นการถ่ายทอดทางสังคมอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา เป็นต้น การถ่ายทอดทางสังคมนี้เรียกว่า “Socialization” (จำลอง เงินดี. 2552: 27)

3. ทักษะทางสังคม เป็นความสามารถของบุคคลที่จะอยู่ร่วมกัน สามารถจัดการกับอารมณ์ในลักษณะต่างๆ เพื่อการปรับตัวได้เป็นอย่างดีทั้งกับเพื่อนและคนแปลกหน้า สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้อย่างราบรื่น ซึ่งทักษะทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถของบุคคลในการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น การแสดงทั้งทางด้านถ้อยคำ และท่าทางที่เหมาะสมด้วยการรู้จักบทบาทของผู้นำ ที่เกิดจากการเรียนรู้และการฝึกฝนจากประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดความชำนาญ (อารี วัชรเวียงชัย. 2551 : 36)

4. ทักษะทางสังคม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของเด็กปฐมวัยกับผู้ใหญ่และเพื่อนร่วมวัยเดียวกันโดยการให้ความร่วมมือ มีความเข้าใจในความรู้สึกของเพื่อนหรือการใช้แรงเสริมในการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เช่น การยอมรับเพื่อนโดยการแสดงความรัก ให้คำชมเชย (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556 : 82)

5. ทักษะทางสังคม เป็นการให้เด็กมีโอกาสร่วมกิจกรรมที่แตกต่างกับเพื่อนอยู่เสมอ ทำให้เด็กสามารถใช้ความคิดและสามารถพัฒนาทางด้านอารมณ์และสังคม ด้วยการเข้ากับเพื่อนๆ ได้ (สิริมา ภิญาญอนันตพงษ์. 2557: 4)

6. ทักษะทางสังคม เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกเพื่อการปฏิสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ พฤติกรรมที่แสดงออกนั้นจะเป็นไปในลักษณะยืดหยุ่น และเหมาะสมกับความต้องการของสังคม โดยที่บุคคลสามารถเลือกแสดงออกพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบริบทที่ตนเองอยู่ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นสามารถสังเกตได้ และเป็นรูปธรรม (Sheridan.1999)

7. ทักษะทางสังคม เป็นส่วนประกอบของพฤติกรรมในตัวบุคคล ที่มีความสำคัญต่อการช่วยให้บุคคลเริ่มมีปฏิสัมพันธ์ทางบวกกับผู้อื่นและคงรักษาซึ่งความสัมพันธ์นั้นไว้ได้ (Westwood. 1997)

8. ทักษะทางสังคม เป็นความสามารถที่กำหนดว่าอะไรเกิดขึ้นในสภาพการณ์นั้น มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง สามารถอธิบายถึงการแสดงออกและความจำเป็นของกลุ่ม สามารถที่จะจินตนาการไปได้ถึงสาเหตุของการแสดงออก สามารถเลือกหนทางที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ครูและพ่อแม่เป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมที่ดี เช่น ความร่วมมือ การช่วยเหลือ สิ่งที่กำหนดเป็นสิ่งสำคัญของการมีพัฒนาการทางสังคม สถานการณ์ทางสังคมเป็นตัวสนับสนุนให้เด็กประสบความสำเร็จในการปรับตัว Brewer (2001: 20)

9. ทักษะทางสังคม เป็นกลยุทธ์ที่เด็กเรียนรู้ที่จะเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้ ช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะจัดการความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ได้อย่างหลากหลาย ความหมายของทักษะทางสังคมโดยสรุป ได้แก่ 1) ความสามารถทางสังคมของเด็ก เด็กเรียนรู้และพัฒนาได้จากการเผชิญหน้ากับคนอื่นๆ จุดเน้น 2) ความสามารถเป็นรายบุคคลที่จะสร้างและรักษาความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้ สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่นๆ เช่น คนในครอบครัว ครู เพื่อน ผู้ดูแลและชุมชน 3) ความสัมพันธ์ทางสังคมเด็กจะเรียนรู้จากลักษณะของบุคคล ครอบครัว วัฒนธรรม ได้มาซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน เด็กจะเรียนรู้ว่าจะดำเนินชีวิตได้อย่างไร (Gordon. 2008: 550)

ดังนั้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย รูปแบบ PLAY นี้ จึงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ผู้บริหาร และครู จึงเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เกิดการเรียนรู้ โดยยึดหลักที่ว่า “สร้างสิ่งที่ดีที่สุดให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นพลังของชาติอันสำคัญต่อไปในอนาคต”

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัยในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

2. การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปใช้ ครูปฐมวัยหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องศึกษาคู่มือการใช้รูปแบบ และทำความเข้าใจวิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถใช้รูปแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จะต้องจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ ให้หลากหลาย และมีความเพียงพอกับจำนวนของเด็ก เพราะจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กอยากเรียนรู้ และอยากเล่นสิ่งของที่ครูปฐมวัยจัดเตรียมไว้ และรูปแบบนี้สามารถบูรณาการเข้ากับกิจกรรมต่างๆ ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ได้เป็นอย่างดี

4. หลังจากนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไปใช้ ควรประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

5. ครูปฐมวัยสามารถสังเกตพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยควบคู่กับพัฒนาการด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์และจิตใจ เนื่องจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ออกแบบมาสำหรับพัฒนาเด็กแบบองค์รวม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยผู้ปกครองมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณลักษณะทักษะทางสังคมที่มีความสมบูรณ์ในบริบทของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยมากที่สุด

2. ควรมีการศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาตัวแปรอื่นๆ เช่น ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือตัวแปรเกี่ยวกับปัญหาด้านพฤติกรรมทางสังคมต่างๆ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2526). แผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.
กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546. กรุงเทพฯ:
ครูสภา ลาดพร้าว.
- กุลยา ตันติผลลาชีวะ. (2542). การเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน 3-5 ขวบ. กรุงเทพฯ: โชติสุขการพิมพ์.
----- (2551). รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา. กรุงเทพฯ: มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.
----- (2551). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: เพื่อนอักษร.
- คมเพชร ฉัตรศุภกุล. (2546). กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- จิราภา เต็งไทรรัตน์; และคณะ. (2550). จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์; และคนอื่นๆ. (2552). สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำลอง เงินดี. (2552). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2553). จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.
- จุมพล หนิมพานิช; และจิตรา วีรบุรินทร์. (2553). การอบรมขัดเกลาทางสังคม ใน เอกสาร
ประกอบการสอนชุดวิชา พฤติกรรมมนุษย์ หน่วยที่ 1-8 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
สาขาวิชาศิลปศาสตร์. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์
- เมธอมลย์ ราชภณฑารักษ์. (2555). มนุษย์กับวัฒนธรรม ใน มนุษย์กับสังคม: คณะกรรมการวิชา
มนุษย์กับสังคม ศูนย์วิชาบูรณาการ มหาวิทยาลัยศึกษาทั่วไป. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์; และคณะ. (2545). การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ:
เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. (2551). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ดาวเดือน ศาตรภัทร. (2535). การเปรียบเทียบพัฒนาการเด็ก. ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษย
ศาสตร์ กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2523). การวิจัยขั้นสูงทางพฤติกรรมศาสตร์: เอกสารประกอบการ
ฝึกอบรม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.
- ดุสิต โภณสันเทียะ. (2538). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
หน่วยการเมืองและการปกครองและทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างการสอนโดยใช้สถานการณ์ จำลองกับการสอนแบบปกติ.
ปริญญาณิพันธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- เตือนใจ เกตุษา. (2555). การประเมินพัฒนาการเด็กระดับปฐมวัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทรงสิริ วิชิรานนท์. (2551). การสร้างผลผลิตในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ. ใน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- ทอมสัน, จอห์น บี; และคณะ. (2551). เด็กตามธรรมชาติ. แปลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แพลน พรินท์ติ้ง.
- ทายาท. (2550). อนุสรณ์คุณหญิงเบญจมา แสงมลิ (ปรมาจารย์ด้านการอนุบาลศึกษาไทย). จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิง คุณหญิงเบญจมา แสงมลิ (ปรมาจารย์ด้านการอนุบาลศึกษาไทย) ในการนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สด็จไปในการพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้. กรุงเทพฯ.
- ทิตนา แชมมณี. (2536). ช่วยครูฝึกประชาธิปไตยให้แก่เด็ก. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2549). การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เมธีทีปส์.
- (2551). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2553). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 12 (ฉบับพิมพ์เพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระพร อูวรรณโณ. (2555). “เด็กกับสังคม” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมวัยเด็ก หน่วยที่ 6. พิมพ์ครั้งที่ 28. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นิตยา ชขภักดี. (2551). “พัฒนาการเด็ก (Child development)”. ใน ตำราพัฒนาการและพฤติกรรม. กรุงเทพฯ: โฮลิสติก พับลิชชิ่ง.
- นุชลี อุปภัย. (2556). จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วี.พรินท์ (1991).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2541). การพัฒนาการสอน. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. (2545). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การวัดประเมินการเรียนรู้ ศูนย์ศึกษาตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. (2545). “คุณภาพเครื่องมือวัด” ในประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับการประเมินผลการศึกษา (หน่วยที่ 3). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2554). การออกแบบการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือวัด. เอกสารประกอบการบรรยาย. ปทุมธานี. มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

- บุศรินทร์ สิริปัญญาธร. (2553). การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบวิธีเชิงนิเวศและพลวัตรใน
ระยะเปลี่ยนแปลงสำหรับเสริมสร้างทักษะทางสังคมของเด็กเพื่อเตรียมเข้าชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ ค.ต. (การสอนและเทคโนโลยีการศึกษา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เบญจา แสงมลิ. (2545). การพัฒนาเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: เมธีทีปส์.
- ประเทิน มหาจันทร์. (2515). คู่มืออบรมนักเรียน. ชลบุรี: สาธิตพิบูลบำเพ็ญ.
- ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร. (2555). “พัฒนาการวัยเด็ก” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมวัยเด็ก
หน่วยที่ 2. พิมพ์ครั้งที่ 28. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2551). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ปภาณี จิตวิวัฒนา. (2555). “การขัดเกลาทางสังคม” ใน มนุษย์กับสังคม: คณะกรรมการวิชามนุษย์กับ
สังคม ศูนย์วิชาบูรณาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่
10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พจนานุกรมแปล ไทย-อังกฤษ NECTEC's Lexitron Dictionary.(2014). ปฏิสัมพันธ์. สืบค้นเมื่อ
2 มกราคม 2557, จาก <http://dictionary.sanook.com/search/dict-th-en-lexitron/>
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2553). ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. ฉบับปรับปรุง.
กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.
- พรรณิ ช.เจนจิต. (2545). จิตวิทยาการเรียนการสอน พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- (2555). “อิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อเด็ก” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา
พฤติกรรมวัยเด็ก หน่วยที่ 3. พิมพ์ครั้งที่ 28. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541). เอกสารพัฒนากระบวนการเรียนรู้ อันดับที่ 7 โครงการ
ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ: อรุณสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). ธรรมนุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 82. กรุงเทพฯ:
พิมพ์สวาย.
- พัชรี ผลโยทิน. (2551). การจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม
ใน ประมวลสาระชุดวิชาการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย. หน่วยที่ 11.
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พัชรี ผลโยทิน; และคณะ. (2543). การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย: ตามแนวคิดไฮสโคป.
กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พัฒนา ชัชพงษ์. (2541). ทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ:
แผนกการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- ไพฑูริย์ มีกุล. (2548). การจัดระเบียบสังคม ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ หน่วยที่ 10. พิมพ์ครั้งที่ 11. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไพโรจน์ เนียมมาศ. (2554, กรกฎาคม-ธันวาคม). การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองสำหรับนักศึกษา. *สัปดาห์:วารสารการวิจัย*. 17: 2. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2557, จาก <http://202.29.15.38/goldenteak/images/stories/pdf/17.2-7>
- เยาวพา เตชะคุปต์. (2542). *การศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: เอบี กราฟฟิกส์ดีไซน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- วารุณี ภูวสกุล. (2550). “การเจริญเติบโต พัฒนาการและวุฒิภาวะ” ใน *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2545). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- (2553). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ศิริวรรณ วณิชฉัตรนารชัย. (2552). *การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนปฐมวัย*. ปรินญา ปศ.ด. (หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- สมชัย วงษ์นายะ; และทวนทอง เขาวงกิตพิงศ์. (2556). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการหมู่บ้านในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดตาก. *สัปดาห์:วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 19: 1. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2557, จาก <http://202.29.15.38/goldenteak/images/stories/pdf/19.1-3>
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2553). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต; และอนุชา ม่วงใหญ่. (2553). “การรับรู้และการเรียนรู้กับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์”. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ หน่วยที่ 7*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. (2550). *การวิจัยการศึกษาด้านปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: โครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- (2550). *การศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: โครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

- (2555). “พัฒนาการเขียนของเด็กปฐมวัยไทย” ใน *การประชุมวิชาการ: การวิจัยทางการศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง “พลังการเรียนรู้ก้าวสู่สากล”*. เนื่องในโอกาสคล้ายวันสถาปนาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และวัน ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี วันพุธที่ 12 กันยายน 2555 ณ ห้องประชุมอาคารวิจัย ต่อเนื่องสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2556). *การวัดและประเมินเด็กแนวใหม่: เด็กปฐมวัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บารากซ์.
- (2557). *ดูแลลูกอย่างไรในวัยอนุบาล*. กรุงเทพฯ: บัญชี.
- สมน อมรวิวัฒน์; และคณะ. (2535). *สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมณฑา พรหมบุญ; และคณะ. (2540). *ทฤษฎีและแนวคิดเรื่องการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุรพล พะยอมแย้ม. (2548). *จิตวิทยาสัมพันธ์ภาพ*. กาญจนบุรี: สหายพัฒนาการพิมพ์.
- สุรดี อำนวยศิริ. (2534). *การสร้างแบบทดสอบในการอยู่ร่วมกันสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (ประถมศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- สุชา จันทน์เอม. (2542). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2556). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธากร วสุโกติน. (2554). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบนำตนเองของผู้ปกครองในการเสริมสร้างความสามารถทางสังคมของเด็กปฐมวัยออกัสติก*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุนันทา เลานันท์. (2551). *การสร้างทีมงาน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: แอนด์เมดสติเกอร์ แอนด์ดีไซน์.
- สุวิมล จุลวานิช. (2551). *ภาระหน้าที่ของความรับผิดชอบของบุคคล ใน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการคิดต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2555). *บันทึกของเยาวชนประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมสโปรดักส์
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2551). *ความหมาย แนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม”* สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2557 จาก <http://www.openbase.in.th/node/5954>

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *สมรรถนะของเด็กปฐมวัยในการพัฒนาตามวัย 3-5 ปี: แนวแนะสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ลัดดาวัลย์ พรินท์ติ้ง.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). *แนวทางการนำมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- องค์การสหประชาชาติในประเทศไทย. (2556, เมษายน). *การประเมินการคุ้มครองทางสังคมจากการปรึกษาหารือระดับชาติเพื่อก้าวสู่ฐานการคุ้มครองทางสังคมภายใต้บริบทของประเทศไทย*. หน้า 65 กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศและคณะทำงานร่วมขององค์การสหประชาชาติในประเทศไทย พ.ศ. 2556. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2527, จาก http://www.unicef.org/thailand/tha/ILO_TH.pdf
- อนุรีย์ แก้วแว่นน้อย. (2551). “เทคนิคการครองใจคน” ใน *การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- อัครา เอิบสุขสิริ. (2556). *จิตวิทยาสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: วี พริน (1991).
- อากาศรี ปุยพันธ์ (2553). *การพัฒนาภาวะผู้นำเด็กอัจฉริยะด้วยยุทธศาสตร์สายใยรักครอบครัว เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของสังคมอุดมปัญญาใหม่: ศึกษากรณีศูนย์การเรียนรู้ระดับอนุบาลดีเลิศ*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. (ภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ความเป็นเลิศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. ถ่ายเอกสาร.
- อัญมณี บุญชื้อ. (2551). *เรื่องเล่น ไม่ใช่เรื่องเล่น เล่น*. กรุงเทพฯ: สาราเด็ก.
- อารี พันธุ์มณี. (2534). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: ดันอ้อแกรมมี.
- อารี สันหนวี. (2553). *พัฒนาอัจฉริยภาพด้วยพหุปัญญา*. กรุงเทพฯ: ไอ.คิว.บุ๊คเซ็นเตอร์.
- อุบลรัตน์ เฟิงสถิต. (2554). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2541). *ภูมิปัญญาชาวบ้าน: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้-แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- โอลฟิลด์ (2008). *โลกที่เผยออก ใน เด็กตามธรรมชาติ คู่มือดูแลและเสริมสร้างศักยภาพเด็กในเจ็ดปีแรก*. แปลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แปลน พรินต์ติ้ง.
- Adam, Blatner. (2002). *DRAMA IN EDUCATION AS MENTAL HYGIENE: A CHILD PSYCHIATRIST'S PERSPECTIVE*. Retrieved February 24, 2014, from <http://www.blatner.com/adam/level2/dramaed.htm>
- Adam, Blatner. (2009). *ROLE PLAYING IN EDUCATION*. Retrieved February 24, 2014, from <http://www.blatner.com/adam/pdntbk/rlplayedu.htm>
- Albrecht, Karl. (2006). *Social Intelligence: The New Science of Success*. Retrieved October 20, 2013, from <http://www.karlalbrecht.com/downloads/SocialIntelligence-BBR.pdf>

- ANCOVA ([http://vassarstats.net/textbook/ ch17 pt2.html](http://vassarstats.net/textbook/ch17_pt2.html) Retrieved April 24, 2013
[http://www.statisticshowto.com/what-is-the-correlation-coefficients-
 formula](http://www.statisticshowto.com/what-is-the-correlation-coefficients-formula) Sample correlation coefficient. Retrieved April 24, 2013
- Bandura, A (1968). *Social foundation of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood. Cliffs, NJ: Perntice-Hall.
- (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall, Inc.
- (1989). Social cognitive theory. In R. Vasta (Ed.), *Annals of child development*. Vol. 6. *Six theories of child development* (pp. 1-60). Greenwich, CT: JAI Press.
- (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Berk, L. & Roberts, W. (2009). *Child development* (3rd Canadian ed.). Toronto, ON: Pearson Allyn and Bacon.
- (2009). *Bronfenbrenner's Ecological Model*. Retrieved February 24, 2013, from http://www.beststart.org/OnTrack_English/2-promotehealth.html
- Brewer, Jo Ann. (1995). *Introduction to Early Childhood Education: Preschool Through Primary Grades*. 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bruner, J (1960), Cambridge, Mass.: Harvard University Press. 97 + xxvi pages. Rightly recognized as a twentieth century educational 'classic', this book argues that schooling and curricula should be constructed to foster intuitive 'graspings'. Bruner makes the case for a 'spiral curriculum'. The second edition, 1977, has a new preface that reassesses the book.
- (1966), Cambridge, Mass.: Belkapp Press. 176 + x pages. *Toward a Theory of Instruction*.
- Bruner, J. S. (1971), New York: Norton. In this book Bruner applied his theories to infant development. *The Relevance of Education*.
- Bronson, M. (2000). "Recognizing and Supporting the Development of Self-Regulation." *Young Children* 55,2 (March): 32-37

- Bronfenbrenner's Bioecological Model. (2014). *Life Instruction Manual*. Retrieved January 29, 2014, from <http://lifeinstructionmanual.wikispaces.com/Bronfenbrenner%27s+Bioecological+Model>
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (1998). *The ecology of developmental processes*. In W. Damon (Series Ed.) & R. M. Lerner (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 1: Theoretical models of human development* (pp. 993-1028). New York: Wiley.
- Burry-Stock, Judith A; & Others. (1996). Rater Agreement Indexes for Performance Assessment. *Education and Psychological Measurement*, 56(2), 251-262
- Chen, Kuan-yi. (2009). *Cultural differences in children's development of social competence between European American and Chinese immigrant families*. Retrieved October 29, 2013, from <http://repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/7533>
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2nd Edition. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Crain, C. William. (1980). *Theories of Development: Concepts and Application*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-hall,
- Erikson, E. H. (1959). *Identity and the life cycle; Selected papers, with a historical introduction by David Rapaport*. New York: International University Press.
- (1963). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton & Company.
- Essa, Eva. (1996). *Introduction to Early Childhood Education*. 2nd ed. Albany: Delmar Publishers.
- Eugene F. Provenzo. (2014). *Friedrich Froebel's Gifts Connecting the Spiritual and Aesthetic to the Real World of Play and Learning*. Retrieved January 15, 2014, from <http://www.journalofplay.org/sites/www.journalofplay.org/files/pdf-articles/2-1-article-friedrich-froebels-gifts.pdf>
- Formula Sample correlation coefficient. (2013). Retrieved April 24, 2013 from <http://www.human.cornell.edu/hd/outreach-extension/upload/Learning-about-how-children-learn-Kushnir.pdf>
- Freud, S. (1949). *An Outline of Psychoanalysis*. New York: Norton.
- (1963). *Psychoanalysis and faith. The letters of Sigmund Freud and Oskar Pfister*. H. Meng & E. Freud (Eds.). New York: Basic Books.

- Ginsburg, H. (1988). *Piaget's Theory of Intellectual Development* (3rd Edition). Sylvia Oppen (Author): Prentice-Hall.
- Goleman, D. (2006). *Social intelligence; Why it can Matter More than IQ*. New York: Bantam Books.
- Gordon, A.M.; & Browne, K.W. (1993). *Beginnings & Beyond: Foundations in Early Childhood Education*. 3rd ed. Albany, New York: Delmar.
- Greenough, W.T., Black, J.E.; & Wallace, C.S. (1987). *Experience and brain development*. *Child Development*. 58: 539-559
- Iwanaga. (1973). *The Collaborative Construction of Pretend: Social Pretend Play*. Retrieved October 29, 2013, from <http://books.google.co.th/books?id=vDYk0hyuEWUC&pg=PA45&lpg=PA45&dq=The+Collaborative+Construction+of+Pretend:+Social+Pretend+Play>
- Jarolimek, J. (1977). *Social studies competencies and skills: Learning to teach as an interest*. New York: Macmillan.
- Jarolimek H. (1981) "Social Studies: An Overview" In Mchlinger N. and Davis O. (eds) *The Social Studies Eightieth Year Book of the NCSSE Chicago: Chicago Press*.
- Kascsak, Theresa Marie. (2012). *The impact of child-centered group play therapy on social skills development of kindergarten children*. Retrieved October 29, 2013, from <http://gradworks.umi.com/35/10/3510210.html>
- Katz, L and McClellan, D (1997). *Fostering Children's Social Competence: The Teacher's Role*. Washington DC: NAEYC.
- Krogh, Suzanne Lowell. (1994). *Education Young Children: Infancy to grade three*. New York: Mc Graw-hill
- Lawrence J. Schweinhart. (2014). *Curriculum With a Difference*. Retrieved January 20, 2014, from <http://www.highscope.org/files/Curriculum%200212.pdf>
- Liu, Xiaoyan. (2011). *Young children's social skills development and academic achievement: Longitudinal analysis of developmental trajectories and environmental influences*. Retrieved October 29, 2013, from <http://gradworks.umi.com/34/60/3460776.html>
- Matusov, E.; & Hayes, R. (2000). *Sociocultural critique of Piaget and Vygotsky*. *New Ideas in Psychology* 18. Retrieved February 20, 2013, from <http://www.psych.yorku.ca/~whampson/4010/readings/Matusov>
- McLeod, S. (2012). *Jean Piaget (1896-1980)*. published 2009, updated 2012. Retrieved October 31, 2013 from <http://www.simplypsychology.org/piaget.html>

- Merzenich, M. M.; & Jenkins, W. M. (1998). *Cortical plasticity, learning, and learning dysfunction*. In B. Julesz & I. Kovacs (Eds.), *Maturational Windows and Adult Cortical Plasticity* (247-272). New York: Addison-Wesley Pub. Co.
- Michener, H. A.; & Delamater, J. D. (1999). *Social Psychology*, 4th edition. Orlando, FL: Harcourt Brace.
- Miller, Scott A. (2010). *Social-Cognitive Development in Early Childhood*. Retrieved October 29, 2013, from <http://www.rosewoodcoaching.com/pdf/SocialIntelligence.pdf>
- Morrison, George S. (1991). *Early Childhood Education Today* 5th ed. New Jersey: McMillan Publishing.
- NAEYC. (2009). *Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8*. Retrieved May 10, 2013, from <http://www.naeyc.org/files/naeyc/file/positions/>
- Peter J. Brews and Michelle R. Hunt. (1999). *Learning to Plan and Planning to Learn: Resolving the Planning School/Learning School Debate*. January 20, 2014, from <http://classes.bus.oregonstate.edu/spring-05/ba569/Materials/Planning%20-%20Learning%20SMJ%20Article.pdf>
- Piaget, J. (1959). *The language and thought of the child*. 3rd ed. New York: Humanities Press.
- (1932/1965). *The moral judgment of the child*. London: Free Press.
- (1968). *Six psychological studies* (A. Tenzer, Trans.) NY: London (Original work Published 1964).
- (1983). Piaget's theory. In Paul Mussen (Ed.), *Carmichael's manual of child psychology* (p. 703-732). New York, NY: John Wiley and Sons Inc.
- Piaget, L. (1995). In I. Smith, *Sociological studies*. 2nd ed. London, New York: Routledge.
- Robbins, S. P. (2001). *Organizational Behavior* (9th ed.). Upper Saddle Rives, NT: Prentice-Hall.
- Sirima Pinyoanuntapong. (2013). A Model for Promoting the Development of Basic Dharma Traits of Preschool Children. *Asia-Pacific Journal of Research in Early Childhood Education*. 7(3), 45-67.
- (2013, October). The Development of Thai Early Childhood Education Curriculum to Promote Desirable Characteristics of Preschool Children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 88: 321-327.

- Tudge, J.; & Rogoff, B. (1989). Peer influences on cognitive development: Piagetian and Vygotskian perspectives. In J. S. B. E. Marc H. Bornstein, *Interaction in human development. Crosscurrents in contemporary psychology* (pp. 17,40). Lawrence Erlbaum Associates: Hillsdale, NJ, US.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological process* (Luria, Alexander R. Lopez-Morillas, Martin, Cole, Michael, Wertsch, James, Trans.). Cambridge: Harvard University Press.
- (1981). The genesis of higher mental functions. In J.V. Wertsch, *The concept of activity in Soviet psychology* (pp. 144}188). Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Westwood, Peter. (1997). *Commonsense Methoda for Children with Sprcial Needs*. 3rd ed. London: Routledge.
- Wikipedia. (2013). *Altruism* . Retrieved January 19, 2014, from <http://en.wikipedia.org/wiki/Altruism>
- Williams, Leslie R.; & Fromberg, Dosis Pronin. Edited.(1992).*Encyclopedia of Early Childhood Education*. New York: Garland Publishing,Inc
- Wink, J.; & Putney, L. (2002). *Vygotsky's Venn*. Retrieved December 19, 2013, from <http://www.joanwink.com/store/vision-of-vygotsky/vision-of-vygotsky/>
- Woodill, Gary A. et.al. Edited. (1992). *International Handbook of Early Childhood Education*. New York: Garland Publishing, Inc. Retrieved January 19, 2014, from [http://vassarstats.net/textbook/ ch17 pt2.html](http://vassarstats.net/textbook/ch17_pt2.html).
- Woolfolk, Anita. (2004). *Educational Psychology*. 9th ed. Boston: Allyn and Bacon.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ
การสัมภาษณ์เกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1. พระครูสุตธรรมมาภรณ์
(ดร.สำราญ จรรยาเจริญ)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์
หัวหน้าฝ่ายกิจการนิสิต วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. ผศ.ดร.อุทัย ศิริภักดิ์	อธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
3. ศาสตราจารย์ ดร.อารี สัมภูหวิ	ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตบางนา
กรุงเทพมหานคร
4. รศ.ดร.วิภาภรณ์ บุญยงค์	อาจารย์สาขาวิชาจิตวิทยา
และการแนะแนว คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
5. ดร.สยามพร ทองเนื้อดี	ผู้อำนวยการโรงเรียนสารสาสน์
วิเทศบางบอน กรุงเทพมหานคร

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ
ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม
ของเด็กปฐมวัย

1. ดร.ดรรรัตน์ อุทัยพยัคฆ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ราชบุรี เขต 1
2. ดร.ปิยลักษณ์ พุกกะวัน	อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
3. ดร.กิตติมา บุญยศ	อาจารย์ประจำคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
4. อาจารย์วรางคณา กันประชา	ครูปฐมวัยโรงเรียนวัดทุ่งครุ (ฟิ่งสายอนุสรณ์)
ถนนประชาอุทิศ แขวงทุ่งครุ เขตทุ่งครุ
กรุงเทพมหานคร
5. อาจารย์อริสา ไสคำภา	ครูปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลสุตารักษ์บางเขน
ถนนพหลโยธิน แขวงเสนานิคม
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ
ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1. ผศ.ดร.นพดล กองศิลป์	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)
2. ดร.มิ่ง เทพครเมือง	หัวหน้างานวิจัย และบริการวิชาการ
โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)
3. ดร.ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ	อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี
4. อาจารย์นันทชัยพร จิรขจรชัย	หัวหน้าสายชั้นอนุบาล 2
โรงเรียนอนุบาลตราด จังหวัดตราด
5. อาจารย์นภาพิย สิริกรกาญจนนา	ผู้รับใบอนุญาตและผู้อำนวยการโรงเรียน
อนุบาลวัชรพล กรุงเทพมหานคร

ภาคผนวก ข

- ตัวอย่างแบบประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคม
ของเด็กปฐมวัย
- สรุปค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย
- ตัวอย่างแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ตัวอย่างแบบประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคม ของเด็กปฐมวัย

คำชี้แจง

1. แบบประเมินนี้เป็นแบบประเมินสำหรับผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 30 ข้อ ให้ท่านผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามในแต่ละข้อว่ามีความสอดคล้องกับดัชนีชี้วัดแต่ละด้านหรือไม่ โดยใช้เกณฑ์พิจารณา ดังนี้

แสดงเครื่องหมาย ✓	ในช่อง +1	เห็นว่ามี ความสอดคล้อง
แสดงเครื่องหมาย ✓	ในช่อง 0	ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้อง
แสดงเครื่องหมาย ✓	ในช่อง -1	แน่ใจว่าไม่สอดคล้อง

2. ถ้าท่านมีความคิดเห็นว่าข้อความใดควรแก้ไข กรุณาให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยในช่องเสนอแนะ

3. แบบประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยมีเกณฑ์การให้คะแนนเป็นมาตรฐานวัดประเมินค่า 5 ระดับ ดังนี้

คะแนน	1	หมายถึง	เด็กไม่แสดงพฤติกรรมเลย
คะแนน	2	หมายถึง	เด็กแสดงพฤติกรรมโดยให้ผู้อื่นบอกทุกครั้ง
คะแนน	3	หมายถึง	เด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองเป็นบางครั้ง
คะแนน	4	หมายถึง	เด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่
คะแนน	5	หมายถึง	เด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองทุกครั้ง

4. นิยามปฏิบัติการ ทักษะทางสังคม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยเด็กแสดงออกให้เห็นถึงความสามารถในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมทางสังคมรู้จักการทำงานเป็นกลุ่มกับเพื่อน เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและรู้จักการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้

ตัวอย่างแบบประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคม ของเด็กปฐมวัย

ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถเข้ากับเพื่อนในกลุ่ม ปฏิบัติตนได้เหมาะสม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเสร็จทันเวลา เก็บสิ่งของหรือของเล่นเข้าที่เมื่อทำเสร็จ ตรงต่อเวลา เป็นผู้นำหรือผู้ตาม และร่วมแสดงความคิดเห็นขณะทำกิจกรรมกลุ่ม

	ข้อคำถาม/ข้อความบ่งชี้	ระดับ			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
1	สนทนาและเข้ากับเพื่อนในกลุ่มได้ทุกคน				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				

ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ละทิ้งกลางคัน มีส่วนร่วมในการตั้งกฎ ระเบียบ และข้อตกลงห้องเรียน ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อตกลงต่างๆ แบ่งปัน ขอบคุนเมื่อมีผู้อื่นให้สิ่งของหรือให้ความช่วยเหลือ ไม่พุดจาหยาบคาย และไม่หยิบสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

	ข้อคำถาม/ข้อความบ่งชี้	ระดับ			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
9	ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จโดยไม่ละทิ้ง...				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				

ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ละทิ้งกลางคัน มีส่วนร่วมในการตั้งกฎ ระเบียบ และข้อตกลงห้องเรียน ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และข้อตกลงต่างๆ แบ่งปัน ขอบคุณเมื่อมีผู้อื่นให้สิ่งของหรือให้ความช่วยเหลือ ไม่พุดจาหายบายกาย และไม่หยิบสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

ข้อคำถาม/ข้อความป้ชี้		ระดับ			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
17	ทักทายเพื่อนหรือผู้อื่น				
18				
19				
20				
21				
22				
23				
24				

ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถรักษาสิ่งของหรือของเล่นของตนเองไม่ให้ชำรุดเสียหาย เก็บของใช้ส่วนตัวด้วยตนเอง ช่วยเหลืองานเพื่อน ครู หรือผู้อื่นเมื่อได้รับการขอร้อง และช่วยเหลืองานโรงเรียนตามความเหมาะสม

ข้อคำถาม/ข้อความป้ชี้		ระดับ			ข้อเสนอแนะ
		+1	0	-1	
25	เก็บของใช้ส่วนตัวด้วยตนเอง				
26				
27				
28				
29				
30				

สรุปค่าดัชนีความสอดคล้อง
ของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยรวม

ทักษะทางสังคมของเด็ก ปฐมวัย	ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญคนที่					Σ^R	N	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
ข้อ 1	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 2	+1	+1	0	+1	+1	4	5	.80
ข้อ 3	0	+1	+1	+1	+1	4	5	.80
ข้อ 4	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 5	+1	+1	+1	0	+1	4	5	.80
ข้อ 6	+1	0	0	+1	+1	3	5	.60
ข้อ 7	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 8	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 9	+1	+1	0	+1	+1	4	5	.80
ข้อ 10	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 11	+1	+1	+1	+1	0	4	5	.80
ข้อ 12	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 13	+1	+1	+1	0	+1	4	5	.80
ข้อ 14	+1	0	+1	+1	+1	4	5	.80
ข้อ 15	0	0	+1	+1	+1	3	5	.60
ข้อ 16	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 17	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 18	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 19	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 20	+1	+1	0	+1	+1	4	5	.80
ข้อ 21	+1	+1	+1	0	+1	4	5	.80
ข้อ 22	0	0	+1	+1	+1	3	5	.60
ข้อ 23	+1	0	+1	+1	+1	4	5	.80
ข้อ 24	+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00

สรุปค่าดัชนีความสอดคล้อง
ของแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยรวม (ต่อ)

ทักษะทางสังคมของเด็ก ปฐมวัย		ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	N	IOC
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
ข้อ 25		+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 26		+1	+1	0	+1	+1	4	5	.80
ข้อ 27		+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 28		+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 29		+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
ข้อ 30		+1	+1	+1	+1	+1	5	5	1.00
รวม		27	25	25	27	29	133	150	.88

$$TOC = \frac{\sum \sum R}{N} = \frac{133}{150} = 0.88$$

ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องโดยรวม TOC = 0.88

ตัวอย่างแบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

คำชี้แจง

1. แบบประเมินนี้สร้างขึ้นเพื่อประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

2. การประเมินพฤติกรรมทางสังคมของปฐมวัยนั้น เป็นการประเมินโดยภาพรวมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมที่เด็กแสดงออกตามความเป็นจริงของเด็กปฐมวัย

3. ในการประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยให้ครูประจำชั้นเป็นผู้ประเมิน โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนให้ตรงกับระดับพฤติกรรมที่แสดงออกตามความเป็นจริงของเด็กปฐมวัย

4. เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

คะแนน 1 เมื่อเด็กไม่แสดงพฤติกรรมเลย

คะแนน 2 เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมได้โดยมีคนอื่นบอกทุกครั้ง

คะแนน 3 เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองเป็นบางครั้ง

คะแนน 4 เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

คะแนน 5 เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเองทุกครั้ง

คำนิยามปฏิบัติการเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ทักษะทางสังคม หมายถึง ความสามารถในการแสดงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ชื่อ (ด.ญ./ ด.ช.).....อายุ.....ปี
 เรียนชั้น.....โรงเรียน.....
 วันที่ประเมิน.....เวลา.....น.
 ผู้ประเมินพฤติกรรม.....

การแสดงพฤติกรรมทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย		ระดับพฤติกรรม				
		5	4	3	2	1
การทำงานเป็นกลุ่ม						
1	สนทนาและเข้ากับเพื่อนในกลุ่มได้ทุกคน					
2	ปฏิบัติตนได้เหมาะสมขณะทำกิจกรรมกลุ่ม					
3						
4						
5						
6						
7						
8						
การอยู่ร่วมกับผู้อื่น						
9	ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนเสร็จโดยไม่ละทิ้งกลางคัน					
10	เคารพสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น					
11						
12						
13						
14						
15						
16						

แบบประเมินพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย (ต่อ)

การแสดงพฤติกรรมทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย		ระดับพฤติกรรม				
		5	4	3	2	1
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น						
17	สนทนาและเข้ากับเพื่อนในกลุ่มได้ทุกคน					
18	ปฏิบัติตนได้เหมาะสมขณะทำกิจกรรมกลุ่ม					
19						
20						
21						
22						
23						
24						
การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น						
25	รักษาสິงของหรือของเล่นของตนเองไม่ให้ชำรุดเสียหาย					
26	เก็บของใช้ส่วนตัวด้วยตนเอง					
27						
28						
29						
30						

ข้อคิดเห็นหรือเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

- คู่มือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
- ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้รูปแบบ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

คู่มือ

ประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ **PLAY**
เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

โดย นางสาวเยาวนุช ทานาม นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำนำ

การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY สำหรับพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นวิธีการจัดกิจกรรมหรือจัดประสบการณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นจากหลักการและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกอทสกี ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ มาเป็นแกนหลักบูรณาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีลักษณะและพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน

สำหรับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยนำมาพัฒนาเด็กปฐมวัยคือ ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด และองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาปฐมวัย เพื่อให้ครูปฐมวัยได้เข้าใจรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยจึงได้จัดทำเอกสารคู่มือประกอบการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ PLAY ได้ถูกต้อง

เยาวนุช ทานาม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	253
หลักการ แนวคิด ทฤษฎี	258
จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้.....	263
กระบวนการจัดการเรียนรู้.....	263
การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้.....	265
ขั้นตอนการจัดกิจกรรม	267
ตารางการจัดกิจกรรม	267
การประเมินผล	268
ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้รูปแบบ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐม.....	269

ความเป็นมาและความสำคัญ

การศึกษาในระดับปฐมวัย ในช่วงอายุ 3-6 ปี มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นช่วงที่เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้มากที่สุด เพียเจต์ (Piaget) เชื่อว่าพัฒนาการทางภาษาแสดงถึงความสามารถทางด้านสติปัญญาของเด็ก รวมทั้งบรูเนอร์ (Bruner) วิกโกทสกี (Vygotsky) และเวลล์ (Wells) ต่างเห็นสอดคล้องกันว่าประสบการณ์ทางด้านสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็ก (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2555: 18) ทักษะทางสังคมจึงเป็นทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนอย่างเป็นระบบตั้งแต่วัยเด็กเช่นเดียวกับทักษะอื่นๆ เพื่อให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขในสถานการณ์ที่หลากหลาย ดังที่สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (Sirima Pinyoanuntapong. 2013: 48) กล่าวว่า เนื่องจากทฤษฎีวิกโกทสกีที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็ก ซึ่งต้องใช้ทฤษฎีทางด้านสติปัญญา จะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสดำเนินการมีพฤติกรรมและความคิดในระดับที่ดีขึ้นตั้งแต่วัยแรกของชีวิต โดยปกติเมื่อเด็กอายุประมาณ 2 เดือน เด็กจะยิ้มเมื่อเห็นหน้าแม่ และถ้าแม่ตีใจกับการยิ้มของเด็กแล้วแม่จะพยายามให้เด็กทำอีก เพราะฉะนั้นการยิ้มนับเป็นบทบาทสำคัญของความสัมพันธ์ทางสังคมของเด็ก (วารุณี ภูวสรกุล. 2550: 115) ขณะเดียวกันก็มีข้อสมมติฐานที่ว่า ถ้าเด็กไม่สามารถสร้างความผูกพันอย่างมั่นคงกับใครในวัยแรกของชีวิต จะส่งผลทำให้ไม่เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างใกล้ชิดในวัยผู้ใหญ่ได้ (วารุณี ภูวสรกุล. 2550: 117; citing Bowlby. 1973) ดังนั้นทักษะทางสังคมจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างมาก เนื่องจากเด็กปฐมวัยต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง คุณครู ผู้ใหญ่ และเพื่อน (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 48) ผู้ใหญ่หรือผู้ใกล้ชิดกับเด็กจึงต้องให้ความสำคัญเพื่อปลูกฝังการดำเนินชีวิตที่ดีให้เด็ก นำมาซึ่งความสุขความสำเร็จเมื่อเติบโตขึ้นต่อไปในอนาคต

ทัตจ์ และ โรกอฟ (Tudge; & Rogoff. 1989: 17) ได้อธิบายความสำคัญของทักษะทางสังคมเอาไว้ว่า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น การเป็นพันธมิตรที่ดีต่อกัน การให้ความร่วมมือ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาต่อกัน เช่น เกิดความขัดแย้งไม่พึงพอใจต่อกัน เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นในสังคม เมื่อเด็กเกิดมาในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่หลากหลาย เด็กจึงต้องเรียนรู้ทักษะทางสังคม โดยมีผู้ใหญ่คอยดูแล ส่งเสริม สนับสนุน ให้เด็กประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เช่น การปฏิบัติตามระเบียบวินัยของบ้าน ครอบครัว โรงเรียน และสังคม โดยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งความร่วมมือที่เกิดขึ้นนี้ จะทำให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม และช่วยให้เด็กเข้าใจถึงสังคมโลกมากขึ้น (Piaget. 1995: 290)

ในสังคมมีสถาบันต่างๆ ช่วยอบรมกล่อมเกล้าให้เด็กเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม เช่น โรงเรียนทำหน้าที่สร้างเด็กให้ดำเนินชีวิตตามแบบในสังคม ศาสนาและปรัชญามุ่งให้เด็กกระทำความดี ให้คำตอบในสิ่งที่มนุษย์หาเหตุผลไม่ได้ วัฒนธรรมก็มีบทบาทอยู่ตลอดเวลา

ถึงแม้พ่อแม่จะเป็นคนคอยอบรมสั่งสอนเด็กด้วยตนเองก็ตาม แต่สิ่งที่พ่อแม่สอนนั้นก็ได้อาจมาจากวัฒนธรรมของสังคมอีกทอดหนึ่ง เด็กที่กำลังอยู่ในช่วงวัยของการพัฒนาจึงต้องการสังคมและสังคมก็ต้องการเขาเช่นเดียวกัน (The develop child needs society and society needs him) (พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2553: 96) และจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud. 1949: 22, 28) ได้ให้ความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อมหรือโลกภายนอก กล่าวคือเด็กจะแสดงออกด้วยการปรับตัวเพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยก่อน 5 ปี ซึ่งฟรอยด์เชื่อว่าหากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองอย่างพึงพอใจในวัยเริ่มต้นของชีวิต จะส่งผลต่อบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต และเนื่องจากเด็กเกิดมาในสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมหลากหลาย การแสดงออกทางสังคมของเด็กจึงเป็นกระบวนการหนึ่งของการพัฒนา มนุษย์ (Piaget. 1995: 291) พฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆ ของแต่ละบุคคลเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดโครงสร้างทางสังคม ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เมื่อเวลาผ่านไป เด็กอายุมากขึ้น โครงสร้างเริ่มต้นเหล่านี้มีมากขึ้น เด็กจึงเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากประสบการณ์ที่เขาได้รับเพิ่มมากขึ้น เรียกว่าเป็นการเรียนรู้เปลี่ยนผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน คุณครู สังคมและวัฒนธรรม (Matusov. 2000: Online) และหากเด็กสามารถดำเนินชีวิตไปได้ด้วยดีตามวิถีชีวิตที่ควรจะเป็นจะส่งผลให้เด็กมีทักษะทางสังคมดีขึ้น

ประสบการณ์ทางสังคมในหลายรูปแบบจึงส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้เป็นอย่างดี และเด็กสามารถฝึกฝนพัฒนาการรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว จากการได้รับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ การได้รับคำแนะนำหรือช่วยเหลือจากครูและผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด ตลอดจนได้รับการประสบการณ์ทางสังคมด้วยรูปแบบที่เหมาะสม (Miller. 2010: Online) โดยเฉพาะในวัยเด็กเล็ก จะได้รับผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว เด็กจะสังเกตและเลียนแบบการกระทำของผู้อื่นที่อยู่ใกล้ชิดอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งเพียเจต์ (1968: 18-19) ได้อธิบายว่า วิธีการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กวัยนี้คือ เด็กจะค่อยๆ เลียนแบบพฤติกรรม โดยสามารถเลียนแบบท่าทางของผู้อื่นได้อย่างเป็นธรรมชาติ จากการเฝ้าดูการเคลื่อนไหวของร่างกายและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคลื่อนไหวของมือบุคคลอื่น การเลียนแบบจึงเป็นวิถีแห่งการพัฒนาทักษะทางสังคมขั้นพื้นฐาน คือวิธีที่เด็กจะเรียนรู้และฝึกฝนทักษะใหม่ๆ พฤติกรรมของบุคคลรอบข้างหรือคนอื่นๆ จึงมีผลกระทบต่อเด็กทั้งสิ้น และวิถีที่เด็กจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกก็ก่อรูปร่างขึ้นจากอิทธิพลเบื้องต้นเหล่านี้ (โอลฟีลด์. 2008; แพลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. 2551: 215) ดังนั้นสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ จะกลายเป็นแบบจำลองของความคิดตลอดจนพฤติกรรมในอนาคตเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เด็กจึงควรได้รับการปฏิบัติด้วยแบบอย่างของความรัก ความปรารถนาดี และการดูแลเอาใจใส่อย่างเหมาะสมเริ่มตั้งแต่ในวัยทารกหรือในช่วงปฐมวัย

แบนดูรา (Bandura. 1986: 23-24) ผู้ได้พัฒนาทฤษฎีปัญญาทางสังคม (A Social Cognitive Theory) อธิบายว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกออกจากการได้ กล่าวคือ พฤติกรรม (Behavior) ปัจจัยส่วนบุคคล

(Personal factors) และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (Environmental influences) ทั้งหมดนี้ทำงานโต้ตอบและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Reciprocal Determinism) นั่นคือปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ความคิด ความเชื่อ ความคาดหวัง และความรู้สึกของตนเอง จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม การที่เด็กสามารถสร้างความสัมพันธ์กับได้ผู้อื่นได้นั้น เด็กจะต้องได้รับอิสระอย่างเพียงพอในการเรียนรู้และกระทำสิ่งต่างๆ ในแนวทางหรือความคิดของตนเองร่วมกับผู้อื่น ผู้ใหญ่ต้องยอมรับในความคิดความสามารถของเด็ก สิ่งเหล่านี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ทางสังคม เด็กจะเกิดการเรียนรู้ปรับตัวเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่น หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เป็นการปรับพฤติกรรมไปในทางที่สังคมยอมรับ ซึ่งแบนดูรา (Bandura, 1986: 47) เชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของมนุษย์ เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) จะแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ต้องอาศัยการลองผิดลองถูก เพราะนอกจากจะสูญเสียเวลาแล้วยังอาจมีอันตรายในบางพฤติกรรม ในการเรียนรู้โดยตัวแบบนั้น ตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิด และการแสดงออกได้พร้อมๆ กัน และเนื่องจากมนุษย์ดำเนินชีวิตแต่ละวันในสภาพแวดล้อมต่างๆ ดังนั้นการรับรู้กับสภาพการณ์ทางสังคมจึงผ่านประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการได้ยินและได้เห็นโดยไม่ต้องมีประสบการณ์ตรงมาเกี่ยวข้องก็ได้ และคนส่วนมากรับรู้เรื่องราวทางสังคมโดยผ่านการสื่อสารแทบทั้งสิ้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553: 50) ดังนั้น การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงไม่จำเป็นต้องมีตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ เช่นรูปภาพหรือหนังสือก็ได้ ทำให้เด็กมีการพัฒนาทางด้านภาษาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ควบคู่กับการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสังคม

การมีปฏิสัมพันธ์และตอบสนองทางสังคมของเด็ก จะทำให้เด็กมีความสามารถในการเข้าใจสถานการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งอีริกสัน (Erikson, 1968: 44-45) เชื่อว่าสภาพแวดล้อมที่ดีและการตอบสนองของเด็กจะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต และการเล่นเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้บทบาททางสังคม เด็กที่เกิดจากครรภ์มารดา ทุกคนเป็นเด็กที่พร้อมจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองของสังคม โดยเด็กจะได้รับการอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝัง พัฒนาทักษะทางสังคมจากพ่อแม่ และสถานเลี้ยงดูเด็ก เป็นวิถีชีวิตที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม จากรุ่นสู่รุ่น และจะดำเนินการต่อไปในการสร้างประวัติศาสตร์ให้ลูกหลานของพวกเขา พัฒนาการทางบุคลิกภาพของอีริกสัน (1968: 93-94) ครอบคลุมตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงวัยชรา โดยแต่ละขั้นของการพัฒนาจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบขึ้นอยู่กับปรับตัวหรือความสมดุลระหว่าง “ตน” กับ “สภาพแวดล้อม” ของแต่ละบุคคล (อัชรา เอิบสุขสิริ, 2556: 80) ดังนั้น การเรียนรู้บทบาททางสังคม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์ต้องประสบตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ตลอดจนเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติซึ่งทุกคนต้องเรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนที่สังคมวางไว้ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

การเรียนรู้ทางสังคมเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างถาวรโดยเป็นผลมาจากประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับ และประสบการณ์นั้นเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 35) การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม บรูเนอร์ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2556: 212-213; citing Bruner. 1971) เชื่อว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อ ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การค้นพบการแก้ปัญหา เรียกว่า เป็นวิธีการเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery Approach) มีแนวคิดพื้นฐานคือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการมีปฏิสัมพันธ์ นอกจากจะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนแล้ว ยังจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมด้วย การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบใหม่กับประสบการณ์ที่มีความหมายใหม่ สามารถรับสิ่งเร้าที่ให้เลือกได้หลายอย่างพร้อมๆ กัน ซึ่ง กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 43) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กนั้นควรเป็นประสบการณ์ที่มีความหมายต่อเด็กและสัมพันธ์กับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้มา เด็กจะเห็นว่าสิ่งนั้นมีความหมายกับเขาก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นน่าสนใจและสัมพันธ์กับตัวเขา ผู้ใหญ่ต้องเข้าใจว่าเด็กทุกคนไม่ได้เรียนรู้วิธีเดียวหรือสนใจเรียนรู้แต่สิ่งเดียวเหมือนกันตลอดเวลา การจัดประสบการณ์ควรจัดให้สอดคล้องกับแต่ละบุคคลให้มากที่สุด และการเรียนรู้จะต้องให้ทั้งกายและใจกระฉับกระเฉง (active) ซึ่งหมายถึงว่าเด็กเข้าร่วมในกิจกรรมเรียนรู้โดยการกระทำ ทดลอง สืบค้น และทำงานร่วมกันกับเพื่อน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม นอกจากนั้นพ่อแม่หรือผู้อบรมเลี้ยงดู ควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของเด็ก ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไป จนอาจทำให้เด็กรู้สึกเบื่อหน่ายได้ ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยความสุขและมีความสุนทรีย์ในอารมณ์ด้วย

และในการพัฒนาการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยนั้น กุลยา ตันติผลาชีวะ (2551: 126) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาทางสังคมของเด็กปฐมวัยเริ่มต้นจากบรรยากาศของการอบรมเลี้ยงดู การชี้แนะของพ่อแม่และสมาชิกในครอบครัว จากสัมผัสแห่งความพึงพอใจหรือความไม่พึงพอใจ เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กจะเรียนรู้วัฒนธรรมที่ตนมีส่วนร่วมเพื่อการปรับตัวทางสังคมของเด็ก ประสบการณ์จึงมีความสำคัญกับเด็กปฐมวัยมาก เพราะเด็กไม่สามารถเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้อื่น เด็กต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ด้วยตนเอง มีความสำเร็จต่างๆ ของเขาเอง และทำผิดพลาดในเรื่องต่างๆ ด้วยตนเอง ดังนั้น ประสบการณ์แห่งชีวิตเหล่านี้ จึงเป็นส่วนที่จำเป็นสำหรับการเจริญงอกงามของเด็ก และเนื่องจากเด็กยังอ่านหนังสือไม่ออก ใช้ภาษายังไม่คล่อง การเรียนรู้ของเด็กจึงมาจากการรับรู้ทางสัมผัส การได้หยิบจับ กระทำด้วยตนเองเพื่อให้รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร และการเล่นถือเป็นวิธีการแปลประสบการณ์ที่ดีให้กับเด็ก โดยที่ไม่มีใครต้องบอกสอนถึงวิธีการเล่น ว่าต้องเล่นอย่างไร (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 43) เด็กสามารถเล่นได้โดยมีความสุขและสนุกสนาน ทั้งเล่นคนเดียวตามลำพังและเล่นกับเพื่อน

ดังนั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัย นับเป็นสิ่งสำคัญที่ครูจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของประสบการณ์ที่เด็กควรจะได้รับโดยตรง เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม ถ้าเด็กได้เห็นมาก ได้ฟังมาก หรือช่วยให้เข้าใจ ความหมายมาก จะทำให้เด็กอยากเห็น อยากฟัง อยากรู้มากขึ้น ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์มากขึ้น และเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น (เบญจมา แสงมลิ. 2545: 21) ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัยควรจะต้องให้เด็กได้รู้จักการวางแผน (Plan) เพราะการวางแผนเป็นการส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การทำงาน รู้จักกำหนดเป้าหมายที่คาดหวัง และรู้จักวางแผนปฏิบัติการในสิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนและครู อาจกล่าวได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้ในการวางแผนและวางแผนที่จะเรียนรู้ (Learning to Plan and Planning to Learn) (Brews. 1999: Online) นอกจากนี้ การวางแผนจะส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางภาษา เพราะเด็กใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนที่จะแก้ปัญหา (สุรางค์ ไคว์ตระกูล. 2556: 63; อ้างอิงจาก Lev Semanovick Vygotsky. 1886-1934) ทำให้การดำเนินการจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเด็กได้เรียนรู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง และจะอย่างไร โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่ และวิธีการที่จะทำงานร่วมกันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ (เบญจมา แสงมลิ. 2545: 19) ดังนั้น การวางแผนจึงมีความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เนื่องจากการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม การมีปฏิสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ขณะเดียวกันการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning activity) เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยนั้น ควรเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา (McLeod. 2012: Online; citing Jean Piaget. 1896) เพราะเด็กจะเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ เนื่องจากเด็กที่ได้รับการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการจะมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การใช้ภาษา การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่น และมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น (พัชรี ผลโยธิน. 2551: 45) การเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาของเด็กจะแสดงออกด้วยสายตา คำพูด เสียงหัวเราะ ทำให้บรรยากาศการจัดกิจกรรมดำเนินไปอย่างมีราบรื่น มีความสุข ไม่เคร่งเครียด ช่วยให้เกิดประสบการณ์สำเร็จในการเรียนรู้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 43-44; อ้างอิงจาก Morrison. 1998: 230-231) ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่ครูจัดควรเป็นกิจกรรมเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ได้ลงมือกระทำ (Action) ด้วยตนเอง ได้ทำงานอย่างอิสระและทำกิจกรรมเป็นกลุ่มย่อยๆ โดยครูอาจจัดกลุ่มให้ หรือให้เด็กเลือกเพื่อนที่ทำงานกลุ่มย่อยด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ทำให้มีโอกาสช่วยเหลือกันและกัน และได้แสดงออกเป็นรายบุคคลอย่างอิสระ (เบญจมา แสงมลิ. 2545: 24-25) ซึ่งกิจกรรมที่ครูปฐมวัยจัดให้กับเด็กปฐมวัยในแต่ละวันนั้น ควรเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้พักผ่อน ได้เล่น ได้มีความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน และควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาให้เด็กได้เรียนรู้วิธีที่จะทำให้ตนเองสามารถปรับตัว ประพฤติปฏิบัติตน มีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมกับวัย

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ซึ่งผู้วิจัยศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย จากนั้นจึงนำหลักการและแนวคิดที่ได้มาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และศึกษาว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ มีความเหมาะสมหรือสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมในเด็กปฐมวัยได้ดีเพียงใด พร้อมทั้งศึกษาผลการส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย และผู้วิจัยคาดหวังว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยครั้งนี้ จะเป็นแนวทางให้ครูและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้นำไปพัฒนาการเรียนการสอนให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยต่อไป

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจากหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมของเพียเจต์ วิกโกทสกี อีริคสัน แบนดูรา โคลเบอร์ก และรูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. หลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเอาไว้ว่า พัฒนาการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในแต่ละบุคคล และพัฒนาการของมนุษย์ทุกคนก็มีหลักการหรือรูปแบบ (pattern) เดียวกัน คือ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ มีทิศทางเฉพาะ มีอัตราเจริญเติบโตแตกต่างกัน มีคุณภาพและปริมาณไม่เท่ากัน จะดำเนินไปพร้อมๆ กัน แต่จะมีความเด่นชัดในแต่ละวัยแตกต่างกัน และจะต้องเป็นไปตามแบบฉบับที่กำหนดไว้ในธรรมชาติและเผ่าพันธุ์ ซึ่งพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัยนั้นเป็นความสามารถของเด็กในการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่น หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นผลมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ซึ่งสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก เป็นปัจจัยทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำออกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กปฐมวัยจึงเรียนรู้ผ่านการเล่นและความพึงพอใจของตนเอง (สิริมา ภาณุโณนนตพงษ์. 2556: 37-41)

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ อยู่ที่มนุษย์เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อมใน 2 ลักษณะคือ เด็ก

พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจ (Equilibration) ความสามารถนี้เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางสมอง เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมจึงเป็นการเรียนรู้ทางสังคมตั้งแต่วัยเด็ก ดังนั้นการที่พ่อแม่ ครู และบุคคลที่อยู่รอบตัวเด็ก ถ่ายทอดความรู้ให้เด็กหรือสอนเด็กที่พร้อมจะรับถ่ายทอด จึงเป็นกระบวนการซึมซับประสบการณ์หรือปรับโครงสร้างทางสติปัญญา เรียกว่า “การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม” (Social Transmission) ซึ่งทฤษฎีนี้มีบทบาทในการจัดแนวประสบการณ์ในระดับปฐมวัยคือ การให้เด็กเรียนรู้โดยให้ออกาสเด็กในการเล่น สำรวจ ทดลอง มีโอกาสเลือก ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองตามความสามารถทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล เด็กวัยนี้จึงมีพฤติกรรมเลียนแบบผู้ใหญ่ในเวลาเล่น (Deferred Imitation) หรือเด็กสามารถเลียนแบบได้โดยตัวแบบไม่ต้องอยู่ต่อหน้า (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2556: 48-50)

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของวิกทอร์สกี ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม สังคมและการเรียนรู้ที่มีต่อการพัฒนาทางสติปัญญา การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานของมนุษย์ คือ “วัฒนธรรม” ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะช่วยบ่งชี้ผลผลิตพัฒนาการของเด็ก เป็นต้นว่าเด็กควรเรียนรู้อะไรบ้าง ควรจะมีความสามารถทางใดบ้าง สถาบันทางสังคมต่างๆ ตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไป มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กแต่ละวัย ซึ่งจะเพิ่มถึงขั้นสูงสุดตามศักยภาพของแต่ละบุคคลได้ ก็ต่อเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่หรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและเด็กได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้วยการใช้ภาษา ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ภาษา เรียกว่า “ภาษาสังคม” (Social Speed) ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทำให้เด็กเข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี (สรวงศ์ โค้วตระกูล. 2556: 61-64)

4. ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ให้ความสำคัญกับเด็กปฐมวัยว่า เป็นวัยกำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้นสำหรับเด็ก บุคลิกภาพจะสามารถพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละช่วงอายุเด็กประสบสิ่งที่พึงพอใจ ตามขั้นพัฒนาการต่างๆ ของแต่ละวัยมากน้อยเพียงใด ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้นๆ เด็กก็จะมีบุคลิกภาพที่ดีและเหมาะสม และพัฒนาถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งความไว้วางใจเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพ เมื่อเด็กอยู่ในวัยอายุ 2-3 ปี เริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยตนเอง สามารถควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ ถ้าพ่อแม่ห้ามหรือบังคับไม่ให้เด็กกระทำสิ่งใดด้วยตนเองหรือเข้มงวดเกินไป จะทำให้เด็กเกิดความสงสัยในความสามารถของตนเองและเกิดความละอายในสิ่งที่ตนกระทำ ผู้เลี้ยงดูจึงต้องรักษาความสมดุล ช่วยเด็กให้เป็นอิสระ พึ่งตนเอง มีความริเริ่มทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตนเอง การเล่นสำคัญมาก เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ ทั้งด้านการพูดและการกระทำ และอยากทำอะไรเองโดยไม่พึ่งผู้ใหญ่ (สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. 2556: 57-58)

5. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ให้ความสำคัญกับบุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการให้ตัวแบบ โดยผู้เรียนจะเลียนแบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แบนดูราได้อธิบายว่า การเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การสังเกตการณ์ตอบสนองและพฤติกรรมต่างๆ ของตัวแบบ สภาพแวดล้อมของตัวแบบ ผลการกระทำ คำบอกเล่า และความน่าเชื่อถือของตัวแบบ ทำให้การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงเกิดขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการต่างๆ ในการเลียนแบบ ประกอบด้วย 4 กระบวนการคือ การดึงดูดความสนใจ (Attention) การคงไว้ (Retention) การแสดงออก (Motor Reproduction) และการจูงใจ (Motivational) พฤติกรรมใดๆ ก็ตามเด็กสามารถปรับหรือเปลี่ยนได้ตามหลักการเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นเด็กให้เรียนรู้ด้านสังคมโดยใช้การสังเกตตัวแบบที่เด็กเห็นและตัวแบบจะช่วยให้เด็กเลือกสถานการณ์ที่ดีที่สุดไว้ใช้ปฏิบัติต่อไป (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 62-64)

6. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ให้ความสำคัญกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น จะดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนที่หนึ่งเรื่อยไปจนถึงขั้นที่หก จะข้ามขั้นและอาจจะชะงักอยู่ในขั้นใดขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและเหตุการณ์ทางสังคม ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความรู้ทางสังคม การมีบทบาททางสังคมจะมีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมซึ่งมีความเป็นสากล เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของมนุษย์กับการเรียนรู้ทางสังคม และมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา ขอบขอบที่สำคัญพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กคือพัฒนาการเหตุผลทางจริยธรรมซึ่งต่างจากพฤติกรรมจริยธรรม เช่น เด็กอาจจะเรียนรู้ที่จะบอกเหตุผลที่ใช้ในการแสดงพฤติกรรมแต่ละอย่างแต่เมื่อถึงเวลาจริยธรรมเด็กอาจจะมีพฤติกรรมอีกแบบดังนั้นพัฒนาการเหตุผลทางจริยธรรมจึงมิใช่การรับรู้จากการสอนของผู้อื่นโดยตรง แต่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อผู้อื่นและบทบาทของผู้อื่นในสังคม (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2556: 64-67)

7. การจัดการเรียนการสอนแบบเฟรอบเอล ให้ความสำคัญกับพลังความสามารถและความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ภายในตนจะปรากฏออกสู่ภายนอกได้ ถ้าได้สัมผัสกับอุปกรณ์และประสบการณ์ การที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเป็นการนำเด็กไปสู่การพัฒนาร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรมที่สูงขึ้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56; อ้างอิงจาก William and Fromberg: 19, 49) เฟรอบเอล เชื่อว่า เด็กมีความสามารถสำหรับสิ่งที่ตั้งถามและความรู้มาตั้งแต่แรกเกิด เด็กควรได้เล่น ได้แสดงออก ลงมือกระทำด้วยตนเอง ซึ่งการเล่นเป็นประสบการณ์ที่ดีสำหรับเด็ก การจัดการเรียนการสอนของเฟรอบเอลมีชุดอุปกรณ์การสอนเป็นสื่อหลักและตำราสำหรับเด็กปฐมวัยในการเรียนรู้ ลักษณะของชุดอุปกรณ์ถูกจัดเป็นอนุกรม ที่เด็กสามารถเล่น จากง่ายไปยากตามลำดับวัยของเด็ก เป็นการเล่นตามธรรมชาติที่เด็กสามารถเข้าใจและเรียนรู้ด้วยตนเอง (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2551: 56-57)

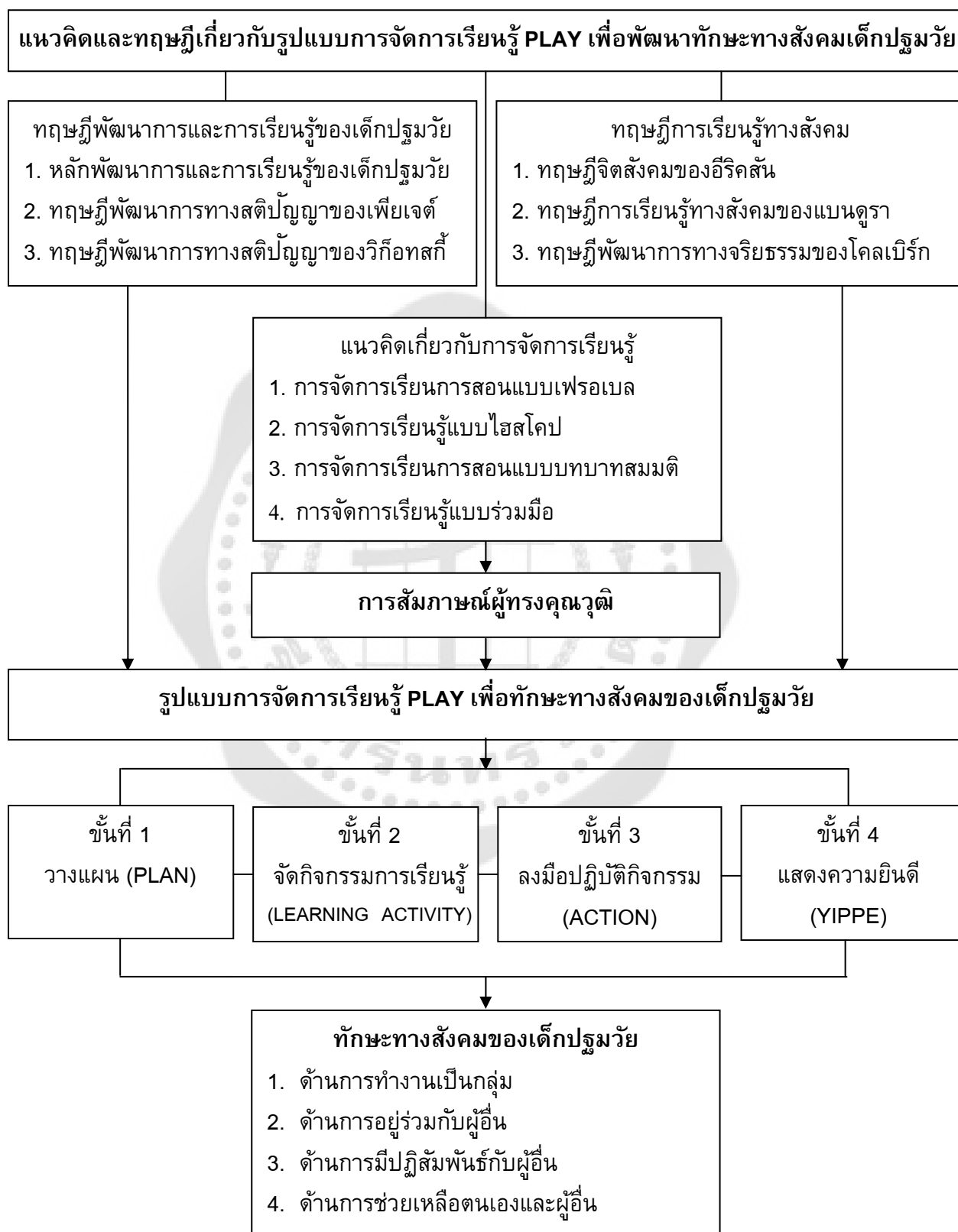
8. การจัดการเรียนรู้แบบไฮสโคป ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็ก การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ ประกอบด้วย การให้เด็กปฐมวัยเลือกและตัดสินใจริเริ่มกิจกรรมตามความสนใจและความตั้งใจของตนเองว่าจะใช้วัสดุอุปกรณ์นั้นอย่างไร ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่ ในห้องเรียนจะมีสื่อ เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เพียงพอ และเหมาะสมกับระดับอายุของเด็ก เด็กได้สำรวจและจัดกระทำกับวัตถุโดยตรง ทำให้รู้จักวัตถุ สิ่งของ และของเล่นต่างๆ ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ ผู้ใหญ่มีหน้าที่จัดให้เด็กค้นพบความสัมพันธ์เหล่านี้ด้วยตนเอง และเด็กมีอิสระในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความคิดและรู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เรียนรู้วิธีการพูดที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ได้พัฒนาการคิดควบคู่ไปกับการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง การที่ผู้ใหญ่สร้างความสัมพันธ์กับเด็ก รับฟังเด็ก คอยสังเกตและค้นหาความตั้งใจ ความสนใจของเด็ก จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กคิดและกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง (พัชรี ผลโยธิน; และคณะ. 2543: 7-9)

9. การจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้สวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง ได้แสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และพฤติกรรมที่สังเกตพบ เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ การสอนแบบบทบาทสมมติ (ROLE PLAYING IN EDUCATION) เป็นวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้และเข้าใจได้ด้วยตนเอง โดยเน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ซึ่งการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีสอนหนึ่งที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ให้ผู้เรียนได้แสดงออก ควบคู่กับความสนุกสนานและเพลิดเพลิน (ทิตนา แคมมณี. 2556: 358)

10. การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เป็นกลุ่มย่อย โดยสมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน กลุ่มละประมาณ 3-6 คน จะช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมเป็นทั้งการเป็นกำลังใจแก่กันและกัน ซึ่งความสำเร็จของแต่ละบุคคล คือ ความสำเร็จของกลุ่ม และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยให้เด็กเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่นที่แตกต่างจากตน ตลอดจนรู้จักช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อนๆ ในกลุ่ม (ทิตนา แคมมณี. 2556: 99-101)

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการรอบให้เห็นภาพความสัมพันธ์ของการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ดังนี้

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

จุดมุ่งหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ PLAY มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ดังนี้

1. ด้านการทำงานเป็นกลุ่ม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถเข้ากับเพื่อนในกลุ่ม ปฏิบัติตนได้เหมาะสม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเสร็จทันเวลา เก็บสิ่งของหรือของเล่นเข้าที่เมื่อทำเสร็จ ตรงต่อเวลา เป็นผู้นำหรือผู้ตาม และร่วมแสดงความคิดเห็นขณะทำกิจกรรมกลุ่ม

2. ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยไม่ละทิ้งกลางคัน มีส่วนร่วมในการตั้งกฎ ระเบียบ และข้อตกลงห้องเรียน ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อตกลงต่างๆ แบ่งปัน ขอบคุนเมื่อมีผู้อื่นให้สิ่งของหรือให้ความช่วยเหลือ ไม่พูดจาหยาบคาย และไม่หยิบสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

3. ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถทักทายเพื่อน ครู หรือผู้อื่น ชื่นชมและแสดงคำชมเชยหรือยกย่องเพื่อนหรือผู้อื่น ตั้งใจฟัง และไม่พูดแทรกขณะผู้อื่นกำลังพูด พูดจาอย่างมีหางเสียงและมีคำขานรับเหมาะสม มีกิริยาท่าทางสุภาพ อ่อนโยนอยู่เสมอ และรู้จักกล่าวคำขอโทษเมื่อทำผิดพลาด

4. ด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่สามารถรักษาสีของหรือของเล่นของตนเองไม่ให้ชำรุดเสียหาย เก็บของใช้ส่วนตัวด้วยตนเอง ช่วยเหลืองานเพื่อน ครู หรือผู้อื่นเมื่อได้รับการขอร้อง และช่วยเหลืองานโรงเรียนตามความเหมาะสม

กระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบ PLAAAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN) เป็นขั้นที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการทำงานร่วมกับเพื่อน โดยเด็กได้ร่วมกันวางแผนนำเสนอสาระการเรียนรู้ รู้จักกำหนดเป้าหมายที่คาดหวัง และรู้จักวางแผนปฏิบัติกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนและครู ซึ่งการวางแผนจะเป็นกระบวนการคิดของเด็ก ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในการวางแผนและวางแผนที่จะเรียนรู้ (Learning to Plan and Planning to Learn) การวางแผนจะส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กเกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางภาษา เพราะขณะที่เด็กวางแผนเด็กใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนในการที่จะแก้ปัญหา ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นความสามารถทางทักษะสังคมของเด็กปฐมวัยในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ผู้ใหญ่ ครู หรือเพื่อนในวัยเดียวกัน เด็กอาจวางแผนโดยการแสดงความคิดเห็น แสดงท่าทางหรือคำพูด และบรรยายเป็นภาพวาด

ครูสามารถสนับสนุนการวางแผนของเด็กได้โดยการชี้แนะ ให้คำแนะนำ สังเกตลักษณะแผนงานของเด็กและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลอดจนวางแผนสาระการเรียนรู้ร่วมกับเด็กอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กมีความสนใจในการวางแผนและเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมร่วมกัน

ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY) เป็นขั้นที่เด็กร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ที่ได้วางแผนร่วมกัน เป็นการแสดงออกอย่างมีชีวิตชีวาด้วยสายตา คำพูด การกระทำ และเสียงหัวเราะ เนื่องจากเด็กสามารถคิด ใช้ภาษา และแสดงออกได้อย่างอิสระและสร้างสรรค์ ปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่น และมีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เพราะเด็กได้ทำงานอย่างอิสระเป็นกลุ่มย่อยๆ มีโอกาสเลือกเพื่อนที่ทำงานกลุ่มด้วยตนเอง เป็นการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นกลุ่มการทำงานร่วมกับเพื่อน ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้แสดงออกเป็นรายบุคคลอย่างอิสระ ทำให้บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีราบรื่นความสุข ไม่เคร่งเครียด ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาจะเป็นการกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคม และเด็กสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับวัย

ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION) เป็นขั้นที่เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมในด้านการทำงานเป็นกลุ่ม ด้านการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ร่วมกัน โดยเด็กได้เล่น ได้เรียนรู้ผ่านการเล่น การเล่นจึงเป็นประสบการณ์ทางสังคมที่สำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กชอบเล่นมาก การเล่นทำให้เด็กมีความสุขเกิดความพึงพอใจ ตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กจะทำให้เด็กไม่เบื่อที่จะเล่น และพร้อมจะเล่นซ้ำได้อีก ดังนั้นเมื่อเด็กได้เล่นหรือได้กระทำด้วยตนเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงและความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน จึงเป็นการพัฒนาศักยภาพภายในตนเองของเด็กปฐมวัย ให้เด็กมีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ เกิดการเรียนรู้บทบาททางสังคม เช่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์ การช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กปฐมวัยมีทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE) เป็นขั้นที่เด็กแสดงความยินดีเมื่อประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ โดยเด็กเกิดความภาคภูมิใจที่การเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนประสบความสำเร็จ ทำให้เข้าใจสิ่งที่ได้เรียนรู้ และจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรง นอกจากนั้นการประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ จะส่งผลให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน อยากมาโรงเรียนและอยากเรียนกับเพื่อน เพราะเด็กมีความสุขกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ เกิดเป็นความประทับใจรวมทั้งทำให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เมื่อเด็กได้ร่วมกันฉลองความสำเร็จกับเพื่อนและครู ด้วยการแสดงความดีใจ ประบมือ และส่งเสียงร้องไชโย จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมและได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น

การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะทางสังคมสำหรับเด็กปฐมวัยมีระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม 8 สัปดาห์ และมีเนื้อหาที่นำมาใช้มีทั้งหมด 8 เรื่อง แต่ละเรื่องดำเนินการ สัปดาห์ละ 1 เรื่อง โดยจัดกิจกรรมในช่วงกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นเวลา 45 นาที สัปดาห์ละ 4 วัน คือวันจันทร์ อังคาร พุธ และพฤหัสบดี โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ตารางกิจกรรมและวันที่ทำการทดลอง

สัปดาห์ที่	วันเวลา 45 นาที	หน่วยการจัดประสบการณ์	ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย
1	จันทร์ อังคาร พุธ พฤหัสบดี	หนูทำได้	การทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น
2		สะอาดไว้ก่อน	
3		วันเด็ก	
4		คุณครูที่รัก	
5		ฤดูกาลหรรษา	
6		ชุมชนแสนสุข	
7		ยานพาหนะ	
8		ดอกไม้แสนสวย	

ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

- 1 ปรับตัวเข้ากับเพื่อนในกลุ่ม
- 2 รับผิดชอบงานในกลุ่ม
- 3 มีระเบียบวินัยในกลุ่ม
- 4 เป็นผู้นำผู้ตามในกลุ่ม
- 5 แสดงความคิดเห็นในกลุ่ม

- 1 รู้จักหน้าที่ของตนเอง
- 2 ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบและข้อตกลงต่างๆ
- 3 รู้จักการให้และรับ
- 4 ปฏิบัติขณะเล่นกับเพื่อน
- 5 ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม	วันที่จัดกิจกรรม	ระยะเวลา
ขั้นที่ 1 วางแผน (PLAN)	จันทร์	45 นาที
ขั้นที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY)	อังคาร	
ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติกิจกรรม (ACTION)	พุธ	
ขั้นที่ 4 แสดงความยินดี (YIPPE)	พฤหัสบดี	

ตารางการจัดกิจกรรม

สัปดาห์ ที่	วัน/เวลา 45 นาที	หน่วย การเรียนรู้	กิจกรรม	ทักษะทางสังคม
1	วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี	หนูทำได้	ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 ขั้นที่ 3 ขั้นที่ 4	การทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น
2	วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี	สะอาดไว้ก่อน	ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 ขั้นที่ 3 ขั้นที่ 4	การทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น
3	วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี	วันเด็ก	ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 ขั้นที่ 3 ขั้นที่ 4	การทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น
4	วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี	คุณครูที่รัก	ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 ขั้นที่ 3 ขั้นที่ 4	การทำงานเป็นกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

ตัวอย่าง

แผนการจัดการเรียนรู้รูปแบบ PLAY เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

หน่วย ดอกไม้แสนสวย

เรื่อง ประโยชน์ของดอกไม้

กิจกรรม เสริมประสบการณ์

ระยะเวลา 45 นาที

แผนการจัดการเรียนรู้ วันที่ 1

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. การทำงานเป็นกลุ่ม
2. การอยู่ร่วมกับผู้อื่น
3. การมีปฏิสัมพันธ์
4. การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

เนื้อหา

ดอกไม้ประโยชน์คือ ใช้ประดับตกแต่งบ้านอาคาร สถานที่ให้เกิดความสวยงาม และใช้ใน งานพิธีและโอกาสต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานไหว้ครู และงานรับปริญญาบัตร เป็นต้น ดอกไม้ มีความสวยงามและสร้างความสดชื่นให้แก่ผู้พบเห็น

กิจกรรมการเรียนรู้ทักษะทางสังคมรูปแบบ PLAY

ขั้นการสอน รูปแบบ PLAY	กิจกรรม	ตัวแปรตามด้าน ทักษะทางสังคม
ขั้นที่ 1 วางแผนการ (PLAN) (5 นาที)	เด็กและครูร่วมกันวางแผนสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับ ดอกไม้ และร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับประโยชน์ของ ดอกไม้ โดยครูใช้คำถามดังนี้ - เด็กรู้จักดอกไม้อะไรบ้าง? - เด็กคิดว่าดอกไม้มีประโยชน์อย่างไร? - ที่บ้านของเด็กปลูกต้นดอกไม้อะไรบ้าง?	การมีปฏิสัมพันธ์ (แสดงความคิดเห็น) (รับฟังความคิดเห็น)

ขั้นการสอน รูปแบบ PLAY	กิจกรรม	ตัวแปรตามด้าน ทักษะทางสังคม
ขั้นที่ 2 จัด กิจกรรมการ เรียนรู้ (LEARNING ACTIVITY) (10 นาที)	เด็กและครูร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา โดยครูให้อิสระ ในการแสดงออกเป็นรายบุคคลอย่างอิสระ โดยครูใช้ คำถาม - ดอกไม้แสนสวยเหล่านี้ทำอะไรได้บ้าง? - ใครจะช่วยคุณครูจัดแจกันดอกไม้หรือจัดช่อดอกไม้ วันรับปริญญา	การอยู่ร่วมกับผู้อื่น (การรับผิดชอบในหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย)
ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติ กิจกรรม (ACTION) (20 นาที)	แบ่งเด็กออกเป็นกลุ่มๆ ละ 4-5 คน ร่วมกันจัดแจกัน ดอกไม้ และจัดช่อดอกไม้วันรับปริญญา ตามความ สนใจของแต่ละกลุ่ม โดยครูทำเป็นแบบอย่างให้เด็ก ดู และครูให้เวลา ให้โอกาสแก่เด็กในการทำกิจกรรม ที่เด็กสนใจ	การทำงานเป็นกลุ่ม (ปฏิบัติตนได้เหมาะสม) การช่วยเหลือตนเองและ ผู้อื่น (เก็บของใช้ส่วนตัว) (ช่วยหยิบของให้เพื่อน)
ขั้นที่ 4 แสดงความ ยินดี (YIPPE) (10 นาที)	เด็กและครูร่วมกันฉลองความสำเร็จของการจัดแจกัน ดอกไม้และช่อดอกไม้วันรับปริญญา ด้วยการชื่นชม ผลงานกันและกัน ครูเปิดเพลงเบาๆ จากนั้นร่วมกัน แสดงความยินดีและดีใจที่การเรียนรู้ประสบ ความสำเร็จด้วยการปรบมือ ร้องไชโย และถ่ายภาพ ร่วมกันพร้อมกับผลงานของตนเองและเพื่อนๆ	การมีปฏิสัมพันธ์ (การสนทนาและเข้ากับ เพื่อนในกลุ่มได้ทุกคน)

สื่อการเรียนการสอน

1. ดอกไม้จำลองนานาชนิด
2. แจกันดอกไม้
3. กระดาษสา
4. ริบบิ้นหรือโบว์
5. ยางรัดของ

การประเมินผล

สังเกตการทำงานเป็นกลุ่มของเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. การทำงานเป็นกลุ่ม
2. การอยู่ร่วมกับผู้อื่น
3. การมีปฏิสัมพันธ์
4. การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

ภาคผนวก
เพลงประกอบหน่วยดอกไม้แสนสวย

เพลงดอกไม้แสนสวย

ดอกไม้แสนสวย แมลงชอบดม กลิ่นหอมชวนชม รื่นรมย์ฤดี
เด็กน้อยน่ารัก ชอบไปโรงเรียน ขยันหมั่นเพียร เล่าเรียนวิชา

แต่งโดย เยาวนุช ทานาม (2557)

เพลงTwinkle Twinkle Little Star

Twinkle Twinkle Little Star. How I wonder what you are?

Up above the world so high Like a diamond in the sky

เพลงประกอบหลักสูตร คบเด็กสร้างชาติ “โตไปไม่โกง”

เพลงมือนี้มีประโยชน์

มือฉันนี้ มีประโยชน์ ไม่มีโทษ แก่ใครใคร
หยิบจับ นับเลขได้ ใช้ทักทาย สวัสดี ขอบคุณ
หรือขอโทษ วาดรูปโปรด ระบายสี
ปลูกต้นไม้ เล่นดนตรี มือฉันนี้ ดีจริงเอ๋ย

เพลงประกอบหลักสูตร คบเด็กสร้างชาติ “โตไปไม่โกง”

เพลงมือเล็กเล็ก

มือเล็กเล็ก สร้างโลกยิ่งใหญ่

มือเล็กเล็ก สร้างโลกยิ่งใหญ่

มือเล็กเล็ก ทำให้โลกสวย

โลกสวยงาม ด้วยมือของเรา

เพลงประกอบหลักสูตร คบเด็กสร้างชาติ “โตไปไม่โกง”

เพลงประกอบหลักสูตร คบเด็กสร้างชาติ

“โตไปไม่โกง”

อนุบาลชั้นศึกษาปีที่ 1 – 2

โครงการ โรงเรียนสีขาว หลักสูตร "โตไปไม่โกง"

จัดโดยกรุงเทพมหานคร

ศูนย์สาธารณประโยชน์และประชาสังคม (นิด้า)

และองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวเยาวนุช ทานาม
สถานที่เกิด	จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	40/81 ถนนศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการ และงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ 422 ถนนมรุพงษ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	ครุศาสตร์บัณฑิต (คบ.) (การศึกษาปฐมวัย) จากสถาบันราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2545	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) (การศึกษาปฐมวัย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2557	การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) (การศึกษาปฐมวัย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ